ПАМ'ЯТКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Лексис Лаврентія Зизанія

Синоніма славеноросская

АКАДЕМІЯ НАУК
УКРАЇНСЬКОЇ
РСР

АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР
ІНСТИТУТ МОВОЗНАВСТВА ім. О. О. ПОТЕБНІ

ПАМ'ЯТКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ XVI—XVII ст.

СЕРІЯ НАУКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

ВИДАВНИЦТВО «НАУКОВА ДУМКА»
КИЇВ — 1964

АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР
ІНСТИТУТ МОВОЗНАВСТВА ім. О. О. ПОТЕБНІ

Лексис Лаврентія Зизанія
Синоніма славеноросская

Підготовка текстів пам'яток і вступні статті
В. В. НІМЧУКА

ВИДАВНИЦТВО «НАУКОВА ДУМКА»
КИЇВ — 1964

У книжці опубліковані дві пам'ятки давньої української лексикографії:

«Лексис» Л. Зизанія — перший друкований церковнослов'янсько-український словник, що вийшов у світ у Вільні в 1596 р. Словник Зизанія відіграв значну роль у дальшому розвитку східнослов'янської лексикографії. Фотомеханічним способом друкується вперше.

«Синоніми словенороські» — рукописний словник XVII ст., укладений невідомим автором на основі переробки «Лексикона словеноросського» П. Беринди. Це була перша спроба перекладного словника з реєстром слів старої української мови.

У додатках вміщені найвизначніші пам'ятки східнослов'янської лексикографії до появи «Лексиса» Л. Зизанія.

У передмові до кожного з публікованих словників подається мовно-історичне дослідження пам'ятки.

ЛЕКСИС
ЛАВРЕНТІЯ ЗИЗАНІЯ

Надруковано фотомеханічним способом
із видання 1596 р.

«ЛЕКСИС» ЛАВРЕНТІЯ ЗИЗАНІЯ — ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ДРУКОВАНИЙ СЛОВНИК

У добу посилення соціальної і національно-визвольної боротьби на Україні в другій половині XVI ст. значних успіхів досягла шкільна освіта, очолювана братствами. Тогочасні школи потребували підручників, посібників і словників. У системі освіти XVI і XVII ст. великого значення надавалось вивченню церковнослов'янської мови. З метою задоволення потреб шкіл Л. Зизаній видав у 1596 р. у Вільні граматику церковнослов'янської мови під назвою «Грамматіка словенска» та перший друкований буквар «Наука ку читаню, и розумѣню писма слове(н)ского», разом з яким був поданий церковнослов'янсько-український словник «Лексис Сирѣчъ Реченїѧ, Вькрат(ъ)цѣ събран(ъ)ны. И из слове(н)скаго языка, на просты(й) Рускій Дїѧле(к)тъ Истол(ъ)кованы»[1].

Відомий український мовознавець, педагог, письменник і церковний діяч Лаврентій Зизаній (Тустановський) народився в 50-х чи 60-х роках XVI ст. в Галичині. Про це довідуємося з листа кричівського старости Богдана Соломирецького і його дружини до Львівського ставропігійського братства від 1 вересня 1600 р., які писали, що педагог їх сина Л. Зизаній до Львова «къ отечеству своему и родителемъ путешествуетъ»[2]. На це вказує також проігумен Манявського скиту чернець Леонтій у листі до львівського міщанина Миколи Золотарука, в

[1] У прикладах з тексту словника надрядкові букви взято в круглі дужки.

[2] Акты, относящиеся к истории Западной России, собранные и изданные археографическою комиссиею, т. IV, СПб., 1851, стор. 241.

якому повідомляється, що Лаврентій Зизаній «отчичку... Львова малжонку маетъ и самъ с тых краев есть» [1].

Про це свідчать і деякі слова з його «Лексиса»: **сѣчиво**, *бар(ъ)та*, топоръ; **поглощенїє**, *прожертѧ*, *промкненьє;* **пира**, *тайстра* [2]; **селенїє**,ташъ, намѣтъ, *кучъка* [3], мешканьє; **ста(м)на**, *кгелетка* [4], *збанъ;* **петель**, *когу(т)*, пѣве(н), петухъ; **пругло**, *сило* та ін.

Вживане іноді Лаврентієм та його сучасниками прізвище *Тустановський (Тустановскій)* дозволяє зробити припущення, що народився він у містечку *Тустань* (тепер село в Івано-Франківській області).

Існує погляд, що прізвище *Зизаній* є перекладом на грецьку мову давнішого прізвища Лаврентія і його брата Степана — *Куколь* [5] (пор. давньогр. і новогр. ζιζάνιον «бур'ян, кукіль»).

Факти, що є в нашому розпорядженні, не підтверджують думки про те, що Зизаній походив з української шляхти гербу Пилява [6].

Л. Зизаній, очевидно, походив із простої родини. Невідомий автор брошури «Plewy Stephanka Zyzaniey Heretyka, z cerkwi Ryskiey wyklętego» (Вільно, 1596 р.) про його рідного брата Степана писав: «Краще тобі дивитись за горшками і лещатами, ніж, будучи мужиком, проповідувати» [7]. У соборній грамоті Київського митрополита Михайла Рагози і духовних властей про відлучення від церковного клиру Віленського православного братства проповідника Степана Зизанія та братських попів Василія й Гарасима, обвинувачених у єресі (січень 1596 р.), наказується, щоб усі «Стефана Зизанія за чоловѣка простого, чимъ онъ и есть, свѣтскимъ мѣли...» [8].

Л. Зизаній був одним з найосвіченіших і найавторитетніших українських культурних і наукових діячів XVI—XVII ст., свідченням чого є не тільки його оригінальні твори й переклади з грецької мови, а й відзиви про нього його сучасників. Зазначений вище проігумен Манявського монастиря (скиту) чернець Леонтій відповідав на прохання львівського міщанина М. Золотарука: «Ваша мил. потребуете же бы казно-

---

[1] С. Голубев, Киевский митрополит Петр Могила и его сподвижники, т. II, К., 1898, Приложения, стор. 33.

[2] Пор. «Харчі гарненько склала в писану *тайстру...*» (В. Стефаник, Повне зібрання творів в трьох томах, т. I, К., 1949, стор. 250).

[3] Пор. «Хата, до котрої ми зайшли, то була напіврозвалена стара *кучка*, житло старого діда жебрака» (І. Франко, Твори в двадцяти томах, т. I, К., 1955, стор. 70).

[4] Пор. «Висадив борони на віз, узяв *ґелетку* ячменю та й лагодився в поле» (Л. Мартович, Вибрані твори, Ужгород, 1949, стор. 119).

[5] Див. S. Orgelbranda encyklopedja powszechna, t. XIV, Warszawa, 1903, стор. 640; М. Возняк, Причинки до студій над писанням Лаврентія Зизанія, ЗНТШ, т. XXXIII, кн. III, Львів, 1908, стор. 31.

[6] Див. S. Orgelbranda encyklopedja powszechna, t. XIV, стор. 640.

[7] К. Харлампович, Западнорусские православные школы XVI и начала XVII века, Казань, 1898, стор. 377.

[8] Акты, относящиеся к истории Западной России, т. IV, СПб., 1851, стор. 126.

дей з наукою грецкою и латинскою и словенскою былъ и друкарни і тексту писма святаго вядомъ и Богословіи. вправде зышолъ бы ся его мил. отецъ Бережанскій але и тамъ не порожнуетъ. Барзѣй бымъ раилъ вашимъ милостямъ до мѣстькой церкви его мил. Господина отца Лаврентія Зизанія одискати» [1].

У передмові перекладеної Л. Зизанієм з грецької мови книги «Стгѡ оца... Андрєа... Тлъкованіє на Апокалиѱін(ъ)...», надрукованої в 1625 р. в Києві, зазначається, що «...Лаѵрентій Зїзаніа Тустановскій, Мужъ Єллинскихъ и Славєнскихъ искусный Дідаскалъ, и Проповѣдникъ...» [2]

Невідомо, де здобув Л. Зизаній освіту [3]. Взагалі про ранній період життя Л. Зизанія немає жодних документальних відомостей.

З листа Львівського ставропігійського братства до константинопольського патріарха Ієремії від 6 лютого 1592 р. дізнаємось, що Лаврентій був викладачем Львівської братської школи і що братство відпустило «дидаскаловъ, Кирила въ градъ Виленскій Лаврентія же въ градъ Берестейскій» [4] (тобто, у Брест).

У Берестейській школі Л. Зизаній працював протягом трьох років до переїзду в 1595 р. до Вільна [5], де брат його Степан займав посаду ректора братської школи [6].

У школах, напевно, він викладав церковнослов'янську, або, як її тоді називали, словенську мову.

Під час перебування у Вільні Л. Зизаній видав свої відомі твори — «Грамматіка словенска Съвер(ъ)шен(ъ)на(г)[ѳ] искуства осми частій слова, и ины(х) ну(ж)дны(х)», буквар «Наука ку читаню, и розумѣню писма слове(н)ского, ту ты(ж) ѡ стой тройцы, и ѡ въчловеченіи г(с)дни».

Як авторитетного вченого і педагога, Л. Зизанія запросив до себе кричівський староста Богдан Соломирецький, сина якого Л. Зизаній навчав до вересня 1600 р. [7] У вересні 1600 р. Лаврентій на недовгий час повернувся до Львова [8].

На запрошення князя Олександра Костянтиновича Острозького Л. Зизаній поїхав до міста Ярослава (тепер у Жешівському воєводстві, в Польській Народній Республіці), де навчав його синів. «По умертвіи

[1] С. Голубев, зазнач. праця, Приложения, стор. 33.

[2] Хв. Тітов, Матеріали для історії книжної справи на Вкраїні в XVI — XVIII вв., Всезбірка передмов до українських стародруків, К., 1924, стор. 143.

[3] Припущення М. Возняка про навчання Л. Зизанія в Ярославській єзуїтській колегії залишається недоказаним (див. зазначену працю М. Возняка, стор. 33).

[4] Акты, относящиеся к истории Западной России, т. IV, стор. 43.

[5] Там же, стор. 89.

[6] К. Харлампович, зазнач. праця, стор. 322.

[7] Акты, относящиеся к истории Западной России, т. IV, стор. 241.

[8] Там же.

князя Александра Острозкого Ярославскаго (у 1602 р. — *В. Н.*), — писав П. Могила, — осташа сыны его два въ малыхъ лѣтехъ, — единому имя Константинъ, другому жъ Іоаннъ, въ православной церкви восточнаго благочестіа крещеннаа; мати жъ ихъ княгинѣ Анна Костчанка, латинскіа сущи вѣры, къ своей вѣры ихъ обратити хотя, учителя ихъ православнаго іерея Лаврентіа Зизаніа Тустановскаго и отъ нихъ и отъ церкве Ярославскіа изгна...» [1]

Протягом десяти наступних років у тодішніх документах немає згадок про Л. Зизанія. Можливо, протягом цього часу Л. Зизаній був денебудь священиком або навчав дітей у шляхетських родинах.

Тільки в 1612 р. князь Іоаким Корецький та його дружина Анна Ходкевичівна запросили Л. Зизанія бути священиком при соборній церкві в місті Корці (тепер у Ровенській області), давши йому право на всі прибутки від належних їй маєтків [2]. Тут Л. Зизаній перебував до 1618 р. на Рукописі «Поученіє пры погребѣ Софіеи, княгыні Чарторыской» Л. Зизаній зазначив «спісаноє мно(ю) в(ъ) Корцу лѣта 1618 Мая 18» [3].

Архімандрит Києво-Печерської лаври Єлисей Плетенецький, що організував при лаврі друкарню і зібрав у Києві гурток учених, у який входили З. Копистенський, П. Беринда, Т. Земка, О. Митура та інші визначні діячі української освіти і культури, запросив Л. Зизанія близько 1619 р. до Києва. Л. Зизаній брав участь у редагуванні перекладу «Бесѣд» І. Златоуста, що вийшли друком у 1623 р. Через два роки (1625 р.) у Києві був надрукований перекладений Л. Зизанієм з грецької мови «Стгω... Андрєа... Тлъкованіє на Апокалиψінъ». Крім цього, Л. Зизаній займався в Києві проповідницькою діяльністю [4].

У цей же час Л. Зизаній написав «Катехизисъ», з рукописом якого в 1626 р. приїхав до Москви, де був належно прийнятий царем і патріархом Філаретом [5]. Книга Л. Зизанія була перекладена з української літературної мови на церковнослов'янську і з поправками надрукована в Москві в 1627 р. під назвою «Книга глаголаемая по гречески катихисис. По-литовски оглашеніе. Рускимъ-же языкомъ нарицаемъ бесѣдословіе» [6].

У серпні 1628 р. він взяв активну участь у церковному соборі у Києві, що засудив «Апологію» М. Смотрицького за думки, які супере-

---

[1] Архив Юго-Западной России, ч. I, т. VII, К., 1887, стор. 93.

[2] Архив Юго-Западной России, ч. I, т. VI, 1883, стор. 407.

[3] Написаний старою українською літературною мовою текст цієї проповіді опублікував М. Возняк в кінці зазначеної статті. В оригіналі дата написана кириличними літерами.

[4] Хв. Тітов, Матеріали для історії книжної справи на Вкраїні в XVI—XVIII вв., Всезбірка передмов до українських стародруків, К., 1924, стор. 144.

[5] Митроп. Макарий, История русской церкви, т. XI, СПб., 1882, стор. 51—52.

[6] К. Харлампович, зазнач. праця, стор. 457.

чили православному віровченню. «Лаврентій Зизаній Тустановскій, Протопопа Корецкій, рукою своею», — підписався він під соборною ухвалою [1].

Напевно, у Корці Л. Зизаній жив до смерті. В лютому 1634 р. «его милость отецъ Лавърентътій Тустановъский Сизаний (помилка, замість Зизаний. — *В. Н.*), протопопъ Корецъкий» дав завести до міських книг Луцька даний йому фундушевий запис князя Іоакима Корецького з 1612 р.

Рік смерті видатного вченого невідомий.

Оригінальні лексикографічні праці з'являються у східних слов'ян досить рано.

Першою відомою лексикографічною спробою є рукописний словничок «Рѣчь Жидовьскаго языка, преложена на Роускую, неразоумно на разоумъ, и въ ѥванглихъ, и въ Ап(с)лхъ, и въ Псалтыри, и в Пармиѣ и въ прочихъ книгахъ», що дійшов до нас разом з рукописом кормчої (збірки церковних прав і законів), переписаної у 1282 р. для Новгородського архієпіскопа Климента [2].

Джерела реєстру словника зазначені в його заголовку. Більшість реєстрових слів — це власні імена давньоєврейського походження. Та в реєстрі словника зустрічаємо і слова грецького *(Андрей, адъ, хризма)*, латинського *(Петръ)* і навіть церковнослов'янського походження (*зѣло, ωтоци, бритва, неключно, тина, рогъ*, *степень* та ін.).

Реєстр цього словника складають 174 слова, перекладені давньоруською мовою з численними церковнослов'янськими лексичними рисами. Слова в реєстрі розміщені вільно. Перед реєстровим словом та його перекладом наявні скорочені позначки: *Жи(д), Ж(д), Роу(с), Р(с)*. Наведемо для прикладу кілька слів з цього словника: **Акелдама,** село кръви; **Подирь,** риза; **Ѥпомида,** насовьць; **Ѥфоудъ,** въпрашениѥ; **Лома** цвѣти; **Товола,** пища; **Сканда,** знамениѥ; **Імата,** даръ; **Череща,** коуща **Исполинъ,** силныи; **Ковъ,** лесть; **Бритва,** стриголникъ; **Неключно,** ненадобѣ; **Тина,** грязь; **Зѣло,** велми.

К. Калайдович слушно писав про цей словничок: «Ні за точність слів, ні за правильне тлумачення їх не можна поручатись» [3].

Якщо в XIII ст. важливо було з'ясувати значення слова іншомовного походження, то в наступні століття виникає потреба в перекладі і тлумаченні церковнослов'янських слів. У словнику «Тлъкованїе неудобь познаваемомъ въ писаныхъ речемь, понеже положены сѫть рѣчи въ книгахъ отъ началныхъ преводникъ ово Словенскы, и ино Сръбскы, и

---

[1] С. Голубев, Петр Могила и его сподвижники, т. I, Приложения, стор. 313.

[2] К. Калайдович, Иоанн, ексарх болгарский, М., 1824, стор. 123 (примечания). В цій книзі опублікований і текст словника (стор. 193—195).

[3] К. Калайдович, зазнач. праця, стор. 123, примітка 108.

другаа Блъгарскы и Гръчьскы, ихже неудоволишася преложити на Рускый», що дійшов у рукопису 1431 р. (написаний, як припускає К. Калайдович, на горі Лисичій, біля Новгорода [1] чи, може, переписаний) дається пояснення церковнослов'янських слів церковнослов'янською ж мовою. Рукопис його зберігся не повністю [2]. Частина цього словника, опублікована К. Калайдовичем [3], нараховує 61 слово (при останньому реєстровому слові переклад не зберігся). У пізніших, повних списках, кількість реєстрових слів досягала до двохсот [4]. І в цьому словнику реєстрові слова розташовані не в алфавітному порядку. Ось десять перших слів цього словника: **Кудь,** произволеніе; **Васнь,** имя, присно; **Качьство,** естество каковому есть; **Количьство,** мѣра есть колика; **Свѣне,** кромѣ; **Свойство,** кто имать что особно; **Тризна,** страдальство, подвигъ; **Тритеза,** подвизаніе; **Скутаніе,** спрятаніе, съхраненіе; **По строю,** по смотрѣнію.

Списки цих словників були в давнину поширені й на Україні, про що свідчать окремі тлумачення й переклади в «Лексиконі словеноросському» П. Беринди, близькі до перекладів слів у словничках 1282 і 1431 рр. Наприклад:

У словничку 1282 р.:	У «Лексиконі» П. Беринди:
Восоръ, плоть.	**Восоръ:** плот(ь), тѣло.
Вавилонъ, смѧтениѥ.	**Вавилѡнъ:** смѧтеніє, або пространство, або размѣсъ.
У словнику 1431 р.:	
Свѣне, кромѣ.	**Свѣне:** кромѣ, безъ.
Жупелъ, сѣра.	**Жупель:** сѣра, сѣрка.
НафѲа, смѣшеніе лои и смола и восъкь съ смердящимъ каменемь.	**Нафта, нафѲа:** смола а лой, в(ъ) котро(й) и воскъ, и смердячій камень.
Жупища, гробища.	**Жупище:** гробъ.
Бъх҃ма, весма.	**Бохма:** весма. згола, напрасно.
Хѫхнаніе, ръптаніе хулное.	**Хухнаніє:** роптаніє хулноє, строфова(н)є.
Низуплѣжно, смиреннѣ и малогласнѣ.	**Низуплѣжнѡ:** смѣреннѣ, и малогласнѣ, писко(м) униженне по земли лазѧчи.

Але словники 1282 і 1431 рр. були не перекладними, а свого роду тлумачними: в них до реєстрового слова, взятого з текстів, писаних церковнослов'янською мовою, дається церковнослов'янський же відповідник.

В міру віддалення живої мови від церковнослов'янської зростали потреби в перекладних церковнослов'янсько-українських словниках.

[1] К. Калайдович, зазнач. праця, стор. 123, примітка 108.
[2] Там же, стор. 197.
[3] Там же, стор. 196—197.
[4] С. Булич, Очерк истории языкознания в России, т. I, СПб., 1904, стор. 163.

Найбільш раннім з відомих нам перекладних церковнослов'янсько-українських словників є «Лексисъ съ толкованіемъ словенскихъ мовъ просто», опублікований архімандритом Амфілохієм у «Чтениях в Обществе истории и древностей российских при Московском университете» (1884 г., кн. вторая, апрель — июнь. II. Материалы историко-литературные, стор. I—II+18). У передмові до публікації архімандрит Амфілохій писав, що він придбав у торгівця давніми книгами Г. Шишкова Острозьку біблію (1581 року), яка привертає увагу поясненнями XVII ст. на полях змісту деяких глав з біблії, окремих думок та слів тощо.

«У кінці біблії», — пише Амфілохій, — на 7-ми вплетених аркушах написаний примітний словник, названий укладачем «Лексисъ, съ толкованіемъ словенскихъ словъ просто». Власник цього примітного рукопису, судячи з численних приписок на полях..., жив у західних губерніях...» [1]

Амфілохій правильно відзначив, що «цей словник є чи не найдавнішою спробою українського азбуковника» [2].

Видавець у заголовку на титульній сторінці словника надрукував «Лексисъ съ толкованіемъ словенскихъ *мовъ* (підкреслення наше. — *В. Н.*) просто», але в описі оригіналу він пише: «Лексисъ съ толкованіемъ словенскихъ *словъ* (підкреслення наше. — *В. Н.*) просто».

П. Й. Горецький вважає, що написання *мовъ* — друкарська помилка і правильно слід читати у заголовку *словъ*. В Амфілохієвій публікації «Лексиса съ толкованіемъ словенскихъ мовъ просто» дійсно зустрічаємо багато неправильно вичитаних слів рукопису. Але з'ясувати, чи справді допустився помилки видавець пам'ятки, не можна, бо невідомо, де зберігається тепер книжка, у якій вміщений рукопис словника. Слово *мовъ* у значенні «слів», можливо, дійсно є в рукописі. Як видно з «Лексикона словенороського» Памви́ Беринди, у XVII ст. лексема *мова* вживалася і в значенні «слово» (**Слово:** *мова,* взглѧдъ, способъ...) [3].

«Лексисъ... просто» не становить закінченої праці. В ньому чимало слів залишилось без перекладу з невідомих причин. На відміну від попередніх словників у «Лексисі ...просто» вперше слова розташовані в алфавітному порядку. Правда, алфавітний порядок витриманий тільки щодо початкової літери. Над реєстром поданий загальний підзаголовок *пословенску,* над перекладною частиною — *просто* [4].

---

[1] «Чтения в Обществе истории и древностей российских при Московском университете», кн. вторая, апрель — июнь. II. Материалы историко-литературные, М., 1884, стор. 1.

[2] Там же, стор. II.

[3] «Лексикон словенороський Памви Беринди», Підготовка тексту і вступна стаття В. В. Німчука, К., 1961, стор. 116.

[4] Пор. скорочення перед реєстровим і перекладним словом у словнику 1282 р., див. вище.

Реєстрове церковнослов'янське слово перекладається одним, зрідка кількома українськими словами або пояснюється словосполученням. Наприклад: **блюдо** — миса; **брашно** — покормъ; **бронѧ** — панцырь; **внѣ** — на дворѣ; **врачъ** — лѣкарь, докторъ; **вѣтвиѥ** — голье, розки; **дѣтище** — дѣтина, лѣтъ 6; **голо(т)** — вода змерзлая, гололидица; **десная** — мѣстце правое та ін.

Одним із джерел «Лексиса ...просто», як зазначає М. Р. Судник, були глоси білоруського першодрукаря Ф. Скорини:

У Ф. Скорини	У «Лексисі... просто»
геродѣево — соколово	**гередѣево** — соколово
да насладится — приятна будеть	**да насладится** — приятна будеть
на нырѣщи — на дому	**на нырѣщи** — на дому
несекомый — кремень	**несекомый** — кремень
наляци — узгляни	**наляци** — узгляни
скимни — львенята	**скимни** — львенята та ін.[1]

«Лексисъ... просто» має багато спільного в реєстрі і в перекладній частині з «Лексисом» Л. Зизанія. Але це не означає, що «Лексисъ... просто» є переробкою «Лексиса» Л. Зизанія. У «Лексисі» Л. Зизанія реєстрове слово перекладається здебільшого кількома синонімічними відповідниками, в «Лексисі... просто» — переважно одним. Якби «Лексисъ... просто» був переробкою «Лексиса» Л. Зизанія, автор її не оминув би важливих синонімічних слів у перекладі. Автор «Лексиса... просто» не залишив би також без перекладу реєстрових слів, які пояснені у «Лексисі» Л. Зизанія. Звідси беззастережно можна зробити висновок, що «Лексисъ... просто» написаний до виходу в світ «Лексиса» Л. Зизанія, до 1596 р.

П. Й. Горецький, виходячи з того факту, що «Лексисъ... просто» оправлений разом з «Острозькою біблією», яка надрукована була першодрукарем Іваном Федоровим у 1581 р., відносить час укладання самого рукопису словника на кінець 70-х — початок 80-х років XVI ст.[2] Це дійсно могло статися. Але не виключена можливість, що аркуші, на яких написаний «Лексисъ... просто», були оправлені разом з Острозькою біблією не в час виходу її в світ, а пізніше. Відомо, що рукописний словник «Синоніма славеноросскаѧ» укладений, безсумнівно, на основі «Лексікона славенорωского» Памва́ Беринди, який надрукований у 1627 р., оправлений разом з надрукованою в Ев'ю в 1619 р. «Граматикою» М. Смотрицького.

[1] М. Р. Суднік, Гісторыя ўзнікнення і этапы развіцця беларускай лексікаграфіі старажытнай пары, «Працы Інстытута мовазнаўства АН БССР», вып. IV, Мінск, 1957, стор. 99.

[2] П. Й. Горецький, До початків української лексикографії, «Лексикографічний бюлетень», вип. II, К., 1952, стор. 37—38.

Першим українським друкованим словником є церковнослов'янсько-український словник Л. Зизанія, що вийшов у 1596 р. в Вільні під назвою «Лексис Сирѣчъ Реченїѧ, Въкрат(ъ)цѣ събран(ъ)ны. И из слове(н)скаго языка, на просты(й) Рускій Дїѧле(к)тъ Истол(ъ)кованы» у книжці, що починається букварем «Наука ку читаню и розумѣню писма слове(н)ского. ту ты(ж) ѡ стой тройци, и ѡ въчловеченїи г(с)дни» і різними молитвами. Після «Лексиса» йдуть твори С. Зизанія «Изложенїє ѡ православной вѣрѣ», більшу частину якого становить «Ѡ свѧтой тройци» і «Ѡ вьчловеченіи Гос(ъ)под(ъ)ни».

Один із примірників «Лексиса» оправлений разом з «Грамматікою» Л. Зизанія. Але це не означає, що він і вийшов разом з нею. Після «Лексиса» в цій книжці йде «Изложенїє ѡ православной вѣрѣ» С. Зизанія. Це дає підставу твердити, що «Грамматіка» і «Лексис» Л. Зизанія оправлені в одній книжці пізніше, що він був надрукований лише разом із «Наукою ку читаню».

Одним із доказів цього є й те, що і в примірнику, опублікованому разом з «Наукою ку читаню», і в примірнику, що зберігся разом з «Грамматікою словенскою» Л. Зизанія [1], переплутані майже ті ж самі сторінки. Так, в примірнику, що опублікований разом з «Наукою ку читаню», після слів на літеру **В** йде частина слів (від *дщица)* на літеру **Д**, за ними — кілька слів на літеру **Є**, потім кінець слів на літеру **Г**, далі — початок і слова на літеру **Д** (до *дщи*), за якими—початок літери **Г**, частина слів на **Є**, усі слова на **Ж**, далі — початок слів на літеру **З**, за ними—кілька слів на **И**, а потім—слова на **К** (від початку до *киченїє*), слова на **И**, після — кінець слів на **З** і частина на **І**, за якими всі слова йдуть правильно за алфавітом.

Якби «Лексис» видавався ще раз з «Грамматікою», цей недогляд був би усунений.

У «Лексисі» Л. Зизанія зустрічаємо багато спільного у реєстрі і в перекладній частині з «Лексисом... просто».

«Лексисъ... просто»	«Лексис» Л. Зизанія
глю — мовлю	глю, мовлю.
гаданиє — загадка	гаданїє, ро(з)мова, гада(н)є, зага(д)ка.
гананиє — гаданиє	гананїє, зага(д)ка, тру(д)ное а хитрое пытанье.
гобзующи(й) — обритый	. . . .
гобзованиє — гойность	. . . .
градъ — мѣсто	. . . .
го(л)гофа — лобное	. . . .
грѧду — иду	грѧду иду.
голотъ — гололедица	. . . .

[1] Обидва зберігаються в Державній публічній бібліотеці ім. М. Є. Салтикова-Щедріна в Ленінграді.

глезна — голенка	глезно, голѣнь.
гра(ж)дани(н) — мещанинъ	. . . .
гаждение — угожение	га(ж)денiє, злорече(к)є, поган(ъ)беньє Тоє(ж) значи(т) што и хуленiє.
гимо(н) — гетманъ	игемωнъ, вожъ, староста.
гередѣево — соколово	. . . .
галактискъ — тученъ	. . . .
гдь воцарисѧ — господь царствуетъ	гь, панъ.
го(н)зетъ — втечетъ	. . . .
гла(с) и труба	. . . .
го(р)тань — горло	го(р)тань, горло.
го(р)дый — болший	го(р)ды(й), пыш(ъ)ны(й).
голо(т) — вода змерзлая, гололидица	. . . .
горе — бѣда	горесть, го(р)кость.
грехощуся — рѣюхъся	. . . .
геєна — огненная мука	. . . .

желаю — жадаю	желаю, жадаю.
желание — хтивость	желанiє, пожа(д)ливость, хо(т).
жестокъ — твердъ	жестокъ, тве(р)ды(й), закамѧнѣлый.
жупелъ — сѣрка	жупель, сѣ(р)ка.
жи(т)ница — стодола	жи(т)ница, стодола, клунѧ
жестокаѧ	. . . .
жа(ж)ду — прагну пити	жажду, прагну пити хочу.
жена ве(т)ха — баба	. . . .
жи(з)ница — спиθарня	. . . .

че(р)тогъ — ложница, упокой	чертогъ, палац(ъ), тере(м).
число — личба	. . . .
че(р)вленица — шарлатъ	че(р)вленица, шар(ъ)латъ.
чаю — сподеваюся	. . . .
чу(ж)дъ — чужiй	. . . .
чли — читали	. . . .
чи(й)чинъ — чiй порядокъ	. . . .
чувъствено — видомо	. . . .
чинъ — порядокъ	чи(н), порѧдокъ.
чре(с)ло — бокъ	чресло, блокъ бе(д)ро, чересло.
чащь — гуща, лѣсъ густой.	чащъ, гуща, лѣсъ густый.

Деякі реєстрові слова, неперекладені в «Лексисі... просто», зустрічаються в «Лексисі» Л. Зизанія і мають при собі український переклад.

Наприклад:

У «Лексисі... просто»	У «Лексисі» Л. Зизанія
извѣтомъ	извѣтъ, доводъ.
крамола	крамола, роз(р)ухъ, кова(р)ство, хитро(с)[ть].
пруги	прузи, коники.
тщанія	тщаніє, стара(н)є.
юнотка	юнот(ъ)ка, молодица.

У зв'язку з наявністю багатьох спільних місць у зіставлюваних словниках деякі дослідники твердять, що словник, опублікований Амфілохієм, «був джерелом словника Лаврентія і піддав йому гадку видати «Лексис» [1] і що «рукописний «Лексисъ» невідомого автора XVI ст. був безумовно відомий Л. Зизанію» [2].

Однак виникає питання, чому Л. Зизаній, який міг знати і використати «Лексисъ... просто», не ввів у свою працю ряду безсумнівно незрозумілих чи мало зрозумілих слів, пояснених у рукописному «Лексисі... просто». З наведених вище, а їх немало, і серед слів з іншими початковими літерами в «Лексисі» Л. Зизанія відсутні: *гобзующи(й), гобзованиє, голо(т), гонзетъ, грехощуся, чаю* та ін. [3]

Спільні місця «Лексиса... просто» і «Лексиса» Л. Зизанія можуть пояснюватись і тим, що вони черпали матеріал із спільного джерела, а самі праці укладались незалежно одна від одної.

Реєстр «Лексиса» Л. Зизанія налічує 1061 слово церковнослов'янської мови. Це в абсолютній більшості загальні назви. На відміну від попередніх словників Л. Зизаній вводить в реєстр лише невелике число іншомовних слів, засвоєних церковнослов'янською мовою до кінця XVI ст.

Слова реєстру взяті з перекладів різноманітних культових і деяких світських книг, на які в окремих місцях посилається автор: біблія (див. при реєстрових *глумлю(с), оревъ, зеленичїє, приповѣданїє, пругло, съну(з)ны(й) конь*), євангеліє (див. при *ассарій, ропо(т), щапство, протору*), псалтир (див. при *глумлю(с)*), твори Кирила Ієрусалимського (див. при *бѣжденїє, вистнѣє, ωружни(к)*), І. Златоуста (див. при *ратую, щапство*), патріарха Германа (див. при *ал(ъ)лилуіа*), І. Екзарха (див. при [ã] *таче*), Арістотеля (див. при *неасыть*).

Невідомо, які інші лексикографічні праці, крім, можливо, «Лекси-

---

[1] М. Возняк, зазнач. праця, стор. 39.

[2] А. А. Москаленко, Нарис історії української лексикографії, К., 1961, стор. 13.

[3] Слід відзначити, що багато словникових статей, зокрема *гобзующий, гобзование, голо(т), гонзетъ, грехощуся, житница, чаю, чуждъ* та ін., наявних у «Лексисі... просто», але відсутніх у словнику Л. Зизанія, зустрічається в «Лексиконі словеноросському» П. Беринди. П. Беринда, можливо, був знайомий з якимось із списків «Лексиса... просто».

са... просто», були відомі укладачеві словника. Докладне зіставлення матеріалів словників 1282 і 1431 рр. з «Лексисом» приводить до висновку, що Л. Зизаній зазначених праць або подібних до них списків не використав. Можлива річ, що Л. Зизаній скористався глосами Ф. Скорини при перекладі церковнослов'янських (в тому числі й запозичених у ній) слів (пор. **скимъни,** дѣти л(ъ)вовы, л(ъ)венята і наведену вище Скоринину глосу **скимни** — львен ѧта).

Л. Зизаній розташував реєстрові слова в такому алфавітному порядку: **А, Б, В, Г, Д, Є, Ж, З, І, И, К, Л, М, Н, О** (разом з **Оу,** тобто **У), П, Р, С, Т, Ф, Х,** Ω, **Ц, Ч, Ш, Щ, Ю, Я,** Ѵ, що нагадує дещо послідовність літер у грецькому алфавіті.

Автор дотримується алфавіту тільки щодо початкової літери.

Іменні частини мови подаються в формі називного відмінка однини, дієслова — в формі 1-ї особи однини теперішнього часу дійсного способу.

На відміну від попередніх словників у «Лексисі» реєстрове слово часто перекладається синонімічними й близькими за значенням словами: **брак,** жени(т)ва, весел(ъ)є; **ваїє,** розки з квѣтом. лоза, багнѧта; **баснь,** каз(ъ)ка, слово, байка; **бреніє,** глина, болото; **ланита,** лице, челюсть; **ярость,** се(р)дито(с)[ть], запал(ъ)чивость та ін.

При окремих словах іншомовного походження даються розгорнуті тлумачення енциклопедичного типу: **сїндѡнъ,** с тон(ъ)кого поло(т)на простирало албо ра(н)ту(х). длѧ того та(к) на(з)вано же напе(р)вѣ(й) в мѣстѣ Сїдонѣ почато тоє робити; **оуєна,** єстъ ѕвѣ(р) дикій а окру(т)ны(й), который прїше(д)ши до пастухѡ(в) притосовує(т) сво(й) голосъ до чоловѣчого, и перевыкає(т) имена пастушїи, и на змо(р)дованыи псы напа(д)ши, поидає(т) ихъ. Як бачимо, у цих поясненнях дійсне переплітається з фантастичним. Зустрічаються детальні пояснення і при церковнослов'янських словах: **оубо,** звы(к)ло (ж)е єму досытъ чїнити, албо єго и(с)по(л)нѧти, яко, азъ оубо тебе праве(д)на мню премудра (ж)е якого никого же., а роз(ъ)маитоє має(т) оужива-(н)є тоє оубо, иногды єдноста(й)нє чини(т) слово (то єстъ) рѣ(ч), а иногды ро(з)дѣл(ъ)ность нѣѧкую ѡказує(т). якъ, азъ оубо пишу, ты же чтеши, я заисте пишу, а ты читаєшъ. тутъ оубо, ро(з)дѣлѧє(т) пишу ѡ(т) читаю, и иже. такѡ(ж) якъ оубо.

Таких широких пояснень у попередніх лексикографічних працях не зустрічаємо (пор. наведене пояснення при слові **оуєна** у Л. Зизанія і **уена** — *котка* у «Лексисі... просто»).

Невідомим був раніше й інший засіб, вперше застосований Л. Зизанієм, — наведення церковнослов'янського слова в контексті. Наприклад: **глу(м)лю(с),** прохожуюсѧ, прои(ж)джаю(с) подра(ж)нѧю(с) и цвичусѧ ... и изы(й)де Ісаакъ *поглумитисѧ* на поле кувечеру, и вышо(л) Ісаа(к) *проходитисѧ* на поле подъ вечеръ...

Л. Зизаній першим вводить паспортизацію окремих реєстрових слів, що подається після їх українського перекладу: **щапство,** прип(ъ)-стреньє, а(л)бо чѧ(ч)ка. *Зла(т)оову(с)[т] нра(в) бесѣ(д) ма(т)Θє(й), ка.*

Омоніми у Л. Зизанія наводяться в реєстрі як окремі словникові статті: **страсть,** бѣда; **страсть,** оупадо(к); **тма,** миліѡнъ; **тма,** те(м)-ность.

Особливий інтерес становить перекладна частина «Лексиса». Церковнослов'янські слова перекладаються українською літературною мовою другої половини XVI ст. Між церковнослов'янською й українською мовами проведена виразна межа. Церковнослов'янські слова та форми в перекладній частині зустрічаються дуже рідко. Значну кількість слів перекладної частини становлять українські народні слова й вирази, які живуть і в сучасній мові: **абїє,** *заразъ;* **безуме(н),** *дуре(н);* **бедро,** *бокъ;* **кличъ,** *крикъ, гукъ, верескъ;* **лысть,** *лы(т)ка;* **мѣлъ,** *вапно* и тыжъ *крейда;* **негли,** залєдвѣ, *ачей;* **нѧдро,** *пазуха;* **пѣте(л),** *когутъ, пѣве(н),* петухъ; **ропщу,** *нарѣкаю;* **свѣдительствоую,** *свѣдчу;* **юноша,** *парубо(к)* младенецъ; **зѣница,** *зѣ(н)ка, чоловѣчокъ;* **щапство,...** *чѧ(ч)ка* (пор. суч. цяцька) та багато ін. Серед українських слів зустрічаємо і західноукраїнські діалектизми.

Важливо те, що Л. Зизаній подає слова обох частин «Лексиса» зі знаками наголосу. З технічних причин наголос часто стоїть не на відповідній голосній літері, а на наступній або попередній приголосній (іноді й на голосній). Це спостерігаємо часто при літерах ꙋ та ѣ, верхні частини яких піднімаються високо над рівнем інших літер, та в випадках, коли над літерою, на якій повинен би стояти знак наголосу, знаходиться виносна літера (див., наприклад, реєстрові **будущїй, бѣгство, вѣтїѧ, мрачный** та ін.).

Реєстрове слово від перекладу відділяється комою. Між синонімічними та близькими за значенням словами перекладної частини Л. Зизаній також вживає кому. В кінці словникової статті завжди стоїть крапка.

Отже, Л. Зизаній перший в історії української науки розробив і застосував основні лексикографічні методи обробки словникового матеріалу.

«Лексис» Л. Зизанія не тільки в перекладній частині, а й у реєстрі, незважаючи на традиційну орфографію, дає важливий матеріал для дослідження специфічної фонетичної системи української мови XVI ст.

У новозакритому складі на місці етимологічного о Л. Зизаній за традицією пише **о**, засвідчені лише окремі випадки чергування **о** з **і** та **у**: **вретище**[1], ... жало(б)ны(й) *убир*; **слатина**, *росу*(*л*).

---

[1] Через те, що в «Лексисі» авторська пагінація відсутня, для зручності відшукання в тексті наведеного прикладу подаємо реєстрове слово, до якого відноситься слово перекладної частини, що наводиться як приклад.

У новозакритому складі вживається **е**, хоч нерідко виступає **ѣ**, на місці якого читали **і**: **быліє**, *зѣлье*..; **зеленєчіє**, **зѣльє**..; **зеліє**, *зѣлье*; **Ка(с)сіѧ**, *зѣлье* нѣѧкоє; **злакъ**,.. з ро(з)маиты(м) *зѣльемъ*; **арωматы**,.. *корѣнье*, ал(ъ)бо *зѣлье*; **сла(д)ко(с)[ть]**, *корѣнъныи* дорогіи рѣчі; **скиніѧ**, *намѣтъ*; **оско(р)дъ**, *камѣ(н)е*; **єство**, *прирожѣнье*; **врачеваніє**, *лѣчѣ(н)е* та ін.

Досить послідовно автор «Лексиса», згідно з етимологією, вживає літеру **ѣ**, хоч зустрічаємо окремі слова, в яких на місці **ѣ** виступає **и**; це є свідченням того, що на місці літери **ѣ** читали **і**: **алканїє**, *исти* хотенїє; **алчу**, *исти* хочу; **брашно**, *идло*; **оуєна**,.. *поидає(т)*; **съну(з)ны(й) конь**, *и(з)ны(й)* конь; **глумлю(с)**, *проижджаю(с)*, **видѣти остро**, *смотрити* быстро та ін. (пор. ще **ядъ**, *идъ*). Дуже рідко на місці **ѣ** вживається **е** (*нетление*), що є впливом білоруського оточення Л. Зизанія у Вільні або північних українських говірок. Про вимову **ѣ**, як **і**, свідчить написання його в запозиченнях: **ωкаѧ(н)ный**, **мѣзе(р)ны(й)**.

Західноукраїнське фонетичне явище переходу початкового **йе** в **йі** наявне в словах: **мированіє**, *поидна(н)є*; **ходотай**, *идна(ч)*.

Змішування (неправильне написання з огляду на етимологію) літер **ы** та **и**, **і** в словах реєстру і перекладної частини свідчить про те, що літеру **ы** читали як передньо-середнє українське **и**: **выѧ**, *шыѧ*; **ваѧю**, *рию*; **изъваѧю**, *рию*; **измѣна рыз**; **рыза**. шата; **въсклицаю**, *выкрыкаю*; **препруда**,.. *риба*; **рідаю**; **ріданіє**; **рі(с)таю**; **сърист(а)ю(с)**.

Літеру **і** читали як українське передньо-середнє **и**, на що вказує написання її на місці традиційної **и**: оубо,.. досыть, *чїнити;* **сладко(с)[ть]**,.. дорогіи, *рѣчі*; **оуєна**,.. *пріше(д)ши*.

Перехід давнього **е** в **о** після шиплячих перед історично твердим приголосним виявлений у словах: **дѣмонъ**, *чо(р)тъ*; **дѣмон(ъ)скій**, *чортовскій*; **зѣница**, *чоловѣчокъ*.

Відповідно до давнього **ръ** виступає **ри** у слові *дрижанье* (див. при реєстровому **шатаніє**). Зустрічаємо **ов** на місці **ъл**: **ваѧю**, *выдовбую*.

У ряді випадків спостерігаємо — **ѧ** відповідно до давнього **-ьє** в іменниках середнього роду другої відміни, хоч форми з **-ьє** в «Лексисі» переважають: **гоненїє**, *пренаслѣдованѧ*, **из(ъ)ваѧнїє**, *вырѣзова(н)є*, *вырытѧ*; **тогда въсхитиша**,.. *на повѣтрѧ*; **поглощенїє**, *поже(р)тѧ*, *про(м)кненьє*; **пружїє**, *пучѧ* та ін. Як бачимо, форми з **-ѧ** і з **-ьє** іноді виступають поряд.

Про велику поширеність форм на **-ѧ** свідчить гіперизм **є** замість закономірного **ѧ** у слові *ди(т)є*: **изве(р)гъ**, *ди(т)є* ме(р)тво.

Для передачі вибухового **г** у словах іншомовного походження Л. Зизаній вживає традиційне у старій українській орфографії сполучення літер **кг**: **бѣд(ъ)ство**, *срокгость*; **нужда**, *кгва(л)тъ*, призрачіє, *кукглѧр(ъ)ство*; **съглѧдаю**, *шпѧкгую*; **смоква**, *фикга*.

З галузі приголосних привертають увагу такі явища української

фонстики, як: тверде **р—вѣщаю**, *говору;* **лу(ж)ду**, *дуру*; **боруса**, воюю, **боруса**, **дж** в дієсловах 1-ї особи однини теп. часу (**гнушаюса**, *бриджуса*; **лѣщу**, *зраджаю*; **наваждаю**, *зваджую*; **су(ж)ду**, *суджу*; **съвѣтую**, *раджу* та ін.), **ждж** у слові *проижджаю(с)* [див. при **глу(м)лю(с)**], м'яке **ц** [**єпари(с)три(с)**,.. на кшта(л)тъ *каганца*; **строите(л)**, *радца*; **юнот(ъ)ка**, *молодица*]. Довгі інтервокальні приголосні в іменниках середнього роду другої відміни, як і в сучасних південно-західних українських діалектах, у пам'ятці не зустрічаються. У «Лексисі» виступає або приголосний основи в сполученні з **-ьє**, **-ьа**, або приголосний нормальної тривалості та -є, -а (див. вище, а також **бе(з)мол(ъ)в(ъ)ствую**, *въ затишу* живу; **благовріа(т)ный**, до *принатта* лацный та ін.).

Варто відзначити також деякі асимілятивні й дисимілятивні звукові зміни, спрощення груп приголосних: **будущій,...** *што*; **лицемѣр(ъ)ствую...** *що*; **ассарій**, *гарѳль* (пор. нім. das Heller «геллер» (монета); **сънузны(й) конь**, *и(з)ны(й)* конь; **бразда**, *борозна*).

З примітних морфологічних явищ слід вказати на закінчення **-а(м)**, як і в сучасній літературній мові, в іменниках середнього роду другої відміни (и **възгласи(т) без(ъ)дна съ веселіє(м)**, и закричи(т) пропасть з *весѳла(м)*, закінчення -ѣ в називному множини іменників чоловічого роду другої відміни [**яко(ж) пишу(т) внѣшніи мудреци**, як пишу(т) тогосвѣтныи *му(д)р(ъ)цѳ*], закінчення **-ои** в родовому відмінку однини прикметників жіночого роду (**препруда,...** *багровои* фарбы), тверде **т** в закінченнях дієслів, як у сучасних південно-західних діалектах [**винительны(й)**... *винуєтъ*; **же(р)но(в) ослій**, .. *мелютъ* та ін.]. Зворотна частка **са** виступає відносно відповідного дієслова і в препозиції, і в постпозиції: **блгополучаю**, *щасти(т)* ми **са**; **мощи**,.. *называю(т)са*, **супе(р)ник**, спорны(й), проти(в)никъ которы(й) **са** *спирає(т)*, и *тагаетъ*.

Таке вживання **с'а** спостерігаємо і в сучасних південно-західних українських діалектах.

Характерно, що підрядні означальні й присудкові речення поєднуються з головним за допомогою сполучника **которій (-ый)** [**непреборимы(й)**, незвал(ъ)ченый, *которого* нѣкто звал(ъ)чити не може(т) и перемочи; **непостоан(ъ)ны(й)**, то(т) проти(в) *которого* нѣкто не можетъ стоати; **винителны(й)**, тот *который* причину ѡ(т) кого має(т) та ін.], але зустрічаються підрядні означальні речення, поєднані з головним і за допомогою характерного для української мови сполучника **што** (**будущій**, прійдучій, *што* маєтъ быти).

«Лексис» Л. Зизанія відіграв важливу роль в історії не тільки української, а й усієї східнослов'янської лексикографії. Він був зразком і джерелом для авторів численних українських і російських азбуковників у XVII ст.[1] Зизаніїв словник підготував грунт для видатної лекси-

---

[1] С. Булич, зазнач. праця, стор. 165.

кографічної праці — «Лексїкона славенорωсского» Памвá Беринди, який використав не тільки досвід Л. Зизанія, але й увів у свій словник майже весь матеріал «Лексису» Л. Зизанія. Памво Беринда писав: *«...єго же* (Л. Зизанія. — *В. Н.*) *и зде привнесенїє и исправленїє явственно буди. ω(т)туду* (з *«Лексиса»* Л. Зизанія. — *В. Н.*) *убо начало вземъ аз(ъ)»* [1].

Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні видає фотомеханічним способом «Лексис» Л. Зизанія за примірником «Лексиса», оправленого разом з «Грамматікою словенскою» Л. Зизанія, що зберігається в Державній публічній бібліотеці ім. М. Є. Салтикова-Щедріна в Ленінграді. Окремі сторінки цього примірника, які мають технічні недоліки, замінені сторінками «Лексиса», надрукованого разом з «Наукою ку читаню и розумѣню писма слове(н)ского», що зберігається в тій же бібліотеці.

До публікації «Лексиса» Л. Зизанія додаються перші відомі східнослов'янські словники 1282 р. і 1431 р., а також перший українсько-церковнослов'янський словник «Лексис... просто».

В. В. Німчук

---

[1] «Лексикон словенороський Памви Беринди», стор. 243.

ЛЕКСИС

Сирѣчъ Речéнїѧ, Въкрáтъцѣ събрáнны. И изсловéнскаго ѧзыка, напрóстый Рускїй Дїалéктъ Истолковáны. Л, Z.

А

Адана́ гь, пан.
Абїе, зарaзъ.
Авва, тато, ѿтéцъ.
Аггелъ, вѣстник албо повѣда́ч.
Агнецъ, бара́нокъ.
Агнїца, молода́ѧ овéчка.
Адъ, тéмность, недо-

недовѣдомое мѣсце, преисподнѧ. погрéцку адь, наідисъ.
Аеръ, въздухъ.
Азъ, ѧ.
Аллилуїа, хвалa бу. Гермaнъ патрїархъ втолкованїи литургїи стон мовитъ.
Аллилуїа, при-

А ходи

хо́днѣбъ, хвали́
те и въспѣва́те
жива́го б҃а·
е́врейскій бо ѧ
зыкѡ е́стъ а́ль,
и́де, ꙗви́сѧ,
а́иль, бг҃ъ· а
ꙋ́їѧ, хвали́те
въспѣва́те·
а́лка́ніе, и́сти
хоте́ніе·
а́лчꙋ, и́сти хо
ч҃ꙋ·
а́ми́н, запра́ды
або неха́ такъ
бꙋдетъ·
а́постолъ, посла
нецъ·
а́рѡма́ты, за
па

пахи, и дорогі́и
ма́сти, и ты́ж ко
ренье, а́лбо зѣ
лье пахнꙋ́чее·
а́рхитрі́кли́н, ма
ша́ло, нача́льни
тре́м въсклоне́
ниѧмъ,
си́рѣчъ ла́ва·
а́ще, е́сли·
а́рха́гелъ, ста́ро
ста а́ггльскій·
а́рхистрати́гъ,
цѣ́саръ, и ты́ж
ста́ршій кнѧ·
а́ѳипа, бꙋ́ми
стръ ста́шій ра
ца, а́лбо спра́в
ца в ꙗкѡ зели·
вдѣ

вдѣѧнїѧхъ апостоль
скихъ въглавѣ ѳі
прикоѵцѣ.
алекто, пѣвенъ.
алавастръ, ка
мень єсть так на
званый, и стого
камене оурѡбле
ный слоникъ,
албо скриночка.
акаѳистъ, не
сѣданно.
авва, голодно.
ассарий, пѣнѧзь.
гарѣль. матѳеѳ.
за, лѕ.
афедронъ, выходъ,
закрѣтъ.
акриды, вѣшки
дерева
деревѧный пѹ
чѧ, и ты кони
ки.

Б

Багрѧница,
шарлатъ, албо
єдва багровой
фарбы.
бана, ланѧ.
безлобїе, щира
ѧ доброть.
безумїе, глупо
сть.
безчуство, глѹп
ство.
безумень, дѹрень.
безчуствую, дѹ
рѣю, глѹпѣю.

Безѿвѣтенъ, ѿ
повѣди нѣмаю
чїй, неѿповѣ
ный.
Бл҃гть, ласка.
Благодатный,
ласкавый.
Благодатель,
ласкавый.
Бл҃годѣтество,
добродѣйство.
Благодѣтель,
добродѣй.
Благодатель,
доброгодаца.
Блажество, ща
сливость.
Бл҃же щасливый.
Блаженствую,

ща

щасливый есте.
Благополученїе,
щастье.
Благо полученый,
щасливый.
Бл҃гополучаю,
щастимися.
Благодѣствїе ща
стье.
Бл҃годѣственъ,
щасливый.
Бл҃говоленїе, до
брая воля.
Бл҃аголѣпїе, ѿ
доба.
Бл҃говолю, зез
волю.
Бл҃олѣпный, ѿз
добный.

Бла

благоговѣнїе,
набоность,
встыдливо
сть.
бл҃гоговѣнный
набоный.
бл҃гоговѣствую
набоны есте.
бали, заклина
чаровникъ.
бѣжденїе, при
мушее. бѣда.
Курил ерлански,
вглавѣ еі.
бохма, згола,
надаремне. а
мо, вглавѣ, г.
бодренїе, чуйно,
пилность, осто
роность.

роность. данил
глава, д.
брада, борона.
бразда, оузда,
оузданица.
брема, берема
тлумокъ, итее
товаръ которы
вкорабли, албо
навозѣ.
бѣдство, сро
кгость, итыжъ по
тоно вмовѣ.
бодрость, чуйно.
бодрствую, чу
юся, чуйность
маю.
бдитъ, неспи.
бдѣнїе, неспане.
Аг блюду

блюдꙋ, стерегꙋ.
блюде́нїє, сте
режє́нье.
блю́до, ми́ска.
бра́шно, по́карм
ѧ́дло.
бре́нїє, гли́на,
боло́то.
бре́нный, гли
ньный, боло́т.
бѣ́дный, нѣ́д
ный, сро́кгїй, и
ты потꙋ́жный,
и довтѣ́пный
ꙋмо́вѣ.
безчестїе, зла
живость, сромо́
та.
бы́лїе, зѣ́ле,
бы́лье.

бы́лье.
бытїє, бытно.
бо́лїй, бо́лшїй.
бѣда́, оупа́докъ,
небеспе́чность,
бѣда́.
бра́нь, вои́на.
бисеръ, пе́рла.
бли́з, близко.
борꙋсѧ, воюю,
борꙋсѧ.
бедро́, бо́къ.
ба́снь, ка́зка,
сло́во, ба́йка.
басносло́вие, нѣ
кчемнаѧ мо́ва.
бо́лѣ, на́, бо́ше.
бо́лма, бо́лше.
безмо́лвие, ти
хость.

Б Б

хость, негѹчїе· тишина̀, зати шье·
бе҇молвствѹю, в҇затишѹ живѹ безгомонѹ·
блаженїе, плюгавое мовлене·
блаҗдословїе, шкарадаѧ мова·
блаҗдь, чл҇къ шкарадои мовы·
бѹдѹщїи, пріидѹчии, што маєт быти·
боренїе, борє҇е, валка·
Ад борба·

борба̀, борене, валка·
болезнь, болѣ·
брегѹ, стерегѹ·
бреженїе, стережене·
бе҇зна, пропа҇·
бе҇страстїе, нетерплене, неневолене ѿ афекто·
бе҇пристрастїе, не҇неволене ѿ мірскихъ красо҇ и похотей·
беꙁмѣрныи, мѣры не маючии·
беꙁвѣстныи, не ѡзнаменыи
знагла

знагла боудꙋ
чій,
благодѣствꙋю, щастимися.
блгопріятный, допринятла ла
цный, итыжъ вдячный, ми
лый.
блговъсприемлю, вдяне приймꙋю.
благостына, добролиность, щедробливость.
благостынный, добротливый, щедробливый.
благодарꙋ, дя
кꙋю.

благодареніе, дяковане.
благодарный, подячливый.
благодарстве, подячливый.
благочестіе, бо
гобойность, по
божность, набо
женство.
благочествꙋю, хвалю. набоженство управꙋю.
благій, добрі.
благость, до
броть.
блажꙋ, хвалю, щастя комоу признаваю.

Б

безмо́лвникъ,
ѐрмита̀, кото́
рый не вгꙋ́кꙋ а̀
безъ затръвоже́
на свѣта того̀
бе҇ блазне́нѡ,
без погорше́нѧ
живе́тъ.
безбѣ́днѡ, бе҇
оу̑па́дкꙋ, без
трꙋ́дности.
безпеча́лїє, не
фрасоли́вость.
без слове́сное,
бе́стїѧ.
бестꙋ́ство, нѐ
встыдли́вость.
бла́нь, згоше́е.
беболе́знїє, нѐ
боле́нье.

Б

боле́не.
бедерновѣ́нъ,
несмѣ́лый.
Бы́сть, ста́ло
сѧ. бы, а. о.
бѣ, то е рече́нїє
значи превѣч
ность, и присно
сꙋщїє.
безслове́сїє, нѐ
людзкость.
безмѣ́стный,
неслꙋ́шный.
бра́къ, женитва,
весе́ле.
брачꙋ́сѧ, же
ню́сѧ, весе́ле
справꙋ́ю.
бѣгство, оутѣ
ка́нье

Б

ка́нье •
багря́ни́ца,
бѣль •
бо́шїю, оу́бо,
бо̀ •
беꙁпоше́ствїе,
несъблажне́нїе •

В

Ва́їе, роꙁки́
ꙁквѣто́въ, лоꙁа̀,
багня́та •
вѣтвъ, го́ль •
вина̀, причи́на •
вино́вный, то́ ко
то́рый єсть чему
причи́

Б

причи́ною •
вини́телный, то́
кото́рый причи
ну ѿкого̀ мает •
а́лбо ты кото́рі
кого̀ вину́етъ •
внѣ, надворѣ •
внутръ, вну
три •
вѣтїа, ри́торъ
ора́тор, кра́сно
мо́вца •
вселе́нная, всѐ
свѣтъ •
патриа́рхъ вселе
ски, ѿцъ нача
ны всему свѣту
вериги, пута •
вистнѣе, оупрі
мѣ по

мѣ потужнѣй.
оукурі́ іерусалим
гла, еі.
ва́снь, хра́пъ.
внѣ града, за
мѣстомъ.
внутрь оуду
святилища.
всамо́й црькви.
внѣу́ду, навѡ
рѣ.
вни́жду, внижу.
видѣти ѡстро,
смотрити бы
стрѡ.
вѣ невѣ, вѣдаю
вѣдѣти, невѣ
стнѡ, вѣдати
пѣвне.
видѣн

видѣніе, ѡгля
да́е. и ты ѡглѧне
вѣдѣніе свѣдо
мость, вѣдае.
внѣшний, надво
рний зверхний, то
го свѣта.
іако пишу внѣ
шнік. мудрецы.
іакъ пишутого
свѣтнии мудр
цѣ.
внезаапу, зна
гла, натымѣ
стъ.
воинъ, жолнѣ.
воинство, жолнѣр
ство.
воинствую, жол
нѣрс

нє́рствоса ба
лю.
ви́ссонъ, полотно
то́нкоє.
въбранє́нїє, за
бороне́нье.
въбраня́ю, за
бороня́ю.
въизбра́нный,
вале́ный, выбо
рнѣ́шїй вбивати.
въвѣща́ю, ѿпо
вѣда́ю.
въвѣще́нїє, ѿ
повѣда́нье. оу
въперя́ю, розу
якъ перо злегъ
чаю албо токѡ
промышля́ю.

вѣща́

вѣща́ю, повѣ
да́ю говорю голо
шу.
вѣстни́къ, повѣ
да́чъ.
вѣща́нїє, повѣ
да́нье.
вѣща́нїє, повѣ
да́нье голоше́ньє.
въглаше́нїє, ѿ
вола́нье, крича́
нье ѿповѣда́нье.
въглаша́ю, ѿ
повѣдую, ѿз
волыва́ю.
извъзгласи́ безъ
дна съвесе́лїє,
и закричи про
пасть звеселя.

възы

възыска́нїє,
шѹ́каньє.
възыскѹ́ю, вы
на́дѹю.
възыска́нный,
вына́дова́ный.
въжделе́нїє, по
жада́нє.
въжделѣ́ю, пожа
да́ю.
въжделе́нъный,
пожада́ный.
въжделѣва́ю, по
жада́є ма́ю.
въсхище́нїє, по
рыва́єт, драпѣж
ство, ѹхаплєє.
въсхища́ю, по
рива́ю. поха́
пѹю. то

тогда̀ въсхитї
ша сѷмона вол
хва бєспло́ным
навъздѹ́хъ,
тогды̀ порва́ли
бѣ́сы сѷмона во
хва врим, и
вынесли єго̀ напо
вѣ́тра.
вса́нн, ко́нъны
верхо́ны.
высѡпръ, высо́
кость высокѡ.
вѣ́жа, цви́нны.
врачь, лѣка́рь, до
кторъ.
врачѹ́ю, лѣчѹ.
врачева́нїє, лѣ
ка́рство, лѣчєнїє

врачє

врачество лѣка́р
ство до́кто́ство.
врачба, лѣченье.
враче́бница, дом
гдѣ лѣчат, и тыж
аптыка.
врата, ворота
брона.
вратарь, воро́т
ны.
враг, ворогъ.
вражда, ворого
ва́те, неприязнь.
враждую, воро
гую.
вред, нару́ше́нье.
вреждаю, нару
шаю.
вредитель, шкод
ца, котрий на
рушаетъ.
вре́тище плахта,
жалоба, жалоб
ный убиръ.
ведро, пого́да.
възбраняю, за
бороняю, и про
тив кого валчу.
възбранитель, за
бороняючий, о
боронца.
възбраненїе за
бороненье, обо
рона.
велерѣчую много
го велики рѣча
мовлю.
велерѣчїе, бемст
ное

ное блекота́нье,
и ты ѿвелики
рѣча́ мовле́нье.
велерѣчивый,
много мовны́й,
и ты паїо́тка.
враду́ю бе́ пра
ды, ворогу́ю не
слу́шне.
въсхлаща́ю, оу
стяга́ю, заста
новля́ю.
въсхлаще́нїе, оу
стяга́нье.
въстлапля́ю,
ѿгння́ю, выве
та́ю.
въстлапле́нїе,
вывѣта́нье ѿто

вы́ну, за́жды.
въдру́же, оуще
пле, оуткне́ный
воза́та, въни
ца.
возо́ръ, тва́ръ
позрѣнье.
всесъжже́нїе,
офѣра цѣло спа
ла́ючаяся.
въсклйкнове́нїе
выкрыка́нье.
въсклица́ю, вы
крыка́ю.
възыва́ю, за
клика́ю.
воствоа́їе хлѣбе
ѥстъ, базано́ве
цъ.

гне въ

въспѧ҃, наꙁа҃.
внимаю, зрозꙋмѣваю.
вниманїе, зрозꙋмѣванье.
внемлю, зрозꙋмѣваю.
въ҃растаю, оуростаю.
въ҃растъ, в҃рость.
вылѧ, шылѧ.
важю, рию, рѣжꙋ, выдовбꙋю.
важтель, тотъ которїй рѣжетъ печати. и болѧ.
вразꙋмлѧю, напоминаю, оурозꙋмлѧю.

въдрꙋжаю, оутыкаю, оугорожꙋю.
весма, велми.
водосланенъ гробъ водою посланный гробъ.
въ҃дежанїе, въ держливость.
встремежливо.
всѧчески, вшелѧкими способы.
воистинꙋ, заправды.
въ҃ражаю, спыхаю спротивлѧюсѧ.
въ҃раженїе, спыханье.

спротивле́нье ·
въдвиза́ю, по
двига́ю взношꙋ
въдвиже́ние,
подвигне́е, вно
ше́е ·
вънесе́ние, въ
несе́е ·
вре́мѧ, ча́съ ·
вре́мены, доча́с
ный ·
врꙋтка, рꙋра ·
врꙋча́ю, порꙋ
ча́ю ·
врꙋче́ние, вда́
ние, порꙋче́е по
да́е ·
вла́сть, вла́да ·
властелствꙋ́ю,
вла́

вла́дзꙋма́ю ·
владычество,
вла́да́ство ·
владычествꙋ́ю,
вла́нꙋ ·
владка, вла́да́ ·
властелин, вла
ца, вла́да́ ·
вла́юсѧ, хвѣю ·
варѧ́ю, чека́ю ·
преварѧ́ю, чека́
ю, оу́перѣжа́ю ·
въла́ние, нава́
ность ·
въплоще́ние,
втѣле́нье, чло
ве́чества прі́нѧ
тье ·
въчлове́че́ние,
Б оу́

Г

оучоловѣчѣнье.
всѧческии, доща́ку.
варжю, ѡжида́ю.

Г

Гадѣніе, злоречее, поганбѣнье то есть значитъ што и хуленіе.
гана́ніе, зага́дка, трудное а хитрое пытанье.
гада́ніе, ромо́ва.
гадаетъ, зага́дка.
гаено, го́лѣнь.

гу

Г

гу́сли, арфа, лю́нѧ, скрипица.
гл҃ъ, мо́ва.
гл҃ю, мо́влю.
глаголаніе, мовле́нье.
гряду, иду.
гоще́ніе, учта.
го́дына, пыха́
го́рдость.
го́ды, пышны.
годжу, пышню.
голѣмо, велико.
голѣмы, великии.
гота́нь, голо.
готановѣсіе,
гола вѣшенье, кохаєсѧ в роско́шны потра́ва.

естъ

Г	Г
ѥстъ·стра҃ абы	млюсѧ възапо
лакоты всѐ нда	вѣдехъ твои҃,
ти хо҃троха, а	поглүмълюсѧ
по҃лымн по҃рава	въчүдесѣ твои҃·
мн вз го҃жати·	горесть, гокость·
глү, подранѣе·	газофілакіѧ,
глүлю, прохожү	съсүдохранили
юсѧ, проиджа	ца·
ю, подранѧюи	гнүшаюсѧ, бри
цвичүсѧ·	жүсѧ·
бы҃, гла҃, кд҃·	гь, панъ·
и изыде ісаакъ	господствүю, па
поглоумитисѧ	нүю·
наполе къвече	господство, па
рү, и вышо҃ Ісаа҃	ство·
проходитисѧ	гоненіе, прена
наполе подъве	слѣдованѧ·
черъ·	гонитель, пре
ψа҃·рні·поглү	насаѣдовъца
Б в млю	гн

Г

гнѣвель, ѹтрата, погнѣвель·

гра́нь, ѹго́л, ча́сть, штѹ́ка·

краегране́сїе, по ча́токъ стіха̀, а̑лбо строки̑·

Д

Да бѹ́детъ, нехай бы та́къ было·

да̀ бѹдетъ, неха̀ бѹдетъ·

да̀р, пода́рок·

десни́ца, правица·

де́сный, пра́вый·

де

Д

де́белость, грѹ́бость·

де́белъ, грѹбы́й·

дерзнове́нїе, смѣлость·

де́рзый, смѣ́лый·

де́заю, смѣ́ю, смѣ́лый есте̑м·

до́блесть, ста̑ло̑сть·

до́бль, ста́лый·

доблестве́ннѣ, стале·

доблествѹ́ю, ста́лый есте̑м·

древодѣ́лство, и̑ли древодѣла́нїе· тесельство·

древодѣлѧ, те́слѧ·

дре

древодѣлствую. тесе́ство са ба́лю
діаволъ, ѡбол
га́ніе, звада.
діа́во, ѡболга́
те зва́ца.
долготерпе́ніе,
терпли́вость, не
гнѣвли́вость.
долготерпели́вый,
терпели́вый, негнѣ
вотерпя́чій.
доса́да, зелжи
вость, посоромо
ченье.
досади́тель, зел
живость выря
жа́ючій.
досажа́ю, лжу
сро

сромочу.
досажение, зеже
нье, сромочее.
держа́ва, моность
держае, дужость.
діадима, коро
на.
делва, фаска бо
ка.
донде́же, аж поки,
иты навѣки.
дѣлма, дѣля.
дѣтище, дитя.
дреле, дан ѡны
даны часѡ.
державствую, па
ную, впосесі и ма́
ю.
дши, дока.

дщи҃ца, таблица.
долгота̀ днíй, долгíй вѣкъ.
долгодѣ́ствіе, до̑лгíй вѣкъ.
дѹ҃хъ, вѣ҃тръ.
дѹ҃хъ, а̀гг҃лъ.
дѹ҃, дыха́ніе,
дх҃ъ, дша̑.
дѹ҃ стыи҆, бън҆стн҃ный.
добродѣтѣ̑, цно́та.
доброта̀, оу҆рода цвѹ҃ность.
дѣ́ланіе, спра̑ва.
дѣ́тель, спра̑ва.
дѣ́монъ, бѣ҃съ, чо̑ртъ.
дѣмо́нскій, чортовскій.
дѣла́ніе, робо́та.
дѣ҃ло, оу҆чи́нно.
да́жніе, оу҆помнинокъ, домостро и҆тество, до смотрителство.
домостро́итель, шафаръ, спра̑вца домѹ̑.
дѣла́тель, робо̑ни҃, спра̑ца.
дреко̑, а̀лжба̑та
добродѣ́телный, цнотли́вый.
добродѣ́ланіе, цнотли́вый спра́вы

Д

вы •
дра́чїе, є҆́сть хвои҃
на, котораѧ є҆вни
нѣ ѕва́рена, злѣ
чꙋетъ ѹ҆ха ропы҃
по́лны, и҆ ѻ҆чи ѹ҆
разовы́и, то є҆сть
ра́неныи, а҆лбо
ѹ҆да́реныи •

Е

є҆внꙋ҃х, ско́пленый
чл҃къ •
є҆гда̀, кгды҃ •
є҆да̀, ци҃ •
є҆два̀, зале́двѣ •
є҆ли́кѡ, ко́лкѡ •

Б д є҆ли҃

Е

є҆ли́ко, ко́лкое •
є҆ммаꙋи́лъ, с на́
ми бг҃ъ •
є҆лма̀, г҃ значи҃,
ко́кѡ, понева́ж, и҆
ногды въмѣсто
бо • ꙗ҆ко, є҆лма̀
вели҃ є҆си҃ то́лма
смири́сѧ •
є҆лма̀ ѹ҆бо б҃ъ на́
ѕелю прїи҆де, си
р҃ѣ, понева́ж •
є҆лма̀ а҆ще ѹ҆бо си
цебы было, бо̀
є҆сли́быта было •
є҆стество̀, приро
жѣнье, се нарѣчїе
ѿ є҆сть •
є҆ло́и, по є҆vре́скꙋ
бг҃ъ •

Є | Ж

Бгъ•
Єтеръ, некій•
Єже, которое•
Єѵлїє, благовѣстїє•
Єванъгелистъ, благовѣстник•
Єпаритрий, начаце, судина дочепана, албо налива, накшталтъ кагаца з бѣлого желѣза•

Ж

Жажда, прагненье•
Жажду, прагну пити хочу•
Желаю, жадаю•
Желанїє, пожадливость, хоть•
Жестокъ, твердый, закаманѣлый•
Жестокосердый, закаманѣлогосердца•
Жестоковыйный, запаматалый•
Желъ, посолѣка•
Женоосляй, камень млынный•
дла того называєтъ ослий, же ослами мелютъ•
Житница, стодола•
Жажда, прагненье клуна• жи

Ж

житїе, мешкане·
жупель, сѣрка·
жилище, мешка
нье, домъ·
жертва, заколе
нїе, офѣра·
жатва, жниво·
жател, жнецъ·
же, а·
жрꙋ, заколюю, за
рѣзꙋю офѣрꙋю·
жрѣнїе, офѣро
ванье·
животъ, мешкане,
иты скарбъ, гро
шѣ·
жизнь, животъ, жи
вность, выхованье·

З

забрало, панцыръ·
завѣть, вѣхоръ·
зазаю оуколюю·
црь, книгы, д·гла
вы·
завираю, заста
новлꙗю,
заври, застано
ви·
ѱало, лад, изари
съпротив гонꙗщи
мꙗ·
зазираю, ѡткае
ваю, ѡвинꙗю,
ѡсꙋждаю·
зазрѣнїе, ѡткае
ванье, ѡсꙋждее·
зарїа, костки
ва

вацаныи·
заємлю, позычаю·
заємленїе, позы
чанье·
заємнїй, пожича
ючїй·
закалаю, зарѣ
зую, заколюю·
заколенїе, зарѣ
занїе·
заклатель, рѣзникъ·
зане, абовѣмъ·
заѵтрнїй, снѣда
нье·
зданїе, здане, бу
дованїе, построєнїе·
зижду, будую·
зазоръ, погуржєнїе·
порозумѣнье·
за

запрещаю, за
грожую заказую·
запрещенїе, зае
грожєнїе заказанїе·
зракъ, ѡбразъ·
злакъ, паша,
трава з ромайтыхъ
зельемъ·
зазоренъ, погу
женый, подозрѣ
ный·
заключаю, за
мыкаю·
заключенїе, закненїе·
заключенїе, за
кненье·
зелїе, зелье·
заднина запѣнѧ
злоба, злость·
зло

З

злобивый, злост-
ливый.
злодѣйство, зло-
сть.
злонравный, зло-
го обычаю.
злопомненіе, хра-
нѣнє застарѣлы.
зеленичіе, єсть
дерево, которое
лѣтѣ и зимѣ зе-
лено, подобное ли-
стье маєть бѣлую,
на которои ченницѣ
ягоды ростꙋ.
ісана, ги, ма.
завѣніе, забытє.
звꙋ, дзвькъ.
законъ, право.

З

законникъ, перес-
тѣгаючій права,
черницъ.
зефиръ, вѣтръ
вданый, ѿ полꙋдн
на вѣючій.
злоумный, злого
розꙋмꙋ члвкъ.
золъ, злый.
злополученіе, не
щастье.
злополучаю, не
щастимися.
зѣница, зрѣнка.
чоловѣчокъ.
зара, зора свѣ-
лость.

І

за Іже, которіи

И

ѝбо, абовѣмъ.
ѝго, ꙗрьмо.
ѝзвитїе, хитро
сть, штꙋка,
ѝзвитїе словес,
штꙋчное мовлене,
хитрость вмовѣ.
ѝзвѣт, доводъ.
ѝзвѣтованїе, до
водо чиненье до
воженье,
ѝзвѣство, певно
сть.
ѝзвѣстный, пе
вный.
ѝзвѣствꙋю, оу
пе

И

певъна ю.
ѝзвѣствованїе,
оупевненье.
ѝзвѣстнѡ, пев
не, допевъна.
ѝзъважаю, рию,
вырѣзꙋю.
ѝзваянїе, вырѣ
зованє, вырытѧ.
ѝзѧщество, выбо
ность.
ѝзѧщный, выбо
ный. Спокꙋса
ѝскꙋшенїе, до
свѣченье проба.
ѝскꙋшаю, досвѣ
чаю пробꙋю.
ѝскꙋство, оумѣе
ность свѣдомость.
ѝскꙋ

ӥскꙋ́сны ѹ҆че́ны, свѣ́домый·
ӥстꙋка́нъ, вылнтый болъва́нъ·
ӥстꙋка́ю, вылнва́ю·
ӥстꙋка́нїе, вылнва́нье·
ӥстѧза́ю, пыта́ю·
ӥстѧза́ние, пыта́нье·
ӥсхо́днще во́ное· выхоже́нье вѡ́дъ тече́нье воды·
ӥзмѣ́на рызъ, пара́шатъ·
ӥге́мѡнъ, во́жъ, ста́роста·
ӥзве́ргъ, дне́ метвѡнаро́женое·
ӥстрѧса́ю, карꙋ, ветꙋ́ю, плачꙋ·
ӥжднва́ю, выда́ю грошѣ накладаю·
ӥжднве́нїе, выда́то·
ӥногда̀, мѣчъ·
ӏса́їѧ г҃ ла·
ӥско́нн, насамо́помча́кꙋ спочакꙋ·
ӥкона, ѡ́бразъ·
ӥзъсѧка́ю, высыха́ю·
ӥзра́нѣ, выбо́неѡсоблнве·
ӥстроша́ю, выдаю грошѣ, роспоро́шꙋю·

тво ӥго

И҆го́ль, мо́джєръ.
И҆стнѣ́ный, сто́чєный, стє́ртый напо́рохъ.
И҆сти́на, пра́вда.
И҆сти́ствꙋю, пра́вдꙋ мо́влю.

К

Ка́сїѧ, зє́льє нѣ́ѧкоє бла́го ꙋха́нноє.
Каса́юсѧ, до́тыка́юсѧ.
Каса́нїє, дотыка́ньє.
Ка́стє, свинє́.

ка

Ка́кинъ, ра́къ.
Ка́чєство, ꙗ҆ко́сть.
Кі́й, кото́рый.
Клє́рєтъ, това́рищъ.
Кли́чъ, кри́къ.
Гꙋ́къ, вє́рєскъ.
Крати́ръ, ча́ша.
Крамола̀, ро́зрꙋхъ.
Кова́рство, хитро́сть довтѣ́пъ.
Крамо́лꙋю, трꙋво́жꙋ.
Ко́знь, скри́тоє а҆зра́дливоє ѡ҆шꙋка́ньє.
Кло́снє, хро́мъ.
Ко́жа, ско́ра.
Коли́чєство, ко́лькость.

ко

ко́ждо, ко́ждый.
коно́бъ, коте́лъ.
кощꙋнство, жа́ртъ.
кощꙋнствꙋю, жартꙋю.
кощꙋнъникъ, блазенъ, жартовливый,
котора̀, сва́ръ.
кꙋкши́нъ, збанъ.
ктомꙋ, юж болше.
коснѣ́ю, забавля́юся, неры́хло и́дꙋ, а́лбо неры́хло што̀ справꙋю.
коснѣ́нїе, забавленье.
ключа́юся, трафляюся.

ко

ко́икаю, пожинаю.
кꙋмиръ, бова́нъ.
ко́въ, пата̀, зрада.
кидаръ, киверъ,
копа́къ, тꙋре́цкїй.
кидаръ, клобꙋкъ.
киверъ.
кида́ръ ши́даный кивер виссоновый, стоне́нькогω полотна̀.
селе́нїе кида́ское, до Татаскїй. Іжее сꙋгꙋбъ, еди́н яко лѣсни́цы, а дрꙋгїй взели́ ископа́нъ.
киче́нїе, надꙋтость.

ка

каѳолікъ погре-
цъку, съборны.
полатинѣ оунѣ-
версалі. Тое
каѳолікъ, кото-
рыи семи вселен-
скими съборами
оутверженую ве-
ру держитъ.

Л

Лаӂніе, вытье,
брехание.
лаю, выю брешу.
лаѧте, брехати.
лесть, зрада.
лщеніе, зрада,
зрады справование.
лестивы, зра-

ливый.
лестецъ, волоцю-
га, тула, зрадца
лщу, зраджаю.
ласкаю, похлѣ-
бую.
ласканіе, похлѣ-
бование похлѣбь-
ство.
ласкатель, похлѣ-
бьца.
ликъ, танецъ.
ликую, танцую.
ликоствую, та-
нецъ справую.
ликованіе, тан-
цование.
ликоствованіе,
танъцование.

лико́ствова́нїє, ⷮтаца справова́нє·
лицемѣⷬ, ѡ҆ блꙋ́дный·
лицемѣ́рствꙋю, хитлю́ю ѡ҆блꙋдне́ що̀ справꙋ́ю·
лицемѣ́рїє, хитла́ность, ѡ҆блꙋ́дноⷭ
лоза̀, ви́нная матица·
лꙋ̀дꙋ, дꙋ̀рꙋ·
лꙋде́нїє ѡ҆дꙋре́нїє·
лютаже́, лютопа ва́ный, чеⷩ́ный·
ло́но̀, колѣ̑но·
лѣ, мꙋ́равапла́ц поро́мї трава́ю ѡ҆́ ро́слы̏, че́тверо

В гран

гра́нны̏, ꙗ҆́къбы ва́ютъ горо́ды·
лѧвїѧ, клꙋ́бы·
лобзꙋ, цѣлꙋ́ю·
лобза́нїє цѣлова́нїє·
ле́стный лобза́тель, зра́дливы̏ поцѣлова̃·
лы́сть, лы́ка·
лицѐ, ѡ҆со́ба·
лꙋ́шїй, лѣ́пшїй·
лꙋ́шє, лѣ́пше·
лѣть, при́стойн·
лани́та, лицѐ, че́люсть·

М

Мє́сть, по́мста.
мє́стникъ, пости́тєль.
мщу́сѧ, по́мсту чиню.
мщє́нїє, по́мсты чинє́ньє.
мє́зость, мє́зє́нѡ бри́кость.
мєсї́ѧ, хс҃, помазанєцъ.
ми́лоть ѡ҆вє́чинна, скѡ́ра ѡ҆вє́чаѧ, и҆ли гу́нѧ.
ми́ръ, поко́й.
мирова́нїє, помирє́ньє поєдна́нє.
мїротворє́нїє, тогѡ свѣ́та ство рє́нїє.
мїродє́ржєцъ, дє́ржаца тогѡ свѣ́та.
мѵ́ро, ма́сть.
младє́нєцъ, дитѧ̀, и҆жє ты вы́ростокъ.
морѐ, ду́наю.
мо́щи, си́ла, мо́цъ нѣ́ѧкаѧ, и҆жє ты тѣ́ла ст҃ы́хъ на зыва́ютсѧ.
мо́гу́ство, моца́рство.
мо́лва, го́монъ, гукъ ѿ мо́вы лю́дской, ѡ҆кри́ки и҆жє ты трєво́га.

мотыло, лано.

молвлю, гомоню гучу.

мна, фунтъ.

мра, морокъ.

мраны, мороны, тены.

мелъ. вапно.

мѧте, замучее трвога.

мѧтеже, тръвожачїй съ бою.

мѧтуся, трвожуся.

мѧтени, бутовни, спраца трвоги.

мѧтенїе трвога

мїтра, єпїскопска ѧ корона и тыж чепецъ.

марама, махіва, колдра, албо простирало.

манїе, покиваѥ.

маѧнїе, и помаѧнїе, тое.

мудрованїе, вырозумѣваѥ.

мудрствую, зрозумѣваю.

мнѣнїе мнѣмаѥ.

мечтанїе, привиденье.

мечтаюсѧ, привижуюсѧ.

мелю, забавлѧю.

мленїе, забав

ле́нье заме́шкасе·
митропо́лїѧ, го
ловнѣ́йшее мѣ́сто
в ѧ́ко повѣтѣ́·
митрополи́тъ,
ста́ршїи на е́ппы·
му́та, му́сїна,
де́рево е́стъ въ ве́
ло́шехъ кото́рого ѧ
годы ба́зо сма́ны
суть и ти нуз ни
вино́·
ме́ка, медве́ди
ца· а́мо, гла́е·
мѣ́лъ, вапно́ и
тыжъ кре́йда·

На

На́вожда́ю, зва́
джу́ю·
наважде́нїе, зва
дже́нье·
нака́зую, кару́,
научаю наупомн
на́ю·
наказа́нїе, кара́е
нау́ка, науча́нье
наупомина́нье·
нава́нїи, зва́ца·
наказа́те, кара́
ючїи, научи́те,
наупомина́тель·
не́бо, а́бо вѣ́ не·
негоду́ю, за́зле
ма́ю·

не

Н

негодова́нїе, жале
мае·
негодова́те, за
ле ма́ючїй·
небрегу, неба́ю·
небреже́нїе, неба́
лость·
небре́жнїй, небрегїй,
неба́лый нелю́ж·
навѣ, зрада,
поступокъ·
навѣтова́нїе,
зраджае·
навѣтую, зра
джа́ю·
навѣ́тнїй, и ѡрѣ
та́тель вся́кого
поступку·
налѧца́ю, натѧ
Вг га́

Н

гаю·
налѧца́нїе, на
тѧга́нье·
налѧца́тель, на
тѧга́ючїй·
неду, хоро́ба·
недугую́, хорую́·
недугова́нїе, хо
рова́нье·
недужный, хо́рый
хорую́чїй·
непщую́, мнѣ
ма́ю·
непщева́нїе, мнѣ
мае, и несл́ушное
вымовлее·
непщева́те, мнѣ
ма́ючїй·
недоумѣва́юсѧ,
зду

ꙁдꙋмѣваюсѧ,
вꙋтпаю.
недоꙋмѣнїе, вонпаѥнье.
нестроенїе, ворохꙋ.
нечестїе, небоно
непобожность, безецность, ꙁаамѧ
нѣлость срдца.
нечестивъ єстъ
ниже Бга присношꙋщнаго, ꙗко нѣ сꙋща помышлѧєт.
насыщаю, накормлюю, тꙋчꙋ.
насыщенїе, накормлїе, тꙋченье.
напꙋтїе, причина, подпора, кꙋрнїе

їерꙋсалимскїй гнѣꙁ
наслѣдаю, ѡдѣдичꙋю.
наслѣдїе, ѡдѣдичее, спадокъ.
наслѣдникъ, дѣдичъ.
невѣстникъ, чтецъ, палацъ.
нꙋжда, кгвалтъ
примꙋшенье.
нꙋждꙋ понꙋждаю, кгвалчꙋ, примꙋшаю.
нѣдро, паꙁꙋха.
ныю, оунываю,
ныдѣю.
нырище, спѣсꙋ
домо, ꙗмка.
нѣмцы, погрецкꙋ
пе

пелика, пта есть
вегутте, подоны
бусюлови, кото
рій в пустыни ра
мешкати, кото
рому змій в ро
гую, и детии его
оумещвалють,
а о прилетевши
клюеся в песи своя
и кро испущае
нани, и та ожи
вають.
Аристоте мови
в книга где о
живоны пише,
трои ро пеликан
скій, едины вы
соко, другіи сере

Вд не

не, третіи нико
летають.
негли, залевве
ачей.
немощь, хороба
недужость.
немоществую
немогу, хорую.
немощны, немоц
ны.
неирсчены, невы
мовъный.
непостижимый,
недостигненый.
неосяжимый,
неогоненый.
неприкосновены,
недокненый.
неисчетемый, не

зай

заиченый.
непостоянный, не
сталый итый, то
против которого
нѣктонеможетъ
стояти.
непрелестный,
которїй недасть
ся зрадити.
нелестный, незра
дливый.
нетлѣние, незо
псоване.
нетлѣнный, не
псуючийся.
нощное поприще,
долгость часа
ночъного.
нѣкий, нѣкто,
нѣ

нѣкоторїй який.
недостойный, не
годный.
неудостоивый,
которїй неучиний
негоднымъ
алеоучиний годными.
нѣесть, нѣма
шъ.
непреоборимый, не
звалченый,
которого нѣкто
звалчити немо
же и перемочи.
насущный, то ко
торїй той истно
сти естъ.
оба

о

ѻбава́ю, закли
на́ю оу҆жа̀ и҆лѝ га́
дину.
ѻбава́ніе, заклинанье.
ѻба́жни, ѻбава́те, заклина́чъ.
ѻбна́іе, доста́тꙩ.
ѻбою́ду, наобѣ сторонѣ.
ѻбо пол́ъ, натаѡ тостворонѣ, и҆лѝ зтаѡтонсто́роны.
ѻру́жіе, бро́нь, зброѧ.
ѻру́жни, грецн. кури ієрусалнскі вгла, ії.

ѻру

о

ѻру́жіе, бро́нь.
ѻско́дъ, кле́пецъ
секира, которою мулярѣ камѣе ѿте́сують.
оу҆вѣщева́юсѧ, и҆дна́юсѧ, пе́нѣ быва́ю.
оу҆вѣщева́ю, оу҆пе́на́ю.
оу҆вѣщева́ніе, оу҆пе́внее.
оу҆потреблѧ́ю, оу҆жива́ю.
оу҆потребле́ніе, оу҆жива́нье.
сетн є҆сть оу҆потребле́ніе, то є҆сть звы чини́ти.

оу҆

о

оупраж҃не́ніе, за́
ба́вка.
ѻна́гръ, ди́кїй
ѻсе́лъ, лѣсный.
ѻнокента́ръ, звѣ
нѣ́кїй, ѿголовы
ꙗкъ чл҃къ, аѿно
ꙗкъ ѻсе, посло́ве
скꙋ китовра́съ.
ѻре́въ, ста́днїй.
е́зекей, глава́ е.
ѻнокро́та, пта
подо́бный кшта
то ле́бедевн, кѿ
то́рїй пысо оуло
жи́ши вводꙋ гꙋ
ка е ꙗкъ ѻселъ,
гꙋпа́, гꙋко́вище.
оуена, е́стъ ѕвѣ
ди

о

ди́кїй а ѻкрꙋ́ны,
кото́рїй прїше́дши
допа стꙋ хѿ при
совꙋ́єт свѡ го́лосъ
дочоловѣчого, и
перевыка́єт имена́
пастꙋ́шїи, и на
змодо́ваныи псы
напа́ши, понда́єт
ихъ.
ѻбнове́ніе, рова
же́е ромышле́ньє
бо́жзнь.
ѻбнꙋю́ся, бою
ро́змышлꙗю.
ѿщетѣва́юся,
тщетꙋ при́єлю,
оу́трачаю, оутра
тꙋ подымꙋю.
оубо

оубо, звыло (же)
ему досыть чини
ти, албо его инпо
нѧти, ꙗко, азъ
оубо тебе правена
мню премꙋдрае
ꙗкого никогоже.
а розманитое мае
оуживае тое оу
бо, иногды едно
станечинни слово
(то естъ) рѣ,
а иногды родѣл
ность нѣѧкꙋю
ѡказꙋе. ꙗкъ,
азъ оубо пишꙋ,
ты же чтеши, ꙗ
заистепишꙋ а ты
читаешъ. тꙋтъ
оубо, родѣлѧе,

пишꙋ ѡчитаю,
и же такѡ ꙗкъ
оубо,
оувѣдаю, примꙋ
шаю.
оувѣдение, при
мꙋшанье.
оукарѧю, ѡсмѣ
вꙋю.
оукорина, насмѣ
виско.
оукорение, ѡсмѣ
вае, ѡбрꙋганье.
оубѡ, а та,
протѡ. ꙗко,
всѧко живоносло
весно естъ чакъ
а iѡа естъ живо
но исловесно, оу
бѡ

О

бѡ іѡа̑ чл҃къ.
оу҆си́лїє, пра̑ца,
прі́чинсо̑м, г̑ ѕ.
оу҆ни́шїй, лѣ̑шїй
оу҆не, лѣ̑ше.
оу҆ныні́є оу҆ны́
ло́сть, зны́дѣ
лость.
оу҆ны́лый, фрасо̑
ли́вый, зны́дѣ
лый.
оу҆нываю, ны́
дѣю.
оу҆глєба́ю оу҆грѧ
за́ю, оу҆вѧза́ю.
оу҆твє̑ржда́ю,
змоцнѧ́ю, твє̑
до чнню̀.
оу҆твє̑ржде́нїє,
змоц

О

змоцнѣ̑є.
оу҆зы́лнище, вѧ
зѣ̑є, весе́лаѧ н
де́бка.
оу҆зы, ла̑цꙋхѝ,
поворо́збе вѧза̑є
оу҆злы.
оу҆ѧвлѧ̑ю, оу҆ра̑
нюю, побива́ю,
сѣ̀кꙋ.
оу҆вѧ́сло, клє̑но
ношѣ́е. оу҆кирѣ̑
і҆єросолн̑ско̑, сло́
во, є̑є.
оу҆праз̑нѧ́ю, згла
жа́ю, полꙋлѧ́ю.
ни́щꙋ.

П

Паки, еще, за.
печаль, ѹтиск
ѹтрапеніе.
печалѹю, бѹти
кѹ єстемъ.
печале, ѹтра
пены, ѹтисне
ный.
покъ, шбозъ.
почище, шбозо.
пете, петлица.
пѣте, когѹ, пѣ
ве, петѹхъ.
поне, хотяй.
понеже, понева.
пекѹся, старая.
попеченіе, пилное
стараные, поза

паданье.
поселю, приймѹю
иты позываю,
скагѹ поклада́ю
поселеніе, скаги
покладанье.
поношаю, сромо
чѹ, лесце поважа
ю. посмражаю,
морщѹ, шпечѹ.
поношеніе, сромо
та, сромоченье,
легкое поваже.
подражаніе, по
дражненье, на
граванье,
принѹподоблее.
порѹганіе, на
смеванье.

И

пародо[м], ꙗгода
терпкаѧ, недо
зрѣлаѧ, а звла
ща виннаѧ.
похуленїе, пога[н]
бенье.
приповѣдую, ѿ
повѣдую, оуска[з]
жаюсѧ припомн
наю, розмовлѧю
пытаю чиню и ѿ
повѣдаю ѿдержую.
преторъ, рату
шъ до судовый.
препруда, порфи
ра. порфира естъ
жовъ, албо рыба
котораѧ з себе пу
щает, шаланы то
естъ

П

естъ багровый по[д]
которого збираю[т]
нашалану фа[р]
бу, ѿ тысѧчъ зове[т]
шарлатъ. и с вина
з шалату, и с уно
багровой фарбы.
порфиролоннаѧ,
столстки с уна.
проторъ, не оуч
тиве беру.
къ корисцѣ за руч.
приповѣданїе,
припоминанїе, ѿ
повѣданье.
илїѧ пророкъ,
Гн пророки твоѧ
избиша и ѿстави азъ
единъ, ту илїѧ
про

пророкъ, ѿповѣ
даеⷭ҇, и оускажаеⷭ҇
сѧ богови нати
ранш •
поглощенїе, по
жеⷬ҇тѧ проⷲ҇кненье
прижитїе, при
родоⷦ, потоⷲ҇ство •
преподобїе, сто
еланвость реⷪ҇носⷮь
иблгоговѣство
ѿбоѕѣ •
прⷹ҇гло, сило •
іѡⷩ҇, глава, нї •
пыро, жито •
пира, тайстра •
прѧсло, мѣлта
толокно •
прѧ, споръ •
преⷤ҇

преⷤ҇де даже, пеⷬ҇
ще ажъ •
паренїе, лѣтаⷩ҇е
пеⷬ҇ханье, пыцаⷩ҇е •
площада, ꙁавлоⷩ҇
паⷦ҇кость перешко
да •
пакощу, перешⷰ҇
кажаю •
пакостникъ, пе
решкоⷣ҇ца •
прузи, коники •
пружїе, веⷬ҇шки
деревѧный пу
чѧ, иты коⷤ҇ни
ки •
папа, тато ѿте
цъ • плѣнѧю
вполоⷩ҇ беру плюⷩ
дрѹю

дрꙋю. плѣни
тель полонберꙋчій
плѣникъ, неволникъ
вполонѣ взятый
подвигъ, шермѣр
ство, битва, вал
ка закоторꙋю
платятъ, чꙋйное
старанье.
подвизаюся,
шермѣрскꙋю штꙋ
кꙋ показꙋю.
подвигоположникъ,
росꙋжаючій бивꙋ.
астꙋ подвиги дꙋ
ховный.
произволеніе, звез
волее дораѧ воля
послѣдованіе,
закинхожее,

иты способъ.
порокъ подозрѣнѥ
пороченъ, подо
зреный, макꙋлꙋ
мающій.
правда, справед
ливость.
праведенъ, справед
ливый. правенико.
прещаю, загро
жꙋю. запрещаю
заказꙋю.
прещеніе, заказъ,
загроженье.
прилежꙋ, пилнꙋю
прилежаніе, пил
ность. прилежнѡ
спилностю.
понꙋдаю, примꙋ
шꙋю.

понѹжде́нїе, при мѹша́нье·
про́чій, дрѹгі́й потѡ̑, и҆́ншїй по тѡ̑, да́лѣй·
про́чее̑, а҆да́лѣй а҆бо́лшъ, а҆́ншее потѡ̑·
побѣ̑да, звитѧ̑ство·
побѣ̑да́ю, звитѧжа́ю, звачѹ̑ю·
побѣ̑ни́к, звитѧ̑ца, рицеръ·
прира́чїе, привидѣнье, кѹкглѧ́рство, ѡ҆ма́на·
призо́рный, кѹкглѧ́рскій· призо̑, привидѣ̑е кѹ̑·

Ро́по̑, нарѣка́е̑·
і҆ша̑, е҆́ѵ̑· за̑ке́ропта́нїе, нарѣка́нье·
ропщѹ̑ нарѣка́ю·
рѣю̑, волокѹ̑ шапаю, пха́ю·
рѣ́жнїе, и҆лѝ рѣнїе, ша̑панье пыха́нье·
ре̑, ре́та, и҆лѝ ро́та, спо̑ проти́ленье, прися́га·
сло́вноепрацова́е·
рочѹ́сѧ, присѧ́спира́юсѧ, вымо̑лѧ́юсѧ, божѹ́сѧ·
рве́нїе, ми́лова́е·

Г ре

ревнова́ніе, то́е҆ж·
ре́вную, ми́лую·
ревни́тель, ми́ло
сни́къ· ре́вно͠с,
знави́сти мило͠с·
ра́ка, тру́на гро͠б·
ра́ка̀, ты͠н·
ра͠нствіе ро͠нность·
ра͠нствую, ро͠ны
є҆́стемъ·
ра͠ногла́сіе, не͠го́
да, ро́зность·
раче́ніе, зе͠волее·
ра͠на, є҆́стъ де́ре
во нѣ́кое куде
ря́вое ꙗ҆́годы ро
дя́чее·
ра́ть, во́йна̀
ра́тую, во́юю то
чу,

чу, и҆́ногды оу
жива́ется, поби
ва́ю, ꙗ҆́къ оузла
тоу́стаго вма͠вга
ри́тѣ в г҃ сло́вѣ,
ѡ҆ і҆овѣ·
ратова́ніе, про
ти͠влее, воева́ньє·
рове́нникъ, ро́въ
сту͠пна·
ра͠б, нево͠льникъ·
работа̀, нево́ля·
ра́бій слу́же͠ны,
нево́льничій·
порабоща́ю, зне
воля́ю·
разаря́ю, ро͠мѣ
тую· разоре́
ніе, ро͠мѣто͠ва
псо

П

псóванье・
разорителъ, скáжца, псѹючїй・
рідáю, хлипаю・
рідáніе, хлипáе・
рѹгáюсѧ, шиджѹ, наиграваю・
рѹгáнїе, наиграваե шидáство・
рѹгатеⷭ, шидá・
речéнїе, мóленье, слóво・
радо, розованье・
рáспрѧ, незгóда
ротыкъ・ рыза
шата・ решѹ радрешáю, ровѧзѹю・ решéнїе радрѣшéніе ровѧзовае

рѣ

Р

рѣшитеⷭ, радрѣшитеⷭ, ровѧзѹючїй, ѿпѹщаючїи・
ритáніе, вывѣгае, вытѣкае, гацóвае・ рітáю
съристáю, збѣгаюсѧ, вытѣкаюсѧ, накѹпѹсхожѹсѧ・
рѹкомы, рѹникъ・
раскóлы, ворѹ
ѿщепéнство・
рéкло слововѣщ・

С

Стана, кгелека
збанъ・

Г б сн

сїндѡ́нъ, стон
кого полотна̀ про
стирало а҆лбо ра̑
тѹ. длѧто́го та
на́вано же на пе
рвѣ вмѣстѣ Сїдо́
нѣ почато то́е ро
бити. сѹ́ртъ,
на́мори мѣсце,
небезпечное.
спира, мно́ство
ро́та, а҆лю великїи
военныи. страсть,
терпѣнье.
стра́сть, взрѹ
шее, е҆фе́ктъ.
стра́сть, бѣда̀.
страсть, ѹпа́до.
скинїѧ, сѣнь,
та́

та́шъ намѣтъ.
сѹда́ръ, хѹстка,
фацели́къ, и҆тыж
повязка.
сѣчиво, ба́рта,
топо́ръ.
сѣтѹю, смѹщѹ,
жа́лѹю, пла́чѹ.
сѣтова́нїе, пла
чъ, жа́лобы ѿ
правова́нье.
свирѣпый, дикїй.
са́та, мѣрка.
свирѣпїе, дикост.
свирѣпство, ди
чъ. свирѣпствѹ
ю, и свирѣпѣю,
дичаю,
сапо́гъ, бо́тъ.
стро

стро́ите҇, рѫца
поправꙋючі́й·
стро́юпоправлѧ́ю
пристосо́вꙋю·
строе́ніе, попра
вова́нье, порѧдо҇
направова́нье·
стро́й, попра́ва,
напра́ва порѧдо҇·
санъда́лїѧ, чере
вики·сра́мъ, со́
ромъ· скра́нь,
поли́чокъ·
сква́нѧ, щѐли
на· селе́нїе, ме́
шъканье·
сме́чъ, фꙋрътꙋ
на, смо́щъ· ѡ̀бо
ло̑ кото́ры зні́еба
спꙋ

спꙋсти́шисѧ во́
дꙋ зморѧ смо́че
и́если́ кора́бльна
бе́гне натое ме̑
це, то̀ и кора́бль
злю́ми побе́тъ,
а́потомъ пꙋсти́
и́розбе́тъ кора́бль
смиреномꙋ́дріе,
поко́наѧмꙋдро̑,
смире́нномꙋ́дрый,
поко́нои мꙋдро
сти· смире́нъ
номꙋдрѣствꙋю,
споко́рою мꙋ
дрꙋю·
со́ни, ста́ши на
сто́мъ· со́сца,
цицъка·
Гг со

съвѣтъ, рада, порада. съвѣтꙋю, раджꙋ. съвѣтованїе, пораджѣнье. сквозѣ, скрозь. сноха, невѣстка. сꙋпенни, споны, противникъ который ся спираєтъ, и тягаетъ. свѣнь кромѣ бе. скꙋденикъ гоча. сѣмо, сюды. смꙋна, есть нѣ якоє дерево варавін, з которого запашный сокъ течетъ.

стак

стакъти называемы. скꙋтъ, верхнее ωдѣнье, албо плата. сподъ, рѧд який бываєт на бѣсѣдѣ. стрѣтенїе зострѣченье. сращаю, стрѣтаю. стрѣтатель зострѣчаючий. стяжанїе, набытье маєтности. стяжаю, набываю, достаю. стяжатель, набываючий. слꙋжка, скоченая

го

гобатаѧ•
свѣдительство,
свѣдоцъство•
свѣдительствоу
ю, свѣчꙋ•
свѣдитель, свѣ
докъ• съклаще
ніе, заколоченье
зафрасоване•
съклащенъный,
заколоченый, за
фрасованый•
сладо, солоко•
слако, корѣнъ
ный дорогій рѣчі
съннꙋный конь, н
ный конь вѣхо ве
хоный• цр, кни•
глава. і

колесничный конь,
вони, возовый•
съглѧдаю, шпѧ
кгꙋю, наградѣ
пересмотрꙋю•
съглѧданіе, ш
пѧкгованье•
съглѧдатаи, ш
пѧкгъ•
синета, синій
едвабъ•
смꙋщаюсѧ, трво
жꙋсѧ• смꙋще
ніе, трвоженѧ•
трвога• смꙋща
ѧ, смꙋщенникъ,
трвожачи• смꙋ
щаю, трвожꙋ•
сꙋпрꙋгъ, пара•

ко Гд ски

скимнъ, левъ мо
лоды. скимъ
ни, дѣти лво
вы, левенꙗта.
сꙋщество, истъ
ность.
сенаречеса ѿѥе
же сꙋтъ.
слꙋчай трафꙋнокъ
притрафлѥе, при
мѣтъ. сѣнь, тѣнь.
сѣнны, тѣнны
втѣнибꙋдꙋчїи.
стеблїе, солома.
свиток, цидꙋла.
смотренїе, про
мыслъ, справа.
сꙋпостатъ, сопротив
никъ, ворогъ.
совѣсть, сꙋмнѣе.

съвѣсть, вѣдаю
соль, сꙋшъ, дрꙋ
къ. стꙋжаю,
ѡзлоблꙗю, оу
дрꙋчаю, засмꙋ
чаю. стꙋжа
ние, ѿтѧжае оу
тискованье.
слатина, росꙋ,
вода солꙗнаꙗ,
скотороися соль
родитъ.
скорбъ оутискъ
потлꙋленье.
сꙋдꙋ, сꙋджꙋ,
здае свое ѿповѣ
даю декрескꙋю
смѣрꙗю, оупоко
рꙋю, понижꙋю.
сми

С С

смире́ніе, поко́ра
пониже́нье.
съмире́нный, по
ко́рный.
смири́телный, зго
ли́вый.
смыслъ, ро́зꙋ.
селе́ніе, та́шъ,
намѣ́ кꙋчъка,
ме́шканье.
спꙋдъ, коре́цъ,
або нѣ́кака ко
ро́бъка.
скꙋде́ль, гли́нѧ
ный зсуд.
скꙋде́нни, гонча.
струтъ, збꙋріе
мѣста або лю́дꙋ
побитьѐ.
съ

сънꙋше́ніе, мѣ
зе́ность брнли́во
сътворе́ніе, створ
ре́нье.
створѧ́ю, чиню́.
смо́ква, фикга.
смоко́вница, де́
рево фикго́вое.
скнипа, мꙋшка.
скнип, кома́ръ.
скверна̀, нечистоо
плюга́вость.
скве́рный нечи́стый,
плюга́вый пока
смо́рнѣ, ромысл
небане.
страти, жонѣ.
село̀, по́ле, лꙋка̀
сѣножа̀. смотре́
ніе, зрѧжѣ́е проз

Тво́рецъ, створи
тє, робо́ни ато·
тва, створє́нье·
творꙋ, чиню·
творє́нїє, чинєє·
тща́нїє, стара́є·
тщꙋ́сѧ, стара́ю
тща́ли́вый, стара́
ючїйсѧ и́ты спꙋ
дє́й, жа́къ·
то́щъ, то́щїй по
ро́жнїй·
тщє то́щє поро́нє
тщєсла́вїє, поро
нꙗѧ сла́ва·
тщєсла́ни́ы, проно
хва́лаца·
тщєта́, шко́да
тщє

тщєтꙋ прїє́лю,
шкодꙋ́ю, шко́дꙋ
подымꙋ́ю·
тꙋнє, надарє́нє
поронє·
твє́рдь, нє́бо,
твє́рдость·
то́кмѡ, то́чїю,
то́лкѡ·
та́ю, росто́плюю
сѧ·
та́ю, ꙁата́юю·
трє́ба, ѻ́фєра·
трєбова́нїє, по
трє́ба·
трєбꙋ́ю, потрєбꙋ
ю· тоꙁє́мєцъ,
ѡбыва́тєль·
насє́лни, ѡбы
ва́

ва́тель.
тина̀, боло́то грꙋ́зкое. тимѣ́ние боло́то грꙋзко́е.
та́влїа и҆ ҳарї́а, табли́цѣ и҆ ва́ца́бы.
тѧ́жесть, до́дво́вежа̀, и҆ ты́ кора́бль.
ѡ҆тѣ́же, про́тѡ.
трꙋ́дъ, пра́ца.
трꙋжда́ю пра́цꙋю.
трꙋдолю́бїе, коха́ньесѧ впра́ци.
трꙋдолюбе́ный, праціови́тый коха́ючїйсѧ впра́ци.
тепе́ние, те́плаѧ вость.

трє́бищє, жєртовни́къ, ѡ҆фѣро́нникъ, мѣ́сце, гдѐ ѡ҆фѣ́рꙋ заколю́ютъ, и҆ спа́лѧтъ.
тры́жнище, трꙋ́дни.
позо́рище, мѣ́стце гдѐ ши́ммꙋютъ, а҆лбо кꙋ́шты и҆ коме́дїю спра́вꙋютъ.
натри́жне́нїе спра́ва тако́скаѧ.
тѧ́жꙋ, пра́вꙋю.
тала́нтъ, ва́га, ва́жачаѧ ѯ҃ фꙋ́нтѡвъ, ко́торін пра́вѣѧкъ ꙗ҆ко̑ при но́сѧтъ и҆ сꙋ коро́въ, то є҆́сть чи́вонымъ золоты́хъ фра́цꙋ

кн

ки̃, великїй та
ла̃тъ, маєтъ во
себѣ п фунтѡ.
тма̀, милїωнъ
тма̀, тменость.
тожище, ровно,
тогдъ.
тожество̀, яръ
марокъ.
тажатєникъ,
робочникъ.
а̃, таче, даже то.
оу їωаннѣ єзасѣ
вшестодневци,
впервой главѣ.
таче рече сътво
рено єсть небо,
дася явитъ,
яко Христа чєсть
єстъ

єсть вътварн.
в̃, таче, также
ты. втоже сло
вѣ, яко, таче
и въ дубъ былъ по
слушай.
г̃, таче, потомъ,
або потомъ, также
втомъ словѣ, певѣє
богл(ѣ)те таче дѣє-
тенета, сѣть.
титулъ, сагада.
троскоть, поспо
литє всякую тра
ву мудрѣцѣ на
зываю, а иногды
выкладаєся по
дорожник, язычо
бака.
Фїл

Ф

Фıѧла, кацнѧ. наќштатъ ча́шѣ, ӓлбо кꙋ́бка, сꙋди́на до каджѣ́нѧ.

фїлосо́фıѧ, мꙋдрость, любленіе мꙋдрости.

фıлосо́фъ, мꙋдрый кохаючийсѧ вмꙋдрости.

Х

Хсъ, месіѧ, помазанецъ.

храню, стерегꙋ.

храните, сторожъ, кꙋстосъ.

Хра

Х

хранѐніе, стережѣніе пересторо́га.

хранилница, комора, спижа́нѧ.

хітонъ, кошꙋ́лѧ.

хра́мъ, до́мъ.

храмина̀, до́мъ домокъ.

хлѣвина̀, домостъ домище.

хищникъ, драпѣжъца.

хищеніе, шарпанина, драпѣжство.

храбръ, мꙋжный дꙋжій.

храбрость, мѡжность, дꙋжость.

Хꙋ

Х

хѹдожество, ре
месло.
хитро, ремесло.
хотѣние, хоть.
хѹла, габа блю
нерство.
хѹлю, ганю,
блюню.
хѹлѣние, погабе
нье, блюнее.
хѹлникъ, блю
нерца.
халѹга, оѹлица.
ходотай, посре
никъ, йдна.
йакодамаски пи
ше ѡхѣ, ходо
тай бѹ и члкѡ
бы хе бже.

ко

Х

которыи на зво
гомъ єдинъ ра
навѣки поидна
ани на правици
ба ѿца седи ѿ
всѣ покланже
мыи славимысъ
ѿце и стыдхо.
ходотайствѹю,
йднаю справѹю.

Ѿ

ѿригаю, выри
гаю.
ѿригание, выри
ганье.
ѿриновение, ѿ
трѹченье.
ѿрицаю,

ѿтрꙋчꙋю, бꙋд.
ѿрнꙋ, ѿтрꙋчꙋ
ѿтопхнꙋ ѿтрѧ
сꙋ.
ѿриновет приклонисѧ пасти, ѿтрꙋчевыши малом неꙋпалъ.
ѡплазивый, хитражный.

ѡпластво, хитражство.

ѡскꙋдно, недостаткомъ.
ѡслꙋшанїе, ѡгꙋрество.
ѡбрѣтаю, надꙋю

ѡбрѣтенїе, надѣнье.
ѡбрѧща, надеый.
ѡбидꙋ, шкоджꙋ крнджꙋ.
ѡбида, кривда, оушкоженье.
ѡбидѣнїе, оукривжанье.
ѡблобызаю, цѣлꙋю. ѡбълаплю.
ѡблобызанїе, цѣлованье ѡбъпленье.
ѡзарѧю, ѡсвѣчꙋю.
ѡзарѧюсѧ, ѡ

Ѿ

свѣча́юсѧ ѡ҆бъ
ꙗ҆снѧ́юсѧ.
ѿре́бы, смѣтьє.
ѿра́днѣє, льжѣ.
ѿра́да, оу҆лжєє.
ѡ҆па́сниш ѡ҆па́рнє
ѡ҆паса́юсѧ, ѡ҆сто
ро́ны є҆́стемъ.
ѡ҆пасе́нїє, ѡ҆па́
тръность.
ѡ҆склаблѧ́юсѧ,
ѡ҆смѣха́юсѧ.
ѡ҆склабле́нїє,
ѡ҆смѣха́ньє.
ѡ҆ка́мны, нєдꙁ
ны, мѣꙁє́ны.
ѡ҆ка́мнїє, мѣꙁє
ность.
ѡ҆бважа́ю, ѡ҆гн

Ѿ

ѡ҆гнѣ́дꙋю ꙁваа́ю,
ѿрѣ́дꙋю.
ѡ҆бложе́нїє, по
крытьє побитьє
ѡ҆блича́ю, ѡ҆бъ
ꙗ҆влѧ́ю, оу҆помн
на́ю,
ѡ҆блинни кото́рїй
оу҆поминає.
ѡ҆доле́нїє, ꙁви
тѧство.
ѿрица́ю, ѿмѣ
тꙋю. ѿрица́нїє
ѿмѣ́тованьє.
ѿрица́юсѧ, ѿ
мѣ́тꙋюсѧ, ꙁапи
ра́юсѧ.

Ц

Ца́ръ

Ц Ц

Ца́ръ, кроль·
ца́рство, кролев
ство· царствꙋ
ю панꙋю кролю́ю·
цѣлость, зꙋпо
ность, цѣлость·
цѣлость телесе,
здоровье свѣжость·
дѣж, а́пл г҃ г҃·
цѣлость, щиро,
ненарꙋшность,
про́стость·
цѣлъ, щи́рій,
правый, зꙋпол
ный чи́стый нефал
ши́вый про́стый до
брый·
цѣлю, лѣчꙋ, оу
доровлѧю· цѣ
ле́ніе, лѣченіе оу
доровленіе·
цѣли́тель, лѣкарь
це́рковъ, зборъ
до́мъ бо́жій·

Ч

Чи́тъ, поче́тъ, во
ско оушико́вано
кни, їωво, г а·
Ко́нъници съ
творища чи́ты
три, ко́нный же
пере на три съ
фы рошихова́ли
чертогъ, пала́ц
тере·
чин, порѧдокъ·
чиннѣ, порѧдне·

Д ле чи

Ч

чинѡвникъ, ведле
порѧдкꙋ.
чресло, бокъ бе
дро, чересло.
чащъ, гꙋща,
лѣсъ гꙋстый.
ченничіе, финикгъ
дикій дерево.
чевленица, шар
латъ.
чтилище, или
чтимое, капище.
божница.

Ш

шатаюсѧ, хеѧ
плюсѧ, шербꙋ,
дрижꙋ, шꙋлю,
иты ꙗкъ ле ри
чꙋ. та з грецко
власне выклада
етсѧ.
шатаніе, хеплѣе
шеранье, дрижа
нье, шꙋленье.
шествіе, хоженіе.

Щ

щитъ, тача засло
на.
щедрота, щедро
бливость, гоно
щедроливый, гоны
щапство, прии
стренье, або чѧ
ка з лаоу нра
бесъ маѳе, ка
щапленіе, тое и
таже брижоване.

Ю

Юность, молодость

Юноша, паробок младенецъ.

юноша молодецъ.

юродъ, дурень глупый блазенъ.

юродивый, дурный бланующій, дурѣющій.

юродствую, дурѣю блазную

юродство глоупство блазенство.

юнота, молодость

юнотка, молодица.

Ꙗ

Ꙗдъ, ядъ.

ꙗдь ядло страва

ꙗръ, сердитый.

Ꙗрость, сердитость запалчивость.

ꙗростивый, сердитый.

ꙗровитный, сердовитый.

ꙗрусѧ, запалѧюсѧ гнѣвомъ, серджусѧ.

ꙗзва, рана, побитье, пораженье, ꙗкъ о Іовѣ естъ писано.

ꙗко, ижъ, абовѣмъ.

Ѳ

Ѳүміамъ, кадило

Ѵ

Ѵссωпъ, естъ зѣлье которое жидове вмочуючи вкропъ покроплевалисѧ, и ωчищалисѧ.

СИНОНІМА СЛАВЕНОРОССКАЯ

«СИНОНІМА СЛАВЕНОРОССКАѦ» — ПАМ'ЯТКА ДАВНЬОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛЕКСИКОГРАФІЇ

В кінці XVI — на початку XVII ст. з'явились такі видатні праці українських філологів, як «Граматика» і «Лексис» Л. Зизанія, що вийшли в 1596 р. у Вільні, «Граматика» М. Смотрицького, надрукована в 1619 р. в м. Ев'ю і «Лексіконъ славенорωсскій» П. Беринди, виданий лаврською друкарнею в Києві 1627 р.

У середині XVII ст. на Україні продовжується робота над створенням перекладних словників. З того часу (1642 р.) до нас дійшов великий перекладний латино-церковнослов'янський словник Є. Славинецького, укладений на основі славнозвісного словника латинської мови італійця А. Калепіна. Словник Є. Славинецького, який зберігся в кількох списках, має понад 27 000 реєстрових слів. Поряд з церковнослов'янською у перекладній частині словника Є. Славинецького добре представлена й українська лексика [1].

До середини або другої половини XVII ст. належить і рукописний словник «Синоніма славеноросскаѦ» невідомого автора. Першим на цю пам'ятку старої української лексикографії звернув увагу П. Житецький, що опублікував словник під назвою «Словарь книжной малорусской речи по рукописи XVII века» як додаток до своєї монографії «Очерк литературной истории малорусского наречия в XVII веке» (К., 1889).

Даючи оцінку пам'ятці, П. Житецький писав: «...словник становить значний науковий інтерес уже завдяки тому, що наочно показує нам, з яким напруженням працювала думка в давнину над матеріалом слов'янським, щоб видобути з нього все, що було можливе, для свого вираження» [2].

[1] Див. нашу статтю «З лексикографічної спадщини Є. Славинецького», «Лексикографічний бюлетень», вип. VIII, К., 1961.

[2] П. Житецкий, Очерк литературной истории малорусского наречия в XVII веке, с приложением словаря книжной малорусской речи по рукописи XVII века, К., 1889, стор. 3.

П. Житецький вказував, що в словнику можна знайти чимало цікавих українських слів, хоч у цілому народна мова XVII ст. представлена в ньому недостатньо.

Перший публікатор рукопису «Синонімів» дав дуже стислу характеристику словника, але зробив важливе зауваження, що в руках невідомого укладача «Синонімів» був «Лексїконъ славенорωсскій» П. Беринди — праця, якою він постійно користувався. Отже, «Синоніми словенороські» були укладені після 1627 р.

Виходячи з частого вживання літери у замість оу, 8, літери ꙗ замість ѧ та з абсолютної переваги літери и над літерою ы, П. Житецький відніс укладання словника до другої половини XVII ст.

Дослідник давньої української лексикографії Ян Янів присвятив «Синонімам» свою окрему розвідку «Z badań nad słownikami staroruskimi. Cz. I. Uwagi o zbiorze «Synonima slavenorosskaja (z XVII w.)» [1].

Зіставивши словник «Синонїма славенороссκаѧ» в публікації П. Житецького з текстом «Лексїкона славенорωсского» П. Беринди 1627 р. видання, Я. Янів прийшов до висновку, що «Синонїма славенороссκаѧ» є зворотною переробкою словника П. Беринди.

В. Вітковський зазначає, що словник «Реченїѧ по алфавиту ω(т) языка полска» (нараховує 820 статей), який зберігається в відділі рукописів Історичного музею в Москві, має близький зв'язок з «Синонімами словеноросськими». Він також є зворотною переробкою «Лексикона словеноросського» Памва Беринди, але ранішою, ніж «Синоніми» [2].

Переробки «Синонїма» і «Реченїѧ по алфавиту...», припускає В. Вітковський, є незалежними [3].

Я. Янів докладно проаналізував численні помилки, допущені укладачем чи переписувачем «Синонімів», на які звернув увагу ще П. Житецький. Він вказав на риси польської фонетики, що знайшли свій відбиток в лексичних запозиченнях з польської мови.

Я. Янів зробив припущення, що укладач «Синонімів» був вихідцем з території, розташованої більше на схід, ніж територія, з якої походив П. Беринда. Як на сліди наддніпрянських говірок, що знайшли відображення в словнику, він вказує, зокрема, на кінцеве -'а на місці -'е в іменниках середнього роду другої відміни, метатезу в словах *бондаръ* і *кропива*. Проте доказову силу має тільки слово *кропива*. Адже кінцеве — ѧ в іменниках середнього роду другої відміни досить добре засвідчене і словником П. Беринди. В оригіналі «Синонімів» маємо *бод-*

---

[1] Див. «Sprawozdania towarzystwa naukowego we Lwowie», rocznik XVIII, zeszyt 3, Львів, 1939.

[2] Wiesław Witkowski, Dwa rękopiśmenne słowniki polsko-cerkiewno-ruskie, z. XVII w., «Zeszyty naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, Prace językoznawcze, z. 4 (Filologia, z. 8)», Kraków, 1961, стор. 222—223.

[3] Там же, стор. 224.

наръ, помилково надруковане у публікації П. Житецького з метатезою *(бондаръ)*.

Про наддніпрянське походження автора «Синонімів» яскравіше промовляє часте вживання літери **и** на місці **ы** і навпаки, а також морфологічні риси: неозначена форма на **-ть** *(добродѣйство заживать — бл҃гопострадать, уснуть — поспать)*, дієслівне закінчення **-мъ** у 1-й особі множини теперішнього часу *(оуфаємъ — уповає(м)*, зворотні дієслова з часткою **-сь** *(гордюсь — пышнюсь)*, відсутність чергування **д//ж** у 1-й особі однини теперішнього часу в дієслові *(гордюсь)*.

Монографія П. Житецького «Очерк литературной истории малорусского наречия в XVII веке» давно вже є бібліографічною рідкістю, і опублікований як додаток до неї словник «Синоніма славеноросскаѧ» став малодоступним для вивчення. До того ж основні принципи публікації рукопису словника, застосовані П. Житецьким, не задовольняють сучасних вимог. Видаючи пам'ятку, П. Житецький значною мірою порушив структуру оригіналу. Він розташував усі слова за алфавітним порядком, усунув слова, що не мають при собі пояснень, а також ті словникові статті, в яких переклад є тотожнім з реєстровим словом; об'єднав разом слова, пояснені кілька разів у різних групах, і звів до одного слова вирази, за допомогою яких пояснюється це слово, розкрив скорочення і титла. Крім цього, у виданні П. Житецького є чимало відхилень від написань оригіналу. Наприклад, в оригіналі маємо: *Анґлыя, астролоґія, старіца, богатиръ* та ін., а в публікації П. Житецького відповідно: *Англія, астрологія, старица, богатырь* та ін.

Щоб зробити словник «Синоніма славеноросскаѧ» доступним для дослідників історії української мови й української лексикографії, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні АН УРСР вирішив опублікувати цей словник за рукописом, який зберігається у відділі рідкісної й цінної книги Державної публічної бібліотеки АН УРСР (інв. № 4279).

Рукопис словника «Синоніма славеноросскаѧ» оправлений в одній книзі разом з граматикою М. Смотрицького 1619 р. видання. Після граматики вміщено чистий аркуш, на наступному поданий «Оуставъ како чернило дѣлати», а за ним іде текст рукопису словника з заголовком «Синоніма славеноросскаѧ», написаний українським скорописом середини — другої половини XVII ст. Авторська пагінація в рукописі відсутня. Пагінація словника зроблена олівцем, очевидно, П. Житецьким. Весь рукопис «Синонімів» складає 371 сторінку.

Словникові статті в «Синонімах» розташовані в стовпчик в алфавітному порядку. Зрідка трапляються дві словникові статті в одному рядку. Над словами, що починаються з нової літери, посередині знаходиться відповідна велика літера. Внутрішній алфавіт слів витримується здебільшого тільки в перших двох-трьох літерах.

Перші дві літери або третя літера слів, розташованих у стовпчик, поставлені також над стовпчиком, зрідка — на полі.

Внизу під правим стовпчиком пишеться слово, склад або літера, яким починається наступна сторінка.

Словник не є закінченою працею. В ньому після деяких груп слів залишено вільні місця, навіть сторінки для вписування нових слів. На полях і в тексті словника є доповнення, написані іншим почерком.

Численні помилки в написанні слів, головним чином перекладної частини, вказують на те, що перед нами, можливо, чорнова робота або список з іншого рукопису.

Між реєстровими та пояснюючими словами зустрічається зрідка кома, дуже рідко — двокрапка. З надрядкових знаків вживається ʺ над и та ʼ над ω, зрідка трапляються титла над словами, які звичайно писалися з ними в церковнослов'янській мові того часу.

Повнозначні частини мови подаються здебільшого у такій початковій формі, як і в «Лексіконі» П. Беринди: іменники — у формі називного відмінка однини, прикметники — у формі називного відмінка однини чоловічого роду, дієслова — у формі 1-ї особи однини теперішнього часу.

Іноді в перекладі, щоб уникнути повторення спільної частини двох однокореневих сусідніх слів, дається тільки суфіксальна частина другого слова.

У реєстр внесені не тільки окремі слова, а й деякі сполуки слів.

Зроблене нами зіставлення тексту «Синонімів» з текстом «Лексікона» П. Беринди підтверджує вказівку П. Житецького, що укладач користувався працею П. Беринди, та висновок Я. Янова про те, що «Синоніма славеноросскаѧ» є зворотною переробкою «Лексікона» П. Беринди, основаною головним чином на першій частині словника П. Беринди й додатках до неї. Але автор «Синонімів» не пішов прямо за Памвом Бериндою.

З пояснювальної частини «Лексікона» П. Беринди відібрані лише слова тогочасної української літературної мови. У реєстрі «Синонімів» немає багатьох слів з «Лексікону» П. Беринди, характерних для рідної говірки П. Беринди (з бойківських або покутсько-буковинських чи близьких до них говорів): *ачей, либой, деревище, потѧ, потѧтко, рѧбка, ωрѧбка, гачѣ, багнята, шутка, дѣвойка, струтити, богмюсѧ* та ін.

Немає в реєстрі «Синонімів» більшості іншомовних слів з перекладної частини «Лексікона» П. Беринди, зокрема слів з латинської, давньогрецької та з інших мов, в тому числі й польської, введених П. Бериндою в свій словник для того, щоб краще пояснити реєстрове слово. Відсутні в «Синонімах», наприклад, такі слова, як: *акроама, кредитор, маєстатъ, матолка, ксієнжицъ, сакъ, капса* та багато інших.

Власне українська лексика в «Синонімах» представлена не більшою мірою, ніж у «Лексіконі» П. Беринди.

Наукова цінність «Синонімів словеноросьских» полягає в тому, що це перший відомий словник, реєстр якого складає лексика української літературної мови.

У нашому виданні, що здійснюється в першу чергу з науковою метою, зберігаються усі особливості оригіналу, важливі для дослідника.

Текст рукопису транслітерується згідно з «Правилами видання пам'яток української мови XIV—XVIII ст.» [1]

У публікації словника зберігається авторська пунктуація.

Надрядкові літери оригіналу в публікації беруться в прямі дужки, а дописані іншим почерком слова в тексті чи на полях беруться в квадратні дужки.

Частина наступного слова, переважно суфіксальна, що стоїть поруч з іншим спорідненим словом і вживається укладачем, щоб не повторювати спільної частини споріднених слів, має перед собою в публікації риску.

Заголовні літери залишаються, як в оригіналі, посередині сторінки, а літери, що вказують на внутрішній алфавіт реєстрового слова, перенесено над стовпчик реєстру.

Слова, склади, літери, що в оригіналі вказують на те, як починається наступна сторінка, відносяться в публікації відповідно в реєстр або в перекладну частину.

Знак // вказує кінець сторінки. Номер сторінки оригіналу зазначається на полях тексту публікації проти знака, що вказує на її закінчення. Невичитані місця позначаються трьома крапками. Помилки оригіналу зазначаються у виносках.

В. В. Німчук

---

[1] Див.: «Правила видання пам'яток української мови XIV—XVIII ст.», К., 1961.

7—1844

СИНОНІМА СЛАВЕНОРОССКАѦ [1]

А

Абовѣмъ: или ибо бонє [2]
Або занє, яко,
Азбука: алфавитъ, буква
Авиджє; ѡбаче жє
А єднакъ: ибо ащє, нєгли,
Ажъ дондєжє донєлѣжє
А болшъ прочєє жє,
Азажъ, єда
А звлаща, найпачє пачє ѡбачє
Азали єда
А далѣй прочє прочєє жє,
Авшакъ, и убо ащє, ѡбачє
А иншєє потомъ прочєє
Албо или

Аляба/р/та [3] дрєколь
Анґлыя Вритан/ї/я,
Анѣмушъ щапство
Анѣмушовато щапствєннѣ,
Аптєка врачєбница хранитєлница
Апєляціѧ нарєчєніє
А прєто тѣмжє оубо понє
1 **Арфа** гусль [гусль.] //
Арфиста гудєцъ
Астрономія Астрологія ѕвѣздословіє [4], ѕвѣздозаконіє, ѕвѣздозо/р/ство,
А такъ оубо
Атоли и ѡхбо [5] ащє,
Афєктъ страсть причастіє, движєніє сєрдєчноє,
А хотяй жє и убо ащє и,
Ахъ ахжє ухъ горє оувы олє
Ачъ, ачъколвєкъ и убо ащє оубо ащє жъ убо,

Ба.
Баба старіца баба,
Бабка ѕѣля трєскоть
Баволна бумага
Бавлю продолжаю,

В оригіналі текстові словника передує:
Оуставъ како чернило дѣлати
Первѣє чарка вина црковнаго
чарка ѡцту доброго двѣ чарки
ґалѧсу чарка с вєрхомъ ґуми
девѧть чарокъ воды третаѧ ча/ст/
чарки купєрвасу, и постави/т/ на
огнь дондєжє начнє/т/ шумѣти
та /ж/ за ѕ҃ дны/й/ промѣшуй
по три
рази на ѳ҃ днь процѣди прєзъ
чистую хустку и тако пиши
А внєгда ѡгустѣєтъ придай мало
воды єлико мощно вомѣстити
и паки пиши.

[2] Помилка, потрібно *либо, понє.*

[3] В оригіналі початкове **А** пропущене.

[4] З технічних причин на місці літери «зело» оригіналу друкується **ѕ**.

[5] Помилка, треба *и оубо.*

Бавлюся косню медлю закоснѣваю, замедлѣваю,
Бадан/н/ая испитаная истязан/н/ая
Бадачъ испитатєль истязатель,
Бадаюся истязую, испитую,
Байка басн блядь баяне
Байки повѣдаю баснословлю блядослов-
2 лю //
Банка для шливи чванецъ
Банкетъ пиръ пированїе пи/р/шество
вечера учрежденїе дрежденїе гощенїе гоститва ликованїе
Банкетовци пирянє,
Банкетуюся сонаслаждаюся, совоспитуюся,
Баня где соль робя/т/ слатина,
Баламутъ ложъ, бладївы/й/
Баламутня ложъ блядъ
Балванъ идолъ кумиръ.
Балванъ вылиты/й/ истуканъ,
Балвохвалство идолослуженїе,
Баранъ овенъ агнецъ,
Ба/й/стеръ прелюбодѣичищъ,
Ба/р/зо ѕѣло
Ба/р/зо мало премало
Ба/р/зо много премного колми паче множає найпачеже,
Барзо радъ нетяжестенъ,
Бардишъ сѣчиво,
Бачъ мнѣнїе васнь мдр/в/нїе,
3 Бачность блгоухищренїе, мудрость // шстроумїе шстроразумїе,
Бачный блгоухищренный,
Бачмаги виступцѣ,
Бачу вижду, съзерцаю,
Башта вежа столпъ пиргъ,
Баюра або зтѣкъ водъ сонмъ водъ,

Бє
Бедра, лядвія чресла,
Безъ кромѣ развѣ свѣне
Безбожность беззаконїе
Безбожны/й/ беззаконникъ
Безвстыдний мѣдноличенъ безстуденъ
Бездомокъ безкровный,
Без вонтпеня право явѣ истинно истиннѣ извѣстнѣ и исповѣдуемъ,
Без встиду дерзостнѣ дерзко
Без жа/р/ту тшиво,
4 Безженецъ холос/т/ый, //
Безодня бездна
Безъ перешкоды безъ спони возбраненїѧ
Безъ шмешканїя безъбѣдно безъвеществє/н/нѣ непреткновенно невозбранно непресѣкомо
Безъ наганы непорочни/й/
Безъ замѣреня кресу, неустаннѣ н/є/предѣ/л/нѣ
Безпечность, извѣство ш/т/рада, нешбиновенїе шпаство утвє/р/жденїе дерзновенїе
Безпечно извѣстно дерзостнѣ дерзновенно дерзко,
Безецний нечестивъ,
Безецность нечестїе,
Берло скипетръ,
Берегъ брегъ
Берег прикрий стремина,
Берегъ морскїй поморїе приморїе
Бремя бремѧ
Беру емлю поемлю при/й/мую возимаю,
Беструюся разсвѣрѣпѣваю беструю
Бесѣда бесѣда
Бесѣда знаменитаѧ гощенїе
Бервено бервно слѣмя,
Безъ ро/з/судку безъ разсужденїя всуе,
5 туне, //
Безъ ума безумнѣ,
Бенкартъ прелюбодѣйчищъ, рабичищъ бля/д/
Бирки или лїоси жребїѧ
Битва брань подвигъ, рать, страданїе страдалчество.
Бичъ жезлъ бичъ,
Бичую уязвляю,
Бисага чпагъ ташка капса

Бл
Близко близъ искръ,
Близкїи искрни/й/ ближнїй
Близнякъ близнецъ
Блискавица молнїе блыстанїе
Блѣхаръ или прачъ бѣлилникъ.
Блѣхарня або прачка бѣлилница
Блязкъ блистанїе,
Блазенъ кощунникъ шу/ст/ оуродъ юродъ уродословъ
Блазенство уродство
Блазнованїе буесловїе
Блазную кощунствую ю/ро/дствую уро/д/с-
Блукаюся скитаюся,
Блукаю скитаю
Благаю умилостивляю умилосє/р/жаю
6 Блюзнѣрство хула хуленїе гажденїе//
Блюзню хулю
Блюзнѣрскїй хулны/й/

Блюзнѣрца хулникъ
Близна рана.
Блвство блгвніє блжство.

Бо

Бошїю оубо спроста надаремно ω/т/ню/д/,
Богатство богатєство ωбилїє имѣнїє, держава газа
Богатиръ храбры/й/,
Богобойный блгоговѣнный, говѣнъ,
Бгобойность блгоч/с/тїе бгобоязненїе
Бокотливы/й/ [1] або гаинуючїйсѦ медленоязичны/й/ косноглаголивы/й/ и про/ч/:
Болше личбою колми паче множаε
Болшей тако/ж/:
Бой зри битва
7 Болшїй болїй вящшїй множайшїй//
Бокъ бедро чресло
Болото бренїє гной, тина тимѣнїе,
Болотный тинявый
Боднаръ пударъ,
Боти сапоги ωбущи нестегавы
Бо оубо понеже зане занеже,
Бгомислецъ скитникъ подвижникъ ωбучителникъ страдалецъ
Бгомислности мѣсце скитъ
Божница капище сонмище соборище
Божуся рочуся,
Болю недугую,
Болячка вредъ гной рана,
Болѣсть болѣзнь скорбъ неслабость туга съ тяжестїю безсластїє
Болтъ стрѣла ратище
Борода брада
Борεцъ страдалецъ
Боруся съражаюся, соплѣтаюся
Бороню предстателствую
Боязливы/й/ малодушны/й/ страшливи/й/,
Боятися починаю оутерпаю,
8 Боязливость говѣнїе, //
Боюю подвизаюся
Бои брань борба,
Бочка делва
Бодецъ стрекало остенъ

Боду ухаплаю угризаю,
Болезнь задаю ωболестняю

Бра

Брамы фалды рясны
Браня поемленїє
Братство братство содружество с состьвянїє [2]
Брама врата
Брєшу лаю
Брεханїє лаянїє рыканїє лжа
Брехачъ лаятель ложъ
Брви брови
Бритва бричъ стриголникъ ωбровъ
Бридкость мерзость гню/с/ туга безсластїє несладость ско/р/бъ ωгнушенїє
Брижуся гнушаюся недугую унедо/с/тою ωме/р/жаю
Бронь ωружїє броня
Бродъ водостечъ
9 Брмѣня звѣцанїе звукъ гр/м/ѣнїе//
Брмю помикаюся [3],

Ж

Брухъ чрево оутроба животъ трибухъ
Брудъ скве/р/на нечистота
Брѣжу блядословлю буесловлю,
Брѣдня блядъ баснь лихословїє,
Брѣдишъ лихословишъ

Бу

Бубонъ тимпанъ
Будка куща колиба сѣнь скинїя селенїє
Будую жижду зидаю созидаю соωружаю соустрояю
Будовникъ здатель созидатель сождитель строитель тектонъ а/р/хїтекто/н/ //
10 Будованя зданїє зиждителство созданїе тектура
Будучєє сущєє
Будучїй сущїй,
Буженое мясо сушеница
Буйволъ буйвулъ
Буйний величавый высокоумный
Бунтовникъ возмутитель ковни/к/ крамолникъ, мятежныкъ раско/л/никъ раздорникъ сковникъ распрѣ творεцъ ра/с/прѣватель,

---

[1] Помилка, треба *болкотливый*, пор. *медленноѦзычны/й/:* косногласный.., *болкотливый*, див. П. Беринда, Лексїконъ славенорωсскїй, К., 1627, стовпчик 116 (далі умовно вживаємо скорочення Б.).

[2] Помилка, треба *состоянїє*, пор. *състоѦнїє:* ...бра/т/ство (Б., 249).

[3] Автор словника сплутав дві різні словникові статті, пор. *предваряю: упрежаю, промыкаюся; бръмю: прослываю* (Б., 175).

Бунты возмущенїе ковъ раско/л/ крамола мятежа раздоръ
Бунтуюся возмущаюся крамолюся
Бурда звада молва
Бура буренїе волна волненїе навално/ст/ вѣтровъ: примракъ,
Бурмистръ,
Бурштинъ иледъ прудъ
Бута го/р/дость досада кїченїе го/р/диня явленїе,
Бутный естемъ или роспустны/й/ шатаю/с/
11 **Бутно,** //
Бучно хупиво
Буяю разсверепѣваю
Быдля говядо
Быдло скотъ го/вя/да [1]
Быдлячїй скотскїй **говяжїй,**
Быкъ молодикъ, юнецъ ярокъ и лю/т/ бы/к/
Былье ѕело
Быстрость ѡстрость скорость
Быстрый ѡстрый скорый,
Быстрость розому [2] быстроумїе ѡ/ст/роумїе
Быстрость водняя быстръ
Бытность бытїе существо
Былъ ⎧ бѣ зри ѡ сихъ словѣхъ
Была ⎨ в леѯиконѣ
Было ⎩ славенскомъ,
Быстрого ѡка быстрозрѣнїе,
Бынамнѣй невелико премало нимала
Бѣгаю выскакую рыщу рыстаю
Бѣганя рыстанїе
Бѣглецъ бѣгунъ бѣглый,
Бѣднїй бурный вредный
12 **Бѣда** напасть искушенїе, оувы горе уфъ,//
Бѣда мнѣ оувы мнѣ
Бѣглость блгоискушенїе козацтво
Бѣжалъ вымииулъ, гонзе оугонзе угонзну/л/
Бѣдженяся подвизанїе подвигъ бо/р/ба рать страдалчество
Бѣнда албо чепецъ бѣндаликъ вѣнецъ
Бѣгунка стуженїе чрева
Бѣлю убѣляю
13 **Брязкало** брѦцало,//

В

Ва
Вабъ ѡвава, ѡваянїе ѡвавленїе
Вага мѣрило превѣсъ вѣсъ,
Важуся которуся боруся ратуюся
Важнѣйшый, усилный
Валъ на водѣ волна,
Валъ стѣна,
Валахъ каженикъ еѵнухъ скопецъ
Валашеный требный
Валечный ратуючїй возбранный храбрий,
<u>**Вапно** мѣлъ</u>
Вандровный странны/й/ путникъ шествующий
14 **Вандрую** шествую ше/ст/вую странствую,//
Вандрованїе странствїе шествїе,
Варґи [3] уста устна,
Ванна баня
Варило варенїе
Варстать дѣлателница дѣлателище
Варуюся уклоняюся,
Валка подвигъ борба страданїе противленїе, страдалчество подвизанїе
Вацокъ, або торба чпагъ влагалище пира,
Ввиваю ваяю изваяю че/р/таваю
Ввергаю вмѣтаю,
Вгору подношу возвожду воздежду, воздѣю
Вдячне блгода/р/нѣ изряднѣ усердно
Вдячность блгода/р/ствїе усердїе
Вдячний [блгода/р/ны/й/] изящный блгодарстве/н/, изрядный кова/р/ный,
Вдячне приймую блгопрїемлю
15 **В добрый часъ,** блговременно//
Вдовецъ вдовъ
Вдова вдовица
Вданїя врученїе
Ве
Верховый конный всадникъ сонузни/к/
Верхъ ѡдержую ѡдолѣваю
Велетъ ґїґантъ, исполинъ ґїґансъ щудъ

[1] Останнє **а** в оригіналі виправлене з о.
[2] Помилка, треба *розуму*.
[3] В оригіналі літера ґ латинська (g).

Верховнины явленіє [1]
Веселость праздновані(є) смѣхотвореніе
Верутны/й/ лотръ скве/р/навы/й/
Вежа вянзеня хранило хранилище
Ведлухъ часу блговременно
Веду влеку
Венцъ оубо болѣй заправди
Вей васнь
Велможность велелѣпота величе/ст/віе держава достоинство,
Великіе речи мовлю велерѣчую
Велблю величаю
Великость величіе величествіе,
Великій велій високъ голѣмій
Велможный силны/й/ многомощны/й/,
16 **Велможа.//**
Велможа властелинъ властите/л/
Веровка вервъ
Верста четвертая часть милѣ,
Верненяся возвратъ возвращеніе
Везгловокъ возглавіе возглавница
Весьсвѣтъ, вселенная міръ
Велико голѣмо
Весло корабленное гребло
Верескъ грохотъ вопль кличъ
Ветую истрясую,
Веселій блгоувѣтливы/й/ шуменъ,
Веселя радость радованіе сладо/ст/
Веселя або женитва бракъ
Веселя справую бранѣкую брачуся
Верхъ вершокъ високо/ст/ крайняя
Вежа эри башта,
Веселюся радуюся плещу,
Веснякъ поселянинъ,
Ведлугъ по,
Весна пролѣтіе весна,
Вершки дѣревяніе пружіе акриды,
17 **Вз//**

Вз
Взгоржаю презираю пренебрегаю -гу
Взгордитель презоривъ свѣрѣпяйся напраснивъ дерзи/й/,
Взгарда щапство щапство малудушіе поносъ уничиженіе ѡ/т/риновеніе нераденіе преѡбыдѣніе презо/р/ство укоризна безчестіе ѡклеветаніе,
Взглядъ умиленіе,
Взго/р/женъ, уничиженъ ѡбезчествова/н/ укоренъ посмѣянъ, поруганъ смире/н/ ма/л/
Взгордѣлъ попралъ ѡ/т/верже
Взношу воздвизаю,
Взношеніе воздвиженіе,
Взростъ возратъ [2],
Взад ся ве/р/нути воспяти,
Взброяю прибираю в зброю вооружаю,
Взрушую двыжу,
18 **Взятя//**
Взятя поемленіе,
Взмѣнка поменъ,

Ви.
Видится мнитъся подобится
Виръ в водѣ сопреѡбращеніе завер/т/ примракъ,
Вижу вижду,
Винникъ вина/р/,
Винная матица лоза винничіе
Винница виноградъ,
Виную порицаю ѡглаголую,
Виненъ есмъ долженъ есмъ,
Винни/й/ прутъ лоза,
Вино молодее моу/ст/,
Виргаю перу,
Винны/й/ повинны/й/ виновны/й/,
Видокъ позорище,
Витаю цѣлую витаю,
Витаніе [3] рукодаваніе, цѣлованіе
19 **Вколо//**

Вк.
Вколо стояніе ѡбстояніе
Вкладалъ вдѣяше,
Вкладаю вдѣяю,
Вкушеніе вкусъ вкушеніе,
Вкидаю вмѣтаю,

Вл:
Владну ѡбладаю властителствую, де/р/жавствую строю,
Влада/р/ вл/д/ка, г/с/дь властелинъ вла/с/титель строитель,
Власность, естество,

---

[1] Невірно перероблена автором словника стаття, пор. *явленіе:* ѡказа/н/е, ѡказіѦ, по/м/па, бута, поверхность якови речы, *верховинны,* высокость (Б., 311).

[2] Помилка, потрібно *возрастъ*.

[3] Літера **е** в оригіналі переправлена на **я**.

Влочня луща дреколь ратище,
Власны/й/ исты/й/, свойственны/й/, присвоенный усвоенный усвоенны/й/,
20 **Вм//**

Вм.

В мякости без щука,
Вмѣсто,

Вн.

Внѣвецъ ѡбертаю, испражняю, упражняю истребляю искореняю
Внетъ абїе
В него, вон/ь/,
Внутрѣ внутръ,
Внутрности внутряяя,
В небитности несущи в небытїи
21 **Во.//**
Возница, звозчикъ, звозникъ управите/л/ снузникъ возотай свозчикъ,
Военны/й/ храбрый,
Войско шикуючїй, подвигополо/ж/никъ

Во/л/:

Волна Арина, волна,
Волнимъ зостаю, свобождаюся измѣняюся,
Волнимъ чиню, упразняю свобождаю,
22 **Волно//**
Волно, лѣтъ єстъ, послѣдовате/л/но
Волность ѡ/т/рада свобода самовластїе, любочестїе любодарованїе, наслажденїе
Война борба брань, рать пря прѣнїе, рвенїе тяжба распря подвигъ
Войну подношу ратую рать движу, брань подвизаю,
Войско полкъ по/л/чище воинство,
Во йстину тако єсть, правда не ложно
Волоцюга бѣгунъ лестецъ
Волоку рѣю влеку,
Волоченїе рѣянїе рѣнїе резба[1],
Воля разумъ предложенїе, хотѣнїе, манїе мановенїе помаанїе
Вонность воня блгоуханїе,
Волаю возглашаю воззиваю вопїю восклицаю
Воланя вопль кличъ грохотъ вопїенїе, въскликновенїе,
Волоки поля ланы, рѣзны лазы
23 **Вожъ//**
Вожъ князь вождъ началникъ, народа водитель настоятель правитель, [наставникъ учитель]
Возъ колесница яжденїе,
Воздержливость воздержанїе
Возница на/д/ мулами прилежай ѡ мулахъ
Волочуся скитаюся,
Волоченя се скитанїе,
Возны/й/ проповѣдателникъ, [проповѣ/д/ни/к/]
Вонтплю сумнѣваюся недоумѣваюся усумнѣваюся сомнюся,
Вонтпливость, недоумѣнїе -иванїе недосмїш/л/енїе[2] закоснѣнїе размишленїе неудобство сумнѣнїе,
Вонтпливы/й/ сомнѣнникъ сумнителникъ

Во/р/:

Воробецъ врабїй
24 **Воробчикъ//**
Воробчикъ птичищъ
Ворогъ врагъ супостатъ,
Ворогованя вражда,
Ворогую враждую
Ворожу вражу
Ворожбитъ вражбитъ волхоъ[3]
Ворожбитство враженїе волшба
Воронъ вранъ,
Воронъ ночны/й/ вранъ нощный
Ворота врата
Воротны/й/ врата/р/ вратны/й/ две/р/-никъ вратникъ, свузникъ,
Воротило ткацкое вратило ткущи/х/
Ворцъ[4] ропщу хухнаю
Воркотанїя роптанїе, ропотъ хухнанїе,
В посполито/с/ти ѡбще
Впроважаюся водворяюся
В подо/й/зреню маю взираю,
Впередъ предъ
В почетъ поличаю съпричтиваю
25 **Вродъ//**
Вродъ вредъ рана гной
Вродоваты/й/ вредны/й/

Вс,

Встидъ срамъ студъ
Встидливый цѣломудрїй

---

[1] Помилка, треба *ретьба,* пор. *рѣянїе: или рѣнїе, ретьба...* (Б., 211).

[2] Переправлене в оригіналі з *недослиш/л/енїе.*

[3] Помилка, треба *волховъ, волхвъ.*

[4] Помилка, треба *ворчу,* пор. *ропщу:* нарѣкаю..., *ворчу...* (Б. 210).

Стыдаюся стиждуся, срамлюся, ѡбинуюся,
Вспомагаю ползую успѣваю по/с/пѣшесявую [1] поспѣшаю,
Вспоможеня успѣхъ,
Вспомагаючїй. съпоспѣшникъ успѣшны/й/
Вскокъ абїе,
Всюди весде,
Встремежливо/ст/ возде/р/жанїе
26 **Вструченный,//**
Вструченный возраженъ,
Вспаняле влѣпоту врѣсноту изящнѣ,
Всерединѣ внутръ посредѣ внутруду
Всякимъ способомъ всяко всячески
Всеѡбразно весма
Все що живо всяческая,
Всегда пр/с/но всегда,
Вспакъ противоѡбразнѣ,
Встягаю въстягаю въсхлащаю
Встанливъ или пилны/й/ тщаливъ
Встѣкаюся неистовлюся скоктаю скокощу,
Встеченя скоктанїе неистовство,
Всходъ степень,
Всходъ слнца востокъ,
Встидливе шаную говѣю
Всякїй всякъ,
Вsти/р/каю ваяю изваяю наче/р/тиваю
27 **Вт,//**

Вт:

Втикаю водружаю
Втѣленїе воплощенїе вочлвчнїе
Втокъ до тканя клокъ
Вто/р/гнѣня зри **битва**
В той ча/с/ в то время **въеже** вънегда
Вуй вуяшко уецъ ма/т/чинъ бра/т/
Вшетеченство з кимъ полню// при-
28 блужаю

Вш

Вшетеченство блудъ студодѣянїе студодѣйство нечи/с/тота, разсперѣпѣнїе,
Вшакъ же ѡбаче,
Вшеляко весма **всячески** вся/к/ ѡ/т/нюдъ бошїю
Вшетечникъ блудникъ блудодѣй,
Вшетечница пос/п/, блудница народная [2]

Ви

Вибавляю свобождаю избавляю спасаю сохраняю изимаю,
Вибавитель спаситель избавите/л/, спсъ
29 **Вибавленїе//**
Вибавленїе, избавленїе сп/с/нїе, избавленїе свобожденїе,
Вибадаюся востязую,

и

Вибадованїя востязанїе возисканїе,
Вибираю избираю,
Вибранны/й/ избранны/й/ нарочи/т/, на/й/дугшїй [3],
Выборны/й/, изрядны/й/ изящны/й/ инокъ лишший,
Виборне изряднѣе,
Выводне прителне,
Выве/р/неня разсипанїе разоренїе, развращенїе
Выволую . . . .
Выдѣдичую . . . .
30 **Вылучаю//** . . . .
Вылучаю . . . .
Выволаня . . . .
Вывѣдуюся, випитую испитую истязую испитословлю,
Вывертаю превращаю развращаю, ѡ/т/вращаю, разораю ѡпрове/р/гаю [4] воставляю
Выгнанкымъ быти ѡ/т/лучитися
Выдаю предаю,
Выежджаю противу или с/т/рѣтаю срящую [5]
Выганяю изганяю ѡ/т/мѣтаю изве/р/гаю
Вызволяю зри **выбавляю**
Вызнаваю послушествую засвѣдителствую,
Виливаю истукаю
Выливаня истуканїе,
Выляный истуканны/й/ или -анъ,
Вымагаю истязую
Вымазую истребляю,

---

[1] Помилка, треба *по/с/пѣшествую.*

[2] В оригіналі реєстровий вираз на другому місці.

[3] Помилка, треба *найлучшїй,* пор. нарочитый: изрꙗдный, *найлучшїй...* (Б., 132).

[4] Переправлене в оригіналі з *ѡпровερзаю.*

[5] Переправлене в оригіналі з *срящаю.*

31 **Вылучаю**//
Вылучаю ищитаю
Выгоженїє упокоенїє угожденїє,
Выкладаю толкую сказую прелагаю, изясняю,
Выкладъ толкъ толкованїє сказанїє,
Выкладнѣ сказателнѣ,
Выкупую искупую
Выкупъ искупъ,
Выконтерфектованя або виписанїє кшталтъ ѡбразованїє
Выконтерфекстованный, възрачны/й/
Выкрикаю въсклицаю вопїю
Выкриканїє, восклицанїє, воскаменованїє вопїенїє,
Вымовляюся ѡ/т/вѣщаю ѡ/т/вѣтъ или извѣтъ творю ѡ/т/рицаюся,
Вымовка извѣтъ,
Вымовленяся ѡ/т/рицанїє прирокъ непщеванїє
32 **Вымовность** блгоязичїє блгорѣчїє// блгорѣчїє
Вымовный ѡбрѣтословецъ блгоязичный, блгорѣчивый рѣчивый,
Вымишляю умишляю изобрѣтаю, смышляю снискаю притворяю
Выганяю ѡ/т/лучаю изганяю, ѡ/т/мѣтаю извергаю,
Вымысли в убїорахъ щапство
Вымерзаю изсякаю
Вынайдую возискую востязую сонискаю изобрѣтаю,
Вына/й/дованя возисканїє,
Вывѣдованя
Вынищую упражняю испражняю
Выникаю возникаю изницаю,
Выпасую, вытучаю, испасую,
Выпираю испираю
Выполняю належу сове/р/шаю, исполняю
Выполненїє сове/р/шенїє, исполненїє кончина
33 **Выпорожняю**//
Выпорожняю умаляю, истощеваю, испражняю,
Выпорожненїє истощенїє умаленїє,
Выпитую состязую испитословлю истязую испитую,
Выпитанїє стязанїє вози/с/канїє
Выпо/р/токъ или дитя изве/р/женное извергъ,
Вырастую прозябаю,
Выраховансїє, сочетанїє разсужденїє съчисленїє,
Выриняю происхожду,
Выриваю исторгаю истребляю,
Выриганя ѡ/т/рыганїє.
Выригаю ѡ/т/ригаю,
Випущаю . . . .
Вырозумѣваю сразумѣваю,
Вырозумѣнїє разумѣнїє, сѣдѣнїє[1] вѣдѣнїє
Выродъ скве/р/ный скве/р/навы/й/,
Вырозумѣванїє съразумѣ/ва/нїє м/д/рванїє
34 **Вирѣзую**//
Вырѣзую наче/р/таваю
Вырѣзо/ва/нїє изваянїє
Вырѣзанны/й/ или изваянъ -ны/й/,
Вырѣкаюся ѡ/т/мещуся ѡ/т/мѣтаюсѧ,
Выпотрошую истребляю
Выспа ѡтокъ морскїй,
Выростокъ ѡтрокъ,
Высоко ѡ себѣ разумѣю высокомдрствую, любопочитаюся,
Высокодишкурую великом/д/рствую велерѣчую
Высокїй розумъ м/д/рованїє,
Высокоумїє гординя или го(рделиво)сть,
Высокой мисли высокоумный,
Высокость выспрь высота, явленїє
Высокость преимѣтелство, величество
Высокїй выспрны/й/, крайны/й/ вы/ш/ны/й/,
Выминулъ убѣгъ гонзе гонзну/л/, избѣже.
Высихаю изсякаю изсихаю
35 **ш.**//
ш
Высушую изсякную,
Выколюю истикаю
Высокая пѣснь степенная пѣснь,
Выставность оухищренїє[2]
Выставны/й/ ухищренный,
Выставленный, ...
36 **Выстерегаюся** уклоняюся сопрятаю/с/,// -прятаю/с/ испрятаю/с/ уклоняюся
Выстигаюся ристаю
Выстигаючися ретно

---

[1] Помилка, потрібно *свѣдѣнїе*, пор. *вѣденїє* (Б., 39).

[2] В оригіналі над цим рядком **літера** оу.

Витѣчка конная ристанїє,
Выстя[1] **с плачу** мычанїє,
Выступокъ кривина грѣхъ,
Вытїє аляніє, алятєлство,
Выхожу противу кого стрѣтаю срящу влекуся
Выховаю воскормляю
Выхваляю восхваляю,
Выношу любопочитаю плещу величаю блгословлю,
Выхваленїє любочестїє,
Выхованя жизнь,
Выходки проходки
Выхованецъ питомецъ,
Выхоженя и/с/ходъ роспущеніє
Выстя исходище,
Вытугую истощеваю,
Выхваленїє величанїє,
Выславленїє празднованіє
37 **Выцвичоный**//
Выцвичоный, ухищренны/й/,
Вышбраженїє шбразъ
Выраженїє изображеніє
Выясняюся шзаряю/с/,
Выявляю изявляю,
Вы/ш/ше вышше,
Вышпотитель або зра/д/ливы/й/ навѣтникъ,
Вѣ
Вѣдаю вѣмъ свѣмъ, разумѣю
Вѣданїє свѣд/е/нїє,
Вѣдомость вѣжство
Вѣдомость даю возвѣщаю,
Вѣдомца свѣдитель,
38 **Вѣдро**//
Вѣдро черпало поче/р/пало водоно/с/ ват ручпа[2]
Вѣкъ долгїй долгота дни/й/, долгоденствїє,
Вѣлґотность влага
Вѣно посагъ прика
Вѣншую молюся блговѣтствую привѣствую привѣтотворю
Вѣра оуставъ веленїє преданїє догматъ
Вѣра правдивая православїє, блговѣрїє блгоч/с/тїе,
Вѣршъ ґране/с/, ґранесловїє стї/х/ рекло
Вѣсть сословїє
Вѣтръ духъ вѣтръ трусъ,
Вѣщїи прозо/р/ливецъ пр/о/ркъ прозря/й/,
Вѣщокъ балїй волшебникъ волхвъ
Вѣщованїє балство волшебство волхованїє шбразованїє
Вѣялница трусъ
Вѣйка у ока вѣжда повѣка,
39 **Вя**//
Вя:
Вязанїє, юза уза хранило хранилище, узница узолище[3]
Вязень плѣнникъ юзникъ або у- связень,
Вяну або присвядаю, -ѣ-.
40 **Вязанка** уза або ю-,//

Г

Габаю належу насилую, насилствую насилїє творю принуждаю пакощу,
Гайворонъ вранъ,
Гадина ѕмїя,
Гадка гаданїє или и притча стязанїє, возисканїє, вопросъ. пре/д/ложенїє
Гакъ гачокъ вилица,
Гай га/й/ словоужасїє, шлъ шгъ
Галябарда або рогатина дреколь
Гамую сопрятоваю
Ганблю ѕлословлю шбличаю,
Ганю хулю порицаю, посрамляю, укоряю, соменшаю попираю пятвю[4], постиждаю досаждаю пое/м/лю
Ганба безчестїє гажденїє поносъ, поношенїє укоренїє укоръ ѕлохуленїє, шб-
41 личенїє смущенїє, съмѣшенїє, // -мѣшенїє,
Га/р/фа бряцало гусль,
Галѣръ мѣдница лепта сикль,
Где идеже камо
Гамъ[5] **або мисурка** шле/м/,

[1] *Вытя(?)*
[2] Помилка, треба *ручка,* пор. *ручка: вѣдро* (Б., 212).
[3] Помилка, треба *узилище.*
[4] Очевидно, треба попираю пятою, пор. *попра пятою: ш/т/верже, знева-жи/л/, взгордилъ* внѣве/ч/ умыслне (Б., 167).
[5] Помилка, треба *галмъ,* пор. *гелмъ* (Б., 37).

Ге
Ге/р/бъ знаменіе
Ге/р/стникъ изящникъ съωуржникъ подвижникъ страдалецъ, ωружникъ
Гетманъ стратигъ воевода, тисящникъ вождъ
42 **Гетманство//**
Гетманство игемонія, вл/д/ч/с/тво самодержство,

Ги
Гипокрита лицемѣръ лицемѣритель, притворитель, притворникъ,
Гипокрисую лицемѣрствую, употребляю,
Гимнъ пѣснь пѣніе
Гину изнемагаю, истаеваю погиблю,
Гинучі/й/ погибающи/й/ гиблеми/й/ гиблющи/й/
43 **Гл//**

Гл
Глажу испразняю,
Глиняный бренный скуделничій,
Глина бреніе скудель
Глубокость бездна глубина пучина
Глупій безуменъ або бу/й/ буй юродъ невѣжа неблгоразуменъ неистовъ, юродивы/й/, юродословъ,
Глупство безумство, безуміе неистов-
44 ство неразуміе, // неразуміе безсовѣтіе юро(д)ство щапство

Го
Голодны/й/ естемъ алчу
Голодность алканіе алчба,
Гойнѣ дарую, ущедряю ще/д/ру любопочитаю,
Гойнѣ починаю[1] любопочитаюся любезднѣ прилежу нещаднѣ даю,
Гойнѣ дарованя любочестіе, любопочитаніе,
45 **Гойный,//**
Гойный любоподателнѣйшій, любопочитатель ωбилный, изобилный преизоби/л/ный изобилованъ щедръ храбрій,
Голю брію брю ωборсну,
Горячность слонечная варъ зно/й/ пекъ
Господа виталница,
Гостинный домъ, виталница всеприятелище гости/н/ница
Господою стою гощу витаю
Годне достойно изрядне влѣпоту, врѣсноту изящнѣе,

[1] Очевидно, треба *почитаю.*

46 **Голца**[2] **//**
Голца або гулка голца ωлца, з листвіемъ вѣтвъ розга ваия, вѣія
Говорю глю вѣщаю,
Головы болѣніе главоболіе, главотяжаніе, тяжкоглавіе,
Голодомъ мрю[3] гладамъ таю гладствую
Голосъ гласъ
Голюнка голенъ глезно
Гость иноплемененъ страненъ
Гордость го/р/диня презорство
Горжу гнушаюся презираю ω/т/мѣтаю/с/, ω/т/мещуся неражу унедостояю пренебрегаю,
Гололедица голоть,
Голубка голубица
Голубъ голубъ
Горкій горекъ,
Горло гортань
Горчица горушица
Годны/й/ ся стаю, сподобляю/с/,
47 **Годилося//**
Годилося достояше лѣпо бѣ
Годнимъ чиню сподобляю,
Годность до/сто/яніе достоинство
Годный достоинъ праведенъ ἄξιο(ς) гре(к)
Годится достоитъ подобае/т/ лѣпо есть, лѣтъ естъ мощно
Година часъ годище
Годинникъ часословъ,
Годинка часецъ
Гоненіе изгнаніе,
Гордый кичив,
Горнецъ мѣдяны/й/ конобъ
Горнецъ глиняный скуделъ
Гонору прагненіе любочестіе
Горохъ моченый ляща,
Гомонъ молва плищъ, вопль мятежъ
Гомоню молвлю плищую вопію,
Господа/р/ство и все в господа/р/ствѣ мшель, [мшелоимство]
Голи/й/ наги/й/ худий,
48 **Готую//**
Готую належу
Горожа плотъ ωплотъ градежъ
Гонитва уристаніе конское подвигъ страданіе бой.
Голопупокъ птенецъ

[2] Внизу посередині сторінки написана літера А.
[3] Треба *мру,* пор. *мру голодомъ* (Б., 42).

Гожу разсмотряю
Горливость рвеніє ревнованіє ревность.
Горсть чого рукоятіє,
Головнѣйши/й/ роднѣйшій.
Гонча/р/скій скуделничій.
[**Гончаръ** скуделникъ] [1]
Горо/х/ рогатый або крупи ногу/т/ сланутокъ,
Горбатый слякъ слячєнъ,
Го́ны поприщє стадій стадіонъ
Гостѣ пріймуючій страннопріимецъ
Гойный на гостѣ страннолюбецъ,
Господарны/й/ строителный,
Господаръ строитель домови/й/,
Головны/й/ соборны/й/.
49 **Готую**//
Готую съоружаю съустрояю
Годность отримуючій удостоеваем/ы/й вѣнчаемы/й/ убѣждаемы/й/,
Голосу неспособнаго худогласе/н/
Голосъ вдячный, благогласное вѣщаніе,
Годный вѣры подобовѣрный, до/с/товѣрный,
Гожу до целю измѣряю
Гнѣвъ ярость гнѣвъ вражда, кручина напасть бѣда

Гн
Гнѣваюся кручиняюся недугую
Гнѣвъ застарѣлы/й/ ѕлопоминѣніє
50 **Гнѣву**,//
Гнѣву початокъ горесть
Гнѣваются на мене ω/т/мѣтаю/т/ мя,
Гнюсны/й/ унилый, немощный, небрегій, малодушный, мягкій небрегій, небрежникъ,
Гнѣвливе неистовѣ,
Гнѣвъ з горячо [2] **мл/с/ти** ревнованіє,
Гнѣвлывый яровидный се/р/довидны/й/,
Гнюснѣю униваю ωгнюсаю стужаю/с/,
Гнюсность униніє небреженіє, шапство нечистота,
Гнюсним/ъ/ ся стаю ωгнюсаю

Гнюснимъ чиню ωгнюшаю,
Гнюсно унило щапственнѣ.

Гр
51 **Гря/з/** //
Гря/з/ бреніе. тина тимѣніе
Грузкость тина,
Грубость толща дебелство дебелость,
Грубянъ дебелохудожникъ, препростъ.
Гробъ жупище гробъ
Гроши имѣнія
Граница предѣлъ
Гро/з/ба запрѣщеніе прещеніе
Грожу плещу
Грудь сосецъ
Громада сонмище сонмъ [3] соборище толпа чета,
Грошъ сребрный, дидра/х/ма цата
Гр/о/ши любячій сребролюбецъ
Гризеніе в животѣ стуженіе болесное
Громъ або перунъ тутно трѣсновеніе молнія
52 **Гризуся** ухапляюся,//

Гу
Гуканіе воскликновеніе,
Гуканіе жалобное по/ж/: [4]
Гуденіе гуденіе воскликновеніе,
Губка морская губа,
Гумно житница
Гукъ звукъ кличъ плищ вопль мятежа молва щукъ,
Гучу зри **гомоню**
Гултяй прелестникъ лестецъ
Гугнивый медленоязичны/й/, косноязичный,
Гуня милоть,
53 **Гунка**//
Гунка милота/р/,
Гублю погубляю растлѣваю
Гуфъ або войско полкъ полчище,
Гуфецъ стояніе,
Гусеница усеница
Губа уста устна,
Гущевина густиня частиня
Гуща чащъ, чаща

---

[1] Ця словникова стаття написана на полі іншим почерком.

[2] Треба з *горячои* або *горячоѣ,* пор. стара/н/е из *горячеи* мл/с/ти (Б., 207).

[3] В оригіналі м латинсьме (m).

[4] Помилка, потрібно *то/ж/*.

Ґ

Ґанокъ пре/д/дверіе дворъ сѣнь,
Ґацѣ ωстегны
Ґвалчу насилую насилствую принуж-
54 даю,// принуждаю напраснствую,
Ґвалтъ насиліе нужда напра/с/нство устремленіе, ѕѣлно/ст/,
Ґвалтовность,
Ґвалтовны/й/ ѕѣлны/й/ нуждный, насилствующъ,
Ґвалтовне ѕѣло,
Ґдижъ и убо
Ґды егда когда внегда елма,
Ґеωметрія землемѣріе,
Ґезъ скоктаніе,
Ґжуся скоктаюся,
Ґиґантъ исполинъ
Ґмахъ закровъ
Ґнюсны/й/ зри **гнюсны/й/**,
Ґрубянъ зри **грубянъ,**
Ґрифъ ногъ ногпатка
Ґроно гроздъ пародокъ ω/т/расль лѣто-
Ґрунтъ ωснованіе фемеліонъ
Ґраблюся або чешуся, копошаюся,
Ґузъ пугва
Ґузи на рука/х/ ства/р/дѣли уте/р/пилны [1]
55 **Ґусла//**
Ґусла що на шїи носят узлоношеніе или узоношеніе

56

Д//

Д

Дань или поборъ урокъ
Даю достатокъ удовляю,
Даю до схованія предаю
Даю подаю дарствую дарую
Да/р/ даръ корванъ
Даремный напрасны/й/,
Дахъ здо кровъ покровъ
Дармо всуе туне без ума
Дамо дамы,
Дарда дреколь сулица
Дарды носячї/й/ дардоносецъ
Далекїй долгїй,
Давно древле
Давно давный мимошедшїй ветхи/й/ предваршїй,
Далеко камо далекъ,
Далеко болшей колми колми [2] паче множае паче,
Далей болей болшей множае проче-
57 еже еже// еже вящшей,
Дбай радй
Дбалость радѣніе,
Дво/р/ность ухищреніе, ωпла/т/ство
Дв
Двоуменъ двоедушенъ, близне/ц/
Дворскїи жа/р/ты шутовнаа радосътво/р/ная [3], [радос/т/во/р/ная]
Двакроть дващи дважды
Двери врата дверы
Двѣ точки або два пункти двоточіе двосрочіе
58 **Де//**
Деспестую [4] безчещу укоряю
Деспектъ укоризна укореніе безчестїе ωклеветаніе хула хуленіе глумленіе,
Де/р/жу съде/р/жу
Державца стяжатель ωбятель
Дерево на пнѣ стебль
Держаніе стяжаніе соде/р/жаніе де/р/-жава
Держуся кого гоню
Делѣкацтво сластолюбїе, го/р/танобѣсїе
Дебръ лѣсъ дебръ ни/з/бре/л/ [5] стремина
Дерзко дерзостнѣ дерзко
59 **Дерево//**
Дерево древо
Деревяный древяны/й/

---

[1] Помилка, потрібно *уте/р/плины*, пор. *утрѣплины* (Б., 233).
[2] Літера **м** в оригіналі латинська (m).
[3] съ дописане іншим почерком.
[4] Помилка, треба *деспектую*, пор. *укоряю:... деспектую* (Б., 268).
[5] Помилка, треба *низбрегъ*, стремнина, пор. Б., 236.

Держусю[1] запевнє або упевняю извѣствую,
Державца свѣта миродє/р/житє/л/
Дерзкій, напрасны/й/ или -ивъ,
Делѣя ωпона ωдежда имети(с)ма[2]
Декретъ судъ судба уставъ преданіє сωвѣтъ
Депозитъ покладъ
Делѣкатъ пренасищникъ
Делици/и/[3] заживаю гобзую пресищаю/с/,
Дешевы/й/ трекуплны/й/ суетны/й/
Дешевость суета

60 **Дз**//

Дз
Дзвенкъ гласъ брмѣніє
Дзвукъ звяцаніє
Дзвонокъ звонецъ
Дзвонъ кимвалъ колоколъ
Дзвенкъ чиню шатаюся
Дзвенкъ красны/й/ блгогласноє вѣщаніє.

Ди
Дивно чиню удивляю
Дивны/й/ чудный удивляемы/й/ чудимый
Дичаю свѣрѣпѣю розсверѣпѣваю
61 **Дикій**,//
Дикій диви/й/ сверѣпъ илы. -пий. прудкій.
Дикоє що животноє безсловє/с/ноє
Дичъ свѣрѣпіє илы с/верѣ/пство,
Дивъ якій дивъ чудо дівство щу/д/
Дивакъ самогодный дерзый презоривый, гордостенъ стропотный яростенъ напрасный, сверѣпяйся
Дигнѣтарство санъ достоинство

Дл
Для ради за дѣля дѣлма.
Для него єго ради.
62 **Для**//
Для чого во скую чесо ради
Для того заеже того ради таче убо яко якω воеже,

---

[1] Треба *держуся.*
[2] Друге м в оригіналі латинське (m).
[3] Літера є в оригіналі виправлена з ѣ.

Дмухаю дму
Добрый благій, добрый,
Добрый день або повоженіє доброє блгоденствіє,
Добрый часъ время блгопр/и/ятно

Др.
Друкую ваяю изваяю типо/м/ издаю
Друка/р/ типографъ
Драбъ ωружїеносецъ дароносецъ[4] дардоносецъ
63 **До**//

До
До къ
[**Доска златая** пета/л/ златъ]
Добрая вѣра блгоч/с/тіє зри **вѣра** [добрая]
Добрая воля блговоленіє произволеніє, угожденіє
Добрая мисль блгодушіє,
Добрая вѣсть блговѣстіє [благовѣ]щеніє
Добрая слава блгоискутство
Добре терплю блгостражду,
Добре блго прямо право
64 **Добрый**//
Добрый блгіи цѣлъ или -й, правы/й/ говѣнный блговѣнный,
Доброволне волею изволеніємъ произволеніємъ произволитє/л/нѣ бар/зо
Доброго сє/р/ца блгосердій,
Добродѣй блгодѣтель
Добродѣиство блгодѣтелство, -дѣяніє,
Добродѣиство показую ублажаю
Добродѣиство заживать блгопострадать
Доброє блгоє,
Доброє здоровіє блгоимство
Доброє любячій, блголюбецъ или -ивъ.
Доброє мовлю блгословлю
Доброє здоровіє блгоимство
Доброє разумѣніє блгоимѣніє -разуміє
Доброй мислы заживаю блгодушє/ст/вую

---

[4] Помилка, треба *дардоносецъ,* пор. *дардоносєц/ъ/* (Б., 297).

65 **Доброй**//
Доброй славы блгоискусны/й/, блгоискуствуемый
Добротливы/й/ блгоувѣтливы/й/, блговолителный блгодѣте/л/ный блгоч/с/тивны/й/
Добротливы/й/ єстемъ блгон/с/тинствую
Добротливость блгостиня блгодѣтелство блгость
Доброть блгость блгостиня
Добѣгаю достизаю
Довбаю ваяю
Доводъ указанiє умышленiє извѣтъ
Довожу произношу
Довоженiє извѣствованiє
Доводнѣ прителнѣ подоболѣпно подобовѣрно достойнѣ праведнѣ по достоянiю влѣпоту врѣсноту
Довцѣпъ блгоразумiє блгоумiє остро-
66 умiє, блгоухищренiє коварство,// кова/р/ство
Довцѣпный кова/р/ный, умный блгоумны/й/
Довцѣпный в мовѣ бѣдный,
Довѣдуюся навицаю навикаю,
Довѣдатися навикнути увидѣти,
Доганяю постизаю ухапую понуждаю
Догажаю блгоугаждаю угождаю
Добро блажу, сохо/ж/ду снисхожду
Догадуюся . . . .
Доглядую блюду храню соблюдаю
Догаданiє удобство домышленiє
Догажаючiй снисходителный,
Догажанiє сохожденiє съни/с/хожденiє, угодiє упокоенiє,
Даганяю зри **доганяю**
До дня [1] сове/р/шеннѣ даже ѡпасно, до-
67 де/р/жую// додержую
Додѣваю нужу насилую удругую [2] стужаюси ѡзлобляю возмущаю
Доежд/ж/аю зри **доганяю**
Дожчъ идетъ дождитъ,
Дозо/р/ца смотритель
Дозрѣлый достилый [3] зрѣлъ ил[и] -ы/й/
Дозрѣваю сове/р/шеннѣ расту дозрѣваю,

[1] Помилка, треба *до дна*. Стаття невиразна. Пор. статтю *ѡпасно* (Б., 295).
[2] Помилка, треба *удручую*.
[3] Помилка, пропущене **г**.

Дозрѣлость съзрѣнiє,
Докто/р/ врачъ
Докуль доколѣ,
Доконченiє кончина скопченiє наконечванiє, сове/р/шенство и -нiє
Докучаю зри **додѣваю**
Докука стуженiє,
Докучныкъ стужитель насиловникъ насилствующiй нудитель притужный,
Долъ викопаный ровенникъ или и студенецъ ровъ,
68 **Долгоє**//
Долгоє протяженное долгоє ѕѣлное
Долина удолъ удолiє розлой,
Долго терпячiй долготе/р/пеливъ долготерпеливый
Долгость часу растоянiє
Долегливость ско/р/бъ искушенiє, треволненiє,
Доля случай нужный
Долгiй вѣкъ зри **вѣкъ долгi/й/**
Домъ жилище храмъ кровъ **домъ**
Домокъ с пѣску нирище,
Домовство зри **мшелъ**
Домокъ храмина хлѣвина,
Домовый рядъ домостроите/л/ство
Домовы/й/ домашный свой присный
Домашнывый намѣстный домашный.
69 **Домнѣманiє** домнѣманiє, умышленiє,// умышленiє,
Домнѣмаю мню непщую вмѣняю умышляю,
Домышляю/с/ разсмотряю ра/з/смотрѣваю разумѣваю
Домышленiє разсмотренiє умышленiє [4] допущенiє изволенiє,
Дорогость многоцѣнно/ст/ че/ст/ность,
Дорога путь
Досконалость, сове/р/шенство исполненiє цѣлость,
Досконале всесове/р/шеннѣ всеконечнѣ, ѡпасно извѣстнѣ, всяко весма всячески всецѣло
Доскональй ѡпасный, всесове/р/шенный всецѣлый истинный цѣлъ цѣлый,
Досвѣдчаю/с/ навыцаю навыкаю
Досвѣдченный искусный,
Досвѣдченiє искусъ искушенiє напасть разумѣнiє,
70 **Достатокъ**//

[4] Лiтера є переправлена в **оригiналi з и.**

Достатокъ преизобиліє лишеніє удовленіє ѡбыліє нескудость доволство
Достатечны/й/ зри **досконалы/й/**
Достатечне зри **досконале**,
Достаю **стяжаваю** стяжаю, де/р/жу
Доступую получаю улучаю
Достойность величествіє до/с/тоинство достояніє
Досить довлѣетъ дово/л/нѣ довол/н/є,
Досить чиненія достотвореніє достодовлѣніє
Дотикаюсѧ прикасаю/с/ касаю/с/
Дотиканіє касаніє прико/с/новеніє, ѡсязаніє
Дохожу достизаю умышляю
Дочка дщеръ
Дочасный привременный, временны/й/,
До шкоди привожу напраснствую
71 **Дощка//**
Дощка доска дщица,
Дощенту ѡпасно всєсове/р/шеннѣ
Дою долзю [1]

Дра
Драбина лѣствица
Дражню раздражаю по/д/ражаю посрамляю
Драґаръ кровъ
Драпѣжство хищеніє,
Драпѣжца хищникъ
Драбъ ѡруженосецъ да/р/доносецъ дароносецъ
Дрижу трепещу колѣблюся, утє/р/паю,
72 **Дрижу,//**
Дрижу якъ конѣ на вытѣчки шатаю/с/,
Дрижаніє шатаніє трепетъ дрижаніє колѣбаніє утерпаніє страхъ ужасъ говѣніє драпа чинія /?/ драчивъ
Другій вторій
Другій разъ вторицею друго/й/ци
Дручу борю належу сражаю ѡ/з/лобляю ѡполчаю/с/ пакощу
Драница доска дска
Друкъ до двиганія носило
Дрожджѣ тина
Друкую ваяю изваяю печатую
Друкаръ типоґрафъ
Друкарня типоґрафія печа/т/ня штанъва
73 **Ду//**

[1] Помилка, треба *мелзю,* пор. *мельзи* млеко: дой млеко (Б., 116).

Ду
Дурячіи людячій [2]
Дурень безуменъ буи юро/д/ или уродъ несмисленъ зродословъ
Дховны/й/ члвкъ внутрный члвѣкъ мысленный умный
Дуфаніє дерзновеніє неѡбиновеніє ѡ/т/рада
Дую дму,
Дужій доблий доблественный жилищный тве/р/дый крѣпкій си/л/ны/й/ ѕѣлный храбрый ратный
Дуже крѣпко, доблѣ ѕѣло доблественнѣ, юношески,
Дуга дуга
Духъ духъ
Дша дша
Дужественъ єсмъ ни знемагаю нє немоществую неѡслабѣваю крѣплюся
Дуру лужду
Дуреніє луженіє
74 **Дума//**
Дума ѡ себѣ мудрованіє высокоуміє гордость
Дурѣю неистовлюся юродствую
Дуда пречудница [3] сопль сопѣль
Дударъ пречудникъ [4]
Дудокъ вдодъ
Дужость храбрость мужество крѣпость мужедоблестіє

Дѣ
Дѣвчина юнота
Дѣвка дѣвица
Дѣдицтво ѡ/т/чество достояніє наслѣдіє жребій,
75 **Дѣлъ,//**
Дѣлъ участіє дѣлъ
Дѣтей множство многочадіє
Дѣдичъ наслѣдникъ
Дѣлитися нє могучій несѣкомы/й/ неразделный
Дѣра скважня
Дѣлный шумный и -енъ юноше/с/кій
Дѣлнє **справую** мужаю/с/ храбрствую

[2] Помилка, потрібно *лудячій,* пор. *лудѧчій* (Б., 110).
[3] Помилка, потрібно *прегудница,* пор. *прегудница* (Б., 175).
[4] Помилка, треба *прегудникъ,* пор. *прегудникъ* (Б., 116).

Дя.
Дякую блгодару
Дякованїє блгодаренїє
Дякую тебѣ вѣмъ ти блгодать има/м/ ти блгодать
Дякъ дѣтоучитель грамо/т/никъ, книжникъ дида/с/калъ
76 **Диханїє** дхъ диханїє//

77 Є//

Е

Его[1] єговъ єгова єгово

Ед
Едвабъ шолкъ сирикъ
Единакъ инокъ єдиночадый, єдинородный иночадый
Единецъ инокъ монахъ
Единорожецъ инорогъ єдинорогъ и єдинорожецъ
Единостайно єдинодушнє
Единомислно инодушно ѡбщє
Еднакъ и убо
Едначъ посредникъ ходотай,
78 **Еднаю**//
Еднаю ходотайствую крощу укрощаю молю смиряю приповѣдую кратю[2]
Еднанїє ходотаиство смирєнїє умовленїє приповѣданїє ми/р/ смирєнїє
Еднаючїй смирителный
Едно точїю кромѣ
Едность єдиностайность, соєдиненїє ѡбщина
Ездный сънузникъ
Ей слушне истинно.
[**Епамида** рыза вє/р/хна ѧ]

Ес
Елита утроба
Елементъ стихїй
Енеалогїя родословїє,
79 **Если**//
Если аще
Если же єжели венцъ аще же
Если жъ теди аще же
Естами[3] **а нє язикомъ розмовляю** на-знаменовую гадате/л/ствую
Естємъ єсмъ
Еще
Еще паки єще
Еще не стался нє у быстъ
Еще бовѣмъ не, нє убо

80 Ж//

Ж

Жагель парусъ вѣтрило я/д/рило
Жадаю желаю
Жадною мѣрою никако же ничи/м/ же
Жаль жалость болѣзнь ридацїє ревность рєвнованїє ѡбразїє,
Жаль ми на кого недугую[4]
Жалую плачливе ѡкаяваю
Жалую щажу пекуся сѣтую ревную
Жалоба вретище власяница,
81 **Жалобу**//
Жалобу ѡ/т/правую сѣтую
Жакъ або студентъ тщатель, спудей,
Жарливость маю ревную
Жарлокъ гортанобѣсецъ ласкосє/р/дїй
Жа/р/тую кощунствую блядословлю смѣхословлю радост/от/ворю любезно и радостно вѣщаю
Жа/р/товливы/й/, кощунникъ смѣхотворца
Жартовнии рѣчи шутовныя радо/ст/творная.
Жє
Жебракъ нищий,
82 **Жє**//
Жє воежє

[1] Дописане на полі.
[2] Помилка, треба *кроцу,* пор. *крощу* (Б. 104).
[3] Означає, очевидно, сучасне «жестами».
[4] Помилка, треба *негодую,* пор, *негодую:...* жаль ми (Б., 137).

Жебы да
Женихъ женихъ
Желѣдба пегаловенъ[1] желѣнъ, укоризна, укоренїє ωклеветанїє, безчестїє, пороченїє сѣтованїє
Жемчугъ перла бисеръ ма/р/гарита
Женитва бракъ,
Женюсю[2] брачуся посагаю
Желѣзной, шїи, жестоковыйный.
Жертовникъ ωцѣстилыще требище
Жело жало стрїцало
Жду терплю
Животъ дхъ жизнь животъ трибухъ утроба матица ложесная
83 Живность//
Жи
Живность пища жизнь
Живностю ωпатрую питаю, ухлѣбляю
Живу ωбитаю живу
Жила жилищє
Жиловатый жилищны/й/,
Жилки маленкїи стежки, ωго/р/ненїє дха жилицѣ артирки,
Живїолъ стихи/и/ составъ
Жи
Жировный, паствинный,
Жито пиро
Жмуру мжу смѣжаю
84 Жмуренїє//
Жмуренїє мженїє
Жнецъ жатель
Жниво жатва

Жо
Жолнѣръ воинъ
Жолнѣрскою ся бавлю воинствую
Жолвъ морскїй че/р/вленица
Жолнѣрская шата хлямы/с/
Жоломѣйка сопль
Жолудокъ животъ трибухъ сирище стомахъ
Жолудь, желудь жиръ,
Жона жена сопружница
85 Жона//
Жона ω/т/гнаная пущеница,
Жоночїй ωбычай наслѣдую женствую
Жорна жерновъ
Жродло источникъ.

Жу
Журавель у студнѣ водоважца[3]
Журба печаль скорбъ

86 S : Z : //
87 //

S Z

За внѣ внѣудъ, возъ,
Забавляю/с/ закоснѣваю/с/ медлю замедлѣваю коснию упражняюсь,
Забиваю зарѣзую заколаю,
Забава закоснѣнїє замедленїє, ко/с/нѣнїє неудобство упражненїє непрезность
Забавно коснию[4],
Забороняю возбраняю,
Заборона препона
Заборонитель возбранникъ возбранитель,
Заболѣлемъ во/с/тогна/х/
Забитїє забвенїє,
Забытися изумленїє
Забѣгаю предпрїймую,
Завада реть,
Заважаю . . . .
Заверненїє головы бѣснованїє, неистовство// неи/с/товство, изумленїє,
88 Заве/р/таю в сторону, уклоняюся
Завижу ревную,
Зависть добрая, ревнованїє рвенїє
Завистникъ доброму, ревнитель ревностенъ ревнивый,
Завоеванїє плѣнь плѣненїє,
Завоеваны/й/ ємлемый плѣнни/й/ или, плѣнникъ
Завой сударъ,
Заводи страдалчество подвизанїє по/д/вигъ борба,
Заводныкъ рыстатель
Заволую вопїю,
Заволай вопїй,

[1] Очевидно, треба *печаловенъ*.
[2] Помилка, треба *женюся*.
[3] Помилка, треба *водоважда*, пор. *водоважда* (Б., 24).
[4] Помилка, треба *коснω* (Б., 101).

Завора верїя развора
За волею бжею волею[1] бжїею,
Заводный рытный,
Заводъ бѣжу страдалчествую по/д/визаюся боруся,
Завстыжлю ѡбличаю изобличаю
Завтрешны/й/ утрены/й/, заутреный,
89 Завтра//
Завтра утро утрѣ,
Завтренїе утреня,
Завше всегда выну пр/с/но,
Завше учуся глумлюся,
Завѣси верїя,
Заглохаю ѡледенѣваю
Заглядую приничу приницаю[2],
Загорода ѡграда
Загорожаю ѡграждаю,
Загороженїе ѡграждене̂,
Загрожую запрѣщаю, призапрѣщаю,
Загамовую престати творю,
Зага/д/ка гаданїе и -н-[3], притча прикровенїе прикровенъ глаголъ,
Загадую гадателствую, назнаменовую.
90 Загроженїе,//
Загроженїе прещенїе, запрѣщенїе,
Заглядую сматряю, назираю,
Загубляю истребляю испразняю упразняю,
Задуманїе изумленїе,
Задаваю кому що належу,
Задеваю задѣваю
Задатокъ залогъ
Заде/р/жую воспрїемлю уде/р/жую утоляю,
Заде/р/женїеся терпенїе, возде/р/жанїе
Заде/р/жаюся уде/р/живаюся, восде/р/жуюся[4] ѡ/т/ступую,
Задокъ задняя,
Заживаю прїемлю,
Зажмураю смѣжаю
Зажмуренїе зри жмуренїе,
Закаменѣлость до покути умиленїе[5]
Заколюю закалаю,
Заисте явѣ ей,

Заикаючї/й/ся косноязчный
91 Запасництво//
Запасництво зри битва
Записникъ по/д/вижникъ,
Запа/х/ хороший благоуханїе,
Запахъ шпетный зловонїе,
Запалчивъ яростенъ яръ,
Запалюю/с/ гнѣвомъ ярюся,
Запалчивость ярость реть,
Запевне извѣстно явѣ.
Запираюсь ѡ/т/вергаю/с/, ѡ/т/мещуся, ѡ/т/мѣтаюся, ѡ/т/рицаюся ѡ/т/скакую,
Запираю затворяю, заключаю
Заплата дань мзда наимъ нан/м/но
Заповѣдаю завѣщеваю,
Заповѣдь завѣщанїе, заповѣдь, завѣ/т/
Запомагаюся преспѣваю преуспѣваю спѣю
Запора верїя развора
Запорока порокъ[6] сучецъ,
Запрѣнїеся, ѡ/т/реченїе
Запроважаю . . . .
Запрове/р/женный, изси/лъ/никъ,
92 Заправды//
Заправды воисти/н/ну исти/н/но, влѣпоту въ рясноту, явѣ истовѣ,
Запустѣваю ѡледенѣваю
Заѕле ми[7] маютъ, имѣю/т/ мя тяжко стужаютъ ми,
Заѕле маю недугую, стужаюси
Заѕле маючїй, недугователь,
Зазрю ревную
Зазираю пренебрегаю, преѡбыжаю,
Зазиранїе наблюденїе, назиранїе,
Зазираю назираю сматряю,
Зайзрость зависть, ревность, ревноѡбразїе,
Зазросливый завистный,
Заикуючїйся косноязичный ко/с/ногласенъ зри гугнивы/й/,
Заказъ прещенїе завѣтъ заповѣ/д/
Закалъ порокъ,
Закаменѣлый жестокъ,
Закаменѣлого се/р/ца, жестосе/р/дїй, закаменѣлѣйши/й/ жестоковы/й/шый[8], жесточайшїй,

---

[1] Літера є в оригіналі переправлена з ї.
[2] Посередині сторінки оригіналу літера є.
[3] Тобто, *гаданїе* и *гананїе*.
[4] Виправлене в оригіналі з *востержаюся*.
[5] Пор. статтю *умиленїе* (Б., 268).
[6] Помилка, треба *запороха порохъ*, пор. *запорошка*, порошокъ (Б., 242).
[7] В оригіналі літера м латинська (m).
[8] Помилка, треба *жестоковы/й/ный*, пор. *жестоковыйный* (Б., 65).

93 **Закликаю**,//
Закликаю воззиваю,
Заклинаю ѡбаваю,
Заклиначъ волхвъ, волшебний, ѡбаватель, ѡбаванникъ
Закритїе закровъ,
Закрито покровенно, нѣвѣдомо, неявленно.
Законъ прїймую возаконяю/с/,
Законъ подаю, возаконяю
Закупую засипаю,
Заколочую мяту наваждаю поемлю смущаю
Заколоченїе смущенїе, соклащенїе,
Залицаю составляю
Залеценїе врученїе, составленїе,
Залици извисти состави утвори
Заледвѣ едва негли любо если аще простѣ,
Заложенїе сложенїе, ѡснованїе, Ѳемелїонъ
Замешкиваю закоснѣваю
94 **Замешканїе**,//
Замешканїе зри **забава**
Замки затвори заклепи **верїѧ**
Замокъ . . . .
Замѣшанїе зри **гукъ бунты**
Замовляю ѡбавляю
Замужъ иду посагаю
Замучую мяту молвлю, наваждаю поемлю возмущаю во/с/плищаю
Замикаю запираю заставляю,
Заключаю затворяю зави/р/гаю
Замкненїе заключенїе
Замшникъ або рима/р/ усмошве/ц/,
Замѣна залогъ
Замѣшаваю зри **возмущаю**
Замѣшаный естемъ, мятуся смущаюся
За мя мене ради
Заневоленїе плѣнь,
Занедбаваю зри **взго/р/жаю**
Занедбавши преѡбидѣвъ пренебрегъ,
95 **Заночовую**//
Заночовую[1] ѡблѣгаю
Запевне извѣстно изѣстнѣ явѣ тве/р/до истинно
Заразъ абїе.
Заручаю прирѣкаю ѡбручаю
Зарѣзую закалаю,
Зарѣзанїе закаланїе,
Зарученїе ѡбрученїе,

[1] Друге **о** в оригіналі виправлене з **у**.

Заростую ѡледенѣваю,
Зась паки
Засадзка ухищренїе, навѣтъ козньь
За/с/клепленїе камара
Зсиланецъ изъселникъ,
Заслона завѣса катапета/с/ма щитъ,
Заслоняю ѡсѣняю защищаю застѣняю,
Засмѣялъся возсмѣяся,
Засмѣялъся трохи ѡсклабился
Засмучаюся ѡпечаляюсь, смющусю[2]
96 **Засмучаю**//
Засмучаю ѡпечаляю
Заставляючїйся за кого возбра/н/ный
Заставляюсь возстягаю во/с/хлащаю
Заставуюся предстателствую
Заставую залагаю
Заставо[3] залогъ,
Застарѣлый престарѣлый,
Заступаю воспрїемлю[4] по/д/емлю
Засилаю затакаю,
Засиланїе заточенїе,
Засѣдаю возлѣгаю,
Засѣдаю на кого присѣжу,
Затаяю таю
Затаенно зри **закрито**,
Затве/р/дѣнїе , ...
Затве/р/жаю ѡжесточаю ѡжещаю, ѡкаменяю,
Затве/р/дѣваю ѡжестѣваю ѡледенѣваю
97 **Затраченїе**, губителство всегубителство// -бителство
Зат/р/воженѧся у- -новенїе[5] ужасъ,
Задве/р/дѣлость умиленїе
Затрудняю справу пакощу,
Затрудненїе неудобство,
Затрентвенїе умиленїе
Зату/р/бованый соклащенный,
Затѣняю ѡсѣняю
Заушникъ клеветникъ, шепо/т/никъ, ѡглаголникъ,
Заулокъ халуга
Заходъ западъ
Захорѣваю немоществую, изнемагаю
Заховиваю, блюду соблюдаю храню сохраняю назираю, наблюдаю спасаю избавляю
Захователь зри **вибавитель**,
Захожу кому в дорогу зри **выхожу**
Захованїе чиню угаждаю

[2] Помилка, треба *смущаюся*.
[3] Помилка, треба *застава*.
[4] В оригіналі м латинське (m).
[5] Тобто, *ужасновенїе*.

Заховую щаджу,
98 **Захованый,**//
Захованый, щадымый, соблюдаемый, лежачій ω/т/ложенный,
Зацне преводителнѣ велично.
Зацность величество
Зацный блгонарочитъ изящный преславный первый неначаемый.
Зацного роду блгоплеменный блгородный
Зацнѣйши/й/ лучшый
Заче/р/вонѣваюся, поче/р/мнѣваю
Зашкода повреда
Зашкоженіе повреждениe
Зашкожую повреждаю
Заютраюся, недугую,
99 **Зб.**//
Збанъ скудель
Збиваніеся зри **бой.**
Збиваюся страдалчествую борюся подвизаюся,
Збыраю ωбымаю
Збыраю вино ωбемлю лозу
Збитіе збіеніе
Збиранія вкругъ сообращеніе
Збираю вкупу ищитаю сопрятую
Зблазненіе блазнь
Зброя бронь
Збройный всеωружный, воωруже/н/
Збыраю ска/р/би сокровыществую
Збоже жито,
Зборъ сонмъ сонмище, соборъ соборище толща то/р/жище
Збытный лишный лишный /и/злы/ш/ный,
Збытнее богатство лихоименіе, лихо-
100 имѣтелство// лихоимѣтелство лихоимство вящшество лишество мшелои/м/ство
Збытне богатство збираючіи срамноприωбрѣтатель мшелоимець,
Збитокъ доблство
Збурую разсипую разараю
Збунтованіе зри **бунты,**
Збѣгаю до купи срищаю/с/ и срищуся стицаюся сористаюся
Збѣгъ стеченіе
Збѣгъ бѣгунъ бѣглецъ бѣжалецъ
101 **Зв.**//
Зв
Зваду чиню распрѣваю
Зва/д/жую возъмуч/щ/аю крамолю лещу ωблагаю
Зва/д/ца клеветникъ ковникъ, крамолникъ расколникъ клопотворникъ, ωболгатель наводникъ двоесловникъ двоязиченъ дѣдко зри **бунтовникъ**
Зворую[1] умучую
Звиню бряцаю брячу звеню.
Звитязство побѣда ωдолѣніе
Звитязца побѣдитель
Звитяжаю побѣж/д/аю ωдолѣваю
Звитяженъ бываю повинуюся покаряю/с/ умаляюсь,
Звлаща паче найпаче ωбаче но убо акибы
102 **Зведеніе,**//
Зведеніе совращеніе
Зве/р/хнѣйший верховный
Зверхность власть держава,
Зве/р/ху внѣ,
Зве/р/хный внѣшный,
Зветшалый ветхый ωбе/т/шалый сстарѣлъ
Звожу прелщаю, возставляю
Зводникъ лестецъ умопрелщате/л/
Звыклость звычай нравъ ωбыча/й/ предпріятіе имство имѣтельство, твореніе,
Звыклемъ пре/д/пріятій есмъ,
Звыклый ωбычайный лучшей ωбычный
З високости свишше,
Звязокъ малженски/й/, брачный съюзъ,
Звѣздаръ ѕвѣздословъ,
Ѕвѣръ зри **животно безслове/с/но**
Ѕвѣрско безсловеснѣ
103 **Ѕвѣрный,**//
Ѕвѣрный пока/р/мъ ѕвѣроядина
Звязую связую
Звязокъ уза юза союзъ,
Звязки укрой повой
Звязокъ уза юза союзъ
Згажаю согласую припоручаю совѣщеваю засвѣдителствую,
Зганбляю посрамляю
Зганбеніе зри **ганба,**
Зганяю зри **ганю ганблю,**
Згнило щапственнѣ,
Згиненіе всегубителство,
Згибель пагуба погибель,
Згиняю згибаю,
Зглажую зри **внѣвечъ** ωбе/р/таю,
Зголливый единомислный единоωбразный смирителный
Згнѣтаю ґроно сожинаю гроздь,
Згода миръ единомисліе, и единомисленіе, сложеніе съгласіе единство соединеніе

[1] Помилка, треба *зварую,* пор. *умучаю:... зварую* (Б., 269).

Згожий ключаемий
104 **Згожость**,//
Згожость ключимость,
Зготованiє сотворенiє устроенiє,
Зготовляю, состроюю,
Згола весма бохма ѡ/т/нюдъ всяко всяческая,
Зго/р/шенiє соблазнь блазнь пре/т/кновенiє, претиканiє грѣхъ,
Згрѣбѣлость щатство [1]
Згромаженiє соборъ состоянiє составъ,
Згрубѣваю ѡдебелѣваю, ѡгустѣваю
Згуба зри **згиненiє**
Згущаю усиряю ѡгущаю, ѡледенѣваю
Згустѣлый усиренный.
105 **Зг**//

Зґ

Зґелкъ зри **замѣшенiє**
Зґрунту зри **згола**,

Зд

Здаєтся мнится видитъся,
Здаюся являюся возмнюся вознепщуюся,
Зданiє разумъ
Злобычъ добытiє ѡбряща,
Здражаю прелщаю,
Здрада 'ложъ кознь навѣтъ ле/ст/ прелесть, лщенiє, предателство
Здрайца запинатель, преле/ст/никъ кле-
106 ветникъ,// клеветникъ, навѣтникъ ле/с/тецъ предатель прелагатай,
Здрадливый навѣтникъ,
Здрой источникъ
Здужую ѡдолѣваю премагаю
Здумѣваюся удивляюся усумнѣваюся изумнѣваюсь недоумѣваюся, ужасаюся сумнѣся сомню/с/ недоумѣнiємъ, ѡде/р/жи/м/ бываю
Здумѣваюся изумляюся
Здумѣнiє недоумѣнiє недоумѣнiє неудобство ўжасновенiє ужасъ,
107 **Зе**,//

Зе

Зебранiє проторъ притяженiє приѡбрѣтiнiє, соборъ,
Зеднанiє умовленiє,
Зедноченiє соединенiє зри **згода**
Зезволяю, избираю изволяю, рачу помаваю совѣщеваю,
Зезволенiє блговоленiє спре/д/зявзяте [2] ѡбѣтъ, воля изволенiє, намѣренiє сложенiє миръ реченiє,
Зездъ состоянiє, сотеченiє то/л/ща
Зелживость, зри **ганба**,
Зелжоный посмѣянъ поруганъ, поруганый досаду прiемъ,
Ѕеленость злакъ
Зеленыи свята пятьдеся/т/ница пе/н/тико/с/тiя,
Земокъ вашъ нашъ страненъ.
Зепсованiє вреждениє
Зестiє ликъ, состоянiє, то/л/ща
108 сотеченiє// сотеченiє
Зестiє свѣваковъ ябо **музикъ** ликъ
З збитку ѡ/т/ ӥзбитка
Ззаду созади зади
Зищенiє исполненiє сове/р/шенiє
Зкидаю изве/р/гаю,
Злегчаю восперяю во/с/криляю
Злицаю вовѣраю возлагаю,
Злитованный, мл/с/ть милосе/р/дiє милостиня простиня, прощенiє помилованiє состраданiє соболѣзнованiє, щедрота
Злитовую/с/, состражду, соболѣзную ущедраю щедру,

о

Ѕлого прироженiя, ѕлоправ/ный/, ѕлоимѣнству,
109 **Зло**.//
Ѕло ѕлоба безчловечiє, лукав/с/тво, стропотность,
Ѕлостникъ беззаконникъ, лукаво ѕлобивъ неблгразуменъ, непреподобенъ; строптивъ сква/р/навый,
Ѕлочинца ѕлодѣй
Ѕлочинство ѕлодѣйство,
Ѕлорѣчiє зри **ганба**
Ѕлорѣчу зри **ганю порѣкаю**
Злото виборноє, искуса златая,
Ѕлый прикладъ соблазнь,
Ѕлый ѕолъ стропотный ра/ст/лѣнный,
Ѕлый вростъ ѕлоимѣйство [3]
Ѕлый ѡбычай, зри **злого прироженя**,

у

Злупенiє расхищенiє, разслабленiє,
110 **Злучаю**//

---

[1] Помилка, треба *щапство*, пор. *щавство, щапство* (Б., 308).

[2] Очевидно, треба *спре/д/слвязяте*.

[3] Треба *злый взростъ злоимѣнство* (пор. Б., 69).

Злучаю растворяю совокупляю смѣшаю составляю,
Злучаю/с/ сочетаваюсѧ
Злученіє сочетаніє, совокупленіє союзъ, [и укъ]

м

Змазаніє скве/р/на печи/с/тота,
Змаза порокъ.
З ме/р/твы/х/ встаніє воскрешеніє єслы хто презъ кого, иншого//
111 иншого встаєтъ,
З мертвыхъ встаніє, єсли самъ презъ себе встаєтъ з ме/р/твыхъ, воскресеніє,
Змерканіє сумракъ,
Змерзаю ѡледенѣваю,
Змилованіє зри злѣтованієся,
Змиловуюся зри злѣтовуюся,
Змова съмиреніє миръ,
Змовляю/с/ совѣщеваю/с/
Змолочую стлачаю,
Змордованный истомленный, изможденный
Зморщка вреска
Змо/р/щенны/й/ врескаными,
112 **Змоцняю,//**
Змоцняю утве/р/жаю укрѣпляю,
Змоцненіє утве/р/жденіє укрѣпленіє крѣпость,
Змышленіє лицемѣріє, притвореніє,
Змышляю притворяю лицемѣрствую
Змышлячъ лицемѣръ,
Змышляючїй притворитель, лицемѣръ
Змѣшую растворяю **зри злучаю**
Змѣщаю вмѣщаю,
Змѣраю на що намѣраю разъмощряю[1]
Знакъ знаменіє воспоминаніє,
Значный знаменитый
Знаменитый блгонарочитъ, нарочитъ изрядный изя/щ/ный великъ примѣяй
113 первый,//
Знаменито/ст/ преимѣте/л/ство превеличество предъпріятіє,
Знаємый знаємъ, вѣдомъ,
Знаємость разумѣніє ино... свѣденіє
Значу являю сказую назнаменую
Значеный знаменанный
Значеніє знаменованіє,
Знагла внезапу весма бѣхма
Знаю вѣмъ разумѣю,
Знахожу ѡбрѣтаю,
Знайдую/с/ ѡбрѣтаю/с/
Знайденіє ѡбрѣтаніє
114 **є//**
Зневажаю зри **ганю**
Зненацка внезапу, напра/с/но
Знебачка непредвыдѣннѣ,
Зневага зри **ганба,**
Зневаляю порабощаю зри **га/н/блю**
Зникаю ищезаю
Знищеніє умаленіє побѣ/ж/деніє ѡ/с/кудѣ/ніє/
Зниженіє с/о/нисъхождеціє,
115 **о//**
Знову по/й/ди [паки гряди]
Зной, варъ, скваръ,
Зношу воспріємлю, приє/м/лю по/д/ємлю терплю ѡшаваю,
Зноснѣ ѡ/т/раднѣ,
Знывѣваю унываю,
Знидѣлый унидѣлый унилый
116 **о//**

о

Зову глашу глашаю возываю
Зогненый со/г/бенъ,
Золотаръ златаръ среброку/з/нецъ
Золотый златныкъ
Зопсованіє истлѣніє, растлѣніє разрѣшеніє рѣшеніє
Зопсованоє растлѣнное, ле/ст/ное
Зопсовую разоряю, разсыпую растлѣваю
Зопхни возрази [изрини]
Зоря заря
Зот/к/нулъ во/з/несъ,
З остатка ѡ/т/ избытка
З обохъ сторонъ ѡбоюду,
117 **Зособна//**
Зособна особъ

Зп

З подивенія уважаю сомнюся,
Зпоєніє соузъ,
Зпроважаю низвожду,
Запрудка зри **зненацка,**
Зпихаю возражаю

Зр

118 **Зраняю//**
Зраняю уязвляю
Зраховую и/с/читаю сочи/с/ляю,
Зреница ѕѣница

---

[1] Помилка, треба *разсмощряю* (пор. Б., 203).

Зрожується[1] угобжається,
Зрублюю[2] состроєю,
Зрозумѣваю, внимаю, внємлю, соразумѣваю, мудрствую,
Зрозумѣй вонми
З рузумомъ вниматєлно разу/м/но
Зростъ, возрастъ,
З рузуму зводитєль умопрє/л/щатє/л/.
Зрѣдка намалѣ,
Зряженїє строєнїє судба,
Зотроки[3] вочасти
Зтрвожаю/с/ возмущаюсь
Зсѣдлий усиренный,
Зупєлность зри **досконало/ст/.**
119 **у,//**
у
Зупєлный зри **досконалый,**
Зупєлнє зри **досконалє,**
Зупєлнєся[4] **зброя** всєѡружїє,
Зухвалный дерзокъ, дерзостенъ, дерзый непокорывый
Зызоватый косый косвенный, [разноѡкїй]

ы

Зыскъ приѡбрѣтєнїє прибытїє сони/с/канїє прибытокъ стяжанїє
Зискъ чинячїй прибыточный,
Зичу желаю,
Зичливый присный рачитєль
Зѣваю ѕѣяю прозияваю,
Ѕѣдлый лютый бє/з/человечный лю/т/, дывый напра/с/ный безстуденъ,
Ѕѣдло/т/[5] напра/с/нство бѣда напа/ст/,
Ѕѣлїє былїє ѕєлїє ѕєло тро/с/коть,
120 **Ѕѣнка або члвѣчокъ у оцѣ** ѕѣница//
121 [Порожня сторінка]

И Ї

Игри/с/ко мѣсце игралище плясалище бѣсилище подвигъ, три/з/нище позоръ,
Играю . . . .
Играчъ сопецъ
Игри справуючїй сѣновникъ
Игумєнъ бывший проигумє/н/
Иду граду шествую
Ижє заєжє воєжє єлма жъ понєже яко якоже

з

Изали уболи
122 **Изъбиты//**
Изъбыты сп/с/ти изъбавити/с/,
Изъгиблїи истребленный
Илє єлико єлма
Илє кроть єлижды коль краты
Имаю/с/ ємлю/с/,
Ими ємли

н

Иначей зовутъ або иноє значитъ, ѡбразословымый
Иначей инако
Иншимъ кшталтомъ иноѡбразно
Инквизїцїя истязанїє выны
Инквизїцєю чиню выны истязую
123 **И ѡвшємъ//**
И ѡвшємъ и убо истинно извѣстно вънистинну,
Исторїя сказанїє повѣсть
Истотный истовый,
Истотнє зри **заправды**
Истнє вѣрнє истинно
Истность существо

124 **К//**

К

Каганєць свѣтилникъ
Кадь дєлва вать
Ка/д/ винная точило
Кадило ладанъ
Кажу псую растлѣваю,

---

[1] Пор. оугобзиса: *зродила обфитє* (Б., 264).
[2] Помилка, треба *зробляю,* пор. *состроѧю:...* зроблѧю (Б., 250).
[3] Треба *з сторони,* пор. Б., 38.
[4] Помилка, треба *зуполная,* пор. Б., 25.
[5] Помилка, треба *зѣдлос/т/,* пор. *з/ъ/ѣдлость* (Б., 130).

Казка баснь
Казны вины
Казанїє народовѣсканїє проповѣдь слова бжого проповѣданїє
Казанїє кажу проповѣдословлю,
Казнодѣя проповѣдникъ соборникъ,
Казалница сѣдалище катедра
Кайдины[1] вериги путы
Калъ тина тимѣнїє ровъ,
Калюжа ровъ
Калвикаторъ[2] ристатель,
125 **Калита**//
Калита чпагъ,
Камѣнь камень,
Каменець камѣкъ.
Камень млинный жерновъ
Камѣнь верхный млинский жерновъ оселскїй
Каня пилюкъ
Канлѣръ[3] книгочїй,
Капланство жречество,
Капса зри **калита,**
Караценъ броня,
Караю казню наказую истрясаю воразумляю, уязавляю, досаждаю, выни истязую
Каранїє наказанїє приятїє каз(н) ученїє удержанїє язва сказнь,
Каряючїй казнитель казняй
Казатель наказатель,
Карно/ст/ ученїє,
Кармазинъ червенъ
Карти играю хартїи употребляю тавлїи употъ-,
126 **Катедра,**//
Катедра зри **казалница**
Катъ мучитель спекулато/р/ паличникъ рядникъ слуга наро/д/ный,
Кафаръ що воду тягнеть, водоважца[4]
Карчма/р/ гостинникъ всепрїя/т/никъ,
Каяюся з болестїю умиляю/с/ сокрушаю/с/
Квасно кисло
Квашенїє сланутокъ
Кваплюся спѣшуся, спѣю, тщуся, понуждаю припону/ж/даю постизаю, устребляю/с/[5] вседушно
Квестїя вопросъ противоположенїє, противорѣчїє, прекословїє, недоумѣнїє
Квѣтъ красный ѕлакъ,
Кели/х/ стькляница кубокъ
Киваю/с/ зибаю/с/ колѣбаюся
Киванїє манїє маянїє, манованїє помаанїє// помаанїє накиновенїє,
127

и

[Кида/р/ клубукъ]
Кидаюсь на кого устремляюся
Ки/й/ жезлъ палица,
Кисло кисело
Кистка стручецъ,
Кишеня чпагъ,

л

Кламца ложъ зри **зраица,**
Кла/м/ство ложъ зри **тая/ж/**
128 **Клепало**//
Клепало бряцало было
Клепецъ ѡскордъ
Клейнотъ гривна увя/с/ло,
Клекощу крокощу, хлохощу,
Кличу возглашаю, глашаю возиваю
Клирикъ чтецъ читатель,
Клопотъ страданїе,
Клопотанїє хлохотанїє,
Клуня житница
Клубы лядвы бедра,
[**Клубукъ** кидаръ.][6]
Клямка развора верїя
Кляча подяремникъ,
Клѣтка дѣлателница камара клѣщики
Кно/м/брный самоугодный, дерзи/й/, презоривъ, гордостенъ, сверѣпяйся, напраснивъ, стропотный яростенъ,
Кр/.../нобрность[7] презорство

129 **о**//

о

Кобилки пружїє прузи сверщїє

---

[1] Помилка, треба *кайданы.*
[2] Пор. *ристате/л/: ка/л/вакато/р/...* (Б., 209).
[3] Пропущено ц, треба *канцлѣръ,* пор. *канцлѣръ* (Б., 98).
[4] Треба *водоважда,* пор. *водоважда* (Б., 24).
[5] Треба, очевидно, *устремляюсь.*
[6] Стаття дописана на полі іншим почерком.
[7] Реєстрові слова перекручено, пор. *презорство:... крумбрность* (Б., 179).

Коваль ковачъ кузнецъ,
Ковчанъ до стрѣлъ тулъ
Ковшъ почерпало
Когутъ пѣтель, алекторъ,
Кождоденныи всегдашный насущный, насущественный присный
Кождый всякъ койждо кождо
Кожемяка усмаръ
Коляцїя пированїе, вечера
Коли егда когда
Колибка колесница,
Коморка колибка,
Колосокъ стручецъ,
Колочу пакощу,
130 **Колотникъ** клопотворникъ, смущаяй,// смущаяй, зрадца смущеникъ
Колодязъ студенецъ, кладя/з/ кладецъ, ровенникъ,
Колко колико елико,
Колко кроть зри **иле кра/т/,**
Колкость количество
Колка боль сердечний, коленїе, умиленїе,
Колнѣръ ѡбшляръ[1]
Колѣя чреда
Колючїй, ...
Коленїе коленїе,
Колѣно нѣдро лоно,
Колю ухапляю, угризаю,
Комора зри **клѣть,**
Комната тожъ.
Коморникъ подсусѣдникъ, се/л/никъ содомникъ,
Коморникъ слуга
Компутъ личби согляданїе,
Конецъ кончина конецъ, испо/л/ненїе,
131 **Конечне,//**
Конечне ей,
Конфекъти сладости
Коники зри **кобилки**
Конституцїя состоянїе,
Контентацїя достотворенїе,
Контентую удовляю довляю
Контентъ естемъ доволенъ, е/с/мъ
Кончаръ оулица[2]
Коняктурую, усмотряю сора/з/смотряваю,
Конва водоносъ поче/р/пало

Конный всадникъ,
Конь клюся конь,
Копаю копитомъ кописаю,
Копенякъ хлами/с/,
Коперштихеръ що на мѣдѣ рисуетъ, або **печати рѣжеть,** ваятель,
Копѣя гвоздъ[3] а/р/хетипонъ, антиграфонъ, парадигма копїе,
Корабль ковчегъ,
132 **Кораблное,//**
Кораблное начинїе ядрило
Корецъ кобель кобль спудъ
Коритися малитися смиратися, покарятися ѡхуждатися
Корито пойло
Кормя брашно паствина пища питанїе паства,
Корма кормило сти/р/ гребло кор/м/илное
Корнекъ[4] сопѣль сопль
Корнетиста сопецъ пищаникъ[5]
Корона вѣнецъ
Короную вѣнчаю вязаю вѣнце/м/
Коронованїе вѣнчанїе увязанїе
Корона стителская, митра увя/с/ло,
Корости красти
Короватый коравъ,
Корова крава
Короткїй краткїй,
Коростѣль крастель,
Коробка спудъ
133 **Коробникъ//**
Коробникъ пударъ
Корѣннїе потравы сладо/с/ти
Корчма гостинница всеприяталница[6]
Корчмаръ зри **ка/р/чмаръ**
Кости лїоси жребїя,
Косый косвеный,
Кости играю зри **в/ъ/ ка/р/ты**
Котвица зри **котва**
Котелъ конобъ,
Котелокъ панвица
Котляръ ковачъ мѣды мѣдный кузнецъ
Который иже,
Котрий елици

---

[1] Помилка, треба *ѡбшлягъ*, пор. *ѡбшляг/ъ/* (Б., 290).

[2] Помилка, треба *кончѣръ — сулица*, пор. *сулица:* з Ґрото/м/ дарда, ощѣпъ, ощеписко, *кончѣръ* (Б., 241).

[3] Помилка, треба *зводъ*, пор. *зводъ* (Б., 317).

[4] Помилка, треба *корнетъ*, пор. нижче *корнетиста*.

[5] Помилка, потрібно *пищалникъ*, пор. *пищални/к/* (Б., 229).

[6] Помилка, треба *всеприятелница*.

Котрий кій,
Котрого єгоже,
Котрому ємуже,
Котроє кое,
Котрой стороны коей страны
Кватигъ кїи чинъ (?)
Коханокъ рачитель
134 **Коханка,//**
Коханка рачителница
Кохаю/с/ блговолю наслаждаюся ревную упитовляюся,
Коханый любимый вожделѣнный, довлимїй другъ рачитель, возлюбленный
Коханїеся в собѣ, самоугодїє самолюбїє тѣлоугодїє,
Кошъ плетеный кошница
Кошникъ кошница спирида
Коштую вкушаю начинаю
Коштованїє начинанїє,
Кошуля срачица хитонъ,
Коштовныи честный преимѣяй первый блгоωбразный
Коштъ изнуренїє
Краса ухищренїє доброта лѣпота честность, утваръ блголѣпїє украшенїє красованїє
Красный блголѣпный блгоподобный изря/д/ный лѣпїй,
135 **Коварный,//**
Коварный ухищренный лѣпотный добрый изрядный
а
Краса приправная, красованїє,
Красити/с/ щапствоватись красити(с),
Крата в брамѣ хлябь,
Кравецъ кройтель ризоше/вє/цъ,
Краина страна
Крадѣжство татба
Крадкомъ ωтай тайнѣ,
Красо/мо/вца вѣтий рито/р/, хитро-
136 словъ// хитрословъ рѣчотворецъ,
Крєвкость немощъ
Крєвлюся гобзую
Крєвный приискрный оужикъ
Крєвность оужичество
є
Крєйда мѣлъ
Крєть кроторїя
Крєсъ кроторїя нарокъ[1] предѣлъ черта

[1] Слово *кроторія* в оригіналі помилково написано ще раз у цій словниковій статті.

Крєсло столъ полкружникъ,
Крещенїє баня крещенїє
137 **и//**
и
Кривда ωбида досада неправдованїє, неправда
Кривжу ωбыжу неправдую беззаконую
Кривоприсяжца неправедно кленийся.
Криво/ст/ кривина
Кривый косвеный стропо/т/ныи согбенъ
Кривоωкїй косвеный, [разноωкїй]
Крилошанинъ клирикъ.
Крило перїя
138 **Крила//**
Крила распростираю ра/с/криляю
Крикъ вопль вопїєнїє кличъ плищъ мятежъ молва
Кричу зри **гомоню.**
Крикъ чиню возмущаю пли/щ/ творю
Крию таю утаєваю
Криска черта иωта
Криница источникъ,
Криновъ дискосъ ωкринъ,
Кровъ кровъ,
Кровъ банками пускаю ваяю изваяю начертаваю[2]
Крогулєцъ крагуй
Крокъ степєнь
Крокосъ крокосъ
Кроль царъ скиптрофоръ монарха
Кролюю ца/р/ствую
Кролєвскїй столецъ пр/с/толъ
Кромѣ ωсвѣнъ
139 **Кропива//**
Кропива стволїє
Кропля капля
Кругъ всєго нба твердъ,
Крувжула[3] круга и круги
Крупи сланутокъ
у
Крукъ вранъ
Крукъ гакъ вилица
Крушецъ руда
Ксїонже князь народоводитєль
Ктиторъ создатель соωружитель, сотворитель,

[2] Переклад явно не стосується реєстрової частини, хоч написаний після неї.
[3] Помилково переоблена стаття, *пор. кружиліа: круги* (Б., 104).

Кубокъ чаша поты/р/ крати/р/ сткля-
140 ни/ца/ // стклянница
Куглярство призоръ призрачіе призракъ привиденіе мечетъ
Кугля/р/скій призо/р/ный
Куколь плевели плевеліе, множественного числа
Куко/л/ у іноковъ называе/т/ся клобукъ
Кумъ приемникъ
Кумовство приемниче/ст/во
Кунштую смѣхословлю
Кунштъ смѣхотворство
Курва блудница
Куревство блудъ скве/р/на
Куропатва рябка
Куря врабій птица
Купа составъ толпа состояніе
Куситель искуситель
Кусаю угризаю ухапляю
Кусаю/с/ угризаю/с/,
141 **Кутасъ//**
Кутась пугва
Кутя коливо колюва
Куфа вать ровъ
Кухня щегнюша
Кучка якая ко/л/векъ куща колиба селеніе сѣнь село
Кушу искушаю
Кушуся ѡполчаюся по/с/тизаю/с/
Кушеніе искушеніе кушеніе начинаніе ш
Кшталтъ блгоимство[-имѣ/те/л/ство ѡбразъ, устроеніе
142 **Кшталтую,** ѡбразую творю]//

143 **Л//**

Л

Лагодне присе/р/дно
Ладанъ кадило
Лазня баня
Лазуцство скитаніе
Лайно мотило гной
Лакну алчу,
Лакненіе алканіе,
Лакотникъ ласкосе/р/дій, ядецъ го/р/танобѣсецъ,
Лакотокъ уживаніе сла/с/толюбіе[1] пресищеніе
Лакотяный[2] ско/р/пеный,
Лакомство лихоимство лихоимѣніе сребролюбіе
Ланцужокъ плетеный, тре/с/ня,[3]
Ланцухъ уже юза верія,
Ланцухъ золотый гривна злата.
Ласка блгодать,
144 **Ласкавый** блгодатный блгодате/л/ство,// -ство блгодѣтелный, блгоугодный блгосе/р/дій,
Ласкавость блгостиня
Ласку показую уважаю.
Ласкотанье скоктаніе,
Ласитъся ласкаетъ,
Ласѣне лицемѣріе,
Латаный ско/р/пеный,
Латвость удобство блгомощіе, блгомощное,
Латво удобно
Латвый удобный,
Латвѣй удобіе,
Латвочинный удобезденъ,
Латвый до пойманя, ...
Лаю запрещаю досаждаю язвляю порицаю ѡглую зазираю,
Лаяніе гажденіе ѕлохуленіе лаяніе лаятелство, ѡбличеніе,
Лвята ски/м/ни,
Лгаръ ложъ зри **зра/д/ца**
145 **Лгу,//**
Лгу, лжу клевещу,
Лжѣй ѡ/т/раднѣе,
Лжа ложъ зри **зрада,**
Лженіе зри **лаяніе и ганба,**
Левъ леѡнъ, [левъ]
е
Легки/й/ воспѣренъ пернатъ,
Легкимъ чиню восперяю, воскриляю,
Легко нетяжко нетяже/ст/нѣ, ненавистнѣ,
Легчу [во/с/пераю во/с/криляю
Легумѣнами ѡпатрую ухлѣбяю]

---

[1] Виправлене в оригіналі з *сла/с/тосе/р/діе.*

[2] Помилка, треба *латаный,* пор. скорпенный: *латаный,* скорпаный (Б., 221).

[3] Помилка, потрібно *тресна,* пор. *тресна,* и *тресновица* (Б., 258).

146 **Ледащо**//
Ледащо збираючїй мшелоиме/ц/
Ледва едва или
Лекность зри **ганба**
Легце важу зри **ганблю**,
Легкомислный легкота, леккомыслный непостоя/н/ный
Ленѣя правило че/р/та,
Лескотанїе, зри **лоскотанїе**
Лечъ же,

и

Ли егда
Лина грубая велблюдъ[1],
Литость мл/с/ть зри **змилованїе**
147 **Лито/с/тивый**//
Лито/с/тивый, ще/д/рый блгодѣтель,
Литость показовую зри **злитовую/с/**,
Литера писмо,
Листъ посланїе грамота, епи/с/толїя,
Листокъ ха/р/тїя,
Лихва росты лихва расть
Лихота ωкаянство и ωкаянїе,
Лице ланита лице зракъ ипостасъ, собство съставъ,
Личба число
Личманъ чисма
Личбу чиню словотворю стязаюся ω словеси
Личбу здиймую зри **личбу, чиню**
148 **о**,//

о

Лїоси жребїя,
Лодо лодїя корабецъ,
Ложко ложе ωдръ,
Ложница че/р/тогъ невѣстникъ,
Локоть мѣрило,
Лотръ скверный скве/р/навый, ωмраженный, непреподобнодѣлатель
Лотрикъ поясникъ,
Лотровская штука то/ж/ що и **ло/т/ръ**
Лотровскїи непреподобный,
Лоскочу, скоктаю скокочу,
Лоскотанїе скоктанїе,

с

Лснуся сїꙗю, сїяю.
Лсненїе сїянїе, [блистанїе свѣтѣнїе]
149 **у**,//
Лука удоль село расло[2]
Лукъ чеснокъ лукъ
Лукъ ωружїе
Лупъ користь ωбраща[3],
Лупѣжца хищникъ лупѣжство
Лущинъка с которого ωрѣха, або що жолудь випадаетъ, плѣска,
Луска рибꙗя чешуя,
150 **ѣ**//

ѣ

Лѣвый шуй
Лѣдъ голоть ледъ,
Лѣкаръ балїй врачъ, цѣлитель,
Лѣка/р/ство билїе, балство, лѣчба цѣлба[4] ликованїе,
Лѣка/р/ня або домъ що лѣчатъ, врачебница.
Лѣчу цѣлю врачую,
Лѣченїе цѣленїе врачество[5] врачеванїе исцѣленїе врачба,
Лѣность гню/с/, лѣно/ст/ унынїе немощъ. щапство.
Лѣнывый унилый лѣнивъ, дебелый, немощный гню/с/ны/й/[6] лѣностивъ, праздный нетягъ,
Лѣнывѣю униваю стужаю/с/, ωслабѣваю лѣнюсꙗ
Лѣнивство имаю щапствую,
Лѣниво щапственнѣ,
151 **Лѣность**,//
Лѣность зри **лѣновую/с/**
Лепше лучше унїе уне унше,
Лѣпшый лучшїй уншїй,
Лѣска жезлъ,
Лѣта времена, лѣта годы,
Лѣтаю парю
Лѣтаю прудко перу теку,
Лѣтанїе паренїе.
Лѣторасль ω/т/расль, пародокъ,
Лѣторастка пружїе, ро/з/га сучецъ
Лѣхтаръ свѣщникъ,

ы

Лыси/й/ плшивъ возли/с/,
Лысина плѣшъ,

---

[1] Помилка, потрібно *велбудъ* (Б., 19).

[2] Помилка, треба *разлой*, пор. *разлой:.., лука* (Б., 202).
[3] Пор. *ωбрꙗща* (Б., 290).
[4] Переправлено в оригіналі з *лѣчба*.
[5] Переправлено в оригіналі з *врачба*.
[6] Було *гню/с/нывы/й/*, в оригіналі *-вый* перекреслено.

Лисая гора краніево мѣсто,
Лытка листа [1]

152 **ю**//

ю

Любовъ раченіє согласіє

Любовъ горячая рвеніє раждеженіє раченіє ревнованіє ревноωбразіє,

Люблю вожделѣваю

Люблю велми ревную.

Любимий желаемий,

Любую бл҃г/о/в/о/лю

Любячій доброє бл҃голюбецъ

Любячій бга бголюбецъ

Любъ или, аще же

Людъ народъ

153 **Людемъ**//

Людемъ подобаньеся члвѣкоугодіє

Людзкость страннолюбіє друголюбіє

Людзкіи друголюбивъ и друголюбный

Люнатикъ лунящіися на новъ, бѣсн/т/ся,

Люти/й/ дивый сверѣпи/й/, жестокіи

Лютость сверѣпство безчлвѣчіє. сверѣпіє бридость,

я

Лядвы лядвія лядвины. лятра бедры истесы,

Ляикъ людинъ,

Ляки ска/з/ мать [2]

Лякаю/сѧ/ ужасаюся

Лякливый малодушный,

Ляментъ плачъ риданіє сѣтованіє пореченіє,

Ляментую плачу рыдаю

154 **Лямпа** свѣтилникъ,//

155 **М**,//

М

Маєтный имовитъ,

Маєтность имѣніє де/р/жава стяжаніє,

Маєстатъ пр/с/толъ,

Макула порокъ,

Ма/л/па пїθикъ

Малїованіє повапленіє ωбразонаписаніє натреніє ико/н/ное воωбраженіє,

Малїованый повапленный

Маля/р/ иконникъ живописецъ, зоґрафъ живописатель иконописецъ

Малюю живописую.

Маля/р/ство живописателство иконное писаніє ωбразонаписаніє, живописателно художество,

Малїованый образъ, иконный зракъ,

Ма/л/женство женитва

156 **Мамка**//

Мамка доилица ко/р/милница питателница

Мандатъ заповѣдь повелѣніє

Манелѣ запятіє [3]

Манка шуица шуя [рукавъ.]

Мантачъ лестецъ зри баламутъ,

Мара мечтаніє зри куґлярство

Маркочу зри **ворчу**,

Маркотаніє зри **во/р/котаніє**,

Маркотливъ ропотникъ, ропотливый роптивъ

Марморъ мраморъ,

Марморовый мрамо/р/ный,

157 **Ма/р/нє**,//

Ма/р/нє тунє всує без ума

Марность суєта

Марнотравца изнуритель лотига

Ма/р/нотравство изнуреніє истрошеніє

Ма/р/шалокъ а/р/хитриклинъ, слу/ж/боначалникъ

Мары ωдръ рака

Масть шаръ,,

Матерія вещество вещъ грѣза

Матица утроба животъ ложе/с/на брухъ,

Маю имамъ имѣю де/р/жу ωдержу,

Маю волю хощу

Маю бачєніє маю возглядъ, намѣряю

Маючи/й/ ими/й/ имѣяй

158 **г**//

г

Мгла мракъ примракъ тма

Мгненіє ока мановеніє маяніє накиновеніє

---

[1] Пор. *лысть* (Б., 111).

[2] Неясний переклад, пор. статті *сказнь* (Б., 220), *мѧтусѧ* (Б., 126).

[3] Помилка, треба *запястія* (Б., 65).

д

Мдлость малудушіє[1]
Мдлый малодушный
Мдлѣю малодушествую

159 є//

є

Медведица мечка
Меду плястръ сотъ,
Мєжа мєжда
Мєжи мєжду
Мєлю мєлю
Мєнжный зри **дужый**
Мєнжнє що **справую** мужаюся храбрствую
Мєнжство зри **дужость,**
Мєнованіє имєнованіє нарицаніє
Мєрзость бєзсластіє бридость нєсладость мєрзо/ст/ нєчи/с/тота бѣда скорбъ туга съ тяжє/с/тію болѣзнь
Мє/р/зєный зри **лотръ**
Мєрзячка ѡмражєніє
Мєрзитъ мя мєрзю чимъ, **гнушаю/с/** нєдугую
Мєртвость умє/р/щвлєніє

160 **Мєшкаю//**
Мєшкаю житє/л/ствую живу, ѡбитаю
Мєшканєцъ, ѡбитатєль, ѡбиталникъ
Мєшканіє житіє, житіє жилище гражданство село сєлєніє, скинія ѡбиталище, храмина куща сѣнь ѡбитєль,
Мєшканьєчко кровъ хлѣвина,
Мєшканіє займую вселяюсь водворяюсь,

и

Мигаю помизаю мизаю,
Мигтитъ в/ъ/ очахъ, мжитъ,
Миґдаловєє древо, кляпишъ,
Милость утробы блгоутробіє, блгости-
161 ня,// блгостиня, любовъ,
Милосє/р/діє мл/с/рдіє блгостиня блгость,
Милость горячая зри **любовъ,**
Милостникъ рачитєль рєвнитєль,
Милосница рачитє/л/ница,
Милосє/р/діє утробы блгоутробіє,
Милосє/р/діє показую зри **злитовуюсь**
Милосє/р/дія го/д/ный умысленный
Милосє/р/дный блгоутробный, простителный мл/с/тивъ,

[1] Літера ш написана в оригіналі на літері ж.

Милый блгоприятный желаемый, любимый, изря/д/ный, изящный
Милїонъ тма легеѡнъ
Миля поприще
Мїрянинъ людинъ,
Миса широкаю[2] дїскосъ,
Миска блюдъ поница
162 **Мисю/р/ка//**
Мисю/р/ка шлемъ
[**Митра,** увясло.]

л

Млодєнєцъ младенецъ юнота и юноша ѡ/т/рокъ
Млинокъ ручный же/р/новъ,
Многомовный велерѣчивый,
Млинны/й/ камень жерновъ.]

163 н//

н

Многомовность многоглаголаніє, велерѣчіє,
Много кроть множицєю, многажды многащи на мнозѣ, **коль крати,** секратъ,
Множуся возрастаю, умножаюся, гобзююся спѣю преуспѣваю,
Мноэтво множество, многоє множество бездна

ѣ,

Мнѣмаю мню непшую вмѣняю, мечтаю,
Мнѣманіє мнѣніє, непщеваніє, мечтаніє васнь,
164 **Мнѣмаючїй,//**
Мнѣмаючїй непщеватель
Мнѣманьємъ дохожу, разсмо/т/ряю,

о

Молва глъ слово,
Мовеніє вѣщаніє глаголаніє
Мовеніє ѡ великихъ речахъ велерѣчіє,
Мовлю глю вѣщаю,
Мова нѣкчемная, блядословіє лихословіє
Мовный велерѣчивый многовѣща/н/ный
Мовность велерѣчіє,

165 ж//

ж

Можджѣръ иготь

[2] Помилка, треба *широкая.*

Модрый єдвабъ синета,
Можный вєлможный велможа зри **дужий,**
Можность зри **влдчество г/с/дство держава могутство ѕѣлность,**
Можно мощно
Мозолѣ на рукахъ утє/р/плины стве/р/дѣлы
Мозокъ мозгъ
Мокрота влага,
166 **Мокну,//**
Мокну ѡмакаю[1]

л

Молитва моленіє
Молодєнецъ зри **младенецъ,**
Молодица юнотка,
Молодый юный младый,
Молодость юность,
Молодостный юностный,
Молодецкій юношеский,
Млодший юнѣйшїи,
Молодшый лѣты меншина
Молодеє вино мустъ мощъ мєсть,
167 **Моло/т/ба//**
Моло/т/ба вєршба верши/т/ба млачєніє,
Молотомъ робячіи млато/в/біецъ[2]
Молотъ млатъ,
Молотый сомлєный,
Молотокъ которимъ струны направляютъ било,
Молюся за кого ходота/й/ствую
Молчаніє безмолвіє
Мона/с/тиръ ѡбитель,
Монєта дидрахма златица
Монисто гривна утваръ, украшеніє,
Мо/р/ мо/р/ губитє/л/ство смє/р/тоносіє, всєгубителство
168 **р//**

р

Мо/р/дую томлю
Мо/р/дованіє томитє/л/ство,
Мо/р/дєрца мучитєль, томитє/л/,
Мо/р/довани стрѣчеми
Морє составъ водный єзєро
Мо/р/шу посмражую,
Морочный мрачный
Мостокъ[3] мясо груды говяжи
Мосїондзъ[4] прудъ,
Мотузъ уже вервъ,

ц

Моцаръ н/с/полинъ изящъ,
Моцъ сила держава дѣтель
169 **Моцъ,//**
Моцъ бжая, маніє мановєніє, маяніє,
Моцный зри **дужїй,**
Моцно зри **ѕѣло дужє,**
Моцнє що справую, зри **менжне,**
Моцуюся подвизаюся,
Моцованіє зри **ва/л/ка,**
Моцовникъ подвижникъ,
Мошєнка мошонка, зри **вацокъ,**
Мошка мшица,
Мрокъ мракъ
Мруґаю мо/р/гаю зри **мигаю.**

у

Мудрость разумъ,
170 **Мудрость,//**
Мудрость любячїй любомдръ философъ любопремдръ
Мудростїю сѧ забавляю мдръствую
Мудрый умный худогъ, мыслный искусный,
Мудрєцъ философъ, любомдръ
Мудре прямо
Мужа не знаючая панна, неи/с/кусомужная нєискусобрачная, нє познавшая, мужа
Мука пшеничная семидалъ,
Му́ка страсть страданіє мученіє,
Мученикъ страдалецъ, страстотерпецъ,
Мучу блядословлю, смѣхословлю
Мулъ мескъ мскъ,
Мунштукъ бразда
Мусъ насиліє,
Муръ стѣна,
171 **Мурава,//**
Мура́ва лѣхъ лѣха
Муращокъ мравый,

---

[1] Перше **а** в оригіналі переправлене з **о.**

[2] Помилка, треба *млатобїецъ,* пор. *млатобіец(ъ)* (Б., 119).

[3] Неправильно переороблена автором словника стаття, пор. груди ѡ/т/ овна: *мосто/к/ з барана* (Б., 48).

[4] Пор. *прудъ: мосѧжъ,* по инѣхъ, бурштынъ (Б., 197).

Мщуся ѡ/тм/щеваю[1],
Мщенїе месть,
Милня баня,
Мысль помышленїе, умъ разу/м/
Мыслы ([прозорливїи,]) помышленїѧ, мечтанїѧ.
Мыслїю понятїе речи умная мыслная,
Мышлю мудрствую помышляю вмѣняю воспоминаю,
Мышленїе мудрованїе
Мыто слузѣ наимно
Мытникъ мыта/р/ митоимецъ
Мяккїй блгоувѣтливъ, блгоугодителный,
Мясо сушеное сушеница
Мята мятва,
172 Мѣзе/р/ный,//
Мѣзе/р/ный, бѣденъ бѣдный, умиленъ ѡкаяннѣйший
Мѣзерїѧ ѡкаянство бѣдно/ст/,
Мѣзе/р/ность то/ж/,
Мѣй на баченью ради,
Мѣлемъ имѣхъ
Мѣлемъ волю, хотѣхъ,
Мѣнута зри мгненїе ѡка
Мѣняю измѣняю
Мѣра правило, умѣренїе спудъ,
Мѣрный мѣренъ, умѣренный, смиренъ,
Мѣрность возде/р/жанїе цѣлом/д/рїе честность мѣра умѣренїе,
Мѣри не маючїй, безмѣрный,
Мѣру до целю намѣраю, ра/с/мощряю,
Мѣсто градъ,
Мѣскїй градскїи, гра/ж/данскїй,
173 Мѣсячникъ,//
Мѣсячникъ лунящїися
Мѣсяцъ луна,
Мѣсце замѣренное, намѣренїе,
Мѣховникъ усмошвецъ
Мѣхъ ярига,
Мѣшокъ зри вацокъ
Мѣшкорѣзъ мошнорѣзъ
Мѣщанинъ гражданинъ,
Мѣщка гражданка

174 Н,//

Н

Набожный, блгоговѣнный, умиле/н/ный, говѣнъ прпдбный,
Набоженство служба блгоч/с/тїе прпдбїе,
Набоженство ѡ/т/правую блгочествую
Набитокъ зри имѣнїе, здобычъ,
Набываючїй стяжатель,
Набываю стяжаю стяжаваю, притяжую притяживаю, сънабдѣваю сънискаю приѡбрѣтаю,
Набиваю непрїстойне[2] мшелои/м/ствую,
Набытокъ непристойный мше/л/,
Навалность стремленїе, устре/м/ленїе,
Наважую наляцаю
Навой ткацкїй вратило, ткацкое,
175 Навспакъ,//
Навспакъ воспять,
Навѣжаю посѣщаю, присѣщаю,
Навѣдитель посѣтитель.
Нагабанїе навѣтъ нужда наси/л/ство гажденїе,
Нагабаю понуждаю наси/л/ствую
Нагий нагъ нагий,
Нагана порокъ,
Наганы годенъ пороченъ укори/з/не/н/,
Наглячїй належай,
Наглю належу,
Наглый напрасный, напраснивъ, сверѣпъ стромнителенъ
Наглость про де/р/зость сверѣпство,
Нагло внезапу абїе напрасно
Наглядаюназираю наблюдаю,
Нагорода мзда воздаянїе мзда, воздане даръ,
Нагороду рицеромъ даваючїй, подвигоположникъ даровникъ
Надъ вишше паче
176 Надаремне без ума всуе туне, всяко,// всяко ѡ/т/нюдъ вотще тщетно бошїю,
Надворѣ внѣ внѣуду,
Надворъ вонъ,
Надъ власность, вышше мѣры, вышшесущественнѣ,
Надде/р/ попремногу, попреизлиха изобилїе преизящество, преизълишество,

---

[1] Переправлене в рукописі з *ѡ/т/мещаю*.

[2] Літера ї переправлена в оригіналі з е.

преизлиха премножество к тому паче неизреченно лишше,
Надмнѣманїе або надсподѣванїе, нечаемый неначаемый, противу всѣхъ мнѣнїю, нечаянно, нечаянно, преславнѣе,
Надприроженье, преестественнѣ
Надгробокъ епитафиωнъ катафа/л/,
Надглядаю назираю наблюдаю,
Надслушность през потребство;
На другомъ мѣсци другойци
Надобный изря/д/ный изящный,
177 **Надорудю**//
Надорудю наружи приручно,
Надзираю зри **на/д/глядую**
Надолъ смотрячїй, посупленъ,
Надзиранїе назиранїе наблюденїе
Надутый напыщенъ хупавъ, напраснивъ самоугодный, гордостенъ, презоривъ ωтяглаваемый, посупленъ дерзый яростенъ,
Надутость гордость напыщенїе хупавость, киченїе, надменїе, превозношенїе, кручина,
Надуто хупаво
Надимаю кичу,
Надто зри **наддеръ**,
Надто маю изобылую, избыто/ч/ствую
Надто розмножую тое /ж/;
Надкланяю/с/ ничу,
Нахиляюся тое/ж/,
Надхожду надстою,
Надѣя надежда надѣѧнїе упованїе,
178 **Надѣюсѧ**,//
Надѣюся, уповаю надѣю/с/
Надѣявся, уповахъ начая/х/ся,
Надѣю трачу ω/т/чаяваюсѧ
Надѣи не маючїй, ω/т/чаянный,
Наежджаю устремляюся,
Назадѣ иду послѣдствую послѣдую
Назадъ воспять,
Назбытъ зри **наддеръ**,
Називанье нарицанїе, именованїе,
Назвиско имя,
Названный рекомъ зовомъ,
Назначеный, назнаменованъ, изъбранный, нарекованный, нареченъ, уставленный,
Най пре,
Найбарзѣи паче найпаче, израднѣе колми паче множае паче,
Найболще премножество, множае паче,
Найграваю изобличаю подражняю ругаюся посмѣваюсѧ поругаю/с/,//
179 поругаю/с/ подражаю,
Найлѣпшый найлучшый нарочитъ, добрѣйшый лучшый изрядный
Найлѣпше врѣсноту, влѣпоту изящнѣе послѣдователнѣ,
Наймилъ наялъ,
Найменшый премалъ
Найнижшый преисподный,
Наймую наймаю,
Найпереднѣйшее преизящнѣишее преизящное преднастоящее,
Найгкараванье зри **ганба**,
Наказую вразумляю,
Наказую руководствую млю,
Накаранїе уцѣломудрїе,
Накладаю задѣваю налагаю
Накладаю изнуряю,
Наклоняюся ничу,
Наколенный набоденный напра/н/,
Наколюю . . . .
Накормлю насищую
180 **Накормленїе**,//
Накормленїе, насыщенїе,
Нако/р/мленный насыщенный,
[**Накр.../т/е**[1] кровъ.
Наливка изливалница
Налогъ н/ъ/равъ]
Наложница заложница,
Налѣгаю настою,
Налѣганїе належанїе,
На малихъ мѣсцахъ, на малѣ,
На многихъ мѣсцахъ на мнозѣ многойци множицею,
Намїотъ село селенїе, скинїѧ сѣнь,
Наметы робячїй, скинnотворецъ сѣннотворецъ.
На ωсобности ωсобъ наединѣ
На ωстатокъ на послѣдокъ по/с/лѣди прочее, на конецъ,
На ωчи викидаю ωбличаю,
На ωбѣ стороны ωбоюду,
На ωбохъ мѣсцахъ ωбонполъ ωбоюду,
181 **Напасть**//
Напасть, бѣда искушенїе,
Напастую напаствую,
Напа/ст/никъ дерзокъ, дерзитель, напраснывъ досадытель
Наплечникъ нарамникъ,
Напоминаю увѣщеваю ωбличаю, увѣряю зри **наказую**,

---

[1] Літера и чи ы в оригіналі залита чорнилом.

Напоминачъ научитель наказатель руководитель
Напоминанiє нравоученiє наказанiє,
На початку искони, испе/р/ва вначалѣ,
На порохъ стертый, ист/р/ененъ,
На порохъ стираю истнѣваю,
Напой вшелякiй ѡкромъ вына, ѡловина,
На полы полма,
На поты/м/ таже по семъ,
Напрасно зри **знагла**
Напраснивъ зри **напа/ст/никъ**,
Направляю исправляю, устрояю,
Наприкраюсѧ пакощу стужаю
182 **Напуцнѣваю**,//
Напуцнѣваю, разботѣваю,
Напущенiє попущенiє
Народу повѣданiє народовѣщанiє,
Нарушенiє истненiє,
Нарѣкаю ропщу негодую,
Нарѣканiє плачъ вопль риданiє ропотъ хухнанiє
Насъ, ны, на/с/, наю, двойственнаго числа,
Наюченiє наважденiє,
Наскакую угнѣтаю сотѣсняю, нахожду наскакую
Насыщенiє ситость насыщенiє
Наслѣдую подражаю гоню подоблѧюся,
Наслѣдовца подражатель, подобникъ
Насмѣвца пресмѣшныкъ
Насмѣвиско агавiє ѡгавность,
Насмѣваюся поругаюсѧ, на-, ругаюсѧ уничижаю уничижаю унедостояю
Наступца прiємникъ,
182 **Напуцнѣваю**,//
Настрояю устрояю,
Натираю устремляю/с/,
Натура єстество, имство имѣнство
Натягаю напрягаю наляцаю,
Натрентъ буесловъ велерѣчивъ, ѡплазивъ,
Наука наказанiє, пощренiє уста/в/ ученiє догматъ, поученiє, указанiє, устроенiє веленiє,
Научаю поучаю вразумляю млю ѡглашаю
Наученiє учителство
Научаюся навикаю познаваю разсмотряю
На умѣ маю мудрствую
Науки початокъ ѡглашенiє,
Наушница усерязъ усерягъ ѡбушiє
Нахиляю преклоняю
Нахилятися могучый[1], скланяемый
Нашинецъ нашинъ
184 **Наялъ**//
Наялъ . . . .
Начинье сосудъ, ѡрудiє
Небачный небаченiє презорство стропотность
Небезпечный блязненный
Небезпеченство неизвѣст/т/во бѣда
Неблудячiй неблязненъ -ны/й/
Небожчикъ усопшый преставлши/й/ся
Неболенiє безболезнiє,
Небоязнь безстрашiє дерзость,
Небоязливъ дерзостный
Небылый несущый
Невдячный неблгодаренъ неблгоразуменъ,
Невдячность нерадос/т/творность,
Несладость мерзость
Невеселость то/ж/
Невинный неповинный, неповиненъ непороченъ и непорочный,
Невинность незлобiє, беззлобiє
Невинный зостаю извиняюсѧ
185 **Невоздержный**,//
Невоздержный ла/с/косердiй
Неволныкъ плѣнникъ рабъ, рабичинъ сѣновный,
Неволничий рабый,
Неволничая пристойность, раболѣпiє
Неволство стражба
Неволя работа
Невонтпливе явѣ,
Невстидливый безстудный, студодѣй безсрамный мѣдноличенъ,
Невстидаюся неѡбинуюсѧ
Невстидливость безстудство, безсрамiє напраснство
Невчасный безвременный,
Невымовный неизреченный, неизглаголанный, неизслѣдованный,
Невиповѣдимый то /ж/,
Невисмянье неухи/щ/ренiѣ,
Невѣдомость невидѣнiє
Невѣстка сноха
Невѣснюкъ, малакiѧ мякий,
186 **Нечинучее**[1],//
Нечинучее[2] негиблемое неизнуряемое неиждиваемое нестрастное,

---

[1] Літера ы переправлена в оригіналі з ї.
[2] Помилка, треба *негинучее*.

Негладкій прудный
Негниючій нетлѣнный неувядаемый,
Негоднимъ чиню унедостояю
Негордый некичивъ
Не даю покою стужáю ѡѕлобляю, возмущаю удручаю,
Недбаю небрегу неражу,
Недбале нерадиве щапственнѣ,
Недбалецъ нерадивъ, малодушный небрегий небрежникъ малодушъ,
Недбалость небреженіе параденіе[1], ослабленіе нерадствіе щапство
Недбалства ся имаю щапствую,
Недолуги/й/ маломощный бѣдный вредный.
Недовѣрство маловѣріе
Недовѣрокъ маловѣрный,
Недогаданьеся недоумѣніе недоумѣваніе неудобство недоумѣтелство недо-
187 мышленіе,// недомышленіе недомислимо таинство,
Недосажалъ недоходилъ
Недогоненъный непостижимъ недостиженъ, непостиженъ
Недорѣкій косноязичный медленоязичный мудноѧзичный,
Недостатокъ лишеніе ѡскудѣніе скудость
Недостаточный лишенъ лишаемый худый нищи/й/ скудный,
Недостатечность худность ѡкаянство ѡкаяніе
Недостаткомъ ѡскудно
Недосвѣдчоный неискусенъ ѡ/т/ве/р/женный невѣ/с/тливъ
Недостигненный зри **недогоне/н/ный**
Недоткненный неприкосновенны/й/,
Недоносокъ извергъ
Недужъ недолу́гъ немощный и немощенъ,
188 **Не естъ,/|**
Не естъ, нѣсть,
Не жалую, не щажу
Нежалуючи, нещадно,
Незбожный, нечестивый,
Незбожность, нечестіе, безчестіе,
Незвалченный, непреборимъ, и непреборимый,
Незвадливый, нелестный,
Незгода, разногласіе, разгласіе инодушіе инодушность, распрѣваніе, распря, зри **бунты**

---

[1] Помилка, треба *нераденіе*.

Незгодливый, стропотенъ, строптивъ, стропотный, напрасни/в/, сверѣпѣяйся, гордостенъ, презоривъ, яростенъ, зри **бунтовникъ,**
Незличоный безмѣрный нешчетный, безконечный,
Незлосливъ, безѕлосливъ,
Неѕлосливость, неѕлобіе, и беѕѕлобіе,
Незрахованый, зри **незличоный,**
Незичливый, лукавъ,
189 **Неймовѣрность,//**
Неймовѣрность . . . .
Неймовѣрно неувѣрително
Нелатвый неудобный прудный
Нелатвость зри недогаданьеся
Нелюдзкость безчлвѣчіе, безсловесіе
Нелюдзкій безчловечный
Нemаль васнь
Немилость нелюбовъ, немилосердіе, несладость
Немилосердный немилостивъ жестокъ немилостивъ неблгоутробный, без щедротъ,
Немогу недугую немоществую, изнемагаю болю стражду,
Немощъ недугъ болѣзнь.
Неможная речъ немощно
Не могучій втекти неизбѣжный
Немогучіи дати ѡ собѣ справы [безѡ/т/вѣтенъ
Немовя/т/ко ѡ/т/роча дѣтище
Немного сцѣгло
190 **Ненавижу]//**
Ненавижу враждую ненавижду недугую
Ненависть вражда
Ненавистный стужитель,
Ненаприкраюся снисхожду
Ненамовный неувѣтливъ
Нендзный нищи/й/ худый умыле/н/ный ѡкаянный
Нендза бѣда нищета убожіе убоже/ст/во ѡкаянство ѡкаяніе
Нендзую враждаюся
Неѡвраженіе невреждені̇е
Неѡбичайный безмѣстный
Неѡдмѣнный непреложный
Неѡгорненный неѡ/ся/занный
Неѡзнайменый безвѣстный
Неѡпатрно неразсмотрително
Неѡхендожный безобразный
Неѡшацованный драгоцѣнны безцѣнный неѡцѣнный многоцѣнны/й/,
Непевный непостоѧнный ползокъ сомнѣнникъ

191 Непевность//
Непевность неизвѣство
Непилно наддѣлателнѣ,
Неплодная жона неплоды неплодяща[1] нераждающая непло/д/на
Непобожный непреподобный
Не подаю/с/ не повинуюс
Неподейзроный непорочный безпорочный незазо/р/ный
Неповстягливъ продерзивъ
Непогода зима волненіе бур ѡбуреваніе
Непожитечный неключимый безуспѣшный непотребенъ неи/с/кусенъ ненадеждный пренебрегомый безмѣстный
Непокой мятежъ зри бунты
Непокаяніе умиленіе
Непоправленъ неисправленъ
Непотребный зри непожитечны/й/,
Непотребно неключимо лишше множае вотще затще
192 Непотребно//
Непотребне паче преизлишше,
Непотребнымъ чиню упражняю
Непоцтивость порокъ
Неправость беззаконіе
Непреконаный в диспутаціи безпрекословный
Непріятель врагъ навѣтникъ, суперникъ супостатъ.
Неприязнь вражда
Неприемность стуженіе,
Неприкраючїй сходителнѣйше/й/,
Неприкреніе/с/ [с схожденіе]
Неприкруся снисхожду.
Непристо/й/но ѕлонарочно
Неприймую ѡ/т/рицаюс
Непредарованный неуми/т/ный
Непсуючїйся нетлѣнный
Непорядокъ нестроеніе
Непорушный постоянный
Непорушенье непошествіе
Непослушенство ѡслушаніе преслушаніе непокореніе непослушаніе, противленіе
193 Непо/с/полити/й/,//
Непо/с/полити/й/ преизящни/й/,
Не /р/кучы точїю неточїю
Не единаче не токмо
Неразумный неблгоразумный нероздѣлный для супелности, несѣкомый непресѣкомый, нераздѣлный
Неразсудно неразнственно
Нерозность неразнствіе
Нерихло косно
Нерихло чиню косню
Нерядница блудница
Несвѣдость невѣденіе невѣжество, неразуміе
Несказанный невиповѣдимый
Несказителный нетлѣнный
Несказителность нетлѣніе
Неслухаю неповинуюся
Несмакую негодую
Несмачность безсластіе несладо/ст/
Несме/р/телный безсмер/тный
Несмѣю сомнюся ѡбинуюся стиждуся//
194 стиждуся.
Несмѣле чиню то /ж/
Несмѣлость малодушіе,
Несмѣлый малодушный безде/р/зновенъ
Неѡблазненіе безпошествіе
Неспанье бденіе бодрость забдѣніе
Несплю бодрствую.
Несподѣванный нечáемы/й/ неча[]емый непредвидѣнный
Неспорый безуспѣшный,
Неспоро косно без успѣха,
Несправедливость неправда,
Несправедливый беззаконныкъ
Нестатечный зри непевный
Несталый тое /ж/,
Неставаетъ ми ѡскудѣваю
Нестойте жъ увы горе уфъ,
Несы/т/ ненасыть
Нетрафнѣ неискуснѣ
Не тилко не токмо
195 Неублаганный.//
Не/у/благанный неукрощенъ неѡ/т/реченный жестокъ некротокъ,
Неугамованіе необузданіе
Неужитъ жестокъ
Неукъ невѣжа
Неукрочонъ зри неублаганъ,
Неумѣетность щапство
Неумѣетно щапственнѣ,
Неумыслнѣ подѣлнѣ,
Неумыслное справую[2] подѣліе наддѣленіе
Неуставичный непостоянны/й/.

[1] Літера а виправлена в оригіналі з ї.

[2] Літера ю в оригіналі написана на літері й.

Неистовъ неразуменъ
Неуставичность неи/с/товство неразумїе
Неумѣетность невѣжество щапство
Невалшивый цѣлъ цѣлый правый,
Нефолговалъ несходилъ
Нефрасуюся блгодушествую
196 **Нефрасовитость//**
Нефрасовитость безпечалїе
Нехай да,
Нехлю/Ѧ/ зри **недбалецъ**
Нецнота беззаканикъ[1] рече/с/ти/в/ непрпдбный, неблгоразумны/й/,
Нецнота нечестїе
Нецнотливе живу, шапствую
Нецноти ся имаю то /ж/,
Нечеканье нечаянїе
Нечистость разсверѣпѣнїе скверна нечистота
Нечистый нечистъ малакїй порочный растлѣнный скве/р/навы/й/ скве/р/ный
Нечистаго ложа синъ прелюбодѣйчищъ.
Нечисто живу щапствую
Нещастье бѣда ѕлоключенїе ѕлополучїе лукавство
Нещасный страстный
Нещирый неискусенъ лицемѣ/р/ лукавъ
197 **Нещирость,//**
Нещирость лицемѣрїе лицемѣрство ли/це/прїятїе
Нива браздна удолїе
Нива межи горами удо/л/,
Нива ωранная возоръ
Низки/й/ смиренный
Низко лежу низложу
Низка[2] **чи/р/воная** конура
Нищу изнуряю
Нищѣю таю истаеваю топнѣю
Нищиючїй истребителный
Новоциятъ новакъ
Новина странна нова
Новини чиненье новосѣченїе новотворенїе.
Ногутъ горохъ сланутокъ
Ножъ восный стругъ
Норовъ нравъ
Носа кривого або малого или великого корнь,
Носъ нозрїя
198 **Ношенїе//**
Ношенье монисто ωбшлю/г/,
Ночую нещеваю[3] ωбнощеваю
Ночный долгий часъ нощное поприще[4]
Ныдѣю ныю унываю
Нн҃ѣ днесь,
Нинѣшный настоящїй
Нырка бубреги
Нѣжли нежели даже
Нѣкотори/й/ нѣкий нѣкто
Нѣкчемно суетно ме/р/зко и ме/р/зостно
Нѣкчемная растлѣнная гнилая
Никчемнѣише гню/с/нѣе гнюшше
Нѣтъ нѣ/т/ [нѣсть]
Нѣчого доброго зри **лотръ**
Нѣчого ми до того нѣчто же къ мнѣ, се
Нюхаю ωбоняю
Нюханье ωбонянїе

199 ω//
200 ωΩ//

О Ω

Обаляю низлагаю разоряю
Ωбавляюся зри **несмѣю**
Ωбавленье/с/ ωбиновенїе
Ωбачую съразумѣваю, намѣрѦю
Ωбачую/с/ ра/с/каеваюся уцѣломдрствую
Ωббѣгаю ωбтичу ωбтицаю
Ωбволиваю возглашаю на предъ
Ωглавлю . . . .
Ωбволиваетъ трубитъ
Ωбвиняю/с/ ωсуждаю ωкаеваю
Ωзазираю укараю
Ωбвиненїе ωглаголанїе порицанїе
Ωбвязка ωбвязало,
Ωбгортую ωбхожду,
Ωбжи/р/ца чревобѣсецъ
201 **Ωбжи/р/ство//**
Ωбжи/р/ство чревоωбяденїе, чревобѣсїе

---

[1] Помилка, треба *беззаконникъ*, пор. *беззаконникъ* (Б., 2).

[2] Помилка, потрібно *нитка,* пор. *конура...: нитка шовку* чирвоного... (Б., 100).

[3] Помилка, треба *нощеваю.*

[4] Пор. *нощное поприще: долгость часа ночного* (Б., 148).

Ѡболженьє зри **ганба**
Ѡбезстудилъ ѡбезсрами/л/
Ѡбеславеньє[1] ѡхужденіє зри **ганба**
Ѡбе/р/танье ѡбращеніє возвращеніє,
Ѡбе/р/танье в коло съѡбращеніє,
Ѡбецаю ѡбѣтую ѡбѣщаю ѡбѣтотворю
Ѡбѣтованье ѡбѣтъ ѡбѣщаніє ѡбѣтованіє
Ѡбецный здешный
Ѡбитель монастиръ
Ѡблапеніє лобзаніє соплетаніє
Ѡблуженье, ѡбстояніє, ѡбличеніє
Ѡбличіє видъ лице
Ѡблуда мечтаніє призракъ привиденіє
202 **Ѡблудный**//
Облудный лукавый лицемѣ/р/ны/й/
Облудность лицемѣріє и лицемѣрство лицепріятіє
Облудность лицемѣріє **лицепріѦтіє** лицемѣрство
Облудне чиню лицемѣрствую лицемѣріѦ употребляю притворяю
Ѡблюбенецъ женихъ
Ѡбмовца ѡболготаль[2] ѡглаголникъ клеветникъ хулникъ,
Ѡбмоваважденіє оглаголаніє, клеветаніє
Ѡбмовляю клевещу ѡглаголую ѡболгаю
Ѡбмываніє умовеніє крещеніє
Ѡбодъ ѡкруженіє
Ѡбоєтный ѡбоюдунъ[3]
Ѡбозъ полкъ
Ѡбозокъ полчище
Ѡбозный свузникъ
Ѡбозъ **становлю** ѡполчаюся
203 Ѡбозъ,//
Обозъ ѡбточенный ѡполчениє
Обозу положенье,
Обозу становитель въпо/л/читель
Ѡбозомъ **ставаю** ѡбточую ѡбточую.
Ѡблакъ
Ѡблокъ примракъ
Ѡблокъ дожчевы/й/ смерчъ смращъ пяница дождевный
Ѡборона возбраненіє заступленіє, стражба защищеніє ѡвѣтъ
Ѡбороняю заступаю поборяю, представителствую.

---

[1] Літера **ь** виправлена в оригіналі з **ї**.

[2] Помилка, треба *ѡболгатель.*

[3] Пор. *ѡбоюду: з ѡбохъ сторонъ* (Б., 288).

Ѡборонца заступникъ, поборникъ соборникъ[4] защитникъ предстатель, покровитель протекторъ
Ѡборонно чиню утве/р/ждаю укрѣпляю
Ѡбосторонный зри **собоєтный**[5]
Ѡборочаюся назадъ воспящаю/с/,
Ѡбразъ икона
204 Ѡбразъ,//
Ѡбразъ ясный ѡбразъ свѣтелъ,
Ѡбражаю напаствую, неправдую ѡзлобляю,
Ѡбражаюся приражаюся ѡзлобляюся.
Ѡбраженье приражєніє претиканіє,
Ѡбраза ѡбида ѡбидѣніє
Ѡбридливый ѕлоѡбразный **шкарадный**
Ѡбредный шкаредъ,
Ѡбридливость ме/р/зость
Ѡбротъ узда брозда
Ѡбрушаю раздражаю
Ѡбрушаю/с/ порицаюсь ѡглую
Ѡбтяжаю ѡтягощаю ѡзлобляю стужаю удручаю возмущаю
Ѡбтяженіє стуженіє
Ѡбувъ ѡбуща **сапоги плесница** сандалія
Ѡбожуясь[6] возникаю во/с/праняю
205 **Ѡбфитость**//
Ѡбфитость гобзованіє дово/лс/тво изобилство прееѣлно/ст/ [презѣ/л/ство] преспѣющій избитокъ преизлище/ст/во зри **достатокъ**
Ѡбфитый урожай тоє /ж/ що, **обфитость**
Ѡбфите богатно ѡбилно изобилно лишше множае ѕѣлно
Ѡбхоженье ѡбходъ ѡбхожденіє празникъ
Ѡбхожую вколо ѡбтичу ѡбхожу
Ѡбцую съѡбщаю/с/
Ѡбыватель тоземецъ насе/л/никъ
Ѡбычай законъ правило нравъ заповѣдь предприятіє устроєніє съустроєніє
Ѡбычай милый сладкій нравъ
Ѡбычайный лѣпый блгонравный мѣренъ красный изрядный
206 **Ѡбычайность** бл҃гонравіє бл҃гоѡбразіє,// -ѡбразіє стидѣніє соприятіє честность цѣломудріє ухищреніє
Ѡбычаю ѕлого ѕлонравіє,
Ѡбѣтница ѡбѣтъ

---

[4] Очевидно, треба *ѡборникъ.*

[5] Помилка, треба *ѡбоєтный.*

[6] Очевидно, треба *ѡбужуюсь.*

Ѡбѣцаніє зри ѡбѣтованіє
Ѡбѣцаю зри ѡбєцаю
Ѡбявєньє ѡ/т/кровєніє,
Ѡбявляю являю ѡкриваю ѡбличаю
Ѡвечка агница
Ѡвечєє стадо паства
Ѡвчатко агня
Ѡвца агница
Ѡвчина милоть,
Ѡвощъ ѡвощіє
Ѡвшемъ и убо зри и ѡвшє/м/
Ѡвшеки и убо негли ѡнюдъ[1], весма всяко всячє/с/ки
Ѡгиджую ѡбважлаю ѡблагаю
Ѡглядую намѣряю
Ѡгляданьє[2] видєніє
207 Ѡгнєвая,//
Ѡгнєвая огнєвица огнь жеговица трясовица
Ѡгниско огнь
Ѡгнисто жератчанѡ[3]
Ѡгнь огнь
Ѡгонь роскладаю огнь возгнѣщаю
Ѡголошую ѡглашаю
Ѡголошеніє возгласъ
Ѡголюю ѡбрию брію ѡбро/с/ную ѡбтираю
Ѡгородъ ѡграда вє/р/тоградъ ѡвощникъ
Ѡгородница ѕєліє
Ѡгородникъ града/р/ вє/р/тограда/р/
Ѡгортую содє/р/жу[4] навє/р/шаю ѡсязаю
Ѡграничую уставляю
Огурство агавство[5] агавіє, ѡглушаніє[6] лѣность
Ѡгонъ ѡшибъ ѡпашъ
Ѡдвѣрокъ прагъ
208 Ѡдвѣрный//
Ѡдвѣрный двєрникъ вратный и вратаръ
Ѡдгинаю востлапляю
Ѡдежда ѡдежда ѡдѣяніє риза иматизма
Ѡдєжа ѡшарпаная рубищє рубы
Ѡдержую улучаю при/й/мую
Ѡдержаньє[7] пріятіє
Ѡдєстьє ѡ/т/шествіє,
Ѡданьє преданіє
Ѡддаляюся ѡ/т/стою ѡсвѣняюсѧ ѡшаяюся ѡшаєваюся
Ѡддалєньєся ѡшаяніє
Ѡддухъ дхъ
Ѡддновляюся паки назидаюся, ѡбновляюся,
Ѡддѣленный ѡлученъ[8]
Ѡддѣлєньє ѡ/т/лучєніє
Ѡддѣляюся зри ѡ/т/даляюся
Ѡдлучаюся тоє /ж/
Ѡдинъ разъ єдиною єдинощи,
209 Ѡдмѣнный//
Ѡдмѣнный ползокъ
Ѡд ныхъ ѡ/т/ нєю
Ѡднымъ разомъ зри ѡдє/н/, разъ
Ѡднымъ уми/с/ломъ ѡбщє
Ѡдогнєніє воспрапленіє[9],
Ѡдурѣньє неистовство бѣснованіє,
Ѡдиймую испразняю упразняю,
Ѡдѣгаю ѡдѣяю ѡдѣваю,
Ѡдѣдичую наслѣдую наслѣждую,
Ѡдѣдичєньє наслѣдіє достоинство достояніє жребій,
Ѡдѣдичєнноє наслѣдованно сопричастно
Ѡдѣньє вє/р/хнєє скутъ,
Ѡдѣньє плохоє по(р)тъ,
Ѡженяюся посагаю,
Ѡженился посагъ поялъ помощницу
Ѡжидаю подемлю тє/р/плю варяю,
210 Ѡздоба,//
Ѡздоба красованіє зри краса,
Ѡздоровляюся устребляюсь,
Ѡздоровлєньє устрєблєніє
Ѡзєро єзєро ровъ сонмъ, или составъ водный,
Ѡзнаймую сказую являю,
Ѡзнамєную назнамєновую, провѣщєваю
Ѡзяблость изсякновєніє.
Ѡй[10] негли либо,
Ѡй добро блго же часомъ радо/ст/,
Ѡй часомъ шидє/р/ство значить,
Ѡказія извѣтъ, явлєніє кичєніє,

---

[1] Помилка, треба *ѡтнюд*, пор. *ѡ/т/нюдъ* (Б., 283).
[2] В оригіналі літера ь переправлена з ї.
[3] Пор. *жера/т/чено:* барзо огнисто (Б., 65).
[4] В оригіналі *со-* виправлене з ѡ.
[5] Перше а в оригіналі виправлене з о.
[6] Замість *ослушаніє(?)*.
[7] В оригіналі літера ь переправлена з ї.
[8] Помилка, треба *ѡтлученъ*, пор. *ѡ/т/лученъ* (Б., 283).
[9] Очевидно, треба *воспрavлєніє*.
[10] Невірно оформлена автором «Синонімів» стаття, пор. *негли: либо, ой...* (Б., 136), тобто, *либо, либой*.

Ѡказалый ухищряемый,
Ѡказалє свѣтло явлєнно яв/ст/венно
Ѡклеветую ѡсуждаю ненави/ст/на творю
Ѡклєну ѡѕлорѣчую
Ѡковы вериги узи
Ѡколо ѡкрестъ -количнѣ мовячїй ѡкрестъ глаголнѣ,
211 Ѡкно,//
Ѡкно гдє соль робятъ слатина[1],
Ѡкраса зри краса,
Ѡкрикъ молва грохотъ зри крикъ
Ѡкромъ точїю кромѣ
Ѡкромѣшный внѣшный свѣнный
Ѡкрутъ корабль ковчєгъ.
Ѡкрутный зри лютый,
Ѡкрутєнство зри лютость,
Ѡкрухъ хлѣба крома
Ѡкунь перкъ
Ѡкупъ искупъ, искуплєнїє
Ѡ курѣхъ пѣтоглашєнїє,
Ѡлбримъ исполинъ, ґиґантъ ґиґансъ шудъ,
Ѡлива елей масло древяное,
Ѡливки масличїє
Ѡливное дерево маслина
Ѡливная судинка ячайцє,
Ѡлтаръ ѡстилищє стиня
Ѡлтаръ ѡчистилищє ублагалищє,
212 -галищє жє/р/товникъ трєбищє
Ѡлѣй зри ѡлива -лово касити/р/.
Ѡмана прелесть мєчтанїє,
Ѡманяю прелщаю
Ѡмацую ѡщущаю ѡщущєваю,
Ѡмдлѣваю малодушєствую,
Ѡмєшкую коснью укоснѣваю, мєдлю
Ѡмєшканьє мєдлѣнїє, зри забава
Ѡмочую ѡмакаю
Ѡмыляю/с/ погрѣшаю ѡблазняю
Ѡмылка погрѣшєнїє блудъ прелесть поползновєнїє поползїє поувертєнїє, умилєнїє,
Ѡмылный ложъ блазнєный,
Ѡнуча портъ рубъ
Ѡный ѡнсица
Ѡпакъ ѡ/т/вєр/н/ зади воспять,
Ѡпасуюся препоясуюсѧ
213 Ѡпатрный блгоговѣнный нєпрєлєстный,// -прелестный смотритєлный, ухищрєнъ,

Ѡпатрность ухищрєнїє, многоиспитанїє, смотрєнїє ѡпасїє, утва/р/, честность украшєнїє,
Ѡпатрнє смотритєлно разъсмотритєлнѣ,
Ѡпатрую строю,
Ѡпатритєль строитєль учитє/л/, наставникъ,
Ѡпачина весло гребло
Ѡпачный стропотный
Ѡпєкунъ заступникъ, защитникъ, поборникъ прєдстатє/л/
Ѡпєрѣзуюсь зри ѡпасаюсь
Ѡпираюся воспящаю/с/, пружаюся
Ѡпксую уставляю,
Ѡплотки халуги
Ѡплошаю ѡхуждаю
Ѡплошєньєся ѡхуждєнїє,
Ѡплїовую ѡплєваю,
214 Ѡповѣданьє,//
Ѡповѣданьє возвѣщєнїє возглашєнїє,
Ѡповѣдаєтъ трубитъ,
Ѡпоганюю, ѡскверняю
Ѡподаль подалѣ,
Ѡпока камєнь камикъ
Ѡпрочь зри ѡкромъ
Ѡпрѣснокъ безквасїє,
Ѡпрятнєньє сопрятанїє,
Ѡпущонный лишєнный
Ѡпущаю/с/ униваю ѡслабѣваю
Ѡпытъ возисканїє
Ѡпѣкаюся заступаю строю,
Ѡпя/т/ паки
Ѡрало рало,
Ѡраторъ вѣти/й/, рито/р/ хитрословецъ, рѣчетв/о/рецъ[2],
Ѡрацию складую составляю, слово,
Ѡрачъ тяжатєль, землєдѣлатєль землєдѣлєцъ ратай зри ролникъ,
215 Ѡрєлъ//
Ѡрєлъ вєликїй ґрифъ, ногпатка
Ѡружъє ѡружїє мєчъ,
Ѡрябка рябка
Ѡсада стражба
Ѡсвѣдчаюся засвѣдитєлствую, послушествую
Ѡсвѣчую ѡзаряю
Ѡслабѣваю изнємагаю уныю, стужаюси ѡслабѣваю,
Ѡслабѣньє ѡслаблєнїє,
Ѡслаблєнїє[3] гаждєнїє хулєнїє,

---

[1] Неточно перероблена стаття автором словника, пор. *слатина:* росулъ, *окно гдє вода солонаѧ, с/ъ/ которои сѧ сол/ь/ родитъ..* (Б., 223).

[2] Виправлено в оригіналі з *рѣчєторєцъ.*

[3] Мабуть, треба *ославлєнїє.*

Ѡслобожене свобождеnїе,
Ѡскаржую важду ѡклеветую, насочаю поємлю, ѡблагаю, ѡбваждаю порицаю ябедничу,
Ѡскарженье[1] порицанїе ѡгланїе
Ѡска/р/жатель поємлникъ клеветникъ щепотникъ,
Ѡска/р/дъ оско/р/дъ
Ѡскиряюся ѡсклабляюся,
[**Ѡскомини набываю** ѡскомїниваю][2]
Ѡсмѣвую укаряю досаждаю,
216 **Ѡсмѣянный,**//
Ѡсмѣянный поругаємый, поруганный, досаду прїятъ,
Ѡсмѣявъ мя досадивъ мнѣ, поругася мнѣ,
Ѡсоба видъ лице собство съставъ υпоста/с/,
Ѡсобы шанованїе ѡбиновенїе,
Ѡсобливый лишший ѡсобный,
Ѡсобне ѡсобъ на единѣ
Ѡсобно стою разстою разностою
Ѡстатечный прочїй послѣдный
Ѡставленъ бываю лишаю/с/, лишаємъ бываю.
Ѡставенье прощенїе
Ѡстатокъ избытокъ лишенїе
Ѡстенъ пострѣкатель.
Ѡстерегаюся, ѡхибляю/с/,
Ѡстереганье блюденїе,
Ѡстрога стрекало
Ѡстороблѣнье устрабленїе.
Ѡстригаю зри **ѡголюю**
Ѡстриженье ѡбрсненїе,
217 **Ѡстровъ,**//
Ѡстровъ отокъ морскїй,
Ѡстрогъ стѣна
Ѡстрожный зри **ѡпатрный**
Ѡстрожный єстємъ ѡпасую/с/,
Ѡстрожность бождренїе,
Ѡстрость розуму блгоразумїе, ѡстроумїе
Ѡстрый прудный
Ѡсужаю, ѡглую ѡсуждаю ѡблагаю,
Ѡсуженье ѡсужденїе порицанїе, ѡглаголанїе,
Ѡсягаю ѡсязаю стяжаю стяжаваю, притяжу паки притяжу,
Ѡсяганье ѡсязанїе,
Ѡфѣра жертва приносъ приношенїе, закланїе треба,
Ѡфѣра цалопаленая всесо/ж/женїе
Ѡфѣрую жру, жертвую приношу рѣжу
Ѡфѣрованье, жрѣнїе ко/р/ванъ
218 **Ѡфѣровникъ**//
Ѡфѣровникъ жрецъ: свщеннодѣйственникъ тайнодѣйствїе,
Ѡхендожство утваръ украшенїе, честность ухищренїе
Ѡхендожка ѡдежда ѡдѣѧнїе иматисма[3]
Ѡхендожный зри **красный**
Ѡхолода упокоенїе ѡслаба ѡ/т/рада сладость сласть сладострастїе,
Ѡхороняю/с/ ѡхабляюсѧ
Ѡхота усердїе,
Ѡхотный блгоувѣтливъ
Ѡхотне нетяжестнѣ ненави/ст/нѣ,
Ѡчарованье ѡбава ѡбаянїе ѡбавленїе
Ѡчекиваю терплю
Ѡчекиванье терпенїе,
Ѡчеркненье ѡкруженїе, околенїе,
Ѡчищенїе ѡчищенїе,
Ѡ чомъ ѡ чесомъ
Ѡшаленье изумленїе неистовство
Ѡшарпанецъ рубищеносецъ
219 **Ѡшикиваю**[4]//
Ѡшукиваю лещу прелщаю лихоимствую,
Ѡшукачъ прелестникъ,
Ѡшуканье ложъ прелесть, лесть прелщенїе лщенїе
Ѡшукати яти,
Ѡшустъ прелестникъ, запинатель клеветникъ
Ѡщажую щажду,
Ѡщупъ солица[5] дреколь ратище

220 Ѡ/т/ //

Ѡ/т/

Ѡ/т/биваю ѡ/т/бираю ѡ/т/ражаю ѡ/т/рѣяю ѡ/т/рѣваю
Ѡ/т/бираю восприемлю
Ѡ/т/важуюся понуждаю/с/ устремляюся вседушно
Ѡ/т/вертаю в сторону уклоняюся,
Ѡ/т/верненїе ѡ/т/вращенїе уклоненїе,
Ѡ/т/веденье ѡ/т/вожденїе ѡ/т/веденїе,
Ѡ/т/воложую ѡ/т/влажую таю,

---

[1] В оригіналі літера **ь** виправлена з **ї**.
[2] Стаття дописана на полі.
[3] В оригіналі літера **м** латинська (m).
[4] Помилка, треба *ѡшукиваю*.
[5] Помилка, пор. *сѹ́лица:... ощѣпъ* (Б., 240).

Ω/т/волока ω/т/ложенїе
Ω/т/воряю ω/т/верзаю
Ω/т/ганяю ω/т/ражаю ω/т/рѣваю ω/т/рѣяю
Ω/т/даляюся растою разностою
Ω/т/дѣленье/с/ ѡшаянїе
Ω/т/датокъ возданїе воздаянїе,
Ω/т/дѣленный ω/т/лученъ ω/т/дѣленъ,
Ω/т/дѣленье ω/т/дѣленїе ω/т/лученїе,
Ω/т/цъ зацный попъ презвитеръ,
221 Ω/т/цъ//
Ω/т/цъ всему свѣту патрия/р/хъ[1] вселенскїй
Ω/т/ребины ω/т/ребїе
Ω/т/искую притяжую паки притяжу
Ω/т/коля -коль ω/т/куду
Ω/т/критье ω/т/кровенїе
Ω/т/кидаю ω/т/ражаю ω/т/рѣваю ω/т/рѣяю
Ω/т/леглый несущи/й/,
Ω/т/ложенїе ω/т/дѣленїе ω/т/лученїе,
Ω/т/лучаю упражняю,
Ω/т/лучаюся растою разностою,
Ω/т/лученный ω/т/дѣленъ ω/т/лученъ,
Ω/т/мовляюся ω/т/рицаюся
Ω/т/мѣна премѣна преложенїе, премѣненїе
Ω/т/мѣтую ω/т/ражую ω/т/рѣаю ω/т/рѣваю
Ω/т/мѣтованье/с/ ω/т/рицанїе,
Ω/т/нога ѡтокъ морскїй
Ω/т/новляю устраяю поновляю
Ω/т/ношу восприемлю
Ω/т/нюдъ весма всяко,
222 Ω/т/ оного//
Ω/т/ оного часу ω/т/селѣ ω/т/зде
Ω/т/повѣдъ ω/т/вѣтъ ω/т/вѣщанїе
Ω/т/повѣдникъ навѣтникъ,
Ω/т/порца т/ж/:
Ω/т/почиваю почиваю и пре/д/почиваю ω/т/бываю
Ω/т/почненье ω/т/рада
Ω/т/пущаю прощаю ω/т/даю ра/з/дрѣшаю ѡставляю ѡслабляю, угаждаю,
Ω/т/пущенье прощенїе ѡставленїе, раздрѣшенїе,
Ω/т/пыхаю ω/т/рѣваю ω/т/ражаю
Ω/т/рубы ω/т/рубы[2]
Ω/т/ сего часу ω/т/селѣ, ω/т/нелѣ ω/т/зде, ω/т/сюду,
Ω/т/ сего мѣсца ω/т/зде ѡсюду
Ω/т/скочилъ ω/т/вержеся
Ω/т/страдоваю лишаю/с/,
Ω/т/ступникъ расколникъ, схисматикъ[3], раздорникъ
Ω/т/сюль ω/т/зде ω/т/сюду
223 Ω/т/тинаю,//
Ω/т/тинаю ω/т/сѣцаю.
Ω/т/тручаю ω/т/ражаю.
Ω/т/трученье ω/т/риновенїе ω/т/раженїе
Ω/т/трученъ мало мъ не упалъ, преклонихся пасти.
Ω/т/чизна ω/т/чество и ω/т/чествїе;
Ω/т/ порода наслѣдїе, достоянїе, жребы/й/
Ω/т/чичъ наслѣдникъ,
Ω/т/щепенецъ схизматикъ, расколникъ раздолникъ[4].
Ω/т/щепенство схизма расколъ ра/з/-доръ распра сѣченїе,

224 П//

П

Павѣментъ, подъ. [помостъ]
Павѣза щитъ плишъ.
Пава кинносъ,
Пагорокъ холмъ,
Падолъ заростлый дебръ,
Паднѣнье падежъ, зри **ѡмилка,**
Пазуха нѣдро ядро занадрїѧ
Палецъ пе/р/стъ.
Палацъ полата,
Память умъ разумъ,
Памятка памя/т/, поминанїе, воспоминанїе,
Памятаю помятствую,
Пампушокъ сковрадъ,

---

[1] Літера **и** в оригіналі виправлена з **ї**.

[2] Літера **у** в оригіналі виправлена з **о**.

[3] Літера **м** в оригіналі латинська (m).

[4] Тобто, *раздорникъ,* див. вище.

Пановъ панвица,
Пнъ влдка г/с/дь г/с/днъ начални/к/ властелинъ, шбладаяи,
Пнъ молодый женихъ,
Паную шбладаю, господствую де/р/жавствую,// де/р/жавствую
225 ствую,// де/р/жавствую
Панованіе господствіе влдчество началъство настоятелство, могутство, шбла/ст/.
Панство, тожъ.
Пануючїй, владичественъ господственъ шбладая/й/ начал/ст/вуя/й/
Панско господственнѣ.
Панскїй, влдчнъ г/с/днь,
Панна два двца два. я
Панянка юнота,
Пантофлѣ, выступци,
Плесница, сандалия,
Панцѣръ броня,
[**Петаль зла/т/** доска златая]
Папѣжъ, папа,
Папѣръ бумага, ха/р/тия
Пара дхъ,
Пара шатъ измѣна рызъ
Парґамѣнъ [2], кожа
Парканъ забрало
Партачъ, дебелохудожникъ
Паростка ш/т/раслъ прирослъ
226 **Парусъ** [3]//
Парусъ вѣтрило ядрило,
Па/р/хи прокази
Па/р/шивый прокаженъ,
Пастухъ скотопитатель,
Патронъ зри шпекунъ,
Паша пажитъ, паствина,
Певный твердый нарекованный;
Певность извѣство шпаство,
Певне но убо явѣ истинно извѣстно вѣрнѣ ей,
Певное извѣстное шпасное
Педаґоґъ пѣстунъ,
Пекаръ титарскъ,
Пелґримъ пришлецъ, странни/къ/, странный,
Пендъ стремленіе,
Пендзель стручецъ,
Пїенкность зри **краса**

Первородство первенство перство
Первястки первородная
Перебачаю небрегу, [прощаю]
227 **Перевышшаю,** преспѣваю преуспѣваю,// -ваю. превосхо/ж/ду, преимаю,
Перевышенье преспѣяніе преимѣтелство [4], превеличество,
Перевышаючее, превосходящее, превышающее,
Переве/р/таю шпрове/р/заю, превращаю
Переве/р/ненье превращеніе, низложеніе,
Перевожуся проношуся препосилаюся,
Переглядую съзе/р/цаю
Перегорода преграждение, законъ средостѣніе,
Прегорожую преграждаю,
Предмѣстіе, предградіе.
Поредмѣщане, подграждане,
Передиспутованье прѣніе увѣщаніе, увѣщеваніе, [препрѣніе]
Перекладачь, апографонъ
Перекладъ, зводъ, а/р/хитиконъ, антиґрафонъ, апоґрафонъ,
228 **Перекидчикъ,**//
Перекидчикъ,
Перекупецъ скупникъ,
Перелещую прелщаю
Перелещенье прелщеніе,
Переличую сочетаваю
Перемагаю шдолѣваю
Перемагаю в мовѣ заущаю затнкаю, уста.
Переможеніе шдолѣніе,
Перемагалися бѣждахуся
Переме/р/злый шмерзѣшася
Перемѣненье измѣна измѣненіе, прешбраженіе,
Перемѣшую возмущаю, шѕлобляю удручаю запинаю, претикаю
Пресѣцаю паствую, препинаю пакощу,
Переношуся преселяю/с/ зри, **перевожуся**
Переношу шкомъ презираю пренебрегаю
229 **Перенесенье,**//
Перенесенье преложеніе, преселеніе, пренесеніе,
Препираю, увѣщеваю, препрѣваю,
Перепе/р/ти увѣщевати,
Перепи/с/ зри **перекладъ,**
Перепливъ перепли/в/, мимошедъ,

---

[1] Словникова стаття дописана збоку.
[2] В оригіналі літера **ѣ** виправлена з **и**.
[3] Уся 226-а сторінка написана іншим почерком.

[4] В оригіналі літера **м** латинська (**m**).

Переправляяся[1] зри перевожуюся
Переполохъ зри ужасъ ужасновеніе, страхованіе:,
Переслѣдую созе/р/цаю,
Пересмотрюю соглядаю,
Переставаю, преставаю, пребываю почиваю.
Перестанье упражненіе,
Перестереганье, соблюденіе, со/х/раненіе,
Пересторога т/ж/:
Перестрашую изумляю узумляю ужасаю стужаю устрашаю,
Перестра/х/ зри переполохъ,
Перетинаю пересѣцаю
Перехитрую ѡбхожду
Переходень преселникъ,
230 **Переходъ**,//
Переходъ з мѣсца на мѣсце преселеніе, измѣ/н/ство
Переходячее, преходящее, превозвышающее,
Перечка прѣніе, пря рвеніе распря, тяжба распрѣваніе,
Перешкода препона спона, претиканіе, возбраненіе пакость, пакощеніе, запятіе и препятіе,
Перешкожую зри перемѣшую
Перешкодца запинатель пакостникъ, пострѣкатель
Перейшолъ прейде, ѡ/т/иде, мимошедъ преплывъ,
Перла бисеръ женчугъ, ма/р/гари/т/,
Перо перїе,
Перо до писанїѧ тростъ писе/р/, ґрафїѧ,
Перси лоно нѣдра сосца
Персона зри ѡсоба,
Перонъ громъ, молнїѧ тутно трѣсновеніе,
231 **Перханье**//
Перханье пареніе,
Перше прежде первѣе, даже ажъ,
Перши/й/ прежный первый
Першый овоцъ начатокъ,
Первость первенство,
Петлица петель, петла
Печать знаменіе,
Печатую знаменую
Печатникъ печатаръ, знамените/л/,
Печаловитый попечителный,
Печалованье попеченіе, ѡпасеніе,

[1] Помилка, треба *переправляюся.*

Печера вертепъ пещера,
Пече/р/ка нирище,
Пещота сладострастіе, разсверѣпѣніе,
Пиво оловина
Піенкный зри красный,
Піенкность зри красота,
Пилную надстою прилежу, належу присѣжу тщуся
Пилный тщателный, потщателный, бл҃го-
232 присѣдителный, ѡпасный// ѡпасный,
Пилно тощно ѡпасно, расмотрителнѣ, извѣстно,
Пилность тщаніе, потщаніе, бодреніе, належаніе присѣдѣніе, дѣланіе, ѡпасеніе, ѡпаство,
Пилный слухачъ вниматель, внушитель ѡпасный,
Пирогъ еле/й/ный хлѣбъ масличе/н/, хлѣбъ
Писаръ книгочїй книжникъ,
Писанїѧ способъ, писало
Пискаю якаѧ ячу скомлю,
Писканье гуденіе,
Пищенье то/ж/:
Пищалка пищаль, свѣри/л/ сопѣль, трость,
Пищки пищали
Планети планиты ма/р/мены,[2]
Платца мздовоздатель
Плахта вретище, власяница, суктъ,[3]
233 **Пласконосый**,//
Пласконосый тупоносый,
Пластовый медъ, страдовный ме/д/
Пластръ[4] меду сотъ,
Плачъ вопль сѣтованіе, риданіе.
Плачъ жалосный риданіе,
Плачу ридаю слезю плачу сѣтую,
Плачливе жалую ѡ/т/чаеваю,
Племя ищадіе жилище,
Плечи плещѣ мышца,
Плесна ножныи, плеснѣ,
Плещу руками плещу,
Плїотки ѡплатство басны,
Плїотка велерѣчивый, баснотворецъ,
Плодъ чадо,
Плодность плодовитость, ситость,
Плодный плодовитый

[2] Пор. *имармени* (Б., 408) з зовсім іншим тлумаченням.
[3] Помилка, треба *скутъ*, пор. *скутъ* (Б., 222).
[4] Пор. *сотъ:* плѧстъ меду... (Б., 230).

Плоть градежа ѡплотъ градежъ плотъ,
Плугъ рало ѡрало,
Плѣвки кожи
234 **Плѣснь,**//
Плѣснь тля.
Плюгавство ѡ/т/рєбы сквє/р/на нечистота
Плюгавецъ сквє/р/ный, нечистый, сквє/р/навый,
Плюскъ слышателный, щукъ
Пляґа пагуба зри **моръ,**
Плястръ плястырь,
Плястръ меду сотъ,
Пляцъ травою зарослый лѣхи лѣхъ [1] лядина
Пляцъ где игри и ши/р/мѣрства /ѡ/т/-правуютъ тризнище позорище подвигоборище,
Побиваю уязвляю ураняю,
Побитье дому крайчїѧ [2]
Повитье [3] рана язва;
Побожный зри **набожный,**
Побожность блгоч/с/тїє, преподобїє, блгобоязненїє, блгоговѣнство [4] ревность,
Поборъ данъ урокъ,
235 **Побудка,**//
Побудка поощренїє, воздвиженїє, подвиженїє, подражанїє, подобїє,
Побуженье т/ж/:
Побужаю понуждаю припонуждаю,
Повабляю чарами, ѡбаваю,
Повабєнье ѡбава ѡбавленїє, ѡбаянїє,
Повага поважность, достоинство, гординя честность тяжесть,
Поважный високосє/р/дый, тяжкосє/р/-дый, блгоѡбразный, тяжекъ,
Поважный людъ людъ тяжекъ,
Поважно гпдственнѣ косно,
Повинность або ча/ст/ /?/ достоянїє,
Повинный природный своеплеме/н/ный ужикъ,
Повиноватство ужичество,
Поволность, блгоумїє

Поводъ в правѣ, винителный,
Поводи/р/ руководитель,
Повоженье, доброє, спѣянїє
236 **Поводитъ ми ся,**//
Поводитъ ми ся, добрє спѣю,
Повинутьє повиновенїє,
Поволный преклонный,
Повоненье уханїє ѡбонянїє
Поворозъ уже ужы, вервїє вернїѧ вервъ,
Повстанїє востанїє,
Поставаю возникаю,
Постягаю/с/ ѡгрѣбаю/с/ ѡшаєваю/с/, ѡшаяюся,
Постягаю утоляю,
Постягливость возде/р/жанїє, ѡшаянїє,
Постягливый, воздержныкъ, воздержателный
Постягнутися ѡ/т/ступити, удержатися,
Повторе двойчно вторицею,
Повшехный насущный присный, всегдашный,
Повѣренье врученїє повѣренїє,
Повѣдаю вѣщаю глю
237 **Повѣданье,**//
Повѣданье, вѣщанїє,
Повѣдачъ вѣстникъ,
Повѣка вѣжда вѣѧ повѣка,
Повѣсть слово
Повѣсть добрая блговѣстїє,
Повѣтъ страна предѣлъ,
Повѣтрьє аеръ воздухъ,
Повѣтрїє, моръ, зри **моръ,**
Поганє язици
Поганикъ язычникъ,
Поганскїй языческїй,
Поганбенье зри **ганба,**
Поганбляю, зри **ганблю** извожду, въ позоръ
Поганый зри **плюгавецъ,**
Поглядую, ...
Погляданье зрѣнїє, виденїє, глипанїє,
Погода ведро извѣтъ, блгоутишїє,
Погожи/й/ блгоключими/й/,
Пого/жо/сть ключимость,
238 **Поголовье,**//
Поголовье поглавїє,
Погоржаю/с/ ѡ/т/мещу(с)я, ѡ/т/мѣтаюся, ѡ/т/рицаюся прєѡбидѣхъ, зри **взгоржаю**
Погоршенье соблазнь
Погубляючїй губитель,
Погубляю растлѣваю, . . .

---

[1] В оригіналі літера ѣ виправлена з я.
[2] Пор. *край, аѧ:* верхъ, албо *поби/т/є,* поши/т/є... (Б., 102).
[3] Очевидно, потрібно *побитьє.*
[4] Слово в оригіналі переправлене з *блгоговѣнность.*

Поданье преданіе, уставъ веленіе, догматъ нравъ, предѣ/л/, предателство
Подарокъ даръ,
Подваляю запинаю,
Подвигаю подвизаю, воставляю,
Подигненье, воздвиженіе,
Подвика сударъ,
Подвойски/й/ проповѣдалникъ, и проповѣдалникъ [1],
Подвори предверіе, сѣнь дворъ,
Подвязка возвузъ сапожный,
Подданый ѡбладаемый начинаемый, подначалный,
Поддаюся покаряюся повинуюся
239 **Поддаваньеся**,//
Поддаваньеся повиновеніе, повинутіе,
Подкладаютъ мя подчиняюся
Подкинено прелюбодѣйчно ле/ст/ное,
Подезроный зазо/р/ный порочный,
Подезроно зазорно,
Подезренье зазоръ порокъ, зазрѣніе, ѡсужденіе, ѡкаеваніе, непщеваніе,
Подеймую воздѣю, возставляю
[**Поди/р/**, рыза долгаѦ]
Подъ зазлоною [2], присѣннѣ, и присѣненнѣ,
Подложница заложница, наложница
Подлый худый
Подлость худость, смѣренность, суета
Подлѣйши/й/ худѣйшый, менши/й/,
Подлѣгаю покаряюсь,
Поднесъ подялъ,
240 **Подношу**//
Подношу воздежду,
Подножокъ подножіе,
Под/н/ущаю, подощряю ѡбощряю,
Поднятье воздѣніе, воздѣяніе, подятіе, пріятіе,
Подоблю/с/, угаждаю,
Подоблюся собѣ, любопочитаюся,
Подобно подоболѣпно, любодостойно
Подобающее простѣ негли,
Подобаю блгоугождаю,
Подобенство притча ѡбразъ, подобіе, подражанье,
Подобникъ подражатель,
Подозроный подезроный,
Подозренье мнѣніе, зри **поде/з/ре-**
Подолки ушатъ умети воскриліѦ, рызъ ѡтребы,
Подоптую попираю,
Подоптанье, попраніе,
Подорожный путникъ странный,
241 **Подорожное**,//
Подорожное, напутіе,
Подорожникъ ѕѣлье троскоть,
Подошва плесница сандаль,
Подписъ подписаніе
Подполомикъ ѡпрѣснокъ, пырякъ [3],
Подпоры напутіе,
Подругъ клеврѣтъ, другъ,
Подъ претеѯтомъ, непщеваніемъ,
Подступокъ навѣтъ,
Подтинаю подсѣцаю,
Подушка возглавіе,
Подущенье навѣтъ,
Подущаю навѣтую наущаю пощряю, предѡбущаю,
Подхождую прелщаю,
Подчаший виноче/р/пчій, и виноче/р/патель, черпчій че/р/пающи/й/,
Подщувачъ навѣтникъ,
Подщуваю зри **подущаю**
Подѣлнѣ зри **надѣлателнѣ**,
Подѣлье подѣліе надѣланіе
242 **Подякуетъ**,//
Подякуетъ увѣлъ блгдть,
Поеднанье миротвореніе мированіе, упокоеніе покой,
Пожадаю желаю, вожделѣваю похотствую,
Пожаданный желаемый, вожделѣнный,
Пожадливость похоть, вожделѣніе, желаніе, сладость сла/ст/, безстудіе,
Поживаю комкаю,
Пожитокъ полза, успѣхъ,
Пожитечный блгопотребный,
Пожитокъ маю, успѣваю,
Пожитокъ чиню т/ж/,
Пожитокъ чинячій успѣшный,
Позволенье изволеніе, прощеніе, произволеніе,
Позволяю изволяю, прощаю,
Позверхность, якой речи явленіе,
243 **Поздоровляю**, цѣлую, лобизаю,// -заю,
Поздоровленье цѣлованіе,
Позираю зрю вижду,
Позирай зри виждъ,
По знаемости предпріятіемъ,
Познаю увѣмъ,

---

[1] Помилка, треба *проповѣдателникъ*, див. Б., 195.
[2] Треба, очевидно, *заслонюю.*
[3] Помилка, потрібно *пырянъ*, пор. *ѡпрѣснок пыря/н/* (Б., 297).

Позно косно поздѣ,
Позовъ сказнь,
Позосталы/й/, прочій лише/н/ный,
Позосталое лишенное ѡскудѣвшее,
Позрѣнье возрѣніе,
Позиваю поемлю,
Позиванье пойми понось, и поношеніе,
Позивачъ потяжникъ,
Позыскую приѡбрѣтаю,
Позычаю взаимъ даю,
Позичаю собѣ заемлю заимствую,
Позичанье заемленіе,
Позычаючій заемникъ,
Позычалникъ заимодавецъ,
Позѣваю зри зѣваю,
244 Поймаю,//
Поймаю, емлю,
Поймай емли, и поемли
Поймалъ ятъ, ялъ
Поймати яти,
Пойманый ятый, ятъ,
Поймованье умомъ, смыслъ и смышленіе,
Поймую вмѣщаю,
Покаляный зри нечи/с/тый,
Покаляю скверню,
Покармъ пища брашно, снѣдь, сънѣдь,
Покармъ ѕвѣрный, ѕвѣроядина,
Поки доколѣ, дондеже донелѣже,
Покиванье, маніе маяніе,
Покивую, возмаваю, возмаяю,
Покладаю полагаю, вмѣняю,
Покой кролевский, полата че/р/тогъ,
Покой смиреніе миръ упокоеніе безмолвіе покой мированіе, ѡслаба ѡ/т/рада упражненіе,
245 Поколѣнье//
Поколѣнье исчадія чадо дѣтище, родъ степе/н/
Покора смиреніе, смире/н/номудріе,
Покорны/й/ смиреніи блгоугодителны/й/ смиренъ
Покораю повиную
Покорнѣ/й/щи/й/ тиша/й/ши/й/
Покоренье послушаніе
Покореніи зри покорніи[1],
Покорная мудрость, смиренномудріе,
Покорне мудрую, смиренномуд/р/ствую.
ПокорюсѦ смиряюся

[1] Словникові статті від *покорны/й/* до *покореніи* включно написано іншим почерком.

Покоштованье начинаніе.
Покревность ужичество, род ищадіе,
Покревный приискрный,
Покрытье присѣненіе,
Покрива стволіе,
Покропястый разноличный
246 Покуль//
Покуль, зри поки,
Покуса страхованіе, искуситель, искушеніе, мечтаніе, діяволъ, дѣдко,
Покушенье искушеніе,
Поле, село,
Поле зарослое зри пляцъ,
Поручаю вручаю вовѣряю предаю полецаю, припоручаю,
Ползаю плѣжу пресмикаюся,
Ползячое низу, плѣжущее,
Поивка сос/т/(?)
Полизачъ талѣровъ ласкосе/р/дій, го/р/танобѣсецъ,
Поліція гражданство,
Поличаю почитаю, воминяю,
Поличокъ ланита скриня[2],
Поличенье сословіе, сочисленіе, согляданіе,
Полки три конніи ушиковали конници сотвориша чети три
247 Полкъ,//
Полкъ чета,
Полкненье поглощеніе,
Половы плевы,
Половый пелесый,
Положилемъ предложихъ
Полонъ плѣнъ,
Полотно платно,
Полохливый стра/х/ливый,
Полочу плакаю,
Полночный вѣтръ сѣверъ,
Полталярокъ сребрникъ,
Полудне югъ, пладне,
Полуденный вѣтръ югъ,
Полукопокъ копно,
Поликаю поглощаю,
Полискованье блистаніе, совтѣненіе,
Полѣпшую уцѣломудряю/с/, и/с/правляю/с/
Полѣпшенье цѣломудреніе, исправленіе, умиленіе, полза,
Поля розмѣры волоки ланы

[2] Помилка, треба *скроня*, пор. *скраніѦ:* полички, ягода на лици, *скрони* (Б., 221).

248 **Помагаю**//

Помагаю, пособствую воспріє/м/лю, прилежу заступаю, предстате/л/ствую, поспѣшествую, удовляю,

Помагачъ споспѣшникъ помощникъ заступникъ,

Помазую помащаю,

Помешканьє жителство, гражданство,

Помираю скончеваю/с/,

Помиреньє зри **покой**,

Помноженьє, растенїє,

Помножуюся, зри **множу/с/**,

Помовляю порѣкаю порѣцаю,

По молодецку юношески

Помочъ помощъ, полза успѣхъ, стражба умиленїє

Помощникъ зри **помагачъ**,

Помпа гордость, киченїє явленїє, напищенїє гордѣнїє, щапство,

Помста мщенїє месть ѡ/т/мщенїє,

249 **Помститель**,//

Помститель местникъ ѡ/т/мститель,

Помсту чиню, ѡ/т/мщаю -мщую,

Помузкую помащаю,

Помикаю потязаю, привлачаю,

Помышленьє помишленїє, помы/с/лъ мечтанїє,

Помышляю воспомынаю,

Поневажъ понеже єлма єлмаже,

Поневолный нехотимъ,

Понижаю/с/ смиряю/с/

Понижую зри **ганблю**,

Пониженьє зри **покора**.

Понижонъ бываю повинуюся,

Понуреньє погруженїє.

Понуряю погружаю,

Понюханьє ѡбонянїє, ѡбуханїє,

Попасую поядаю,

По ѡбохъ сторонахъ, ѡбоюду ѡбоямо

По обой сторонѣ[1] ѡбонъполъ,

Поправляю/с/ зри **полѣпшаю/с/**,

250 **Поправа**,//

Поправа, зри **полѣпшеньє**

Поправляю, исправляю строю,

Поправуючїй строитель

Поприсягаю заклинаю ѯѯоркисую,

По простацку неискуснѣ,

По просту спроста,

Попудливость ярость, ѕѣлность, ретъ

Попудливый ѕѣлный,

Попущаю ѡставляю,

Попущеньє ѡслаба,

[1] Пор. *ѡбонъполъ:...* не той и *на овой* сторонѣ (Б., 327).

Попихаю порѣваю, рѣю, потикаю

Попѣлъ пепелъ[2] пѣсокъ,

Порада совѣтъ совѣщанїє, совѣтованїє.

Порадца совѣтникъ,

Поражую совѣтую,

Пораженьє рана,

Поражаю язвлю,

Поражка сѣчъ,

Поражку маю враждаю/с/,

251 **Поранокъ**,//

Поранокъ утро утрїє,

Порану заутра,

Пораняюся ураняю утренюю, ѡбутрѣваю,

Поранѣшный утрный

Порахованьє зри **поличенїє**,

Пораховую сочисляю исчитаю,

Порвистый[3] стромнителенъ,

Пориваю похищаю, восхищаю,

Поровнаньє сочътанїє, сочетанїє соразсужденїє, соравненїє, равенство, прясло,

Поровниваю соравняю, сосуждаю,

Порогъ прагъ,

Порожнюю празную упразняюся,

Порожный празный тощъ,

Порожнє всує вътще тунє тще, тоще тщетно безъ ума

Порожняя слава тщеславїє

Порожневаньє упражненїє,

Порохъ пра/х/ перстъ,

Порохно согнитїє,

252 **Портъ**//

Портъ пристанище,

Порушую движу, поколѣбаю подвигаю,

Порушеньє движенїє,

Порядокъ, чинъ,

Порядный, чинный, строителный,

Порядно чиннѣ,

Посагъ вѣно.

Посадзка подъ,

Подсвѣдчаю засвѣдителствую,

Посвященный найвыщшый тайна,

Поселъ вѣстникъ млтвенникъ, ходотай,

Поселство дѣю ходота/й/ствую посланїє дѣю,

[2] Перше є в оригіналі виправлене з о.

[3] Помилка, потрібно *прорвистый*, пор. *стромнителенъ*. наглый, прудкїй, проходистый, *прорвистый*, скалистый (Б., 237), див. ще *прорвистый* у нашому рукописі.

Поссессію держу де/р/жавствую,
Поскакую перу,
Послизненье поползновеніе, поползеніе,
Пословица порекло,
Послушенство послушаніе
Послушеный бываю, повиную/с/,
253 **Посмотривши//**
Посмотривши смотру,
Посмикую потязую, привлачаю,
Посмивиско поруганіе порадованіе,
Посполите ѡбще.
Посполитовникъ ѡбещникъ,
Посполитый общи/й/, собранный, ѡбичный
Поспѣхъ спѣхъ
Посохъ жезлъ тоя/г/,
Посромочую зри **ганблю,**
Посромоченый, постидній,
Посромоченье зри **ганба,**
Постановленье уставъ,
Постановенье, предложеніе произволеніе, устроеніе намѣреніе, правило, догма вирокъ. преданіе веленіе, правъ,
Постоновляю узаконяю, полагаю вмѣняю,
Постановилемъ, предложи/х/ у/т/ве/р/дихъ,
Постановлени есми слежимъ
254 **Постать,//**
Постать, зракъ, ѵпоста/с/ им/с/тво имѣнство,
Постеля ложе ѡдръ,
Постерѣгаю блюду, ѡщущаю, -еваю,
Посторонны/й/ странный
Пострахъ страхованіе, зри **переполо/х/,**
Пострѣлъ вонзеніе,
Пострѣляю, вонзаю, устрѣляю,
Пострѣлили вонзоша,
Пострѣленный вонзенный
Поступокъ спѣхъ,
Поступую спѣю,
Посудокъ ѡрудіе,
Посупленье зри **тесность,**
Посуха зной скваръ пекъ ва/р/,
Посѣдаю стяжаваю стяжаю,
Потаемне ѡтай, тайнѣ, таино
По тамътой сторонѣ, ѡн/ю/ду ѡбонъполъ,
Потваряю клевещу, пакощу ѡклеветую,
Потва/р/ца клеветникъ,

[1] Помилка, треба *потручую,* пор. порѣваю:... *потручаю* (Б., 169).

255 **Потваръ,//**
Потваръ, клевета клеветаніе, напасть искушеніе.
Потвержаю увѣряю увѣщеваю засвѣдителствую блговолю
Потверженье извѣщеніе,
Потканіе срѣтеніе, стре/м/леніе,
Потиканье поползновеніе, устремленіе,
Потокъ водотечъ, источникъ,
Потомъ таже
Посемъ таче,
Потомство исчадие чадо дѣтище.
Потому ча/с/ время, блгопріятно,
Потрава пища брашно,
Потрафля улучая ухищряю,
Потребую требую потребствую.
Потребно ключимо, нужно ключаемо.
256 **Потреба//**
Потреба, нужда насиліе, **требѣ,**
Потребованье требованіе,
Потребный ключимый, ключаемый, досто/й/ный искусный
Потребны суть потребствуютъ,
Поручую [1] зри **попихаю,**
Потуга рогъ, поту [2]
Потужность ѕѣлность, велелѣпота,
Потужнѣ доблѣ, доблественнѣ г/с/дственнѣ,
Потупленіе, судба судъ,
Потупляю, ѡкаеваю, зазираю,
Потикаю/с/ поткую/с/
Потикаю/с/ борю/с/ ратую,
Потыкаю срѣтаю, срѣтаю, срящую,
Потичка зри **бой ва/л/ка,**
Потѣха порадованіе, сла/ст/ сладо/ст/
Потя птица.
Потягаю потязаю, повлачаю, поругаю,
257 **Потягненое,//**
Потягненое потяженое, ѕѣлное
Пофолґую ѡслабляю,
Похвали плесканія,
Похватую похищаю,
Похваляю, ублажаю, повозглашаю,
Похибляю погрѣшаю
Похилность соустроеніе,
Похиляюся воскланяюся,
Похлѣбую ласка́ю,
Похлѣбца ласкатель потяковнимъ [3] па-

[2] Пор. *рогъ:* крѣпость, сила... (Б., 210).

[3] Помилка, треба *потаковникъ,* пор. *ласкатель:* похлѣбца, *потаковникъ,* пасоритъ (Б., 105).

сорить, притрапежникъ трапезолизатель,
Похлѣбство ласканіе лесть лщеніе,
Похмѣлный шуменъ,
Походистый, стромнителенъ,
Походня свѣтилникъ
Похожую похожду,
Похопъ до чого предспѣяніе,
Поцалованье лобзаніе,
Початокъ начало а/р/хиѡглашеніе.
258 **Початокъ,//**
Початокъ стиха гранесіе,
Початокъ або якой речи[1] сума, главизна
Початокъ подаючій ѡглаше/н/никъ,
Початокъ чинячій виновный,
Почекай ми долготе/р/пи ѡ мнѣ
Почесть говѣніе,
Почетъ чета причетъ,
Почетъ зѐмныхъ, зстояніе,
Почки бубреги нядра пиры.
Почтенный, блаженный,
Почтивость, честность говѣніе,
Почтивый честный, говѣнный
Почуваю, ...
Пошанованье говѣніе,
Пошитье дому, край
Поясъ ѡбрусецъ,
Правда истинна,
Правдиве истинно достовѣрно, право воистинну убо,
259 **Правдивый** правый истинный цѣлый,// цѣлый цѣлъ, сущый,
Правду мовлю, истинствую,
Право законъ, заповѣдь, до҃гма пр/е/дѣлъ,
Право становлю законополагаю,
Правость правота, правина,
Правый десный,
Правица десница
Прагненье исти, лканіе алчба,
Прагненье пити жажда,
Прагну жажду
Прагнулъ во/ж/жадался,
Прагненье жажда, желаніе, во/ж/делѣніе,
Пра/ж/мо . . . .
Празникъ празнованіе,
Практика пророчество, будущихъ, вещей провозглашеніе,
Практикую пророчествую, ѡ/т/вѣ/т/даю

[1] Пор. статтю *главизна* (Б., 42).

Практицтво со҃гланіе, сословіе.
Праса винная тиска точило,
260 **Праца** работа, трудъ дѣланіе, усиліе,// усиліе справа,
Працовитый трудолюбезный
Працовитость, трудолюбіе, дѣланіе,
Працую работаю, тружда́ю/с/, по/д/визаюся, враждаюся, стражду.
Працу задаю, утруждаю движу тружу,
Працѣ полный трудный многотрудный,
Прачка бѣлица [2],
Пребачаю, пренебрегу, небрегу неражу, презираю,
Пребаченье небреженіе презо/р/ство,
Пребываетъ лежитъ,
Преветная дѣра сопль прохо/д/ны/й/,
Превзятость преимѣте/л/ство, величествіе.
Превзятый преимущый, преизящный,
Превротность стропотность,
Превротный ѕлонравный, ѕлу хи/т/рецъ,
261 лукавый, лукавъ, строптивенъ, //-тивенъ, развращенъ,
Превышшаю, превосхожду
Превышшенье, цноти устремленіе ду҃ше предстателство, представленіе,
Предиспутовую препрѣваю затикаю уста, заущаю, увѣщеваю,
Предиспутовати препрѣти/с/,
Предмова предословіе,
Предназначеный, пронареченный, прознаменанный, предизбранный, преѡпредѣлный,
Предне предводителнѣ, изящнѣ,
Предный предпочтенный,
Предсье[3], **взятье,** предложеніе, бл҃говоленіе, произволеніе, намѣреніе,
Презацный преизящный,
Презъ мѣчъ убоемъ,
Презначенье ѡбразованіе,
Презъ ѡного ѡнѣмъ, чре/з/ ѡнаго,
Презренье смотреніе сомотреніе, судби строеніе,
262 **Презрочи/с/тость,//**
Презрочистость, сіяніе свѣтъ,
Презрочистый, свѣтлый чисты/й/,
Преквѣнтованье, разсверѣпѣніе,
Прекладаю предлагаю[4],

[2] Помилка, треба *бѣлилница* (Б., 18).
[3] Помилка, треба *пред ся взятье.*
[4] Помилка, треба *прелагаю,* пор. *прелогчій*: толмачъ, *преклада/ч/* (Б., 180).

Преложный настоятель, наставникъ, преимущый,
Предводитель вождъ де/р/жащи/й/,
Преложный естемъ, де/р/жавствую, господствую владичествую,
Преложенье властели влдки господіе,
Препи/с/ зри **перекладъ,**
Препона зри **перешкода,**
Препону чиню возбраняю, зри **перемѣшую,**
Препущаетъ препосилаетъ,
Препіорка крастель,
Пресажуюся, ...
Пресажую переношую,
Пресажаючійся тщателный потщателный,
Пресваренье заущеніе, препрѣніе,
263 **Преслѣдую,//**
Преслѣдую, гоню,
Преслѣдованье, гоненіе, изгнаніе,
Преслѣдовца гонитель,
Престолъ балванскій, требище,
Престолъ в цркви же/р/товникъ, же/р/товныкъ олта/р/,
Претеѯтъ, прирокъ,
Прето тѣмъ, сего ради,
Пречъ во/н/
Приязнь друголюбіе, любовъ,
Приязнь блговоленнѣ,
Приятель другъ ужикъ, клеврѣтъ,
Приятелско истинно, преискрно,
Приятелство ужичество, любовъ
Прияю, желаю, рачу,
Прибитокъ зри **зискъ,**
Прибѣгаю теку притѣкаю, притичу срищу/с/,
Приве/р/таю устрояю,
Привиденье, зри **куґлярство,**
Привижуюся мечтаю/с/,
264 **Привлащеніе,//**
Привлащенье[1], свойство присвоеніе,
Привлащаю присвояю,
Привожу произношую,
Привикаю ѡбыкаю, ѡбучаю, поучаю,
Привѣшенъ **бываю,** прицѣпляюсь,
[**Привязуюся** прицѣпляюсѧ.]
Пригана уко/р/ зри **ганба,**
Пригляжую/с/, созе/р/цаю,
Пригляжую прозираю,

[1] Літера ь в оригіналі виправлена з ї.

Пригода случай примѣтъ[2],
Пригожій зри **красный,**
Приготованье устроеніе,
Приготовляю, соустрояю,
Придаеться ключаеться, случаеться,
Придатки восприятия
Придатокъ прилогъ, приложеніе
Призвойте, лѣпо, влѣпоту,
Призволяю, засвѣдителствую, исповѣ-
265 дую,// исповѣдую.
Призволенье[3], изволеніе, маніе, мановеніе, сложеніе, ѡбѣтъ,
Призвичаюся, навикаю
Призвичаилемъся, предпріятый, есмъ,
Призвичаюся зри **привикаю,**
Признаваю/с/, исповедаю/с/,
Пріймую воспріемлю, при/й/маю сопричтаваю.
Прійти маючій, градущі/й/, будущий,
Приказанье зри **право,**
Прикладаюся прилагаю/с/,
Прикладъ ѡбразъ, указаніе, указъ притча,
Прикладаю прилагаю,
Приклич призови приглаcи,
Приклякаю, прекланяю, колѣнѣ
Прикрый приско/р/бный трудный, стужателенъ, притужный,
Прикруся стужаю ѡзлобляю удручаю//
266 удручаю ѡбтягчаю возмущаю, труды дѣю,
Прикро ми гнушаюся,
Прикрился несходилъ,
Прикрите присѣннѣ, присѣненнѣ, прикровеннѣ, сосѣненнѣ,
Прилбица шлемъ,
Приличую причитаю, прилагаю,
Прилѣпляю, прицѣпляю,
Приложити прибавити,
Прилучаю прицѣпляю,
Примножую умножую,
Примноженье расть растеніе,
Примовляю, поношаю
Примушую насилую, понуждаю, увѣждаю настою,
Примушенье насиліе, бѣжденіе
Примушаючій насиловникъ, нудите/л/
Примушаетъ нудитъ,
Примѣрье сложеніе, ѡбѣтъ,

[2] Пор. *примѣтъ:* речъ *припадковаа* (Б., 188).
[3] В оригіналі літера ь виправлена з ї.

Примѣраю соравняю, соглашаю, сочи-
267 няю,// сочиняю,
Примѣтъ случай
Принагляю зри **примушаю,**
Принагляючїй настояй,
Принятье прятїе подятїе,
Припадокъ зри **пригода,**
Припадки привнитїя,
Припадаючїй подобающїй лѣтый подобный,
Принагляю кого зри **примушаю**
Припложую плодъ приемлю
Приплываю притѣкаю, притичу
Припоминаю, воспоминаю произношаю, приповѣдую,
Припоминанье приповѣданїе,
Приповѣданье моленїе,
Приповѣсть притча ѡбразъ,
Приповѣсты штучные. извитїѧ слове/с/,
Приподобанье, припобленїе [1],
Приправую, притворяю,
Приправованье [2] устроенїе,
268 **Припструю,**//
Припструю упещряю украшаю,
Припрятую, сопрятовую,
Припѣкаю кому зри **примушаю,**
Прировнанье соравненїе,
Приклада сочтанїе, соразсужденїе,
Прировниваю, соравняю, сочетаваю, уподобляю, соглашаю,
Прироженье естество,
Приручую припоручаю, согласую, совѣщеваю,
Приряжаю сочиняю,
Присвоенье присвоенїе,
Присвояю присвояю,
Прислугую/с/, угаждаю,
Присмаки пристроенїе,
Присмотрую призираю,
Присмотруюся, созе/р/цаю, соразумѣваю, усмотряю,
Приставъ приставныкъ, пѣстунъ,
Пристанъ пристанище,
269 **Пристои/т/,**//
Пристоитъ лѣтъ, естъ, подобае/т/, достоитъ, подобитъся,
Пристойность лѣпота, рѣснота,
Пристойне влѣпоту врѣсноту, лѣпо, послѣдователнѣ, изящнѣе,
Пристойный, лѣпый, красный подобный, подобоющый [3], приличный,
Пристосовую, строю сочиняю,
Приступъ извѣтъ,
Присяга рота,
Присягаю кленуся рочуся,
Присяглый ротныкъ,
Присягу показуючїй, ротникъ,
Притво/р/ сѣнъ дво/р/,
Притомный настоящый,
Притомность прибытїе,
Притрафленье/с/ случай
Притрафляю/с/ прилучаю/с/, приключаю/с/,
Приучуюся навицаю,
Прихваткомъ наддѣлательнѣ,
Прихилность приклоненїе,
Приходень прихожый, пришлецъ, прише-
270 лецъ,// пришелецъ, странныкъ, странный,
Приселныкъ иноколѣнныкъ, иноколѣнница,
Прихожу гряду прихожду,
Приходъ приѡбретенїе, притяжанїе, проторъ,
Приходъ пришествїе,
Причащуюся комкаю,
Причастїе комканїе,
Причетныкъ клирикъ,
Причина чому, виновный повинный,
Причиненье извѣтъ моленїе, приповѣданїе,
Причинокъ придаток, прилогъ приложенїе,
Притворяю причиняю
Причиняюся, ходотайствую приповѣдую,
Пришолъ пришелъ приспѣ,
Приялъ по̂дялъ и
Проба искусъ правило,
271 **Пробую,**//
Пробую искушаю,
Проважу просто ѡко/р/мляю,
Проважу провождаю, руководствую,
Проводникъ, наставникъ, вождъ, настоятель, руководитель,
Продкую первствую,
Продкуючїй, превышаючїй, предваряющый, преимѣяй предводитель, наставныкъ пе/р/вый, проиґуменъ,
Продолжаю закоснѣваю, замедлѣваю,

---

[1] Помилка, треба *приподобленїе*, пор. *приподобленїе* (Б., 189).

[2] В оригіналі літера ь виправлена з ї.

[3] Помилка, треба *подобающый*.

Продолженье закоснѣніе, замедленіе, заме/д/лѣніе,
Продруханье истрезвеніе,
Продуха в водѣ хлябы,
Прожно зри надаремне,
Прожно/ст/ суета
Прозба млтва, мленіе
Прозба поко/р/ная, смиренное мленіе,
Прозванный нареченъ,
Прозвиско имя, пезимя[1] порекло,
Пророкъ зри нижей,
Проливаю изливаю
272 **Проливаетъся,//**
Проливаетъся, изливаетъ, и/с/кидаетъся,
Промислъ промышленіе,
Промѣнокъ [назвиско] презимя, порекло
Проны/р/ство соωбращеніе, лукавство,
Прокурато/р/ство, соглаголаніе,
Прокурато/р/, вѣтый соглный,
Проклинанье рета,
Проклинаю/с/ рочуся
Проклинаю рочу,
Пропасть тина, бездна тма, преисподняя хлябъ,
Пропастный преисподный,
Проперецъ[2], знаменіе,
Прорва хлябъ.
Прорвистый стро/м/нителенъ,
Пророкую, прорицаю, ω/т/вѣтъ даю,
Проростую прозябаю,
Просливаю промикаюся,
Простацки/й/ станъ простакъ, невѣжа
273 невѣгласъ смиренный ωбглашенъ// ωбглащенъ,
Простацство невѣрство невѣдѣніе, неразумѣніе
Просто праволучно право,
Простую управляю,
Простый члвкъ поселянинъ,
Простяница людянинъ невѣжа, народный ωсобница,
Простый цѣлъ цѣлый, худый, общый, ωбычный
Простирадло плащеница понява,
Просто прамо, противу,
Протеѯтуюся засвѣдителствую, послушествую
Противленьеся противленіе, сопротивостояніе, сопротивопо/д/визаніе, сопротивословіе,
Противная мова, сопротиворѣчіе, сопротивоположеніе, противословіе,
Противникъ, навѣтныкъ, сатана сопостатъ супе/р/ныкъ,
274 **Противко//**
Противко, противу, прямо,
Противность ско/р/бъ,
Протхлань хлябъ,
Потягаю пробавляю продо/л/жаю возвращаю,
Прохожую хожду глумлю/с/,
Прохадзка ωбходъ глумленіе,
Прохира проны/р/ливецъ, проны/р/ливы/й/,
Прошу млю
Прошу пилно бѣжду,
Прошенье мленіе
Прошеный бѣдимъ. млимъ,
Прошлое мимошедшое преплывшое, предва/р/шее, прежде бывшее, мимотекуще преходящее, постигшее прешедшее.
Прудки/й/ пе/р/натъ, скоры/й/ скоръ, бо/р/зый сверѣпый напрасный стромнителенъ.
Прудко абіе скоро, внезапу,
Прудко бѣжачій, быстроточный,
Прудкость, с/к/орость с/к/оро/ст/,
275 **Пруюся,//**
Пруюся, ω/т/мѣтаюся ω/т/рицаюся, ω/т/-мещуся,
Прутъ жезлъ,
Прутки которими в ци/м/бали играютъ,
Пряденый сотканый,
Псотливый малакія, нечи/с/то/ст/
Пстротина, пестрота, пещреніе порокъ
Псую враждаю, раздрѣшаю, сокрушаю растлѣваю
Псуй вреди сокруши, раздруши,
Псуючій вредитель, разоритель,
Птахъ птица,
Пташокъ куря, птенецъ птичи/щ/
Птаство пти/ц/тво,
Публика позоръ
Публице народѣ,
Пуга/р/ поти/р/ чаша,
Пудженье устремленіе,
Пужаю изумляю устрашаю,
Пукли мохри,
276 **Пуклѣръ,//**
Пуклѣръ паѣжъ павѣжъ

---

[1] Помилка, треба, очевидно, *презимя*.

[2] Помилка, треба *пропорецъ*, пор. *пропоре/ц/* (Б., 79).

Пункть, срока,
Пупокъ пупъ,
Пупяшокъ на деревѣ пупъ,
Пустошу погубляю,
Пустошитель губитель,
Пусто тще,
Пустую безчинную безчинствую.
Пута вериги ѡкови, пужа желѣзно [1],
Пухлина гной, трудъ водный, кручина надиманье,
Пухну надимаю/с/,
Пуча на древѣ пружїе акриды,
Пуща пустиня,
Пырцаюся паренїе,
Питаю истязую,
Пытаю(с) вопрошаю, истязую,
Пытанье вопросъ, истязанїе стязанїе, вознсканїе,
Пытачъ истязатель,
Пыха го/р/диня, го/р/дость, славолюбїе,
277 // -любїе, высокоумїе, киченїе величанїе, напыщенїе, хупавость презо/р/ство напрасньство кручина,
Пышный го/р/дый, величавый, го/р/дъ, гордостенъ высокоуменъ напыщенъ ухищренъ,
Пышнюсь гордюсь величаюся кичуся, великомудрствую,
Пѣвенъ пѣтель, алекторъ,
Пѣклованье попеченїе,
Пѣнязь дробный мѣдница. кодрантъ сикль, лепта,
Пѣрье перїе,
Пѣрьемъ ѡброслый, пернатъ,
Пѣсней спѣванье, пѣснопѣнїе,
Пѣчъ сучало,
Пятно печать знаменїе,
Пятна натресканье, язвы рани натрескания язна [2],//
278

279 **Р**//

Р

Радный пнъ або радца, совѣтникъ,
Радость веселїе сладо/ст/ сласть сладострастїе, смѣ/х/ грохо/т/
Радъ барзо, любовнѣ, нетяже/ст/нѣ,
Радшей адрѣй [3] паче,
Ражу совѣтую увѣряю, увѣщаваю,
Разъ единощи единою,
Рамя мышца,
Рана язва,
Рана загоеная, рана, ...
Раны задаю, язвляю уязвляю, досаждаю,
Раны задаючїй уязвляючїй,
Раною [4] язвлю досаждаю,
Ранный уязвленный, уязвите/л/ный
Раный утреный,
Ратунокъ помощъ полза,
Ратую пособствую, поспѣшествую, свобождаю удовляю,
280 **Ратушъ**,//
Ратушъ прето/р/ судилище судище,
Рахую сословляю, сочѣтаваю, умышляю,
Рахованье словоположенїе,
Рачу бѣжду
Раченый бѣдимъ,
Рачачи бѣдячи,
Рачъ рачъ, [хтѣй.]
Рву те/р/заю трызаю,
Ржа тля,
Ревно плачу ридаю,
Регочу хлехощу
Реготанье смѣхъ хлехотанїе, грохотъ,
Реготанье, хохотанїе, треволненїе,
Режимѣшокъ мѣшнорѣзецъ [5],
Реентъ канцляй, книгочїй,
Реестръ сочисленїе, сословїе,
Ремесникъ художникъ, хитрецъ,
281 **Ремесло** художество хитрость, ученїе,// ученїе, начинанїе,
Ремѣнь кожа
Ременецъ возвузъ, сапожняя,
Ремѣнный усмѣнный усмѣнъ, усмянъ кожаный
Ретязъ развора верия.
Реторъ риторъ вѣтый, хитрословецъ,
Речевисте чувственно,

---

[1] Може, *путо желѣзно(?)*.
[2] Очевидно, потрібно *язва*, пор. *язвы натресканы: пятна* (Б., 312).
[3] Очевидно, потрібно *радѣй*.
[4] Помилка, потрібно *раню*.
[5] Помилка, потрібно *мошнорѣзецъ*, пор. мошнорѣзе/ц/ (Б., 122).

Рибитвъ риба/р/,
Ринштокъ ровъ, токъ, приятелище,
Ркомо непщеванїемъ,
Робакъ че/р/въ.
Робота трудъ, тяжба дѣло стражда дѣланїе,
Роботникъ дѣлатель, тяжате/л/никъ,
Роблю дѣлаю труждаю/с/,
Ровесникъ сверстныкъ,
Ровняю соравняю, подобляю,
Ровняю/с/, подоблю/с/, сравняю/с/,
282 Ровный,//
Ровный в силѣ ровносилный сопротивосилный,
Ровный ровенъ точенъ, подобный, таковъ,
Ровность соравненїе, равенство, подобность токмина,
Ровная таяжде,
Ровной ваги то/ж/,
Ровъ ровенникъ студенецъ сусѣкъ ровъ,
Рогатина дреколь, сулица ратище, луща
Роги роги,
Рождуся раждаюся, прои/с/хожду,
Родзай рожденїе, нщадїе чада,
Родзаю рядъ причетъ рода,
Родина родъ, рожденїе, нщадїе,
Рожа шипокъ,
Роженье рожденїе,
Рожоный приискрный,
Рожчка жезлъ вѣтвъ ваия, вѣїя,
283 Розбаченье,//
Розбаченье разсмотренїе, разсмощренїе, мудрованїе,
Розбачую, разсмощряю размышляю,
Розбиваю разбываю разсѣкаю, просаждаю разбиваю,
Розбираю в мысли, расмощряю размышляю,
Розбиранье[1] зрѣнїе, стязанїе, возисканїе, ѡбиновенїе,
Розбойныкъ хищникъ,
Розбуяю/с/ разсверѣпѣваю,
Розбѣганье стремленїе,
Розважаю, ...
Розважаю себѣ внемлю себѣ,
Розважанье зри розбиранье
Розвязую разрѣшаю и рѣшаю, рѣшу раздрѣшаю,
Розъ,

Розголошую, расповѣдаю,
Розгнѣваю/с/ розгнѣваюся, негодую, ѡго/р/чеваюся, полютѣваю
284 Роздаваю,//
Роздаваю раздаваю строю,
Роздираю расте/р/заю,
Роздичую разсверѣпѣваю,
Роздѣляю раздѣляю, упражняю, рѣшаю раздаваю строю,
Роздѣлне строчне,
Роздѣленный естемъ разстою,
Роздѣлъ глава предѣленїе,
Розеймую упражняю,
Роззявляю разширяю,
Розливаю разливаю,
Розлично различно разнстве/н/но,
Розлучаю раздѣляю, разликую,
Розмаитый различный многоѡбразный,
Розмаите, различно, разнстве/н/но, многоѡбразнъ, всеѡбразно, всяко
Розмаитыми многими
Розмова бесѣда гаданїе, ѡмилїя, гананїе,
Розмовленье бесѣдованье бесѣда.
285 Розмовляю,//
Розмовляю, за кимъ, ходотайствую, ходотаю,
Розмышляю/с/ поучаю/с/ размышляю, ѡбинуюся глумлюся,
Розмышляюсѧ размышляю разсмощряю,
Розмышленье размышленїе, смышленїе, мудрованїе, разсмотренїе, разсмощренїе, зрѣнїе видѣнїе
Размѣтую разоряю,
Размякченїе ѡслабленїе,
Розность разнствїе, различїе, разноличїе разногласїе разнство, сопротиворазнствїе,
Разное разнственное различное,
Разный естемъ, рознию разнствую, раздикую[2]
Розношу расповѣдаю,
Розненье разногласїе разгласїе
286 Розорванье распря раздоръ, сѣченїе,// сѣченїе разгласїе,
Розню/с/ разликую/с/,
Розохочую поущаю, поущряю, предѡбручаю подвизаю
Розпираю/с/ раздѣляю/с/,
Разпорушую изнуряю, испрашаю,

---

[1] В оригіналі літера ь виправлена з ї.

[2] Треба *разликую*, пор. *разликуютъ: розни су/т/*... (Б., 202).

Росправую, разчиняю,
Розпростираю разширяю
Роспутье зри **раздорожа**
Розрадовую/с/ разливаюся ω/т/радо/с/ти
Розриваю расте/р/заю,
Розростую/с/ гобзую
Розрухъ крамола, молва, смущенїе, плищъ, раздоръ, расколъ ко/в/ нестроенїе развѣтъ, грохотъ,
Розрухъ чиню, крамолю, смущаю молвлю,
Розрухъ чинячїй сковникъ ковникъ распрѣватель, крамолныкъ, распрѣ творецъ
Розриваю расте/р/заю просаждаю
287 **Розрадитель,**//
Разрадитель, строитель,
Разслабленье розношенїе,
Розславляюся промчуся расповѣдаю,
Разсмотрую сматряю, разсмотряю,
Розсмотривши смотръ,
Розстанъ распутїе, исходище,
Розсужаю разсуждаю, сматряю, разсмотряю, востязую,
Розсипую разсипаю,
Розсиленье скала счѣль,
Розто/р/гую растерзаю,
Розтовкую разтручаю, разбываю разсѣкаю, истнѣваю,
Розумъ знаменитый, мудрованїе,
Розумъ злегчаю, умъ воперяю, воскриляю,
Розумъ умъ умышленїе, ухищренїе, коварство разумъ,
Розумѣю разумѣю, мню вмѣняю, во-
288 миняю,// вомѣняю,
Разумѣнье непщеванїе, мнѣнїе, виденїе, разумѣнїе разумъ, познанїе, сказанїе,
Розумный разумный разумычный
Разумытелный мудрп/й/ разуменъ, блгоухищренный, красный, умный мысленный цѣломудрный цѣломудрый,
Розумное разумное, словесное, размислителное,
Розумѣймо воımѣмъ,
Розумѣлъ вомини[1] розумѣлъ, непщевалъ,
Розходъ проторъ,
Розчка вѣтвъ розга вѣя жезлъ,
Розчки сухїи сохль,
Розчинюю разчиняю,
Розша/р/паю, разхищаю.

Розшафовую, иждиваю, изнуряю, истрошаю,
289 **Розширяю,**//
Розширяю ра/з/ширяю,
Розширенье пародованїе,
Розинка сухва сухопль[2],
Роззявляю разширяю,
Рокъ годъ годище лѣто,
Ролныкъ тяжатель, земный дѣлатель, земледѣлецъ, пахате/л/ ратай,
Роля сама плодячая, никнущая[3],
Роса зме/р/злая, златина[4],
Росказую повелѣваю,
Росказуючїй повелитель,
Росказано ми повеленъ ес/м/, завѣща/н/
Росказанье заповѣдь повеленїе, завѣщанїе манїе маянїе, мановенїе,
Роскошный животъ, роскошъ, сладость сласть сластолюбїе, сладострастїе, услажденїе, наутѣшенїе, пространство, пространное питанїе,
290 **Роскошникъ,**//
Роскошникъ сластолюбецъ, ласкосердїй,
Роскошую наслаждаюся упитаюся пресищаюся, питаю/с/ про/с/тра/н/но,
Росненье растенїе,
Росолъ слатина,
Роспаленье/с/ возгорѣнїе,
Роспаленье раздеженїе, кручина ра/с/паленїе,
Роспалина щѣль, вертепъ, сква/ж/на,
Роспачъ ω/т/чаянїе, нечаянїе,
Роспачую ω/т/чаеваюся,
Роспорошую растачаю, разоряю разсипаю изнуряю,
Роспачаючїй ω/т/чаянный,
Росправа подлога, подложенїе,
Росправую расчиняю,
Росправный, ωбрѣтословецъ,
Росправне строчне,
Роспуста невоздержанїе, ласкосерство,
291 досада, студодѣйство, студодѣянїе, ωслаба разсверѣпѣнїе,//-рѣпѣнїе,
Роспустный есте/м/ шатаю/с/,
Роспустный студный,

---

[1] Пор. *вљмѣни* (Б., 33).

[2] Пор. *сухолапль* (Б., 241) без перекладу.

[3] Стаття неповна, пор. *никнущаа* ω *собѣ нива: ролѧ котораа доброволне роди/т/* (Б., 146).

[4] Помилка, треба *слана*, пор. *слана*: серенъ, *роса зме/р/злая*, слота (Б., 223).

Роспущаюся ωслабѣваю, разсверѣпѣваю устремляюся
Роспущенье/с/ стремленїе,
Роспуста распустїе исходище,
[**Роспущаю** рѣшаю раздѣляю, устремляюсѦ.
Роспущен/ь/есѧ стремленїе] [1]
Ростеркъ молва, смущенїе, пли/ш/ мятежъ пря, распра, крамола, раздоръ распрѣванїе,
Ростеркъ чиню, зри **розрухъ**,
Ростираю ωслабѣваю,
Ростопляюся, таю истаеваю,
Росто/р/гую расте/р/заю,
Ростропный умный, мыслный, цѣломудрный, вѣжа смыслный,
Ростропность ωстроумїе, ωстроразумїе, цѣломудрїе, и умудрованїе, вѣжество разумъ,
Россипую рассыпую,
Ротмистръ ротникъ,
Роштъ сковрада огнище,
292 **Рубаха**,//
Рубаха срачица хито/н/ рубище,
Рубашникъ рабищникъ,
Рудель кормъ, кормило гребло кормилное,
Рука малая ручка,
Рукоест/ь/ рукояст/ь/,
Рукоимя емецъ поручникъ, испоручникъ,
Рукоемство, зареченїе,
Рукоемъствомъ ся, бавлю . .
Румеґаю ωживую двеґую, руменую меризаю [2]
Румянецъ повапленїе,
Рура врутка,
Руринки ятра
Ручникъ понявица, рукомыкъ,
Рушаю/с/ движуся,
Рыбакъ рибитвъ, рыба/р/
Рыґель у замку, верїя,
[**Рыза долгаѦ** поди/р/.
Рыза верхняя. епомида] [3]
Рыкаю лаю,
Рыма/р/ усмошвецъ,
Рынокъ купилище то/р/жище,
293 **Рынштокъ**,//
Рынштокъ токъ исходище,
Рысую крою, че/р/таю, сѣннопищу [4],
Рысованье кроенїе наче/р/танїе, повапленїе
Рыхло абїе скоро
Рыцеръ воинъ,
Рыцеръ выборный, исполинъ изящникъ, мужедоблественникъ, побѣдникъ, противоборецъ,
Рыцерски/й/ юношески/й/, [храбры/й/]
Рыце/р/ство мужедоблестїе, побѣдная, побѣдителная [храбро/ст/]
Рычу якъ левъ, рыкаю шатаюсѦ
Рыю, саяю, рѣю
Рѣдко на малѣ,
Рѣзачка хороба дусерїя,
Рѣзныкъ, закалатель,
Рѣзъ заколенїе,
Рѣпый волчецъ,
Рѣчныкъ вѣтый соглаголныкъ,
Рѣчъ вещъ, пря трудность потреба
294 **Рябъ**,//
Рябъ пѣгъ
Рядъ на беседѣ, сподъ,
Рядъ веду правлю,
Рядъ правленїе, устроенїе,
Рядца строитель,
Ряжу правлю исправляю, ца/р/ствую, справую,
Ряженье строе́нїе дому, смотренїе домоправленїе,
Рядно вретище власяница, яриса [5] рубище,

295 С//

С

Сага/й/дакъ тулъ
Садъ рай
Сажавка купель,
Сажаю в темницу, связую, вовергаю в темницу.
Сакраментъ тайна,

---

[1] Ці словникові статті дописані на полі. У слові *стремленїе* літера м латинська (m), пор. *стремленїе:* ґвалтъ, *навално/ст/...* (Б., 236).

[2] Невірно переоблена стаття, пор. *двекую: ωжовую, румигаю, пережовую, руменую, меризаю* (Б., 49).

[3] Статті дописані на полі.

[4] Помилка, треба *сѣннопишу*, пор. *сѣннопишу* (Б., 253).

[5] Помилка, треба *ярига*, пор. *ярига: рядно грубое...* (Б., 313).

Саля восходница, прикровни/къ/, сѣнный дворъ,
Салата лѣсная, желтяница,
Самородный самодѣланъ,
Саранца прузи пружїє акриды,
Сваръ котора крамола, пря распра любопрѣнїе, прекословїе прерѣканїе распрѣваю,
Сварусю[1] которуся, крамолюся тяжуся боруся, ратую ра/с/прѣваю/с/
Сварилися бѣждахуся,
Свекруха свекровъ свекра,
296 **Свербить в очахъ**, мжитъ, свербитъ,// свербитъ, прокаженъ
Свербѣти капоскати/с/[2],
Сверщокъ сверщъ,

и

Свистюлка свирѣлъ, цѣвница, и сопль сопѣль,
Свищу свиряю,
Свобода ω/т/рада,
Свободитель спситель,
Свободити/с/ спсти/с/ ω/т/лучити/с/,
Своє мнѣманьє самомнѣнїє самохотѣнїє,
Свой власны/й/ сво/й/ственный, присвоєнный, усвоєнный свойскїй, сво/й/,
Своя воля безчинїє, безчинство, пустошъ разсверѣпѣнїє, непокорство, напыщенїє, напраснство ωслаба досада котора,
Свояволю безчинную безчи/н/ствую, разсверѣпѣваю шатаю/с/ которуся,
Своя волность, презо/р/ство,
Своякволный непокоривый, студодѣ/й/, напыщенный своєчинникъ,
297 **Своволникъ**,//
Своволникъ, студодѣй, самочи/н/никъ,
Своволне, пустошне безчиннѣ,
Своя дума зри **своє мнѣманьє**,

ѣ

Свѣдокъ, свѣдитель пуслухъ,
Свѣдчу свѣдителствую, послуше/ст/вую,
[**Свѣдоцтво** свѣдителство,]
Свѣдомый искусный,
Свѣдомость вѣдѣнїє, свѣдѣнїє,
Свѣжо ново, новократное, секра/т/ное
Свѣтлость свѣтъ сїянїє, заря
Свѣчуся сїяю,
Свѣтъ мїръ вселенная,
Свѣта сотворенье мїротворенїє,
Свѣта пнъ миродє/р/жца,
Свѣтлый цѣлъ цѣлый, правы/й/
Свянготливый, ωбрѣтослове/ц/, баснословецъ блядословецъ
Свя/н/готанье, ба/с/нословїє блядословїє
Святобливый прп/д/бни/й/, [говѣнны/й/]
Святобливость святба,
298 **Святости**,//
Святости свтиня тайны,
Священя празнованїє, празникъ,
Сьященныкъ жрецъ сщеннодѣйственныкъ, тайнодѣйственныкъ, ієрей,
Свящьнство чистителство жречество,
Свщеническїй урядъ, або, справи
Священнодѣйство таинство,

е

Себе, ся,
Сегосвѣтнее, житейское, ми/р/ское
Секретаръ тайникъ,
Секретъ тайна
Секретне дховнѣ,
Село весь,
Селяникъ поселяни/н/,
Селяне народнїи поселяне, нивирѣ, ωсобници,
Семпъ супы,
Сентенцїя судба
Серга усеря/з/, усеряга
299 **Се/р/дечне**,//
Се/р/дечне присе/р/дно мужески, мужественнѣ, [усе/р/дно.]
Сердечное порушенье, движенїє сердечное страсть, пристра/с/тїє,
Сердитый яростивый жестокїй,
Сержуся ярусяя надимаю/с/;
Сердитость ярость, рвенїє,
Середный средный, соумѣренны/й/,
Серенъ лѣдъ, голоть слана,
Серна лани,
Серце трачу униваю,
Серца траченье, унинїє, небреженїє,

и

Сивизна сѣдина,
Сикавка сморщъ,
Сикофантъ клеветникъ,
Сила моцъ крѣпость, держава,
Сило пленица сѣть, мрежа, тенетъ пугло[3],

[1] Помилка, треба *сваруся*.
[2] Пор. *копошатисѧ: свербѣти...* (Б., 100).
[3] Помилка, треба *пругло*, пор. *пругло* (Б., 197).

Си/л/ный ѕѣлный юношескі/й/
Силность ѕѣлность,
Силоизмъ противоположеніе, противо-
300 рѣчіе,// противорѣчіе, умышленіе, смышленіе недоумѣніе,
Силляба слогъ,
Синый едвабъ синета, гиящин/т/,
Сипливый медленоязичный, косноглас-ный,
Сипливость сипота,
Скаженье растлѣніе, разореніе,
Сказанье разумъ,
Сказителность тля тлѣніе,
Сказца разоритель,
Сквапливый наглый, напра/с/ны/й/,
Сидаю низлагаю,
Сидачъ низложитель,
Скиваю помаваю,
к
Скиненьемъ, ω/т/мовляю, помаваю, воз-маваю,
Скиба виωранная толща,
Складка согласіе слогъ,
Складъ силяба,
Складую составляю
Склепы гажа[1],
301 **Склепъ,//**
Склепъ, камара
Склиюю, прилагаю прилѣпляю
Склеенье прилѣпленіе, прилогъ,
Склонный блгоувѣтли́вый,
Скляницця стклянницця,
Сковорода сковрадъ,
Сковранокъ щуръ,
Скотъ ωвенъ,
Скора кожа,
Скора ωвчая милоть,
Скора ω/т/страя цапа яще/р/[2],
Скорникъ усма/р/,
Скорпаный ско/р/пеный,
Скорченый слякъ, слукъ сляче/н/ со-гбенъ,
Скороченье сокращеніе,
Скорчую сопрятаю,

Скорупяный, скуделни/й/,
Скривженье неправдованіе
Скриня ковчегъ,
Скриня влагалище,
Скрипки гусли,
302 **Скритый,//**
Скриты/й/, лукавый прону/р/ливый,
Скрозь чрезъ сквозѣ,
Скороны скранія,
Скробати/с/ копошати/с/,
Скромный блгоугодителный, кроткый, кротокъ, миренъ соумѣренный, ми/р/-ный,
Скромнѣйшый кротчайший,
Скромне ωпрятно
Скромность честность
Скруха сокрушеніе умиленіе,
Скруху маю умыляю/с/, сокрушаю/с/, сокрушаю сотира҄ сло/м/ляю, со-сѣцаю,
Скупо сцѣгло стигло
Скутокъ дѣло изводство,
Скутечный, ...
Скутечне дѣтелнѣ дѣте/л/ си/л/но/ст/,
Слабый, клосенъ немощенъ,
Славетный нарочиты/й/ нарочитъ, из-рядный изящный,
Слызкїй ползкїй ползокъ,
303 **Слымаки,//**
Слымаки зелвы,
Слина плюновеніе,
Сличный лѣпый зри **красный,**
Сличность зри **красота,**
Слово глаголъ рекло,
Слонь елефантъ,
Слоневъ дозо/р/ци слононачалникъ,
Слота слань слана,
Служебничїй рабїй,
Служенье служеніе,
Слухаю слушаю,
Слухаю пилно внимаю, внушаю, внем-лю,
Слухай пи/л/но внемли, внуши,
Слушная причина, ...
Слушне въ лѣпоту въ расноту изящнѣе послѣдователнѣ, лѣпоподобно лѣтъ е/ст/, подоболѣпно, подобоискусно, до-сто/й/но подобающее,
Слушный приличный
Слѣдъ стопа
304 **Слѣдомъ за кимъ иду,** по/с/лѣдую, послѣдствую,// послѣдствую,
Слѣповоронъ нощный вранъ на нири-ща/х/, и здѣхъ любитъ ωбитати.

---

[1] Помилка, потрібно *газа*, пор. *газа:* скарбъ, богатство, скарбница, *склепъ*... (Б., 41).

[2] Неточно перероблена стаття автором словника, пор. *ящеръ: остра҄ скора, которои оуживаютъ до руко҄ст҄ шабелного, цапа* (Б., 314).

Слюбъ ωбѣтъ ωбѣщанїе,
Слюбую ωбѣщаю, ωбѣтую; ωбѣтъ творю,
Слюбовное бгу нарочное,
Смакъ сласть сладость,
Смачная потрава сласть сладо/ст/
Смарую умащаю,
Смерканье сумракъ,
Смерть скончанїе,
Смертелный ме/р/твенный,
Смокъ змый [1],
Смокъ що воду тягнетъ, водоважца [2],
Смола пекло сажа
Смотрю зрю блюду,
Смотрю до цѣли намѣраю,
Смотренье смотренїе глядъ,
Смотри зри виждъ,
305 **Смродъ**,//
Смродъ попранїе скве/р/на тина,
Смутокъ печаль ско/р/бъ, рыданїе сѣтованїе тяжкосердїе дря/х/лость кручина,
Смутный дряхлъ дря/х/лый дряселъ, тяжекъ, тяжкосе/р/дый
Смутный убїоръ вретище,
Смучуся дряхлую дряселую печалую стужаюси, тяжкосе/р/дствую
Смыслъ умъ разумъ, мудрованїе, чувство умышленїе, смышленїе,
Смѣле де/р/зновеннѣ, неωбинуюся,
Смѣлость де/р/зновенїе де/р/зость, неωбиновенїе великодшїе
Смѣлый естемъ смѣю де/р/заю, неωбинуюся,
Смѣлый де/р/зокъ де/р/зкый, де/р/зый, де/р/зостенъ проде/р/затель великодушный напраснивъ,
Смѣтье уметъ, ωтреби попранїе изгрѣбы,
Смѣхъ жартъ глумъ, подражанїе, гро-
306 хотъ// грохотъ,
Смѣвалство смѣхотво/р/ство смѣхотво/р/ства гражданство,
Снаднѣ нетяжестнѣ, ненави/ст/нѣ
Снать негли васнь либо нѣщо, простѣ,
Снитъ ми ся сонїя вижу
Сновидецъ, ...

[1] В оригіналі літера **ы** виправлена з **ї**.

[2] Помилка, треба *водоважда*, пор. *водоважда* (Б., 24).

Снозы що на вола кладутъ сонузника [3]
Снѣданье заутрникъ,
Снѣце/р/ [4], ваяте/л/
Сокира сѣчиво,
Сокира до муру ωско/р/дъ,
Сокъ глѣнь
Солови/й/ славый,
Солодкїй сла/д/кїй слащъ,
Солома стеблїе,
Солоная земля [слатина зе/м/ная
Сонъ сонїе, виденїе
Соромъ срамъ, студъ,
Соромяю/с/ стыждуся ωбинуюсѧ срамляюсѧ, чер/вле/нѣюсѧ
Соромяжливость стидѣнїе ωбновенїе [5],
307 **Соромяжливъ**]//
Соромяжливъ [посупленъ.
Сорочка срачица хытонъ,
Состави в костехъ глезны,
Сочевица сочиво,
Спадокъ, наслѣдие жребы/й/, достоянїе,
Спадокъ падежъ,
Спаняле, щапственнѣ
С пилностью що чиню, ухищряю,] [6]
С пилностю прилежно, с прилежанїе/м/,
Спираюся стязаюся, прюся,
Списую плѣтую, соплѣтаю
Сповѣдъ исповѣданїе,
Сповѣдаю/с/ исповѣдаюся,
Сповиноваченье, соимѣтелство сое/м/ленїе, соωбщенїе сочтанїе,
Сподѣваюся чаю ωжидаю,
Сподѣванье чаянїе упованїе наде/ж/да,
Спокойный мирный миренъ,
Сполечность соимѣтилство, сое/м/ленїе соωбщенїе, сопребиванїе, сочтанїе ωбщенїе соближенїе,
308 **Сполечникъ**,//
Сполечныкъ ωбещникъ,
Сполкованье, тожъ що и сполично/ст/,
Сполкуючїй ωбещникъ,

[3] Неточно перероблена стаття автором словника, пор. *сънузника два:* що на волы кладутъ, сънозы (Б., 247).

[4] В оригіналі пропущене початкове **с**.

[5] Помилка, треба *ωбиновенїе*, пор. *ωбиновенїе* (Б., 286).

[6] У квадратні дужки взято текст, написаний іншим почерком.

Сполкую/с/ сочетаваюся, сообщаюся, общаюся сопребываю,
Сполне сполечне единодушно единомысленно купно единогла/с/но,
Сполництво участіе, причастіе,
Сползахваченье, совосхищеніе,
Сполохую/с/ ужасаюся,
Споръ пря прекословіе пререканіе, преніе рвеніе противленіе рет/ь/ тяжба, распря любопреніе,
Спо/р/ный супе/р/никъ,
Споражене судбы, благостояніе,
Споряжаю устрояю, учиняю
Способъ образъ устроеніе,
Способный десный, приличный
Способность, ...
Спотикаю стретаю, сретаю срящу,
309 **Спочатку** искони изначала, вначале,//
Справа упражненіе умышленіе, смышленіе,
Справую исправляю прохожду действую сотворяю, восхожду строю
Справедливый праведный пр/д/бны/й/,
Справедливость правда,
Справедливе праведне, въ правду последователне изящнее въ лепоту въ рясноту,
Справный строителный,
Справованье устроеніе,
Справованны/й/ действуемый
Справца делатель, наставникъ, настоятель во/ж/, строитель,
Справы деянія дела детели
Справованье искусъ,
Спросный шкаредный шкаредъ, безместный ѕлообразный
Спросность суета
Спроста бошію убо ωню/д/ всяко
Спротивляюся возражаю
310 **Спрягаю**//
Спрягаю сочтаваю, сочетаваю,
Сопрятую сокровищую сокриваю, сопрятую,
Спрятъ домовый мшелъ, сопрятаніе решина,
Спихаю возряжаю,

ѣ

Спеваніе пеніе,
Спеванье погребное рыданіе гробное,
Спеванье високое песнь степе/н/ная
Спежа/р/ня житница хранилище, хранило
Спешуся спею
Спешу спею,

р

Срамный уд луна (?)
Сребра пробуючій среброискусни/к/,
Сребро любячій сребролюбецъ
Сроѓій дыви/й/, безчеловечный, жесто/к/, лютый, безстуденъ неω/т/реченъ, неумолимъ, несердоболъ, немилосердъ, неблгоутробенъ, немилостивъ,
311 ѕверообразный грозный// грозный, лютъ и лютый
Сроѓость жестота безчеловечіе, немилосердіе, свирепіе сверепство,
Срожуся озлобляюся, сого/р/чеваюся, сверепею,
Сроѓого взроку, яровидный, [ѕверообразны/й/,]
Срамота срамъ срамота студъ, безчестіе, досажденіе поносъ, укоризна укоръ оклеветаніе, омешеніе, смущеніе,
Срамоченье поношеніе, поно/с/,
Ставаюся бываю,
Ставъ сонмъ водный,
Составъ в члонкахъ, составъ,
Стаговь делва
Стадо овчее паства
Стадо, ...
Стадникъ оревъ,
Стайня стояніе
Стай стадій стадіо/н/, поприще
Сталы/й/ благоприседите/л/ны/й/ добль
312 доблественный мужес/т/венъный// -венъный крепкій постоя/н/ный десный
Сталый естемъ доблествую мужествую креплюся, великодушествую, храбрствую,
Сталый на всякіе беды великодушенъ храбрый
[**Сталаго разуму** великодушенъ
Стало/ст/ доблестъ мужество крипо/ст/[1] благостояніе
Сталося бы/ст/
Станъ санъ достои/н/ство устеніе[2]
Становлю уставляю

---

[1] В оригіналі є слід пізнішого виправлення **и** на **ѣ**.

[2] Помилка, треба *устроеніе,* пор. *оустроеніе: станъ...* (Б., 274).

Становлю до/м/ потикаю домъ или ѡбозъ
Становлю кучку потикаю ку/ч/ку
Станови/с/ко ста/н/ пристанище
Стара/н/е великое многопечалие попеченіе промишленіе угодие страст неполученіе
Стара/н/есъ печалова/н/е попеченіе
313 по/д/вигъ// по/д/вигъ страданіе прилежаніе,][1] печаль мшелоимство,
Стараюся пекуся печалуюсѧ подвизаюся
Стараючїйся тщалывый тщате/л/ный,
Старанье на/й/болшое ѡпасенъ, ѡпаство
Стародавный древный ветхый
Старожитный тое/ж/,
Староста книгочїй епархъ, пре/д/статель предсѣдатель,
Староство настояте/л/ство,
Старый ветхый древный
Старость сѣдина матерство,
Старший наставникъ, предводитель, предсѣдатель,
Старецъ старѣйшый старѣишина,
Старшинство народоводите/л/ство, настояте/л/ство, предстате/л/ство, достоинство,
314 **Старшинствую//**
Старшинствую правлю
Старшый на/д/ ширмирми тризноположныкъ,
Статечный зри **сталый,**
Статечность зри **сталость,**
Статечніе речи тщива,
Статутокъ хр/с/тиянскїй, уставъ нравъ, веленіе преданіе, зри **правостафированье, ухищреніе,**
Стафируюся ухищряюся
Ствєржаю утве/р/ждаю,
Створитель содѣтель творецъ,

о

Соѡружитель создатель сотворитель,
Сотворенье тваръ, созданіе сотвореніе,

є

Стебелье стебліе[2],
Стежка стезя путь,

[1] В квадратних дужках статті, написані іншим почерком.
[2] В оригіналі після літери б закреслена літера є.

Стерегу блюду брегу храню, присѣжу
Стереженье блюденіе, бреженіе, храненіе присѣдѣніе,
315 **Стережи,//**
Стережи снабди сп҃си избави,
Стережи/с/ снабдися,
Стертье на порохъ, истненіе, истнѣніе,
Стертый истненъ,

и

Стираю сокрушаю,
Стираю на муку, истнѣваю,
Стирка сударъ,

о

Стовченъ сотлаченный, сокруше/н/ный,
[**Стогну** изнемагаю немоще/ст/][3]
Стовченнїй на муку, истненныи,
Стодола житница,
Столецъ полкружникъ, сѣдалище,
Столица престолъ, Ѳронъ,
Столя/р/ древодѣля, писе/р/ пиша/р/[4],
Сторожа кустодія, стражба храненіе, хранилище,
Сторона страна
Стороню/с/ устраняюся, ѡсвѣняю/с/,
Стосъ составъ,
Страва пища, ядъ снѣдъ, снѣдь,
Стравленъ бываю умучаю/с/,
316 **Стравляю,//**
Стравляю, умучаю иждиваю, изнуряю,
Страдный бѣдный, страстный,
Стражъ зри **сторожа,**
С трафунку, по случаю, прили/ч/нѣ,
Страховище, пудало страхованіе,
Страшный лютый грозный, ужасный,
Страшу мяту, пакощу ужасаю,
Страшуся ужасаюся, мятуся,
Страшидло зри **страховище,**
Стрижѣнь кедровый изворное ке/д/ра
Стричокъ вервъ вервія уже
Строжъ стражъ кустодій,
Стромголовъ, сремглавъ,
Стросканый дряхлый,
Строфую, ѡбличаю, показую, порицаю ѡглую ѕлословляю,
Строфованье, ѡбличеніе хо/х/наніе,
Строфуючїй, ѡбличитель, ѡблични/к/

[3] Очевидно, треба *немоществую.* Літера **м** в оригіналі латинська (**m**).
[4] Помилка, потрібно *тисаръ, тишаръ,* пор. Б., 256.

Струплывъ прокаженъ
Строчокъ стручецъ.
317 **Стручую,**//
Стручую [1] возражаю
Струченый возраженъ пизве/р/женъ,
Стрѣла ратище,
Стрѣляю з лука або з и стрелбы, стрѣляю,
Стрѣлянье верженіе,
Стрѣчаю стрѣтаю, срѣтаю срящу,
Студенъ зима,
Студентъ, спудей ученыкъ, тщате/л/
Студня кладязь, кладенецъ,
Студенецъ ровъ ровенникъ ровени/к/
Стукъ мятежъ, молва мятеніе, топотъ,
Ступень степень,
Стирникъ управитель, ко/р/мчи/й/,
Стираю ѡкормляю,
Стиръ гребло кормилное, ко/р/мъ
Стѣна забрало,
Стѣнныкъ меду сотъ,
Стягаю соѡбязую,
318 **Судъ,**//
Судъ судба
Судовый домъ преторъ, судилище судище
Судина ѡрудина
Судина для ѡливи чванецъ,
Сукно портище
Сукня верхняя риза ѡдежда,
Сукцессія, приемничесто,
Сум/м/а якого писанія, глава главызна ѡглавленіе, смышленіе,
Сумненье совѣтъ разумъ
Супо/р/токъ праща
Супелность ухищреніе, блгоухищреніе,
Суптелный восперѣнъ, тонкій, тонченый,
Суптелне нетелесне дховнѣ
Сурма сопль,
Сурмачъ пищалникъ,
Суровость безчеловѣчіе,
Суровый зри **срогій,**
Суспѣкованый порочен, укоризне/н/,
319 **Сусѣдъ,**//
Сусѣдъ, сосѣдъ, подругъ судо/м/ныкъ
Суть предстоитъ,
Сучокъ сучецъ,
Сушъ сухъ, голый, сухль [3],
Сфалшованое, прелюбодѣйчное растлѣнное лестное,
Сфуканье язва
Схадзка сотеченіе собраніе,
Схиляю приклоняю,
Сховую храняю,
Схороняется сопрятаетъся,
Сыномъ учиненье, сыноположеніе, усиненіе усновеніе,
Сытый можаанъ,
Сѣдаю возлѣгаю,
Сѣдаю на лаву, воскланяюсь,
Сѣку уязвляю,
Сѣны кровъ преддверія.
Сѣно, ...
Сѣпачъ рядникъ
Сѣножать травникъ,
Сѣрка сѣра жупель,
320 **Сѣтка**//
Сѣтка сѣть мрежа тене/т/ сило,
Сѣтникъ ситовое,
Сюди сѣмо.

Т

Таблица скрижаль,
Табличка влагалище,
Таемница тайна,
Таемне тайно -ѣ, ѡта/й/ дховнѣ,
Таемная тайная, таинственная, таинственнѣйша ѧ недовѣдома ѧ
Тайстра чпагъ, пира спирида,
Такъ тако ей, сице
Таковый сицевый,
[**Талантъ** шѣсть со/т/, червоны/х/] [2]
321 **Талѣръ,**//
Талѣръ дискосъ,
Тамошный ѡбиватель, музмецъ
Танецъ ликъ,
Танецъ справую ликовствую,
Танцую ликую,

---

[1] Перед цією статтею в оригіналі зайвий раз написане слово *стручецъ*.

[2] Стаття дописана на полі.

[3] Неправильно перероблена автором словника стаття, пор. *сохль: друзкъ, сушъ, хворостъ, сухіи голи або росчки* (Б., 230).

[4] Помилка, треба *тузмецъ,* пор. *тузмецъ* (Б., 260).

Танцу поваженье, ликованіє, и ликовствованіє,
Таность смиреность,
Танє тунє.
Тарасъ зри **темница,**
Тарча щитъ павѣжъ, паѣжъ,
Татаринъ скифъ скифинъ, срацинъ,
Ташъ селеніє, сѣнь село скиніѧ
Таю . . . .
Тварь лицє возрѣніє,
Твердый жестокый жестокъ твє/р/дъ, несотреченный[1], постоянный,
Твердость жестота,
Твердого карку жестоковыйный,
Твердѣю жестѣю,
Тверєзый трезвый, бодрый,
322 **Тврезвлюся,**//
Тврезвлюся, трезвлюся,
Твєржу извѣствую, провѣщеваю,
Тєды убо,
Тєлєснькъ ласкосє/р/дій,
Тєличка ѡ трехъ лѣтехъ юница
Тємница уза юза узница юзилище, стражба, твє/р/жа селеніє твердиня,
Тємность тма сумракъ,
Тємность грубаѧ тма ѡсяжимая,
Тємный мрачный,
Тєскность туга бѣда, безсластіє, несладость, туга съ тяжєстію, неґодованіє,
Тєперѣшный настоящый
Тєперѣшне мешканьє, настоящее житіє,
Тєперъ нн҃ѣ днесь,
Термѣнъ уставъ предѣлъ /з/р/:
Терпетина теревиндъ,
Термошуся пружуся.
323 **Терпливый,**//
Терпливый, пожадателный,
Терпливость тє/р/пеніє,
Терпливость великаѧ долготє/р/пеніє,
Терплю стражду,
Подемлю приємлю,
Тесля древодѣля, зодчїй,
Теселство роблю, древодѣлствую
Тестаментъ завѣтъ,
Тешу ваяю изваяю, начє/р/таваю,
Тиранъ мучитель, томитель,
Тиранство томлєніє мучителство, насиліє насилованіє,
Тиранѣзую насилствую,
Титулъ, титла, надписаніє,
Тихый кротокъ тишайшый, блгоугодителный,
Тихость тишина ѡтишіє, безмолвіє кротость, нєсмущеніє немутноє,
Тихо без щуки[2] тоє/ст/ без шума, безъ плюскоти,
324 **Тканьє:,**//
Тканьє тчєніє,
Тлумачъ сказатель,
Тлумокъ тайстра,
Тлумокъ бремѧ,
Тлустость, толща тукъ,
Тлустый мождаанъ,
Тлуща ѡбстояніє, наро/д/ мно/гъ/,
Тоболя тоболецъ, зри **тайстра,**
Товаришъ клеврѣтъ другъ, подругъ сожитель,
Товаришка жона сожитє/л/ница, другиня,
Товариство дружба, дружество, состояніє
Товаришъ в дорозѣ, сопутникъ, сопутшественникъ,
Товариски/й/ ѡбычный,
Тогосвѣтный мудрєцъ внѣшный[3],
Тогди южъ тачє,
То сіє тождє,
Тоєжъ тождє таждє,
Тоєстъ сіє тождє сиєстъ сиричъ,
325 **Тожъ,**//
Тожъ тачє,
Толко разовъ, толикощи толи/ж/ди
Толко толико, точїю кромѣ,
Токмо толма,
Толкованьє сказаніє,
Толокно мѣлта прясло,
Толстость толща,
Толстый дебелый,
Тополя ѕеленая теревинѳъ,
Топо/р/ сѣчиво,
Топнѣю таю, истаєваю,
Торба зри **тайстра,**
Торгаю тє/р/заю влєку,
Торгъ то/р/жище, тризнище, купилище,
Торговникъ торжникъ,
Тото тожє сіє,
Тошню тужду, ныю тужу,

Р

Травлю иждиваю, изнуряю,
Травлю в жолудку, изсучаю,
Травлю з кимъ, прииждиваю,
Трамъ бервно бервено, слѣмѧ,

---

[1] Очевидно, треба *неѡтреченный*.

[2] Помилка, потрібно *без щука,* пор. *безъ щука* (Б., 5).
[3] Тобто, внѣшный мудрєцъ.

326 **Трапенье,**//
Трапенье боренїе стуженїе,
Трапенъ естемъ, мятуся,
Траплю бору напаствую ѡпо/л/чаюсѧ, стужаю, труды дѣю, удручаю ѡѕлобляю, возмущаю,
Трафляю/с/ ключаю/с/ приключаю/с/, случаюся,
Трафунокъ, случа/й/ притча,
Трачу погубляю, изнуряю, н/ж/диваю,

р

Трваю пребваю, терплю по/д/емлю,
Трвалый добль можственъ[1], крѣпкїй твердый,
Трвожуся мятуся крамолюся, смущаюся, сомнюся, низпадаю,
Трвожу возмущаю, соклащаю, смущаю крамоляю
Трвога, возмущенїе, соклащенїе, крамола молва мятежъ, мятенїе смятенїе,
Трвожачїй **собою мятежъ,**
Треба требѣ, подобае/т/ лѣпо е/ст/,
327 **Требенецъ,**//
Требенецъ еѵнухъ каженикъ,
Трезвый цѣломудрный цѣломудре/н/ный, бодрый,
Трезвость, цѣломудрїе цѣломудренїе,
Трезво цѣломудрно,
Тремчу трепещу, стеню, колѣблюся,
Трепещу зри **тремчу,**
Тремтанье, зри **трепетанїе** стенанїе, колѣбанїе, раслабленїе,
Трефный ѡчинный, кощунникъ,

ф

Трефництво, кощунство граж/д/анство
Трефную, кощунствую,
Трибуналъ судище судилище,
Триумфъ, побѣдная побѣдитель, -ная ѡдолѣнїе, натрижненїе, ѡвравїе,
Триумфую в/ъ/ побѣдѣ являюся,
Троска туга дряхло/ст/ попеченїе
Троскливый дряхлый, попечите/л/ны/й/,
Тростина трость,
328 **Троха,**//
Троха велми стигло стиглѣ,
Прощуся[2] молвлю, смущаюся, униваю стужаю си
Трояко трегубо треверстно,
Троякїи помостъ на игриску, треверстныѧ ѡсновы во тризнищи
Трудность упражненїе, стуженїе, неудобство, недоумѣнїе, таинство, недоумѣванїе, недомышленїе недомислимо, неможенїе лукавство
Трудно невозможно нѣсть возможно, немощно,
Трудоватый, прокаженъ, и прокаженный,
Трудъ проказа
Труженье подвигъ, страданїе,
Трумна рака,
Трутень трутый,
Трутизна ядъ я/д/ сме/р/тоносный, ѡтрава балство,
Тручаю рѣю, порѣваю,
Трясенье землѣ трусъ,
329 **Трясусь,**//
Трясуся трепещу колѣбаю/с/, стеню,

у

Туга раченїе,
Туги/й/ жилищный,
Туженье **клъцаю**[3] зри **тесктю,**
Тулакъ лестецъ,
Туляюся скитаюся ѡблужаюся
Тулянье скитанїе,
Тумултъ плищъ,
Тупкаю клеплю,
Тупканье топотъ,
Тупость немощъ,
Тупи/й/ немощный,
Турбаторъ расколникъ, раздо/р/никъ, смущая/й/ зри **росте/р/къ, чинячї/й/,**
Турма зри **темница,**
Турнѣя клопотъ, сваръ молва,
Турчинъ сарацинъ, -ки/н/ скифъ,
Тутъ зде
Тутешный здешный
Тучу умащаю насищаю,
Тученье насищенїе питанїе,
Тушу собѣ извѣствую/с/,
330 **Тщый,**//
Тщый тощъ,

ы

Тыжъ убо и убо,
Тыждень седмица неделя,
Тыжнованье[4] каленїе

---

[1] Пор. *добль:* сталый, *мужественъ*... (Б., 51).
[2] Помилка, треба *трощуся,* пор. *стужаю си:..., трощусѧ,*... (Б., 238).
[3] Пор. *въсклицанїе:*... хлипанье,... гука/н/е якъ по умерломъ (Б., 36).
[4] Помилка, потрібно *тынкованье,* пор. *каленїе:...,* тынкованье (Б., 96).

ѣ

Тѣло плоть,
Тѣломъ грубый, многоплотный, дебелый,
Тѣнь сѣнь,
Тѣнный сѣнный сѣновный,
Тѣшусь, красуюся,
Тѣшу/с/ посполу, сослаждаюся,

я

Тяблица скрижаль,
Тяжаръ на се/р/цу тяжкосе/р/діе,
Тяжкый тяжекъ, нео/т/реченный, притужный,
Тяжкость тягота тяжесть,
Тятя рана,

331 **Оу, У,//**

Оу У

Оубираю/с/, понираю,
Оубіоръ, оздобный, украшеніе,
Оубіори остегны
Оублагаю умилостивляю,
Оублаганье умилостивленіе, очищеніе,
Оубогій бѣденъ нищый,
Оубогихъ халупки холуги,
Оубозтво нищета, худость,
Оубожество убожіе окаяніе, окаянство
Оубраніе, надраги,
Оубѣгаю, угонзаю, убѣгаю,
Оуважаю внемлю, внушаю, востязую, воспоминаю, разсмо/т/ряю сматряю, умышляю, сославляю,
Оуважный блгоискусный, вниматель, оувнушитель, блгословный,
Оуволняю упражняю
Оуволняюся, упражняюся,
[**Увясло** митра] [1]
332 **Оувѣдалъ,//**
Оувѣдалъ, познал**ъ**
Оувязаю, углебаю, унзаю,
Оугодовань препитаніе, пресищеніе,
Оугожую совѣщеваю, согласую, припоручаю,
Оуголъ углы,
Оуголъ гранъ, уголъ,
Оуголница мѣра, у тесель. правило
Оугорожую удружаю [2],
Оугразаю [3] углебаю,
Оудаю/с/ на що, устремляюся,
Оудатне праведнѣ, по достоянію, в лѣпоту, достойнѣ,
Оударѣнье претиканіе,
Оудило брозда,
Оудка удица,
Оужалую/с/ жалѣю умиляюся, раскаеваюся,
Оуже абіе у, скоро,
Оуже жъ убо ли
Оужъ зми/й/
Оуживаю гобзую наслаждаюся раскае-
333 ваюся,// раскаеваюся,
Оуживаю употребляю, приемлю, дѣиствую,
Оуживанье, употребленіе, подоба,
Оужитечный, добродѣтелный,
Оужитый блгоувѣтливый, добродѣтелный,
Оузда брозда
Оуздоровляю устравляю, исцѣляю,
Оузнанье разумѣніе, познаніе,
Оуказую сказую являю розмовляю назнаменовую,
Оуколяю занзаю, прободаю,
Оукоренье зри **ганба**
Оукормляю, упитоваю пресищаю,
Оукормлѣнье, пресищеніе, упитованіе,
Оукоряю потязаю, поемлю, поручаю, повлачаю
Оукосостъ кривина,
Оукоси/й/ косвенный
Оукривженье, обида обидѣніе,
Оукривжоный обидимый,
334 **Оукривжоный,//**
Оукривжоный естемъ, враждаюся,
Оулженье о/т/рада,
Оуливаю, истукаю изваюяю,
Оулица стогна халуга,
Оулица широкая, площада,
Оуличка межда,
Оуломный бѣдный, немощный, вредный, несовершенъ
Оуломность бѣда немощъ вредъ,

---

[1] Ця словникова стаття дописана іншим почерком на полі.
[2] Помилка, потрібно *въдружаю* (Б., 27).
[3] Пор. *оуглебаю: оугрѧзаю,* оувѧзаю (Б., 264).

Оулѣченье исцѣленїе, устрада
Оулѣчую исцѣляю подаю и/с/цѣленїе, устрабляю,
Оуменшаю ѡскодѣваю,
Оуменшенье умаленїе, ѡскудѣнїе, истощанїе истощенїе,
Оумерлый мертвый усопшый, преставлши/й/ся ѡпочившый,
Оумертье успенїе сме/р/ть, преставленїе,
Оумешканье водворенїе,
Оумираю преставляюся, усипаю умираю
335 Оумова,//
Оумова закладъ сложенїе, сречєнїе
Оумовляюся с кимъ, совѣщеваюся,
Оумовляю совѣщеваю согласую, припоручаю,
Оумовляю кого увѣщеваю,
Оуморенье умерщвленїе,
Оумоцня/ю/ возмагаю утвержаю,
Оумислне самохотѣнїемъ у/ст/роенїемъ,
Оумышляю смышляю,
Оумѣетность мудро/ст/ умѣнїе,
Оуразумъ кова/р/ство вѣжество, ходожество умное,
Оумѣетный кова/р/ный,
Оунижоность умислу смире/н/омудрїе
Оуноздую [1] ѡброщаю,
Оунѣя соединенїе,
Оупадокъ паденїе, падежъ бѣда,
Оупамятствуюся, уцѣломудряюся
Оупевняю извѣствую увѣряю увѣщеваю, достовѣрно творю,
336 Оупевненье,//
Оупевненье, извѣствованїе,
Оупевняючее, увѣщателное, вѣроватeлное,
Оупережую, варяю, оупредваряю, предиду, предпостизаю,
Оупредитель, предитеча,
Оуперяжаючїй, проиґуменъ, предваряючїй, первый,
Оуплетѣнье сопле̑тенїе,
Оуподобанье блговоленїе,
Оуподобуюся угаждаю,
Оупокоренье умыслу, смире/н/ному/д/рїе,
Оупоминаю наказую,
Оупоминаючїй ѡбличный, ѡбличите/л/.
Оупоръ неѡбузданїе, непокоренїе
Оупорный жестокїй напраснивъ самоугодный, гордостенъ, сверѣпѣяйся, непокорителный, напыщенъ, -ный, дерзый яростенъ, презоривый,
Оупорожняюся, упражняю/с/,
Оуправляю исправляю, руководствою,
Оуправуймо руководѣмъ,
337 Оупреиме,//
Оупреиме, ѡ/т/ ср̑дца присердно ви/ст/нѣе [2],
Оупреймость усердїе,
Оупрошую умоляю, упрашаю,
Оупустъ в ставу, хлябъ,
Оупѣренный воспѣренъ,
Оурачую убѣждаю, учествую,
Оураченье убѣ̑жденїе
Оурачоный блженный,
Оуробленїе соѡруженїе, воздѣланїе,
Оуроблюю, соѡружаю, творю, сотворяю,
Оурода зри красота, краса,
Оуродивый зри красный,
Оуродзай ѡбфитый, угобзнованїе, гобзованїе, ѡбилїе,
Оуростаю возрастаю,
Оуруганье зри ганба
Оуругаюся поношаю, поругаю/с/,
Оурядный санъ, достоинство, строителство [3] учителство,
Оурядникъ наставникъ вождъ строитель, предсѣдатель,
338 Оурадництво,//
Оурадництво, настоятелство,
Оурядъ господа/р/скїй, строенїе, домостроенїе, домоправленїе
Оуряду того лу/ж/бы [4] сїя,
Оусилованье начинанїе
Оусилую належу, убѣждаю, понуждаю подвизаю нещадно даю,
Оусилоуючи бѣдящи,
Оускромляю умучаю, укрочаю, смиряю,
Оускромле/н/ный, смиренный.
Оуслугованье, служенїе, упокоенїе,
Оусмиряю сопрятаю,
Оусмотрую сразумѣваю, соразумѣваю, разсмощряю,
Оусмѣряю утоляю,
Оусмѣхаю/с/ ѡсклабляю/с/, оумикаю/с/,
Оусмѣханье ѡсклабленїе,
Оуснулемъ поспахъ,

[1] Пор. *ѡброщаю: оунуздую...* (Б., 279).

[2] Пор. *вистнѣе: оупрїймѣ* (Б., 22).

[3] В оригіналі закреслене в цьому слові початкове **оу**.

[4] Помилка, потрібно *службы,* пор. *службы сеꙮ* (Б., 225).

Оуснуть поспать,
Оуспокоенье миръ, умиренїе, смиренїе, угодїе,
339 **Оусправедливенье,**//
Оусправедливенье, судбы законъ, ѡправданїя става зарокъ, з/р/: **право,**
Оуставичный блгоприсѣдителный, при/с/ный искрный,
Оуставичне всегда пр/с/но въ вѣки,
Оуставленный нарекованный, нарече/н/ный,
Оуставленная робота зарочное цѣло [1],
Оуставилъ, постановилъ, назнаменова/л/, уставилъ,
Оустаю исчезаю, ѡскудѣваю, таю,
Оустереженье/с/ похибленїе,
Оустерѣгаю/с/ сохраняюся,
Оустигаю спѣю,
Оуступаю попущаю
Оуступи извали превратн
Оусиновленїе усивенїе усиновленїе синоположенїе,
Оусипаю, ...
Оута/р/чка рать, борба, подвигъ,
Оутве/р/женье утве/р/жденїе держава,
Оуте/р/тая дорога, протруенъ, пу/т/, протрутень
340 **Оутеченье,**//
Оутеченье, гонзенїе,
Оутискаю ѡскорбляю стужаю смиряю,
Оутискую, скорблю стужаю си.
Оутискованье стуженїе, укоризна, зри **ганба,**
Оутисненье ѡбстоянїе, попеченїе, печаль скорбъ, тѣснота,
Оутопляю, потопляю погружаю,
Оутрапенье ѡѕлобленїе, треволненїе, бѣда печаль, ѕлоключенїе, ѕлополученїе,
Оутрапляю ѡзлобляю,
Оутрапленый бѣдный,
Оутрапленъ бываю, ѡзлобляюся, низпадаю
Оутрата тщета вредъ изнуренїе, иструшенїе, преторъ,
Оутрачую изнуряю, иструшаю, ѡ/т/щетѣваюсь, тщету приемлю,
Оутрату подоймую, то/ж/:
Оутратникъ ласкосе/р/дїй, изнурите/л/,
Оутраченый лишеный,
Оутѣкаю гонзаю, избѣгаю,

[1] Помилка, треба *дѣло*, пор. *зарочное дѣло: оуставленнаа... робота* (Б., 75).

341 **Оутѣканїе,**//
Оутѣканїе, гонзенїе бѣгство,
Оутученый мождаанъ,
Оутѣха роскошъ услажденїе, порадованїе, утѣшенїе, красованїе,
Оутѣшую утѣшаю,
Оуфатиґовую/с/ истомляюся,
Оуфатиґованный истомленный
Оуфаю уповаю надѣюся, извѣствую дерзаю,
Оуфаемъ извѣстихомся, уповае/м/,
Оуфанье упованїе надежда
Оуфность дерзновенїе, ѡбиновенїе, упованїе надежда
Оуфолґованье щадѣнїе ѡ/т/рада попеченїе,
Оухо край ѡбушїе,
Оухо ухо,
Оухороняю/с/, избываю,
Оухороненье избытїе,
Оучастникъ, ѡбещникъ,
Оучасництво наслѣдїе, участїе, причастїе,
342 **Оучинокъ,**//
Оучинокъ, дѣло дѣланїе, дѣтель, начинанїе,
Оучитель учитель, наказатель.
Оучитися способный, учите/л/ный,
Оучиняю сотворяю,
Оучоный искусный научонъ,
Оучта гощенїе учрежденїе, вечеря, пированїе,
Оучтивый честный блгоговѣнный, говѣнный, блгоѡбразный, добродѣтелный, блгонравный,
Оучтивость кому чиню, говѣю, почествую,
Оучтивость говѣнїе почесть,
Оучту справуючїй пировникъ,
Оучу учу поучаю руководствую,
Оучуся навицаю,
Оучченье почествованїе, упокоенїе, говѣнїе,
Оучченый почтенный,
Оушакъ дверей, на/д/дверная, надверїя,
Оушанованый блженный,
343 **Оушкожую,**//
Оушкожую, ѡбижу неправдую
Оушкоженье ѡбида ѡбидѣнїе,
Оушко иголное ухо,
Ушолъ избѣже гонзню,
Ущипаю, ухапляю, угризаю,
Ущипливость ругателство,

Ф

Фалди рысны [1], треска,
Фалдистый тресноватый,
Фалшъ блудъ, лукавство,
Фалшивый лукавый,
Фалшованье лестное, прелюбодѣйчное, растлѣное,
Филя на водѣ, волна волненїе,
344 **Фа/р/ба,//**
Фа/р/ба шаръ,
Фартухъ епедитъ. ѡбязало надраги,
Фаска делва,
Фасолы [2] многи печали
Фастя [3] ѕело,
Фацелитъ сударъ, главотя/ж/,
Фиґа [4] смоква,
Фиґовое дерево, смоковница,
Фиґъ дикихъ дерево черничїе, сикоморїя,
Философъ любомудръ, любопремудръ,
Философїя любомудрїе, философїе,
Философскїй любомудрїй,
Филя время
Флетня сопль, сопѣль, цѣвница,
Флиси гребцѣ,
Фляша фаска,
Фолварокъ село,
Фолґа ѡ/т/рада ѡслаба,
Фолґую щажу,
345 **Фолґуючи,//**
Фолґуючи, щадя снисходите/л/нѣ, ѡ/т/раднѣ,
Форыта/р/ звозчикъ, управите/л/,
Форма ѡбразъ, зводъ,
Форма найпершая, пе/р/воѡбразїе
Формованье ѡбразованїе [изѡбраже/н/-:]
Фо/р/мую ѡбразую, ухищряю,
Фо/р/тель ученїе,
Фо/р/туна блжство полученїе
Фо/р/туна чїя случай, нужный,
Фратъ прони/р/ливецъ, прони/р/ливъ,
Франца френчуя [5], [проказа,]
Фрасунокъ туга дря/х/лость, безсластїе, негодованїе, бѣда печа/л/ ско/р/бъ сѣтованїе, желѣтба, желѣнь, посупленїе,
Фрасуюся тужу дря/х/лую, дряселую, молвлю, ско/р/блю, ѡпечаляю/с/, печалую стужаю си униваю,
Фрасую мяту,
Фрасовливый печаленъ при/с/ко/р/бенъ, ѡпечаленъ посупленъ
346 **Фрасунки,//**
Фрасунки многопечалїе,
Фрасованый, унирый [6] дряхлый,
Фрасовали востужиша, пакостиша,
Фрима/р/чу, измѣняю укаю запрещаю, ѡбличаю, язвлю порицаю, зарицаю,
Фуканье зри **ганба,**
Фундаментъ фамелїѡнъ ѡснованїе, вина начало,
Фундаментъ, закладаю, ѡснованїе, полагаю,
Фундуючїй, ѡснователь, здатель,
Фѣяра сопль сопѣль
Фѣґура ѡбразъ,
Фѣстула воскликновенїе,
[**Фунтъ** мнасъ]

347 **Х,//**

Х

Хапаю емлю похищаю,
Характери ѡбвѣшенїе, узоношенїе,
Хатки убоги/х/, халуги кущи
Хвалю славлю, составляю, блгословляю, блжу блгочествую, величаю,
Хваленье славословїе,
Хвалити/с/ угодити,
Хватаю зри **хапаю,**
Хворостъ, рождїе хврастїе со/х/ль,
Хвостъ ѡпашъ ѡшибъ, хоботъ,
Хвѣю/с/ влаюся, зиблюся, зибаю/с/

---

[1] Пор. *рꙗсны: фалды,* брамы (Б., 212).
[2] Можливо, після **ф** пропущено **р**, пор. *печаль:* фрасунокъ... (Б., 153).
[3] Пор. ѕело:... *фасты, былье* (Б., 68).
[4] В оригіналі літера ґ латинська (Q).
[5] Помилка, треба *френчуга,* пор. *френчюга* (Б., 247).
[6] Помилка, потрібно *унилый,* пор. *уныльий* (Б., 270).

Хвѣнье/с/, влааніе мааніе,

є

Хелплю/с/, любопочитаю/с/, кичуся, величаюся,
Хелпливый любочестенъ,
Хелпливость любочестіе, мудрованіе, киченіе, шатаніе, величаніе,
Хендоґо, сочиннѣ, юношески,
348 Хендоґый,//
Хендоґій добрый юношескый лѣпый, красный,
Хиба точію кромѣ,
Хибляю погрѣшаю,
Хитляность, лицемѣрство, лицемѣріе, ѡпламство[1] лицепріятіе,
Хитляный, велерѣчивъ, буесловный, любопитный, лицемѣръ лукавый, блядивъ,
Хитрый кова/р/ный лукавый, ухищренный,
Хитрая зрада козпь,
Хитрость сообращеніе, извитіе, лукавство кова/р/ство, ухищреніе, ученіе козпь,
Хлипаю плакаю, плачуся, съ воздиханіемъ, восклицаю,
Хлипанье восклнкновеніе,
Хлопецъ дѣтищъ,
Хлопъ поселянинъ, селяни/н/, селникъ,
Хлюба зри хелпливость,
Хлюблюсѧ зри хелплю/с/,
349 Хмари/т/ся,//
Хмаритъся, дряселуетъ,
Хмара сумракъ, теменъ, примракъ теменъ ѡблакъ.
Ховаю храню,
Хованье сокровище, кровъ,
Ховзкый по/л/зокъ по/л/зкый,
Хоженье хожденіе шествіе,
Хожу хожду шествую,
Хорый недужный, немощный,
Хороба недугъ, язва болѣзнь, страданіе недугованіе, вредъ немо/щ/
Хороба неулѣчоная вредъ, неудобъ лѣкуемъ,
Хороба долгая многовременно страданіе,
Хорованье зри хороба,
Хорую недугую, немоществую, болѣзную крую[3],
Хроненье/с/ говѣніе
Хороши/й/ зри красный,
Хороше лѣпо хопаво[4]
Хорошость зри красота,
350 Хоруговъ,//
Хоруговъ знаменіе,
Хоружый знаменоносный, знаменоносецъ,
Хоть хотя/й/, хоча жъ аще же или и убо, убо поне,
Хоть изволеніе, хотеніе, жаже/л/,
Хотячимъ волею,
Хочу хощу волю желаю,
Храпъ на кого васнь,
Хребетъ задняя плещи междорамія,
Хромый, клосе/н/ клосый, вредный, маломощный, клоснецъ
Хроповатый, прудный, сухъ притруденъ,
Хтивость желаніе, вожделѣніе, похоть,
Хтивость маю, вожделѣваю, желаю, похотствую,
Хустка сударъ, убрусецъ, главотяжъ,
Хутливый тщаливый,

351 Ц//

Ц

Цапа яще/р/[2]
Царигородъ Цариградъ, Константинополь, [Византія.]
Цвѣчу наказую вразумляю, ѡбучаю,
Цвѣчуся навицаю, поучаю/с/, глумлю/с/
Цвѣченіе ѡбученіе, устроеніе, навикновеніе, бл҃гоискуство вѣжество, наказаніе, глумленіе погощреніе[5], ученіе вѣжа,
Цвѣтникъ рай,
Цебе/р/ водоносъ ровъ,
Цегла плинѳа [кирпичъ,]

---

[1] Помилка, потрібно *ѡплазство*, пор. *ѡплазство:...* хитлѧнство (Б., 296).

[2] Неправильно перероблена автором словника стаття, пор. ящеръ: острая скора, которои оуживаютъ до рукоѧстѧ шабелного, цапа (Б., 314).

[3] Помилка, треба *кружду*ю, пор. *крождую:* хорѣю (Б., 104).

[4] Очевидно, треба *хупаво.*

[5] Поощреніе?

Цєгелникъ плинѳникъ,
Цедула свитокъ,
Цєль намѣренїє, блгоизволенїє блговоленїє предложенїє [пре/д/сѦвзяте.]
Цєлникъ мытаръ, митоимецъ,
Цє/р/ковъ стыня стылище
352 **Цє/р/ковный,//**
Цє/р/ковный, собо/р/ный, еклесїя/ст/,
Цєса/р/ кеса/р/,
Цєса/р/ство, вл/д/чство, игемонїѦ самоде/р/жство, могутство, де/р/жава,
Цєтна/р/ талантъ,
Цєхъ содружество,
Ци єда єдали убо, тѣмже,
Цибуля че/р/вленый лукъ,
Цимбали бряцало, ки/м/валъ, доброгласенъ,
Цибуля ческая[1] лукъ,
Цинамо/н/ кинамо/н/, корица каситн/р/[2],
Циприсъ кипарисъ,
Цитра гусль, брацало,
Цитриста гудецъ,
Цистє/р/на источникъ, кладязъ, кладенецъ сусѣпъ[3],
Цицка сосоцъ[4]
Цнота добродѣтель, блгость, святба сила,
Цнотливый добродѣтелный,
Цо/р/ка дщє/р/, дщи.
[**Цнотливїє справы** добродѣянїє.]
353 **Цудный,//**
Цудный зри **красный**
Цудность зри **красота,**
Цына . . . .
Цицки сосци пе/р/си,
Цѣжмъ сапоги,
Цѣжма/р/ швецъ, шапогошвецъ[5],
Цѣлую лобзаю лобжу,
Цѣлованье лобзанїє,
Цѣлый цѣлъ всєсовє/р/шенъ,
Цѣха знаменїє,
Цѣхую знаменую,
Цякавый велерѣчивъ, любопы/т/ный, буесловъ,
Цякавость, ѡпла/т/нство,

354 **Ч,//**

Ч

Чаровникъ балый волхвъ, волшебникъ, чародѣй, ѡбаватель, ѡбаянныкъ,
Чаровница балїѦ,
Чарованїє, ѡбава ѡбавленїє,
Чары волшба волшевба,
Чарами труючїй, чарош/т/ровникъ,
Чари на шии ношенье, узлоношенїє, узоношенїє,
Часъ время,
Часъ певный, або намѣреный, кре/с/нарокъ
Часть гра/н/, часть,
Чата наскокъ,
Чаша келихъ кратиръ стклянница чаша,
Чашникъ черпчїй, че/р/плющїй,
Чвєртня коробка спудъ,
Чекаю чаю ѡжидаю, те/р/плю подем-
355 лю,// подемлю, предваряю, варяю, предпостизаю,
Челюсти скранїя, ланити,
Чему воскую почто,
Чепецъ вѣнецъ,
Червъ тля,
Червецъ червоность, червѣнъ чермность,
Червоная нитка конура,
Черга чреда,
Черевикъ сандали/я/, плесница, сапогъ ѡбуща,
Черево чрево утроба,
Черєда чреда,
Черєзъ за мимо, презъ чре/з/,
Черєзъ него ни/м/,
Черєзъ тебе тобою,
Черєзъ мене мною,
Черєзъ нихъ ними,

---

[1] Неправильно перероблена автором словника стаття, пор. *лукъ:..*, по/л/. цебуля, *чески лу/к/* червленый (Б., 110).

[2] Неправильно або випадково віднесене автором пам'ятки слово до цієї статті, пор. *кассітеръ: цина, бѣлое олово* (Б., 420), а слово *цына* залишене без перекладу.

[3] Помилка, треба *сусѣкъ*.

[4] Помилка, треба *сосецъ*.

[5] Помилка, треба *сапогошвецъ*.

Через весь животъ, чрезъ все житіе, по всему житію,
Черезъ, волю бжїю волею бжїею
356 **Черенный,**//
Черенный, зубъ, членовный,
Черепаха жельвъ,
Чернецъ мнихъ инокъ, мона/х/, калугоръ еллинецъ [1]
Чернецтво иночество
Черница монахиня мнишица, инокиня,
Чернуха кокулица,
Черпаю черплю, черпаю,
Черствый, бодрый, юношескїй,
Чеснокъ лѣсный лукъ,
Честь пиръ учрежденїе,
Честую гости странноприймаю, угощаю страннововожду
Честный говѣнный,
Чести прагненье, любочестїе

и

Чиншъ дань,
Чиню творю сотворяю, содѣловаю,
Чи/р/воность якъ кровъ чиню, ѡбръщаю,
Червоность ѡброщенїе, чермно/ст/, цървлѣнъ червлѣнъ,
357 **Чирвонюсь,**//
Чирвонюсь, з сорому срамляю/с/, рдѣюсь,
Чи/р/воный че/р/мный,
Чирвѣнъ зри **чи/р/воность,**
Чирвствый зри **черствый,**
Чи/р/ство юношески,
Чисто право цѣломудрно,
Чистость, чи/с/тота чес/т/ность, цѣломудріе, ясность, свѣтъ,
Чистый блгоговѣнный, цѣломудрый, цѣломуд/р/ный, цѣлъ, цѣлый,
Чистый право преподобный
Члонокъ удъ составъ, степенъ,
Члонокъ встидливый срамный удъ, дѣтородный удъ,
Члонки члѣны,
Чоботаръ швецъ, сапожникъ,
Чоботъ сандалый сапогъ, плесныца ѡбуща,
Чове/н/ корабецъ,
Чого чесого,
358 **Чоло,**//
Чоло чело,
Чоловѣкъ чловекъ,
Чо/р/нокнижникъ, волшебныкъ, волхвъ чародѣй,
Чо/р/тъ дїяволъ сатана куде/с/никъ кудесъ прелестникъ,
Чоснокъ лѣсный лукъ,
Чрезъ презъ мимо,
Чудный чудовный нечаемый неначаемый, чудный чудесный,
Чужый чуждъ, туждый [2]
Чужоземецъ иноплеменникъ, иноземецъ страненъ, иноколѣнникъ, иноязичникъ,
Чужоземка иноколѣнница,
Чужолозство, блудъ любодѣянїе, прелюбодѣянїе прелюбодѣйство
Чужоложу любодѣйствую, прелюбодѣйствую, прелюбы дѣю,
Чуйный бодрый
Чуиность трезвенїе, бодрость, бо/ж/рета радѣнїе,
359 **Чуприна,**//
Чуприна власы,
Чутье бденїе, бодрость,
Чую бодрствую, трезвлюся,
Чуючїй, бодрый тщаливъ,
Ччнье говѣнїе,
Ччу говѣю блжу,

Ш

Шабалтасъ чпагъ,
Шаламая цѣвница,
Шаленье неистовство,
Шалене неистовѣ,
Шаленый неи/с/товъ, несмысле/н/, тяжкосе/р/дый нечестивъ,
360 **Шаленство,**//
Шаленство неистовство, бѣснованїе, неразуміе изумленїе,
Шалка у ваги . . . .
Шалѣю неистовляюсѧ бѣснуюся
Шаля мѣри превѣса,
Шаную говѣю
Ша/р/латъ багоръ, багранища

[1] Неточно перероблена стаття, пор. статтю *инокъ* (Б., 88).

[2] *Туждый* виправлене в оригіналі з *туждъ*.

Ша/р/паю похищаю, рѣю, те/р/заю.
Ша/р/пачъ хищникъ,
Ша/р/панїе хищенїе, ретба рѣнїе, рѣянїе,
Ша/р/панина хищенїе,
Шата одежда риза,
Шата долгая утворенїе
Шатанъ сатана дїяволъ,
Шате/р/ сѣнь скинїя станъ,
Шафа/р/ домостроитель, строитель скупникъ,
Шафа/р/ство строенїе,
Шахи шахматы,
Шафранъ крокосъ,
361 **Швецъ,**//
Швецъ усмошвецъ
Шедивость, сѣдина,
Шелюгъ пѣнязь,
Шемранье, ропотъ, роптанїе, роптанїе, хулное хухнанїе шатанїе сренство.
Шемру ропщу, хухнаю,
Шемручїй ропотливъ,
Шепетливый, косногла/с/ный косноязичный, медленноязичный,
Шестинеделка, роженица;
Шибала презоръ,
Шибеничники паличныки,
Шида/р/ ругатель, кощунникъ,
Шиде/р/ство ругане агавїе, огавность кощунство
Шиджу ругаюся,
Шинкаръ винарекъ[1],
Ши/р/мую подвизаюся во/с/подвизаю/с/
Ши/р/мѣ/р/ство бо/р/ба страданїе, подвигъ подвизанїе,
Ши/р/мѣръ подвижникъ, страдале/ц/,
362 тризникъ,// тризникъ,
Широкость, пучина широта,
Широкость, мѣсца растоянїе,
Широце пространно ω/т/радно,
Шишакъ шлемъ,
Шия ти/л/ выя,
Шка[2] клюсь,
Шкапа робленая, подяремни/къ/,
Шкарадный шкарадъ, студный, срамный скверн авый,
Шкарадная мова, срамословїе, бля/д/,
Шкода тщета, вредъ лукавство,
Шкожу вреждаю, пакощу, ωбижу, повреждаю неправдую,
Шкоду подеймую ω/т/щетѣваюсѧ
Шкодую тщету приемлю, по/д/емлю,
Шкодливый тяжекъ лукавенъ, вредный пакостный, тя/ж/косе/р/дный,
Шкоду чиню, ω/т/щещаю,
Шкодъ вреди,
363 **Шкодца,**//
Шкодца вредитель, пакостникъ, пострѣкатель губитель,
Шлюбъ ωбѣтъ ωбѣщанїе,
Шляхетный доблый, древны/й/, ве/т/хы/й/,
Шляхетность честность, чесно/с/т/,
Шмата плюгавая по/р/тъ,
Шмата рубъ,
Шматище рубище,
Шнуръ теселский, правило,
Шопа сѣнь скинїѧ станъ
Шоръ на конѣ соръ,
Шпетная мова срамословїе бля/д/
Шпетный ѕлоωбразный шкаре/д/, шкаредный,
Шпетность безобразїе,
Шпечу посмраждаю,
Шпиклѣръ житница, хранилище, хранилница
Шпиталь болница,
Шпираю пару,
Шпыранье паренїе,
Шпыраютъ ω мнѣ истязую/с/,
364 **Шпѣґую,**//
Шпѣґую соглядаю,
Шпѣґуютъ мя истязую/с/,
Шпѣґъ исходникъ, согледате/л/ прелагатай соглядатай сходникъ позоритель,
Шпѣґованье согляденїе
Што что,
Што/р/тъ пресудница[3],
Што/р/тиста пресудник[4],
Штука чого гранъ,
Штука извитїе хитрость кова/р/ство ученїе,
Штука лотровская скве/р/навый скве/р/ный,
Штучный кова/р/ный,

---

[1] Помилка, треба *винарскъ,* пор. *винарскъ* (Б., 22).

[2] Тобто, *шкапа,* в оригіналі пропущений останній склад, пор. *клюсѧ:* конь, *шкапа* (Б., 97).

[3] Помилка, треба *прегудница,* пор. *прегудница* (Б., 175).

[4] Помилка, треба *прегудникъ,* пор. *прегу/д/никъ* (Б., 175).

Шту[1] **приповѣсти** извитіе слове/с/,
Шуба утвореніе, [милоть.]
Шубравецъ рубищеносецъ
Шутъ рубыщныкъ,
Шукаю ищу возищу, возискаю,
Шуканіе возисканіе
Шулга шуїѧ шуица,

365 **Шумъ,//**
Шумъ звукъ щукъ,
Шумленье шатаніе
Шумлю шатаюсь,
Шутъ смѣхотво/р/ца,
Шутовство смѣхотво/р/ство.

Щ

Щаженье щадѣніе попеченіе,
Щасливый бл҃женный бл҃гополучный, десный бл҃годенственъ,
Щастье бл҃женство, бл҃годе/н/ствіе, бл҃гополучіе -полученіе случай,
Щасти/т/ ми ся, бл҃годе/н/ствую, бл҃гополучаю гобзую изобилую,
366 **Щасливство,//**
Щасливство, бл҃женство
Щастя кому причитаю, бл҃жу,
Щебетливость блядословіе,
Щебля в трапезѣ щегнуша,
Щекаю лаю,
Щека/р/ лаятель,
Щеканье лаяніе,
Щепаю исцѣпѣваю,
Щире истиннѣ, вѣрнѣ незлобивѣ, приискрно,
Щирый незлобивый, незави/ст/ны/й/ неумитный, простый нелестный приискрный, невѣжда цѣлый цѣлъ правый,
Щирость незлобіе, незави/ст/, цѣлость независтное,
Що что,
Щодробливый, страннолубивъ, страннопріятенъ, бл҃гій милостивъ,
Щедрый щедръ,
Щодробливость, бл҃гостиня милосе/р/діе, щедрота,
367 **Щодробливо/ст/, //**
Щодробливо/ст/, противу гостей, страннолюбіе, щедрота,
Щока крань,[2]
Щось нѣчто,
Що на/д/то прочее, ѡ потомъ,
Щуплый тенкій,
Щѣлина скважня,
Щѣпцѣ ѡтирати свѣчки ѡцѣщало,

Ю

Южъ к тому таче доселѣ
Южъ болше таче доселѣ,
Южъ не юже юж не не к тому,
Ю/р/ґелтъ урокъ,
Юрность разсвирѣпѣніе, нечистота
Юхтовый кожаный, усмѣнъ,

368 **ѧ Я//**

Я ѧ

Ядъ ѡтрава ядъ идъ,
Ядѣнье ядь, ядѣніе,
Ядженье яжденіе,
Яжда яжденіе,
Яства я/д/ ядѣніе,
Ябедникъ клеветникъ
Ябедничу, клевещу, важду, на кого, порѣкаю ѡска/р/жаю,
Ябедництво, важденіе, пореченіе, клевета,

[1] Слово недописане. Статтю невірно переброблено, пор. *извитіе притчъ: штучныи приповѣсти; извитіе словесъ: штучное мовенье...* (Б., 82).

[2] Помилка, треба *скрань,* пор. *скрань* (Б., 221).

Яблко, ...
Яблко грановитое полное зе/р/ня/т/, шипокъ,
Яблони грановитой, дерево шипча/н/,
Явне явѣ явленно, явственнѣ,
Яворъ репина,
Яворовый репиненъ,
Ягода винная, недозрѣлая парадокъ[1]
369 **Ягоди**,//
Ягоди скрани скранїѧ
Яде/р/ный младый,
Языкъ народъ,
Язичок ѕѣлье троскоть,
Ѧзикъ язикъ,
Ѧзичокъ у ваги правило
Язя балїѧ,
Якая елика яковая
Якїйсь нѣкто нѣкїй ете/р/,
Якобы акибы аки,
Яковый каковый,
Якось яковось, яско[2] яково,
Яковость качество, количество,
Якъ како коль елма,
Якъ много елико,
Якъ болше колми,
Яма ровъ жупище, гробъ сусѣкъ язвина розсѣлина,
Ямка пещера нирище,
Ярина ѕелїе,
Я/р̃/марокъ то/р/жище,
Ярмо иго,
370 **Яскиня**,//
Яскиня, ве/р/тепъ закровъ, нирище язвина;
Ясность свѣтлость, сїянїе, свѣтъ,
Ясность вимовы ѡбротность, язика блг҃озичїе, блгорѣчїе,
Ястребъ крагуй,
Ясиръ полонъ плѣнь,
371 **Ятровка** повинная, ятровъ,//

[1] Помилка, треба *пародок*, пор. *пародокъ* (Б., 152).

[2] Може, потрібно *якось*.

ДОДАТКИ

ЛЕКСИСЪ

съ толкованіемъ

СЛОВЕНСКИХЪ МОВЪ ПРОСТО

съ предисловіемъ

Д. Чл. О. Архимандрита Амфилохія.

Лексисъ

съ толкованіемъ словенскихъ мовъ просто.

А.

по словеньски	просто.
Апостолъ	посланникъ.
анѳи	цвѣтя.
анна	благодатель.
аѳилохи,	около потаенъ.
агапи	любовь.
агапка	. . . .
аѳиногенъ	во аѳинехъ рожденъ.
агнецъ	баранокъ.
агница	овца молодая.
аканне	постъ.
абие	заразъ.
аще	если.
алекторъ	петелъ пѣвецъ.
аѳеронъ	проходъ ісподнѣй
адъ	пекло, тма.
астрономиа	звѣздозаконие.
адана	Господь.
астра	звѣзда.
астрологъ	звѣздословъ.
агавъ	свидитель.
аввакумъ	отецъ востания.
аврамъ	приходенъ.
агаѳонъ	благъ.
авессоломъ	отецъ покою.
авраамъ	отецъ многимъ.
азъ	я.
авва	отецъ.
аѳанаси	бесмертенъ.
акила	орелъ.
алексей	пособитель.
александръ	помощъ мужемъ
антони	вмѣсто много купленъ.
андрей	мужественъ.

1

андроникъ — мужемъ побѣдитель.

аксиωнъ — достоинъ.

аполони — губителенъ.

арсени — мужественъ.

архипъ — началникъ конемъ, конюшій.

акыросимъ — безсмертенъ.

аданимъ — сентебръ мѣсяцъ.

аминодавъ — отцевское кролевство.

аллилуіа — фала живому Богу

арамата — масти дорогие.

ахитрикли — старшій подчашій або подключій.

аминь — право, воистинну:

ангелъ — вѣстникъ, повѣдалъ.

аера — . . . .

алмание — постъ.

ахимахи — гетманъ.

ахистратигъ — воевода, царь.

асифа — рыцерство.

анкиры — котвы или кормы

Б.

бѣдѣнствию — безъ добрыхъ дѣлъ.

бемоствовали — безъмовенья.

беωвѣта — безъ отказу.

благослови — добро речи.

благокорено — добре основаномъ

бы — былъ.

бесусловесство — . . . .

брение — калъ, грязь.

благость — доброть.

благоденствие — добрый день.

бу — дурный.

брашася — боролися.

бисе — перла.

бубреги — почки, нырки.

благода — ласка.

блюду — стерегу

блюди — стерези.

блюдение — остерегание.

блюдо — миса.

бдѣте — чуйни будьте.

бодръ буди — неоспалый буди.

бални — сномъ сказители

болми — болше.

боли — болшій.

боле — паче.

брашно — покормъ.

блаженъ — щасливъ, почтенъ.

блаженство — щасливость.

брона — панцырь.

боращѥ — воевалъ.

борющи — воюющій.

бра́дами	. . . .
бохное	болшее.
ботѣеть	тучѣетъ.
блажꙋ	словы пофаляю.
благодаренне	дъякованне.
благодарꙋ	дьякую.
благодаренъ	вдяченъ.

В.

вещественнаꙗ	. . . .
во̀рекнꙋ́те	. . . .
баирѣше	болше.
вначаце вначале	на початку.
внезапꙋ	знагла.
востꙋжиша	зафрасовали.
восхе	надаремнѣ.
во ꙋдале плачевне	в долине пекла.
воспать	назадъ.
во ꙗзыцѣ̂	в народѣ.
вынꙋ	всегда.
вина	причина.
вины	причины.
во та́нн	во скрытости.
воскꙋ́ю	порожне.
во ꙋжасе моѐ	во ужкнени моемъ.
во̀бранн	заборони.
всаческаꙗ	всѣ речи.
вонзоша	увязли.
во стогна̂	во улицахъ.
внꙋ́ръ ꙋдꙋ храминꙋ	внутри дому.
вожделѣ̂	похочеть.
внѣграда	за мѣстомъ города.
внѣꙋдꙋ	знадворья
ꙗнѣ	на дворѣ
васнь	гнѣвъ, храпъ.
внꙋ́рь града	вмѣсте.
всачески	. . . .
во̀непщевахъ	зрозумѣлъ.
возвещаеть	ознаймуеть.
возвещаю	повѣдаю.
вонми	разумѣй собѣ.
во̀глашаю	волаю або зову
вопрето́	въ рагушу.
врѣменствꙋюща	. . . .
врѣменникъ	лѣтописецъ, кроника.
во̀мездие	заплата.
волхвъ	ворожбитъ.
врачъ	лѣкарь, докторъ
вредъ	зопсованье.
врежение	нарушеніе.
вопию	волаю.
врежахꙋса	нарушахуся.
вопль	волаnье.
вѣтвие	голье, розки.
ве̇бꙋшъ	ужище толстое.
во̀деление	пожедание.
въ весь	въ село.
во̀несалъ	вывышилъ.
внѣшни̂	з верхнихъ

внѣшнии	надворный.
выспрь	высокъ
выспры	высокости.
водрѹженъ	ущипаленъ.
вѡрѹжаю	ущепляю.
выѧ	шия.
весма	всяко.
врата	ворота.
врата́	воротный.
са́дникъ	возница, або человѣкъ на коню.
вмѣнимсмъ	. . . .
водосланенъ гро́	водою посланный гробъ.
кретнице	жалобная плахта
видение	вѣдомость.
вѣжиство	цвиченьс.
вѣжа	чвичный.
вселе́не́	по землѣ всей.
восклѣкнѣте	радуйтеся.
востъка́ны	в рѣзанияхъ.
владѣеши	обладаеши.
в селе́	в домьхъ.
восхищаю	пориваю.
вѣси	вѣдаешѣ.
влагалище	мешокъ.
ва́ва́рьство	. . . .
вострѣбокахо́	. . . .
висекстъ	отъ штукъ или отъ годинъ збяранный день.

восклицание	купование.
коса́сти́	тучный.
в гевѣ	от полудни.
ведѣлъ	мѣстъ.
к рабѣ мѣсто	во слугу мѣсто.
косорь	плоть.
ко́ѵеѵъ	зелье бодакъ.
кнѵшите	вшима позоруйте.
во материсѣ	во утробѣ.
во врема ѡно	оного часу.
внезапѵ	знагла.
вра́да	вороговане або гнѣване.
врагъ	ворогъ
взыскание	шукание.
взыскаю	шукаю.
взыщѹ	шукать буду.
ве́тепъ	роспалина земленая или каменная.
во ѿсенающий	во множествѣ людей.
всеѡбра́но	всѣмъ шталтомъ.
восвѣсле́	вшатлу.
в кострѣхъ	селѣхъ.
висъсонѵ	льну.
вгалилоѳѳъ	до могилъ.
в месавъ	до. войска.
ветрила	парусы.

Г.

гл҃ю	мовлю.	гередѣево	соколово.
гаданіе	загадка.	галактиск҃ъ	тучен҃ъ.
гананіе	гадание.	гдь воцарися	господь царствуст҃ъ.
гобзующій	обритый.	гозиетъ	втечетъ.
гобзованіе	гойность.	гла и труба	. . . .
градъ	мѣсто.	гортань	горло.
гогофа	лобное.	годыи	болший.
граду	иду.	голо	вода змерзлая. гололидица.
голотъ	гололедица.	горе	бѣда.
глезна	голенка.	грехощись	рѣюхъся.
граданин	мещанинъ.	геена	огненная мука.
гажденіе	угожение.		
гимо	гетманъ.		

Д.

дежава	владность.	довольно ми есть	до сыта маю на томъ.
да взыщетъ	шукаетъ.	дѣтище	лѣтина лѣтъ 6.
дрмлъ	смутенъ.	диадима	шата кролевска.
дрмлость	смутокъ.	десная	мѣстце правое.
дерзновеніе	смѣлость.	десница	правая рука.
дерзы	смѣлый.	додеже	ажъ пакы.
дщи	дочка.	дѣлма	ради.
дерзаю	смѣю.	доблесть	крѣпость.
дщица	таблица.	димони	бѣсы.
дебелъ	грубый толстый.	дѣтво	оболгатель.
древодѣлство	теселство.	да потребятся	да вымажутся.
древодѣля	тесля.	да насладися	приятна будутъ.
дѣлъма	для.	догмы	мандаты.
доблъ	крѣпокъ або мужественъ.	догматы	науки.
		догму	учение.

до косна	до замешканя.	душествуете	
достоє̑	годенъ.	древле	перво.
дѣва	ѳаска.	дивъюнство	дивные справы.
да некако впадеши	а бысть не впалъ.	до голивости	. . . .

Є.

єло́	Богъ, Господь.	єлико	колико.
єстество	прирожине или натура.	єрихо̑	вохождение.
єриѡклиане	муринове.	єже	которое.
єде̑	рай.	єрудъ	шата греческая.
єлма	колко или понеже.	єманул	еммаусъ, съ нами богъ.
єгда	кгды.	євну	валахъ.
єгда сотвориши	чи учиниши	єхина	ящерка.
єтеръ	другий.	єлицы	которые.
		єпа́хъ	. . . .

Ж.

желаю	жадаю.	жестокиа	. . . .
желание	хтивость	жа̑жду	прагну пити.
жестокъ	твердъ	жена вѣха	баба.
жупелъ	сѣрка	житница	спиварня.
житница	стодола		

Ꙁ.

ꙁѣло	барзо, велми.	ꙁамедлѣ, ꙁакоснѣ	омешкалемъ.
ꙁдание	учинене.	ꙁми́на	неистление.
ꙁодемъ	. . . .	ꙁе̑мля слатина	земля слоная.
ꙁаꙋщаю	. . . .	ꙁапинаю	застановляю.
ꙁащити мя	заслонитъ мя.	ꙁѣлость ревните̑	. . . .

ꙁапа́ со́нца	заходъ солнца.	ꙁакалаю	зарезаю.
ꙁаклепы	затворы.	ꙁо̑	злый, злостивъ.
ꙁнаменїе	знакъ.	ꙁабвенъ	забытъ.
ꙁабрало	парканъ.	ꙁрі́но	выборно.
ꙁаемлю	позычаю.	ꙁыблюсѧ	киваюся.
ꙁане	або вѣмъ.	ꙁлаунатъ . . .	
ꙁаколенїе	зарезане.		

И.

и невещестѣ҃	. .	исходище во̑ное	росплытие водное.
и бе́въществена҃го	. . . .		
исклѿщенїе	скорчение.	истѧꙁаю	пытаю.
иꙋ҃с	святъ, спасъ.	иꙁстаꙁасть	дозвѣдовастъ.
и҆ринове҃	изгнанъ.	иꙁменена	розна.
иꙁѧщества	зацности.	искꙋсное	досветчоное
иꙁѧщны	выборный, вызванный.	истаѧти	. . . .
		истощаю	выпорожняю.
исполи҃	силный богатырь.	и́ллирикъ	словянинъ.
		иго	ярмо.
софи̑маты	злохитрьствы.	и ѡблиуи ѿ ни҃х цр҃ѧ	. . . .
искрены́	ближный.		
иѡа҃	посланецъ или благодать господня.	иꙁмꙋи	выйму его.
		и на не пръ мо̇	оно мой.
		и҆ вещенїе	оповедание.
иѡѳелеѳиѝ	повѣдницы.	иꙁѧщіно, выко̑но	изрядно.
иегмоны	пустыни.	иꙁвѣть вина	причина.
истоучникъ	крыница.	иꙁвѣтомъ	. . . .
истьненъ	истонченъ або зопсованъ.	иаерь	. . . .
		и҆ринꙋвъ	скинулъ.
иже	который.	и҆раиль	зряй Бога.
и҆лишество	избытокъ.	иде ꙋбо	яко бы.
и҆вѣстившесѧ	. . . .	иерꙋсали҃	видение мира.

иконъ	одинецъ.
изоксраоовъ	иконописцовъ.
иноплеме́ны	чужоземецъ.
истука	вылитый болванъ.
истова	истинно, правдиве.
ивалтъ.	вырезаный болванъ.
иродиатъ	. . . .
иссопа	. . . .
каситъ	запахъ мира добраго.
икосъ	домъ.
коновъ	горнецъ медяный.
и́ветъ твору	вымовну чиню.
и́нурнвъ	. . . .
ωзреуъ	. . . .
топазитъ	дорогия камнее.
невеществе́но	не натуру природною.

К.

козни	скрытое а зрадливое ошукане.
крамола	. . . .
клипышъ	микгъдалы.
коновъ	горшокъ медяный.
карни	ракъ.
клицааше	тужаше.
кацемъ	которымъ.
кивалъ	звонъ.
коваре	довстепенъ.
кичание	надутость.
качество	каковъ есть: черн, белъ.
количество	колико есть мерою и числомъ.
конврою	ниткою красною.
камо	где.
ковчегъ	корабль крутихъ.
ко́мнаце ко́ма	весло кораблево
кр гу́	крогулецъ.
колесница	возъ.
кушно, водоно	избанъ.
ратн	чаша.
кумиры	болвалы.
клевретъ	товарыщъ.
кровъ	домъ.
крамола	ненависть или брань
касвтъ	благоухание.
клин	ножницы.
ко́уазъ	
каженнуъ	. . . .
кощунникъ	жартливый.
кн	который.
ко́до	кожный.
касите́	свинецъ.
клосе	хромъ.

кида	мракъ.	ркоса	наверхъ горы.
кова́рство	хитрость довстѣпъ.	крины	зѣлья добраго, запахъ, цветъ белый.
котора	сваръ или розорване, незгода.		

Л.

лучше	лѣпшое.	лесть	зрада.
любодѣствоваша	блудинчили.	ликъ	танецъ.
лоза	виноградный пруть.	лишъше	надъ-то.
ласкатѐ	похлебца.	лѣть	пристоитъ.
ласкание.	похлебство.	лишение	убытокъ.
лива	востокъ солнца.	лишаёся	. . . .
ла́ни	рокъ.	лекъкити	. . . .
лу̀ни	дубравный.	лишикше	. . . .
ланъ або плиѳы	цеглы, плиты.	лукавствие	
ли́нуще	лишающе.	луча	
лудъ	безуменъ.	любоксщна	. . . .
лу̀ду	дуру.	локавщими	хлебтевцими.
левъ.	царь.	ликелы	описы.

М.

мате́ства	седилы.	моля тѧ	прошу тя.
матѣзма	одежда.	месть	помста.
мо̑ба	обѣтница.	местникъ	мститель
м҃лтва	прозба.	мощи	кости святыхъ.
мѧтѐ	замѣшане, трвога.	маслина	оливка.
		могу̑ство	множество.
ми̇́ронъ	солнце.	мню	минимаю.
месиѧ	христосъ, помазанецъ	мило̑	кожухъ.
		мотыло	лаино

маꙗние	кивание.	мрачно	темно.
мо̂ва	розрухъ.	мысле̑наꙗ	. . . .
мъзда	заплата	мастꙗтъ	. . . .
милосе́дова	помилова.	ми́	што помазуютъ.
мнитъ	розумѣетъ.	ми́	покой.
мечка	медвѣдь.	ми́	свѣтъ.
мекота	роля.	мышца	
маще́ща	мачеха.	малодꙋшие	
ме́хиседекъ	король правди.	многодꙋшне	. . . .
мшелоимецъ		мрежа	сѣть.

Н.

наслаждение	. . . .	негли	нѣчто.
неѡщꙋтыша,	. . . .	не пощади	непожалуй.
нетлѣнный	не зопсованныхъ.	негодова	загнѣвался.
		назаре́	освещенъ.
навѣты	. . . .	не пщуете	разумѣете.
навѣсть	зрада.	не пщеваніе	недовпимане и неслушное вымолвлене.
навѣтникъ	зрадца.		
нерадѣние	недбалость.		
нужда	примушение.	нѣсть	не есть.
неключаемый	непотребный.	нѣкій	нѣкоторый.
небо	або нѣмъ.	наздѣ	накровли.
нѣдра	пазуха.	насланѣ	на сернѣ.
нѣдраги	исподницы.	наслѣдникъ	потомокъ.
непщую	донимаю.	на нырищи	на дому.
нуждꙋ	примушаю.	несекомый	кременъ.
нужно	. . . .	налацающе	накладаючи.
немсꙋ	пеликанъ буселъ.	налацци	узгляни.
норовъ	обычай.	на патрѣ	на празехъ.
небрегу	недбаю.	недугующе	хворающей.
ныю	тощню.	несомнѣнныя	. . . .
неключаю	непотребую	негодоване	гневане

нєприсѧщи	не чини кривды.
наслаждєниє	. . . .
нєсвоиствєно	неприсвоито.
нароки	порядки.
нарочитъ	. . . .
нєистовии	бесовании.
нєподобєнъ	. . . .
нє постоꙗнєнъ	. . . .
нєсумнѣныꙗ	. . . .
нєврє̑дно	. . . .
настоꙗщєє	. . . .
нєвгасающаꙗ	жгучая и не светимая.
нєвмєнитъ	. . . .

нєрастворєно	. . . .
нєпщєвахъ	ожидахъ.
на аєръ	на воздухъ.
научании	. . . .
наздаваєтсѧ	будуется.
научаємии	. . . .
на здании	на сѣнехъ.
началницы	. . . .
нырищє	съ пѣску домокъ, ямка.
нѣгуєми	роскошуеми.
нєвєщєствєно	. . . .
на ѵвалѣ	на шапце.
на камилє	на пастви.

Ѡ.

ѡскодомъ	долотомъ.
ѡкрєстъ	около.
ѡграда	огорода.
ѡпашъ, ѡшибъ	хвостъ.
ѡпасно	осторожно.
ѡдръ	ловко.
ѡбрѣтаю	знахожу.
ѡчєсомъ	о чомъ.
ѡсклаблюсѧ	осмехаюся.
ѡплотъ	плутъ.
ѡсꙋщаю	почуваю.
ѡнагръ	оселъ, дивыйлось.
ѡхтаикъ	осмогласникъ.
ѡрєстъ	угодныхъ.
ѡбилиє	достатокъ.
ѡбщій	посполитый або умѣсный.

ѡловина	пиво.
ѡглаголникъ	обмовца.
ѡдолєю	перемогу.
ѡбованиє	обмана.
ѡбавницы	заклинаю.
ѡбаваю	. . . .
ѡбожєномъ	. . . .
ѡглавлєниє	. . . .
ѡгница	. . . .
ѡружиє	бронь.
ѡтрєби	смете.
ѡдєбєлѣ	отолстѣлъ.
ѡчєса	очи.
ѡбачєжє	. . . .
ѡшаꙗниє	. . . .
ѡбразъ	форма або кашталтъ или фрикгура.

ѡбранo	. . . .	ѡнагры	ослы або кони дикіе.
ѡбычаи	натура.	ѡбикновеніе	хороненіе.
ѡтроковица	малая девице.	ѡбычное	. . . .
ѡбѣданіе	. . . .		
ѡщѣтивше	чуйными быти.		

П.

по стрѡнниамъ	повысокомъ, што стромитъ.	прещеніе	. . . .
поприще	. . . .	пристанище	. . . .
присвоены	при собе, своихъ.	приличнo	свойственно.
прилогъ	. . . .	прегрaе	предиѣстье.
прилежаніе	пилнованіе.	плинѳа	цегла.
привременный	до часныхъ.	понуждаю	примушаю.
пришество	. . . .	прилагаю	прикладаю.
пороченъ	подозренъ.	помаваю	покиваю,
пучина	широкость воды.	помизаю	мрутаю.
пигина	вода.	прозорство	пребаченіе.
паки	еще.	приникну	заглядаю.
поне	хотя.	предваряю	упережаю.
прямо	противу.	пришлецъ	приходенъ.
птенецъ	голопупъ-птаха.	полата	палацъ
поносъ	поношеніе, смѣваніе.	пакостникъ	шкодникъ.
		полкъ	войско.
		прокаженъ	струпливъ.
поруганъ	возгорженъ.	пища	потрава.
подражанъ	дражненъ.	презящное	навыборнешее.
потиръ	кубокъ.	пререканіе	сваръ, споръ, перерваніе мови.
пѣстъ	палецъ.		
пѣсть	порохъ земленый.	повинуюся	поддаюся.
		пира	торба або сумка.
последствие	. . . .	по мнѣ	за мною.
постаси	. . . .	пажить	пасовища.
прелестникъ	. . . .	приники	призри.
поревлаетъ	. . . .	превыспренихъ	превышнихъ.

помрачило	потемнѣло.	пова	кухаръ.
прищѣтатися	бѣднымъ быти.	повреждаетъ	псуетъ.
поражаша	посмеваша.	подобно	ровное тому.
поражающе	подражаючи.	подобная	. . . .
птица	воробей.	покомарою	. . . .
прѣвариша	упередиша.	пичастники	участники.
потщатися	спѣшатися.	прекословие	противное слово.
при́сно	завжды.	приобретение	прибытокъ.
праща	опорокъ.	пругль	силнъ.
побо́рникъ	помощникъ.	плищъ	гомонъ.
посѣщу	навежу.	позвемся	фолкумѣемъ.
пострекание	. . . .	печа.	фрасунокъ.
помавати	. . . .	пѣние	поѳала.
помаваами	. . . .	паче	болше
поражающимся	. . . .	пруги	. . . .
преестесъсно єсть	надъ прирожене есть.	полѣная	. . . .
		предѣлъ	. . . .
повинны	скорый або не ленивый.	получь	. . . .
		претии	заказуетъ.
повизаетъ	. . . .	позоваеся	ѳолкгу мѣемъ.
пронырливъ	прозорливъ, лукавъ.	приподобнемъ	. . . .
		понеже	понева.
притча	приповесть.	псофесаниихъ	спасителемъ свѣта
поварна	кухня.		

Р.

ребенникъ	студенецъ	рении рети	посварки дѣяти.
рама	высоко.	рыскуетъ	бѣгаетъ.
разви	кроми.	векгула	правление.
рукомыкъ	ручникъ.	расвѣтъ	разделитъ.
риза	шата.	работѣю	разтучѣютъ.
ракука	ты.	рарушение	роскидание.
рака	деревище.	рододѣлы	. . . .
рѣшу	розвезую.		

С.

свойственнѣйшаѧ	призвоилшая.
содѣтеленаѧ	
скинопигиѡ	
сподобитисѧ	. . . .
строенїе	с правою або з готовиннием
сошествїе	схожение
смыслъ	чувства.
стихїѧ	еламентомъ.
свычный нравъ	быдлячій обычай.
свойство	властность.
супружница	жена шлюбная.
сапогъ	ботъ.
сандалїѧ	черевики
сѣмѧ	потомство
существо	бытность
суетъство	марность.
сиріа	пѣняжный людъ
сирѣчъ	то есть
сноха	невѣстка
скимни	левенята
скнипы	блощицы.
сосцы	сосуши.
сиунницы	возники
сато	мѣра.
скорпиѧ	шапка.
стогна	улица.
сокровище	скарбница.
сланы	. . . .
сосуд скудѣничъ	начине гончарское.

скудель	збанъ.
скудельникъ	гончаръ.
сугубъ	двоякій.
свожиѧ	росчѣляна.
совѣтъ	рада.
совѣтникъ	радца.
скимнъ	левъ.
степена	пѣснь высокая.
саваоѳъ	сили.
сераѳими	духа.
стакти	заря.
судьбы	справы.
сохрани	сховай.
смиренїе	кротостъ.
смятенїе	. . . .
сулица	рогатина.
з спирою	з ротою.
скитары	хоругвы.
свирѣль	сурма.
свирѧю	свищу.
стиранїе	гармарокъ.
сопецъ	пищикъ.
стамна	ведро.
слуквецъ	. . . .
страсть	нохоть злая или вада или утрапене или роспустная роскошь.
стуженїе	. . . .
совесть	сумненье.
стезѧ	путь

сице	тако	сотъ	пластръ меду.
сиве́	востокъ.	соутатися	. . . .
сикль	лотъ, три золот-	селиза	. . . .
	ики.	селение	жилище.
скиния	куща.	сѣнь	тѣнь.
со́	буза.	сроки	. . . .
свѣни	кроме воли.	станъ	обвозъ.
словесное	. . . . .	супоста̑	противникъ.
сиѡ̑	позорище	сатрапь	цыкляръ.
свипетра	сцептрумъ или	сумыяся	здумѣломъся.
	булава.	спскулато́	катъ.
составъ	стихъ.	сконца	урядникъ.
сти̑	сложение.	струны	персты.
составити		спудъ	корецъ альбо не
составимъ	. . . .		лкая коробка.
свободихося	волными стали.	сцептра	. . . .
сподоби̑		сопреди	надъчоломъ.
свѣрѣпие	личие		

Т.

тщания	. . . .	троско̑	пырій.
тщание	спешение.	тектонъ	тесля.
то́жище	рынокъ.	тезоимени̑	текза.
туне	дармо.	твори́	чинитъ.
то́жество	ярмарокъ.	тѣмже ти	протожъ-ти.
ту̀дися	працую	тоуило	плотъ.
тщеслави́	порожнии слова.	тение	репей.
тоуе̑ таковъ	подобенъ.	топусира	туптасоще.
телецъ	теля, быкъ.	труша	смѣшенье.
ту̑ди	чужій	та́танъ	срокгая, мука
тщетно	порожне.		зимная.
тщуся̑	спешуся	тимъпа̑	бубонъ.
толъма	толко.	трапеза	столъ.
тина	болото		

тьме́нне	плюгавость або грязь, болото.	трижненне	справа. триумѳ.
тещи	бѣги.		

ȣ.

ȣхищрѧетъ	. . . .	ȣкосневаемъ	замешкаемъ.
ȣпра̀зднилъ	порожнимъ.	ȣглѫбоха	угразлъ есми.
ȣдобренне	. . . .	ȣдобь	лацно.
ȣподоблѧти	. . . .	ȣꙁраше	преукрашение.
ȣстрѣ̈лѧе́стꙗ	удаваетсл.	ȣсырена.	. . . .
ȣстремѝсе	удався.	ȣꙁы	везене.
ȣдобѐденъ	лацно здѣланъ.	ȣжинцы	вязни.
ȣны̂	знидылъ.	ȣнекестнѧшыстꙗ	. . . .
ȣне	лепшей.	ȣѧ̀влѣемо̂	зраненомъ.
ȣдо́	долина.	ȣнъшй	лепшій.
ȣспѣю	устигну.	ȣжикъ	приятель.
ȣнырй	укрыти.	ȣстро̂ее	управлене.
ȣблажа́	возвеличатъ.	ȣрокъ	. . . .
ȣго̂ꙁлъ	утекъ.	ȣроуны́	. . . .
ȣдѣ	кудѣ.	ȣжныꙗ	. . . .
ȣена	котка.	ȣмащаютъ	. . . .
ȣдолѣваю	перемагаю.	ȣсе́дны	. . . .
ȣжа̂	улякненъ.	ȣстроѡ̈ вѣсть,	управления.

Ѿ.

Ѿнѣдръ	отъ пазухи.	Ѿщетѝсѧ	шкоду подой-метъ.
Ѿѳела̂	отъ полюдне.		
Ѿве́же ха́	откинулъ помазанца.	Ѿшатнне	. . . .
		Ѿрину	отвергу.
Ѿхѹдожне́шй	отъ мудрыхъ.	Ѿрию	отжену.
Ѿра̀лнчны́	отъ размантыхъ.	Ѿтѹ̈дниша	. . . .

Ѿвращꙋ	отвергу.	Ѿшествие	отхождение.
Ѿчичъ	дѣдичъ.	Ѿриваю	отгоняю.
Ѿнюдъ	жадным способомъ.	Ѿрожецъ	. . . .
		Ѿчаяние	. . . .
Ѿригаю	выпущаю.	Ѿвамы	в горы.

Ѡ.

ѡбаваніе	то есть.

Х.

хꙋдо́никъ	ремесленникъ, въ писме мастеръ.	хламида	шарлатная шата-
		хꙋла	ганба.
хꙋдожство	умное ремество.	хюлю	ганю.
хитрецъ	ремесникъ.	хо́мъ	пагорки.
хрѧблъ	сталый и моцный.	ходота́	премѣритель або едначе.
хꙋдѣшн	. . . .	хрⷭ҇тосъ	помазанецъ.
хꙋждшее	. . . .	хиротонисанꙋ	поставляему.
хлѧбы	продухи воднии.	хꙋдѣшее	никчемное.
храню	стерегу.	хусары	разбойники.
храмъ	домъ.	халуга	улица.
хранилница	спижарня.	хереѳеи	стрѣлцы.

Ц.

целованіе	поздоровлене.	цѣща	ради.
целомудрые	воздержливъ отъ блуда.	цатъ	галѣровъ.

Ч

чертогъ	ложница, упокой.	число	личба.
		червленица	шарлатъ

чаю	сподеваюся.	чинъ	порядокъ.
чу҃дъ	чужій.	чре҃ло	бокъ.
чли	читали.	чащь	гуща, лѣсъ густой.
чи̂ чинъ	чій порядокъ.		
чувъствено	видомо.		

Ш.

шумень	пъянъ, або похмеленъ.	шлемъ	прилбица.
		шипокъ	. . . .

Щ.

щито	тарчъ.	щужъ	щудъ.
щадитъ	жалуеть.	щади	борони.
щолокъ	лугъ.	щıудове	. . . .

Ю.

юноша	молодецъ.	юнъ	молодъ.
юнецъ	быкъ.	югъ	полудне.
юность.	молодость.	юнотка	. . . .

Рѣчь Жидовьскаго языка преложена на Роусноую, неразоумно на разоумъ, и въ Ѥвангл҃ихъ, и въ Ап҃хъ. и въ Псалтыри, и в Паримѣ и въ прочихъ книгахъ.

Жидовьскы 1):	*Роускы* 2):	*Жидовьскы:*	*Роускы:*
Акелдама,	село кръви.	Фома,	бездьна.
Подирь,	риза.	Іaковъ,	послѣдний.
Ѥпомида,	насовьць.	Симонъ,	ловьць.
Ѥфоудъ,	въпрашаниѥ.	Адамъ,	земля въплоще-
Лома,	цвѣтя.		на.
Товола,	пища.	Ѥвга,	жизнь.
Сканда,	знамениѥ.	Сара,	приди.
Мата,	даръ.	Агарь,	ѡбитавъшия.
Череща,	коуща.	Ревека,	радость.
Исполинъ,	силныи.	Дѣвора,	пчела.
Ковъ,	лесть.	Сепфора,	доброта.
Бритва,	стриголникъ.	Рахиль,	присѣщениѥ
Неключно,	ненадобѣ.	Лия,	троудна.
Тина,	грязь.	Фамара,	измѣни.
Зѣло,	велми.	Никкоусъ,	гробъ.
Фаѡ,	въздвигни.	Мр҃ия,	владоущия.
Котофоумора,	тѣло.	Мр҃ьамь,	просвѣщениѥ.
Гедеѡнъ,	ѿ земля.	Соусана,	сборище.
Финосъ,	пощади.	Вивсанда,	храмъ масленъ.
Тигро,	вѣтръ ѡстръ.	Варахия,	сн҃ъ оученъ.
Ѥфраимъ,	просвѣщениѥ	Генисарефъ,	правьдныи князь.
Еуффата,	разверзися.	Герагосинь,	хлѣвници.
Петръ,	раздрѣшаия.	Гедарианъ,	племени храмъ.
Павелъ,	свѣтьникъ.	Голгофа,	лобьноѥ.
Матфѣй,	даный.	Ѥрихонъ,	схожениѥ.
Марко,	заповѣдь.	Іoфа,	хлѣбникъ.
Лоука,	въскрѣшаяй.	Кондратъ,	мѣдь.
Іѡ,	бл҃гть.	Елой, Елой, за-	Б҃е, Б҃е мой,
Андрей,	сила.	вавфтаний,	въскоую мя
Филипъ,	оуста.		ѥси ѡставилъ.
Варфоломѣй,	сн҃ъ.	Паска,	переведениѥ.

1. 2. Жидовьскы, Роускы) *Тоже самое повторяется въ подлинникѣ предъ каждымъ словомъ, только сокращенно:* Жи҃, Рѹ — Ж҃, Р҃.

Жидовскы:	Роускы:	Жидовскы:	Роускы:
Ливанъ,	жертва бѣсомъ, или темьıанъ.	Зивъ,	жеретею.
		Салмонъ,	помренъ.
Кадь,	стіни.	Раавъ,	простороно.
Адъ,	тма.	Вавилонъ,	сматениıе.
Анатима,	бана.	Еметафрена,	мѣсто.
Змюрна,	неисстлѣниıе.	Роди,	книжѣ заповѣди.
Стакта,	зара.	Ханаѡнъ,	разоумъ.
Касиıа,	бл҃гооуханиıе.	Хоривъ,	идолослоужениıе.
Вари,	домове.	Велфа,	кожа.
Тоуръ,	въздьржаниıе.	Бисеръ,	камень чтьнъ.
Северъ,	ровъ.	Кидаръ,	мракъ.
Сионъ,	позорище.	Кротафы,	пречтъ.
Июдѣи,	исповѣданиıе.	Ѥфратъ,	плодъ.
Ѡсифъ,	цвѣтъ тростьный.	Вифлеѡмъ,	лоузи доубравний.
Изль,	зрай Б҃а.		
Рамонъ,	ѡстрогатоıе дрѣво.	Хризма,	помазаниıе.
Рама,	высоко.	Ѥрмонъ,	чпо.
Сихима,	рамано.	Самарѣи,	бесове.
Галада,	преселениıе.	Висанъ,	стоудъ.
Манасиа,	противаиса.	Птръ,	оумъ.
Ѥфрѣмъ,	плодоносенъ.	Гоусли,	ıазыкъ.
Авъ,	ѡ҃ць.	Тоумпанъ,	гла҃.
Конобъ,	водоносъ.	Ликъ,	мысль.
Идоумѣıа,	ищезающиıа.	Кюмбалъ,	ѡбразъ члчь.
Соломонъ,	миръ.	Моавити,	изъ ѡца ıазыци.
Двдъ,	възлюбленъ	Авесоломъ,	ѡць мироу.
Ваманъ,	мти.	Ѥмениıа,	десница.
Вениаминъ,	снъ боленъ.	Соухиıа,	черно.
Заоулонъ,	молва.	Ѡлтарь,	точило.
Нефталимъ,	простороно.	Идидоумъ,	прелесть.
Ѥюпетъ,	скербь.	Фалакрома,	разгнѣваса Бъ на Жиды.
Ѥфишпиıа,	смѣрениıе.		
Арова,	вечеръ.	Асафъ,	сборище.
Ѥтамъ,	вещь идольскаıа.	Нафанъ,	дѣıаниıе.
Рогъ,	сила.	Версавиıа,	дъщи силнаго.
Аронъ,	дхъ.	Савоулъ,	просѣıанъ.
Артемитоу,	порохъ.	Доикъ,	дьıаволъ.
Асоуръ,	блжный.	Гета,	ѿпадениıе Жидомъ.
Сисара,	диıаволъ.		
Малеимъ,	бѣсъ.	Аминодавъ,	съмѣрениıе ѡче.
Ѥидоръ,	безлѣпица.	Тарсы,	цртво Римьскоıе.
Ѡрива,	воронъ.	Ѡтоци,	ѡколо море.

Жидовьскы:	Роускы:	Жидовьскы:	Роускы:
Васа,	ѡбращениѥ.	Оурилъ,	ѡгнь Бїи.
Алѣлоугиа,	хвала Бо̃у.	Рафаилъ,	дх̃ъ Бїи.
Аминь,	право.	Іс̃ъ,	Спс̃ъ.
Степень,	лѣствица.	Каинъ,	притажаниѥ.
Восоръ,	плоть.	Авѣль,	пара.
Пафоура,	трапеза.	Малеилъ,	промѣна.
Кананѣи,	имѣыи.	Аредъ,	слазъ.
Келелѣи,	ср̃дце.	Ѥнохъ,	поновлениѥ.
Ѿнъıра,	призовѣте.	Матоусала,	поущенъ.
Назарѣи,	чт̃ыи.	Ламехъ,	оу̃менъ.
Галилѣи,	чт̃ь.	Нои,	претвореноѥ.
Нефталимъ,	възвратимъ.	Симъ,	свершенъ.
Вара,	раширисѧ.	Хамъ,	дързъ.
Ѥрѯмъ,	ѡбѣтованиѥ.	Афетъ,	раширениѥ.
Херовимъ,	премоудрость.	Салетъ,	поущенъ.
Серафимъ,	дх̃ъ.	Савенъ,	ѿпоущениѥ.
Михаилъ,	Бїи воѥвода.	Фалекъ,	раздѣлениѥ.
Гаврилъ,	оу̃ноша Бїи.		

XIII.

Тлъкованіе неудобь познаваемомъ въ писаныхъ речемъ, понеже положены сѫть рѣчи въ книгахъ отъ начялныихъ преводникъ ово Словенскы, и ино Сръбскы, и другая Блъгарскы и Гръчьскы, ихже неудоволишася преложити на Рускый.

Кудь,	произволеніе.	Отѣродѣпородѣ,	сѣмя, изчядіе.
Васнь,	мня, присно.	Ипостась,	сѣставѣ.
Качьство,	естество, каково-му есть.	Омусна,	единосѫщьство.
		Повесь,	вещь.
Количьство,	мѣра есть колика.	Тезѣ,	едино.
Свѣне,	кромѣ.	Кромство,	освѣнство.
Свойство,	кто имать что особно.	Начаахѣ,	надѣахся.
		Жупелѣ,	сѣра.
Тризна,	страдальство, по-двигѣ.	Сѣгрѣстившеся,	стѣснившися.
		Прелагатаи,	сѣходници.
Тритеза,	подвизаніе.	Доблесть,	крѣпость, мѫжѣ-ство, лѫкавѣ-ство.
Скутаніе,	спрятаніе, сѣхране-ніе.		
По строю.	по смотрѣнію.	Нафеа,	смѣшеніе лои и смола и восѣкь сѣмердящимѣ каменемь.
Обавленіе.	явленіе.		
Ашють.	туне, рекше даромѣ		
Цьща,	ради.		
Узрокѣ,	вина.	Накиновеніе,	мановеніе.
Хѫдожѣство,	кытрость.	Позыбаніе,	поколебаніе.
Стремь,	право, сѣврѣшенѣ, поистинѣ.	Кыченіе,	высокорѣчіе сла-вы ради.
Непщук,	мня.	Прокыхѣ,	прочихѣ.
Еша,	еще.	Гензе,	лишися.
Таимичище, ко-пеличище,	иже не отѣ закон-ныя жены отроча.	Пѣваніе,	дрѣзновеніе.
		Послутіе,	стяжаніе.
Отверњь,	опаки.	Жупища,	гробища.
Бѣгунѣ,	ходець.	През,	чрезь.
Смерчь, піавица,	облакѣ дѣждевенѣ, иже водѫ отѣ морѣ вѣзимаеть, яко вѣ гѫбѫ и паки про-ливаеть на земля.	Пречрѣсіе,	презрѣніе.
		Поущеніе,	срамный удѣ.
		Бѣхма,	весма.
		Сѣпроста,	отнѫдѣ.
		Хѫхнаніе.	рѣптаніе хулное.

Гаданіе,	сѣкрѣвенъ глаголъ.	Низуплѣжно,	смѣреннъ и малогласнъ.
Рѣснотивіе,	истинно.		
Поуврѣзеніе,	умиленіе.	Самолюбіе,	еже въ тѣлу страсть и угодное тому.
Ѳаліа,	прътіе финиково.		
Милотарь,	кожа овчаа.		
Сѣсхжденіе,	смѣшеніе.	Великодушенъ есть,	иже на вѣсѣхъ скрѣбь приражающъяся могый понести.
Суетно,	кромѣ потребы нѣкоея, бываемое праздно: яко имя убо есть, вещь же нѣсть.	Душевный блхдъ, Балство.	ересь и нечьстіе.
Бесловеснъ,	кромѣ слова нѣкотораго и вины.		

(*Симъ словомъ прерывается Канцлерскій списокъ*).

ЗАУВАЖЕННЯ ДО АМФІЛОХІЄВОЇ ПУБЛІКАЦІЇ «ЛЕКСИСА... ПРОСТО»

В опублікованому Амфілохієм «Лексисі... просто» наявна значна кількість помилок, що до невпізнання змінюють деякі церковнослов'янські й староукраїнські слова. Частина помилок, очевидно, є наслідком неправильного вичитання оригіналу словника, частина — друкарські помилки. Нижче подаємо список статей словника, в яких помічені безсумнівні помилки, і пропонуємо правильне читання слів, враховуючи матеріали «Лексиса» Л. Зизанія, «Лексикона словенороського» П. Беринди і правильні написання в «Лексисі... просто».

Надруковано:	Правильно:
ангелъ вѣстникъ, повѣдалъ	**ангелъ** вѣстникъ, повѣдачъ [пор. **агглъ,** вѣстни(к) албо повѣдачъ [1]].
алмѦние постъ	**алкание** постъ [пор. **алканіє** исти хотеніє [2]]
бе(з)мо(л)ствовали безъмовенья	**бе(з)мо(л)ствовали** безъ мовенья
бдѣте чуйи будьте	**бдѣте** чуйни будьте [пор. **бдитъ** неспи(т); **бодрость** чуйность [3]]
во удале плачевне в долине пекла	**во удоле плачевне** в долине пекла (пор. **Оудоліе, или оудоль:** Долина [4])
вну(т)рь града вмѣсте	**вну(т)рѣ града** в мѣсте
внѣшни(х) з верихъ	**внѣшни(х)** зверхнихъ [пор. **внѣшни(й),** надво(р)ни(й), звер(ъ)хни(й) [5]]
водруженъ ущипаленъ	**водруженъ** ущипленъ [пор. **во(д)ружаю** ущепляю [6]]
са(д)никъ возница, або человѣк на коню	**вса(д)никъ** возница, або человѣкъ на коню [пор. **вса(д)ни(к),** конъны(й) вер(ъ)хо(в)ны(й) [7]]
вѣжа чвичный	**вѣжа** цвиченый [пор. **вѣжа** цвиченый... [8]]
во(л)чечъ зелье бодакъ	**во(л)чецъ** зелье бодакъ [пор. **Влъчецъ:** Рѣпѣй [9]]
де(з)зый смѣлый	**де(р)зый** смѣлый [пор. **де(р)зы(й),** смѣлы(й) [10]]
гобзующи(й) обритый	**гобзующи(й)** обфитый

[1] Див. «Лексис» Л. Зизанія. [2] Там же. [3] Там же. [4] Див. «Лексіконъ» П. Беринди. [5] Див. «Лексис» Л. Зизанія. [6] Див. «Лексис... просто». [7] Див. «Лексис» Л. Зизанія. [8] Див. «Лексіконъ» П. Беринди. [9] Див. «Лексіконъ» П. Беринди. [10] Див. «Лексис» Л. Зизанія.

горє бъда	**горє** бѣда [пор. **Горє**: ...Бѣда... [1]]
да нєкако впадєши(с) а бысть нє впалъ	**да нєкако впадєши** абысь нє впалъ.
жи(з)ница спифарня	**жи(т)ница** спижарня [пор. **жи(т)ница**, стодола, клунѦ [2]; **Житница**: Гумно, шпѣхлѣръ, спѣжарнѦ... [3]]
зє(м)ля слатина земля слоная	**зє(м)ля слатина** земля солоная [пор. **слатина**, росу(л), вода солѦнаѦ, с которо исѦ соль родить [4]]
иконъ одинецъ	**инокъ** одинецъ [пор. **Инокъ** єдиный, єдинец(ъ) ... [5]]
и(з) вѣтъ твору вымовку чиню	**извѣтъ твору** вымовку чиню [пор. **Извѣтъ**: Причина, замовка, любъ правдивая, любъ неправдивая *вымовка*...[6]]
карни(н) ракъ	**карки(н)** ракъ [пор. **ка(р)кинъ**, ракъ [7]]
кушно(н), водоно(с) избанъ	**кукши(н)** водоно(с) и збанъ [пор. **кукшинъ**, зба(н) [8]]
рати(р) чаша	**кратир(р)** чаша [пор. **кратиръ**, чаша [9]]
ланъ або пли(н)Ѳы цеглы, плигы	**ланъ або плинѲы** цеглы, плиты
лишъшє надъ-то	**лишъшє** надъто
локавшими хлебтєвцими	**локавшими** хлебтєвшими
мєчма медвѣдь	**мєчка** медвѣдь [пор. **Мєчка**: Медведица [10]]
нѣни(й) нѣкоторый	**нѣки(й)** нѣкоторый
на сланѣ на сєрнѣ	**на сланѣ** на сєрєнѣ [пор. **Слана**: Сєрєнъ... [11]]
ѡдръ ловко	**ѡдръ** ложко [пор. **ѡдръ**: Кровать, ложко... [12]]
ѡнагръ оселъ, дивыйлось	**ѡнагръ** оселъ, дивый лось
ѡбра(з) форма або кашталтъ или фрикгура	**ѡбра(з)** форма кшталтъ или фикгура [пор. **ѡбразъ**: Фѣгура,... форма, кшталт(ъ) [13]]
приврѣменны(х) до часныхъ	**приврѣменны(х)** дочасныхъ
птенєцъ голопупъ — птаха	**птенєцъ** голопупъ птаха
помизаю мрутаю	**помизаю** мругаю [пор. **Помизаю**: Мругаю [14]]
пришлє(ц) приходенъ	**пришлє(ц)** приходєнь [пор. **Пришлецъ**: Приходєнь [15]]
по(л)зуємся фолкумѣємъ	**по(л)зуємся** фолку мѣємъ [пор. позовае(м)сѦ фолкгу мѣємъ [16]]
ревеникъ студенецъ	**ровєникъ** студєнецъ [пор. **ровєникъ**, ровъ сту(д)нѦ [17]]
векгуля правлєние	**рекгуля** правлєние
свипєтра сцептрумъ или булава	**скипєтра** сцептрумъ или булава [пор.

[1] Див. «Лексіконъ» П. Беринди. [2] Див. «Лексис» Л. Зизанія. [3] Див. «Лексіконъ» П. Беринди. [4] Див. «Лексис» Л. Зизанія. [5] Див. «Лексіконъ» П. Беринди. [6] Див. «Лексіконъ» П. Беринди. [7] див. «Лексис» Л. Зизанія. [8] Там же. [9] Там же. [10] Див. «Лексіконъ» П. Беринди. [11] Там же. [12] Там же. [13] Там же. [14] Див. «Лексіконъ» П. Беринди. [15] Там же. [16] Див. «Лексис... просто». [17] Див. «Лексис» Л. Зизанія.

	Скипетръ: Дєржава, или лѢска царскаꙗ а(б) берло... [1]]
сопреди надъчоломъ	**со преди** надъ чоломъ
тєзоимени(т) тєкза	**тєзоимени(т)** тєзка
топчуща туптасощє	**топчуща** туптающє [пор. **Топотъ:** тупта(н)є [2]]
та(р)танъ срокгая мука зимная	**та(р)таръ** срокгая мука зимная
трижиєниє справа	**трижнєниє** справа [пор. статтю три(ж)нище [3]]
уныри(ти) укрыти	**уныри(ти)** укрыти
ходота(й) премѢритєль абоєдначє	**ходота(й)** премѢритєль або єдначъ [пор. **ходотай,** посрє(д)никъ, **ид-на(ч)** [4]]

Див. «Лексіконъ» П. Беринди. [2] Там же. [3] Див. «Лексис» Л. Зизанія. [4] Там же.

ЗМІСТ

«Лексис» Лаврентия Зизания.

Синонима славенороссская

(На украинском языке)

*

Друкується за постановою вченої ради Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні

*

Редактор *В. Г. Войцехівська*
Художній редактор *Є. Н. Розенцвейг*
Оформлення художника *Д. Д. Грибова*
Технічний редактор *Н. П. Рахліна*
Коректор *В. О. Булкіна*

*

Зам. № 1644. Вид. № 421. Тираж 1140. Формат паперу 70×92[1]/16. Друк. фіз. аркушів 12,75. Умовн. друк. аркушів 14,9. Обліково-видавн. аркушів 12,39. Підписано до друку 30.XII 1963 р. Ціна 94 коп.

*

Київська книжкова друкарня № 5 Державного Комітету Ради Міністрів УРСР по пресі — Київ, Репіна, 4.